

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје

Правен Факултет „Јустинијан Први“

Политички студии – Меѓународни односи

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Тема:

Реализам vs. идеализам: Концепти за војна и мир

Кандидатка:

М-р Хедибе Несими

Ментор:

Проф. д-р Денко Малески

Скопје,

2020

Содржина:

Апстракт.....	4
---------------	---

Вовед.....	5
------------	---

ПРВ ДЕЛ

ПОГЛАВЈЕ I

1. Теорија на реализам	18
------------------------------	----

2. Класичен реализам.....	21
---------------------------	----

А. Државите се главни актери на меѓународните односи.....	22
---	----

Б. Државите се унитарни.....	22
------------------------------	----

В. Државите се унитарни.....	22
------------------------------	----

Г. Националниот интерес.....	23
------------------------------	----

Д. Анархијата на меѓународниот систем.....	24
--	----

Ѓ. Рамнотежата на моќта и реализмот.....	24
--	----

Ѓ.1) Функциите на рамнотежата на моќта.....	28
---	----

Ѓ.2) Услови за непречено функционирање на рамнотежата на моќта.....	32
---	----

Ѓ.3) Рамнотежата на моќта и сојузите.....	34
---	----

Ѓ. 4) Важноста на одржувањето на рамнотежата на моќ.....	39
--	----

ПОГЛАВЈЕ II- Основоположници на реалистичката теорија

1. Реализмот на Тукидид (<i>Thoukydídēs</i>)	42
--	----

2. Владателот на Николо Макијавели (<i>Niccolò Machiavelli</i>).....	48
--	----

2.1 Макијавели и концепцијата за државата.....	51
--	----

3. За човековата природа : Томас Хобс (<i>Thomas Hobbes</i>).....	59
---	----

4. За состојбата на војна: Жан Жак Русо (<i>Jean-Jacques Rousseau</i>)	65
--	----

5. Политичкиот реализам од визијата на Ханс Моргентхау (<i>Hans Morgenthau</i>)	75
---	----

6. Утопискиот реализам на Е. Х. Кар (<i>Edward Hallett Carr</i>)	85
--	----

7. Реалполитиката на Хенри Кисинџер (<i>Henry Alfred Kissinger</i>)	89
---	----

ПОГЛАВЈЕ III

1. Неореализам или структурен реализам	93
--	----

2. Кенет Валц (Kenneth Waltz) и теоријата на меѓународната политика.....	96
3. Гилпин (Robert Gilpin) и хегемонистичкиот реализам.....	100
4. Ј. Х. Херц (J. H. Hertz) и безбедносната дилема.....	102
4.1. Дефанзивен реализам.....	107
4.2. Офанзивен реализам.....	109

ВТОР ДЕЛ

ПОГЛАВЈЕ IV

1. Теоријата на идеализам.....	110
2. Основоположници на идеалистичката терорија.....	117
2.1. Законите на војна и мир на Хуго Гроциус (Hugo Grotius).....	117
2.2. Мирот, моралот и политиката на Имануел Кант (Immanuel Kant).....	119
2.3. За мирот меѓу народите: Џереми Бентам (Jeremy Bentham).....	129
2.4. Идеализмот на В. Вилсон (Woodrow Wilson).....	132

ПОГЛАВЈЕ V

1. Теоријата на либерализам.....	137
1.1. Антрополошкиот оптимизам и класичниот либерализам на Џон Лок (John Lok).....	143
2. Социолошки либерализам.....	147
3. Институционален либерализам.....	149
а. Меѓувладини организации.....	149
б. Меѓународни режими.....	150
с. Конвенции.....	151
3.1. Основните премиси на институционалниот либерализам.....	153
4. Републикански либерализам и тезата за демократски мир.....	156
5. Неолиберализмот на Роберт Кохан (Robert O. Keohane) и Џозеф Нај (Joseph S. Nye) (теоријата на меѓузависност)	170
ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА.....	180
БИБЛИОГРАФИЈА	191

Апстракт

Различните теории во меѓународните односи нудат повеќе модели на објаснување на односите меѓу државите, но повеќето од нив се засноваат на идејата дека државите дејствуваат во согласност со нивните национални интереси. Впрочем, во својата суштина, државните интереси ги вклучуваат потребата од одржување на безбедноста, суверенитетот и развојот на економијата. Постигнувањето на најдобриот националниот интерес на државите неретко вклучува и вршење влијание врз други држави од најразличен вид, што впрочем може да доведе до несогласувања, конфликти, па дури и војни меѓу државите. Концептите на војна и мир се посебна тема на интерес на двете доминантни теории на меѓународните односи – идеализмот и реализмот, кои нудат посебни објаснувања за воените состојби односно мирот, кои со текот на времето еволуираат, за денеска да добијат посебен облик, согласно развојот на меѓународните односи, а особено по катастрофалните случувања на меѓународен план, во почетокот на дваесеттиот век. Двете теории поаѓаат од неколку главни постулати кои во овој труд ќе бидат детално анализирани со цел да се утврдат нивните предности и недостатоци во современите меѓународни односи.

Abstract

Various theories in international relations offer multiple models of explanation of relations between states, but most of them are based on the idea that states act in accordance with their national interests. In fact, in its essence, state interests include the need to maintain security, sovereignty and the development of the economy. Reaching the best national interests of states often involves influencing other countries of all kinds, which can lead to disagreements, conflicts and even wars between states.

The concepts of war and peace are a special topic of interest for the two dominant theories of international relations – idealism and realism, which offer special explanations for the state of war, that is, the peace that evolves over time, for today they have a special shape, according to the development of the international relations and especially after the catastrophic developments on the international scene, at the beginning of the twentieth century.

The two theories come from several main tenets, which in this paper will be thoroughly analyzed in order to determine their advantages and disadvantages in contemporary international relations.

BOBED

*Realism arises from
the maturity of the minds,
while Idealism arises from
their conformity.
M.F. Moonzajer*

Меѓународните односи се дисциплина којашто има главна цел да се обиде да го лоцира и соодветно да ги објасни обрасците на однесувања што ги следат различни меѓународни актери во светот кога комуницираат едни со други. Под однесувања ги сметаме сите аспекти од интерес на државата, како што се трговијата, дипломатските односи, војните, мирот итн. Оваа цел е комплицирана и амбициозна, а како резултат на тоа, не постои објаснување што е прифатено од сите.

Тешкотијата при разликување на она што го знаеме и она во што веруваме лежи во срцето на современата меѓународна теорија.¹ Во меѓунационалните односи, поимот теорија се користи, како и многу други термини, на карактеристични и често збунувачки начини. Меѓу употребените најважни се следните: теоријата е усогласена со филозофијата, идеологијата, хипотезата, збир на меѓусебно поврзани концепти, збир на меѓусебно поврзани претпоставки, збир на меѓусебно поврзани хипотези со потребната количина на докази за тоа и множество аксиоми и концепти од кои може да се извлечат хипотези; теоријата може да биде дедуктивна или индуктивна; може да биде таксономија – шема за класификација или концептуална рамка која овозможува уредно уредување и испитување на податоци; може да биде опис и анализа на политичкото однесување на рационалните агенти, врз основа на еден доминантен мотив, како што е моќта; или, наместо да опише како рационалните агенти всушност дејствуваат, може да

¹Williams, M. International relations in the twentieth century, New York press, 1989, p.12-14.

биде нормативна, укажувајќи како треба да се однесуваат; или, може да биде збир на политички препораки за следење на одреден тек на дејствување.²

Со други зборови, теоријата на меѓународните односи е збир на идеи кои објаснуват како работи меѓународниот систем. За разлика од идеологијата, теоријата на меѓународните односи, во принцип е поткрепена со конкретни докази. Различни теории нудат различни модели на реалноста или погледи на светот, некои имаат ефект на фокусирање на вниманието кон некои работи и ја оддалечуваат од другите.³

Теоретските дебати во областа на меѓународните односи се фундаментални, но нерешени. Во рамките на дисциплината на меѓународни односи, големите парадигми еволуирале во согласност со процесите на промените на светската реалност, кои изгубиле некои карактеристики од минатото и освоиле нови. Оваа еволуција ги рефлектира трансформациите, сè подлабоко, во меѓународната средина и потребата да се интерпретираат за да се решат проблемите во светот. Оттука, прво е релевантно да се контекстуализират, анализираат и да се мерат различните концепции на оние во минатото и особините кои остануваат денес.⁴

Прашањето за мирот во меѓународните односи било бескрајно дискутирано од државниците и мислителите. Се мачеле да најдат начини за да ги засенат засекогаш војните меѓу нациите, поттикнати од сеќавањата за крвавите војни во минатото и стравување од пострашни конфликти што би можеле да се создадат.

Во почетокот на 14 век, се појави едно од најважните прашања, како треба да се запре меѓународната војна и да се промовира мирот. Точно е дека идеалот на мирот не е нов идеал, но бил распространет во претходните векови.

Схоластичката филозофија под раководство на Тома Аквински инсистирала на разликата меѓу праведна и неправедна војна. Но, идејата беше изречена дека

² <http://biblio3.url.edu.gt/Publi/Libros/2013/TeoriaPugna-RelacionesI/03.pdf>. Enfoques teóricos de las relaciones internacionales, pp.18.

³ Viotti, R. P. & Kauppi, V. M. International relations theory: Realism, Pluralism, Globalism, 2 ed. New York, 1993, p.3-5.

⁴ Goldstain, S. J. International Relations, 5th ed., 2002, p.9.

војната е секогаш зло и дека општеството е поуспешно во спокојство на универзалниот мир. Но, како треба да се сочува мирот? ⁵

Италијанскиот филозоф Данте сакаше универзален мир преку воспоставување на универзална монархија, но од друга страна Пјер Дубоа ја отфрли оваа идеја, но го предложи Конгресот на принцови да владее со европските работи.

Во текот на 17 век беа објавени голем број мировни проекти за воспоставување на мирот и точно е дека овие мировни проекти помогнаа во воспоставувањето на мирот. Ди Монтпарсис од Чимпанела е еден од нив кој го постави товарот за спроведување на универзалниот мир во Шпанија, бидејќи тогаш беше најмоќната земја.

Во периодот на Триесетгодишната војна, организацијата на мирот беше широко дискутирана тема и оттогаш секој голем пожар беше придружен со поплава од идеи за уметноста на “миротворците”.⁶ Договорите од Оснабрик и Манстер ја рефлектираа оваа тенденција и содржеа одредби за да се обезбеди стабилност и трајност на мирот. Пасусите од 114 до 116 од Манстерскиот договор утврдиле дека секое лице што ја крши конвенцијата или јавниот мир, било намерно или на друг начин, ќе ја преземе казната пресудена за таквите прекршувања. И покрај прекршувањата, мирот ќе остане во сила, сите потписници на договорите беа обврзани да се бранат и да се заштитат меѓусебно, како и законите или условите на мирот против кој и да е, без разлика на религијата. Ако настапиле повреди, требало да се направи обид за решавање на спорот со пријателски средства или законски постапки; ако, сепак, по три години спорот не може да се реши со мирни средства, сите заинтересирани страни беа обврзани да и помогнат на жртвата.⁷

Познатиот поет и писател Данте Алигиери во својот трактат *De Monarchia*, посебно дава осврт на мирот како човеков идеал, но истовремено „повикува“ да се формира меѓународна организација чија надлежност ќе биде да се грижи за почитување на идеалот. Данте Алигиери, својата теорија ја развива кон формирање

⁵Concept of peace in international relations
in http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/65451/6/06_chapter%201.pdf

⁶Ibid

⁷Ibid

идеја за воспоставување на Универзална држава со која ќе владее една личност, сметајќи дека повеќе владетели се „извор на зло“. Во трактатот „За монархијата“ (De Monarchia), Данте го изложува следново: [...] “ подобро е човечката раса да има еден отколку повеќе владетели, а тој еден владетел да биде монарх. Она што е подобро, тоа е поприматливо и за Господ, имајќи предвид дека Тој [Господ] секогаш го посакува она што е подобро. Човечката раса ја очекува најдоброто ако биде управувана од еден Суверен. Монархијата мора да постои за доброто на светот.“⁸

Ставовите на Данте во однос на власта биле под силно влијание на Аристотел. Ова било вообичаено за многу филозофи од тринаесеттиот век, меѓу кои и Тома Аквински.⁹ Аристотел претпоставувал дека постојат три добри форми на владеење: кралството, аристократијата и уставната влада. Секој од нив може да биде изобличен во лоша власт, одразувајќи ја „темната страна“ на секоја од добрите видови власт; тие се тиранијата, олиграхијата и демократијата, соодветно. Од Егалитарната природа на демократијата требаше да постои страв бидејќи се сметала за “владеење на толпата”. Овој доминантен мисловен правец нашол своја афирмација во делото „Пелопонески војни“ на грчкиот историчар Тукидид (*Thoukydides*), напишано пред 2,5 милениума, каде е изразено пресудното значење на силата која Тукидид ја изразува со максимата „Силните го прават она што можат, а слабите го прифаќаат она што морат“. Народот во Атина ја изгубил Атинската Империја во Пелопонеската војна.¹⁰

Според Аристотел, најдобра форма на власт била кралството, но обратно, тоа во изобличена форма, исто така, е најлошата форма на власт. Уставната влада беше „побезбедна“, од аспект натоа што демократијата била најмалку изобличена форма од трите. Пренесувањето на идеалот на совршената монархиска влада во тринаесеттиот век, Данте во Светото Римско царство го согледал токму она што отсекогаш требало да биде: реинкарнација на Цезарското царство.¹¹ Данте од

⁸Alighieri, D. De Monarchia, Edited by Aurelia Henry, New York, 1904, page 15 <http://oll.libertyfund.org/titles/alighieri-de-monarchia>

⁹Concept of peace in international relations
in http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/65451/6/06_chapter%201.pdf

¹⁰ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 30

¹¹ <http://www.lost-history.com/monarchia.php>

широк аспект го согледал средновековното општество, се занимавал со практични работи на Италија, напредувал убеден дека ги разбира условите и опкружувањето подобро од другите луѓе и затоа верувал дека тој е повикан од Бога да им укаже на луѓето кој е вистинскиот пат. Тој ги согледал двете институции кои со векови се обидуваа да ја обединат цела Европа во заеднички интерес – Империјата која беше оживеана под Чарлс Велики, и Црквата што се здоби со супрематија под Григориј VII – и сфатил колку тажно тоа што овие субјекти не успеале во својата амбиција. Тој понатаму забележа дека и покрај овие напори, во Европа настанало формирање на националности, коишто се јавуваат по јазикот и по карактерот, секој од нив има своја сопствена власт, секој растргнат од внатрешни судири, а секој повремено завојува со другите.¹² И тој, заедно со други мислители од тој период, копнееше за единство меѓу луѓето, за единство кое изгледаше дека никогаш нема да се реализира. Сепак, Данте верувал и прокламирал дека до такво единство може да дојде, но само на еден начин, преку обновување на општеството и обединување на политички интереси под една власт која ќе биде независна од Црквата. Ова е политичкиот аспект на пораката на Данте.¹³

Истакнувајќи го конфликтот меѓу градовите-држави на античка Грција, идеалистичката визија на Хомер, кој веруваше во можноста за конфедерација и го проповедаше против заедничкиот непријател Троја, беше заменета од страна на пореална или трагична визија на Тукидид, кој се обидуваше да ги рационализира овие конфликти, објаснувајќи ги на општ начин причините на војната и нејзините катастрофални последици за грчкото општество. Појавата на државата како резултат на надминување на феудалното општество и слабеењето на Светото римско царство доведе до слична противтежа меѓу оние кои веруваа цврсто во можноста за одржување на односите помеѓу овие нови просперитетни политички единици на општоприфатен морален поредок, и тие кои дојдоа до заклучок дека единствениот императив во меѓудржавните односи се состоеше во зголемување на моќта и безбедноста на принцот (државата), следејќи ја интелектуалната традиција од Макијавели до Хобс. Интересно е да се напомене дека додека меѓународната

¹² Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр.14.

¹³ Alighieri, D. De Monarchia, Edited by Aurelia Henry, New York, 1904, page 15

заедница и понатаму останува предмет во голема мера на состојба на анархија опишано од страна на вторите, не беа залудни напорите на првите да предложат еден меѓународен ред (или во целост или делумно, како во случајот на употребата на морињата), врз основа на морални принципи, “од кои повеќето беа прифатени и имплементирани во меѓународните односи уште од времето на Grotius”¹⁴.

Едно од првите наследства на реализмот е класика на античката литература. Историјата на војната на Пелопонез, на Тукидид, го објаснува однесувањето на државите од конфликтот во односите меѓу двете големи сили на античките Грци: Атињаните и Спартанците во V век В.С. За Тукидид, вистинската причина за војната беше појавата на моќта на Атина и стравот што тоа го произведе кај Спартанците и нивните сојузници.¹⁵ Во овој контекст, важни агенсии за авторот се институциите организирани во територии и фундаментална премиса е државите да бараат моќ и да ги пресметат нивните интереси во однос на моќта, и имаат тенденција да создаваат сојузи во конфликтни ситуации. Ова го идентификува грчкиот историчар во рамките на реалистичката традиција.

Како и да е, до модерното европско време е кога политичката реализам, ќе го достигне својот целосен сјај од страна на Никола Макијавели, кој се смета за основач на современата анализа на моќта и системот на нацијата-држава. Во истражувањето на односите меѓу државите во италијанскиот систем од шеснаесетиот век, Макијавели е поврзан со реализмот со тоа што ја нагласува потребата на владетелот да прифати морални стандарди различни од оние на поединецот, со цел да се обезбеди преживувањето на државата.¹⁶

Во своето најголемо дело, Владетелот, Макијавели ќе рече:

... еден нов принц, не може да ги има сите тие вредности за кои луѓето се проценети како добри луѓе, бидејќи често ќе биде ограничен да ја задржи својата држава, да дејствува против неговиот збор, против добротворни цели, против човештвото, против религијата... Принцот затоа треба да се стреми да ја освои и

¹⁴ Savelle, M. La humanidad a traves de los tiempos. Barcelona, 1959, pp.267

¹⁵ Maleski, D. Светот на Тукидид и на Макијавели, Skopje, 2001, p. 17.

¹⁶ Ibid, str. 31.

одржи својата држава, така средствата секогаш ќе бидат оценети како чесни и пофалени од сите.¹⁷

Овде е евидентна разделбата помеѓу етиката и политиката, иако контроверзноста останува дали одвоеноста треба да биде одобрена или цензурирана. Точно е дека за овој мислител целта ги оправдува средствата. Така, се констатира неговата грижа за моќ и на премисата дека политиката се карактеризира со судир на интереси, исто така, неговиот песимистички поглед на човековата природа е еден аспект што ја одредува класичниот реализам и ќе го дефинира човекот како перверзен. “Луѓето не дејствуваат никогаш добро, освен ако тоа не е неопходно”¹⁸ изјави италијанскиот стратег.

Во XVII век, Томас Хобс, исто како Макијавели, „ја сметаше моќта како клучна во човековото однесување ... се грижеше за основните сили на политиката и за природата на моќта во политичките односи”¹⁹. Со библиското име Левиатан, Хобс го брани силниот владател, државата, способна да го задржи редот во политичкиот систем. Сепак, тој се сомнева дека суштината на ова може да го промени однесувањето на човештвото.

Два века подоцна, Хегел, повеќе од кој било друг политички филозоф, ќе ја крева позицијата на државата, велејќи дека највисоката должност на државата е самоодржувањето. Иако авторите реалисти во никој случај не се Хегелијани, верувањето на германскиот филозоф е впишано во водечката оска на реалистичката теорија. Како Макијавели, тој тврди дека државата има различни морални стандарди од поединецот и супериорни од нив, со други зборови, има “една индивидуална целина” развиена според неговите сопствени закони.²⁰ Кај Хегел и подоцнежните Хегелови училишта преовладува идејата дека надвор од државата постои свет на ослободени страсти или антагонистички и непомирливи интереси. Под оваа премиса, човекот може да го реализира својот живот само ако биде рационален под неговата заштита.

¹⁷ibid

¹⁸ <https://www.unc.edu/courses/2009spring/plcy/240/001/Machiavelli.pdf>

¹⁹ Dougherty, J. E. and Pfaltzgraff, R. L. Jr. Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey, The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University. 1993 p.101.

²⁰Jackson, R & Sorensen, G. Introduction to international relations: theories and approaches. Oxford University Press, 2007. p. 62

Сепак, она што преовладуваше во современиот свет е анархијата и конфликтот во меѓудржавните односи, што доведе до практика која, конституирана во доктрина беше во нашиот поглед првиот претходникот на конвенционалната теорија на меѓународните односите: рамнотежата на моќта.

Оваа доктрина, која ги инспирираше односите меѓу европските држави во текот на четири века, помеѓу Триесетгодишната војна и Првата светска војна, имаше поинакви значења. „Во извесна смисла се однесува на рамнотежа во која моќта е дистрибуирана помеѓу различни држави. Второто значење се јавува кога оваа рамнотежа е нарушена: доколку една држава го презема водството, а другите формират коалиција против него, таа коалиција се смета како „рамнотежа“, иако тоа всушност е противтежа со кој оваа рамнотежа може да биде обновена. Во трета смисла може да се зборува за тој што ја „контролира“ рамнотежата на моќта: тој баланс се однесува на критичното зголемување на моќта што една држава може да придонесе за рамнотежата помеѓу нациите, што претставува суштински елемент за да се направи една коалиција”²¹. Од оваа практика се роди „најстарата, најупорната и најконтроверзната од сите теории на меѓународната политика”²².

Накратко, иако рамнотежата на моќта е концепт кој доминира во меѓународната политика четири века, денес тој е недоволен.

Постојаното барање на баланс на моќта во модерното време и условите создадени од империјалистичката експанзија во текот на минатиот век, го отворија патот за политиката на моќ која ги инспирираше односите меѓу државите од Првата светска војна и особено во периодот помеѓу 30-тите и 60-тите години. Нејзиниот израз беше класичното или реалистичното училиште за меѓународни односи, кое до сега продолжува да врши големо влијание. Ова училиште започнува од основата дека меѓународниот систем е општество на држави кои немаат централен авторитет што ги решава нивните спорови и ги распределува ресурсите меѓу нив, за што секој член мора сам да обезбеди постигнување на сопствените интереси. Во оваа ситуација на анархија евидентно е дека она што една држава може да ја постигне во меѓународната политика зависи од моќта што ја има. Затоа

²¹ Palmer, R. R. & Colton, J. A History of the Modern World. New York, 1978, p.154.

²² Dougherty, J. E. & Pfaltzgraff, R. F. Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey. New York, Harper and Row, 1981, p. 23.

секој од нив се обидува да акумулира колку што е можно повеќе моќ. Се разбира, државата има различни интереси, но моќта е универзално средство за нивно постигнување.²³

И покрај тоа што студиите за причините за меѓународните конфликти и потрагата по мир процветаа од деведесеттите години, интересот на меѓународната заедница за овие прашања може да се проследи низ дваесеттиот век, во моментите на крајот на Првата светска војна. Од неговите резултати, во периодот меѓу војните и до крајот на Втората светска војна со своите страшни последици, интересот за одрекување од војната како инструмент на надворешната политика и усвојувањето механизми на колективна безбедност (врз основа на намалувањето на воената моќ) и воспоставување на меѓународен поредок гарантиран со создавање институции со ефективни факултети за да се заштити. (Пактот на Бриан Келог од 1928 година во кој земјите потписнички ја осудија војната како средство за решавање на меѓународните спорови (член 1) и се согласија дека решението за секој конфликт што може да се појави меѓу нив ќе се бара само со мирни средства (чл. 2).²⁴ Во теоријата на меѓународните односи, овие идеи се отелотворени во идеалистичкото училиште, претставена главно од американскиот претседател Вудро Вилсон.²⁵

Втората светска војна значително го ослаби кредибилитетот на класичната теорија на меѓународната политика. Недостатокот на ограничувања на држави и постојана потрага за рамнотежа на моќ се сметаа како сериозна закана за мирот во светот, а се појави и нова мисла, чиј главен политички израз во преговорите што следеа беше претставена од Претседателот Вилсон од САД. Тој бараше отфрлање на војната, како инструмент на надворешната политика, замена на постигнување на рамнотежата на моќта со донесување на колективни безбедносни механизми и воспоставување на еден меѓународен поредок загарантиран од страна на создавање на мултилатералните институции со надлежности за заштита.²⁶ Идеалистичкиот пристап доминираа во проучувањето на меѓународната политика меѓу двете војни.

²³ Tomassini, L. Relaciones Internacionales: Teoria y practica, Santiago, Chile, 1988, pp.20

²⁴ Opco, A.J. Resolución de conflictos en la teoría de las relaciones internacionales El aporte del enfoque constructivista, Perspectivas Revista de Ciencias Sociales |No. 3 Enero-Junio 2017 ISSN 2525-1112, pp. 221-240

²⁵ Kissinger, H. Diplomacia, Tirane, 1999, p.218

²⁶ ibid

Неговата прва претпоставка е дека зајакнувањето на националното самоопределување ќе доведе да се елиминира една од главните причини за војна, и дека тоа ќе се постигне со организирање во форма на независна држава, на секој од различните европски национални групи досега угнетени во рамките на поголемите политички организации, кои ефикасно ја сочинуваа една од основните цели на Версајскиот договор. Вториот, во кој друга причина за војната е тајните договори меѓу државите, за кои идеалистите бараа крај на тајната дипломатија и поголемо учество на јавноста во водењето на меѓународните односи. Конечно, идеалистите ја отфрлија политиката на рамнотежата на моќта и го поттикнаа усвојувањето на меѓународен систем на колективна безбедност, врз основа на намалување на воената моќ на држави на најниско можно ниво и воспоставување на заеднички воени капацитети со меѓународната заедница, која ќе ја гарантира нивната безбедност од вооружена агресија од страна на било која од неговите членови.²⁷ Реализацијата на овие принципи бараше создавање на едно светско политичко тело каде ќе бидат претставувани сите нации, ќе се дискутират јавно и мултилатерално проблемите и ќе се усвојуваат заеднички мерки за зачувување на мирот и меѓународната безбедност во случај на сериозни закани.

Не е изненадувачки што дебатата меѓу идеалистите и реалистите се фокусираше на прашањето на колективната безбедност. Идеалистите го отфрлија класичниот опис на меѓународниот систем, бидејќи сметаа дека неговите последици се неприфатливи. Реалистичките се потсмеваа на визијата на идеалистите, кои претпоставуваа дека државите можеби ќе бидат подготвени да ги остават настрана своите интереси за да им помогнат на загрозената нации, дури и ако тие самите не беа во непосредна опасност. На овој начин тие повторно го потврдија своето тврдење дека потрагата по национален интерес преку употреба на нивните ресурси на моќ е природното однесување на секоја држава и дека тоа логично води кон тоа секоја држава да се обиде да го зголеми својот дел од моќта, така што теоријата и практиката на меѓународната политика мора да се прилагодат на оваа реалност. Според нив, идеалистите се тие кои го загрозуваат светскиот мир, предлагајќи утописка формула заснована на воспоставување на систем на

²⁷Ibid

колективна безбедност и застапување на разоружувањето на националните држави.²⁸

Ако се издвои улогата на конфликтот во реалните или класични училишта на меѓународните односи, или идеалистичкиот поглед, можеме да кажеме дека анализата на овој феномен ретко има постигнато вистински теориско рамниште и е ограничен неговиот придонес кон развојот на теоријата. Сите научници од меѓународните односи, без оглед на нивниот пристап, признаваат дека војната е една од нивните централни теми, иако сите тие не прават од војна и мир речиси ексклузивен предмет на нивната загриженост, како што е случајот со реалистите во своите најекстремни верзии. Но, војната е само една од можните форми на конфликт на меѓународно ниво (најсериозна од сите), што, пак, е израз на социјален конфликт разбран во поширока смисла.

Од оваа гледна точка, некои тврдат дека насилството е природна форма на политичко однесување и дека заканата со употреба на сила претставува нормален инструмент за преговори, како и индикатор за сериозноста со која една страна ги покренува своите побарувања до нивните противници.²⁹

Како што веќе се очекуваше, реалистичкото училиште, со својата визија за меѓународниот систем како трајна, неизбежна и автоматска потрага по одредена рамнотежа на моќ, многу придонесе за конфликтот да стане нешто природно и заканата со употреба на сила нормална форма на дипломатија.

Идеалистите, истакнувајќи ги функциите што ги извршува секој актер и секој потсистем во меѓународниот систем, и покажувајќи како во многу случаи тие ги извршуваат заедничките интереси или настојуваат да ги организират различните интереси, им дават поистакнато место на односите на соработка отколку оние на конфликти.

Она што сигурно е точно е дека реализмот бил доминантен во објаснувањето на светската политика во последните сто години.³⁰

²⁸ Claude, L. I. *Swords into plowshars*, New York, 1971, capitulo 12.

²⁹ Nieburg, H. L. *Political violence*, New York, 1969.

³⁰ Balis, J. & Smith, S. & Owens, P. *The globalization of world politics, an introduction to International relations*, Oxford University press, 2008, p.4.

Идеалистите имале претстава за тоа каков треба да биде светот и се обиделе да придонесат настаните да се одвиваат на соодветен начин. Нивните противници претпочитале пристап наречен реализам, кој што неизненадувачки, го потенцирале гледањето на светот каков што навистина е, а не каков што би сакале да биде.³¹

Војната не е спортски настан. Победа или толерантен кор-сокак, се бара од политички причини. Инхерентно е тешко да се создаде посакуваната состојба на мирот од војна. Можеби редот со мир е соодветен начин да се изрази врската, бидејќи, според Клаузевиц, се знае дека војната е врвна сфера на несреќа и несигурност.³²

Во таа смисла, овој труд има за цел, преку објаснување и разграничување на концептите на идеализам и реализам да направи обид за прикажување на различниот пристап од двете спротивставени гледишта, во однос на оправдувањето на војната како начин на решавање на конфликти меѓу државите, имајќи предвид дека колатерална штета е самото меѓународно право, кое се соочува со ризикот да биде сосема занемарено во односите меѓу државите.

Истражувачот, при изборот на темата, ја имаше предвид оскудноста на современата домашна литература која се занимава со анализа на концептите за војна и мир, а во исто време, потребата од нивна продлабочена обработка од аспект на доминантните теории во меѓународните односи, идеализмот/институционализмот и реализмот.

Во текот на ова научно истражување ќе се користат методи соодветни на темата: историски (описен), компаративни, индуктивни, дедуктивни, аналитички, квалитативни, квантитативни и истражувачки методи, исто така ќе се употреби нормативен пристап и пристап на емпириско истражување.

Подолу ќе ги илустрираме некои од методите кои ќе се користат во текот на овој истражувачки труд:

- метод на анализа на содржината – ќе се применува при проучувањето на меѓународните, европските и националните извори на информации, релевантни за оваа тема;

³¹Ibid, p. 4.

³²Gray, S. C. War, Peace and International Relations - An Introduction to Strategic History, London, 2007, p. 18.

- синтетички метод – ќе се користи за извлекување на конкретни заклучоци од направените анализи;
- историски метод – ќе се користи за поставување на хронолошки редослед на објаснувањата и целите во дисертацијата;
- историско-правен метод – ќе се применува за континуирано следење на појавата и развојот на определени настани што довеле до појавата на определени настани и околности;
- методот на дедукција – ќе се применува за извлекување на нов пристап и заклучоци од општите постоечки ставови и сознанија;
- метод на индукција – ќе се применува заради утврдување на општи заклучоци од поединечните опсервации и анализи.

Ќе започнам со илустративно објаснување на класичните концепции на реализмот осврнувајќи се на некои од најистакнатите дела, во првите три поглавја на трудот, а потоа во последните два поглавја ќе ги анализирам карактеристиките на идеализмот и либерализмот исто така осврнувајќи се на наистакнатите дела на автори идеалисти и либералисти низ времето.

ПРВ ДЕЛ

Поглавје I:

1. Теоријата на реализам

Научниците од меѓународните односи се соочуваат главно со две главни пречки во предлагањето теории кои ја објаснуваат интеракцијата меѓу државите. Првиот предизвик е огромната големина на полето на студирање. Денес на планетата Земја има повеќе од 200 земји и повеќе од 7 милијарди жители.

Се чини дека е речиси невозможно да се анализираат таков број држави и да се лоцираат константи во нивниот начин на дејствување. Истражувачот понекогаш се соочува со овој проблем групирајќи ги сите земји во едно интернационално сценарио. Можно е да се направи оваа генерализација благодарение на фактот дека сите го делиме истиот екосистем, имаме слични потреби и сме зависни од последиците од одредени феномени, како што се ефектите од трговијата и индустријализацијата.³³

Вториот предизвик е претставен со постојаната трансформација на меѓународната сцена, бидејќи светот се менува секој ден. Секоја анализа која се обидува да ги објасни односите меѓу државите во светот треба да ги има предвид овие континуирани промени и според тоа, треба да се промени со текот на времето.³⁴ Авторите треба да продолжат да истражуваат за нивните теории, надевајќи се дека ќе добијат подобри одговори, елиминирајќи ги концептите што ги негирала историјата и да ги лоцираат константите кои и покрај текот на времето сè уште се присутни.

И покрај тоа што е една од најстарите теории, реалистичката теорија ги совладува двата предизвика и продолжува да обезбедува кохерентно објаснување за функционирањето на меѓународниот поредок. Првите автори - реалисти се класичните автори на политиката, како што се Тукидид и Макијавели, а во современи времиња реализмот го претставуваат Ханс Моргентау, Хенри Кисинџер, Џорџ Кенан и Роберт Гилпен итн. Реалистичката литература е многу голема и

³³Graphic Maps, <http://worldatlas.com/geoquiz/thelist.htm>

³⁴Light, M & Groom, A.J.R, "Internacional relations. A handbook of current theory". Boulder, 1985, p.9.

ужива висок степен на прифаќање во рамките на дисциплината на меѓународните односи.

Во полето на политичката наука и социологијата, малку студии го прикажуваат полисемичниот опсег на изразот политички реализам. Понекогаш, се квалифицират некои автори како реалисти (Макијавели, Хобс, Спиноза, Бобио, Шмит итн), без претходно да се дефинира што е реализам. Понекогаш, се зборува за автори кои теоретизираат за реализам (Моргентау, Миглио, Кампи, итн.), но исто така не го дефинираат овој политички феномен.³⁵

Тогаш, како се користи овој концепт?

Најмногу, се нудат карактеристики што треба да ги има политичкиот реализам, како заеднички именител на овој конструкт. Како што се: автономија на политиката, групата наспроти индивидуата, постоењето на конфликт, моќта како цел на политиката, антрополошкиот песимизам итн. Дали сè што ги има овие карактеристики треба да биде политички реализам? Сепак, и покрај неопределеноста на овој вид, во текот на политичките гласови нејзината важност не е доведена во прашање. Конкретно, претставува концепт кој станува централен во развојот на теоријата на меѓународните односи од нејзиното појавување во научната област. Особено, теоретското и практичното производство на оваа тема, се должи на американските автори. Така, во теорија, се истакнуваат класични реалисти како Моргентау, систематски реалисти како Мортон Каплан и неореалисти како Кенет Валц. Практичен пример за политички реализам ја наоѓаме во Хенри Кисинџер и неговата насока на американската надворешна политика.³⁶

Невозможно е да се сумира реализмот, бидејќи, дури и меѓу самопрогласените реалисти, постојат важни разлики.³⁷

Иако реалистите не претставуваат една хомогена школа, повеќето од нив прават поделба на најмалку пет клучни стојалишта за меѓународните односи. За почеток, тие како централно прашање ги ставаат причините за војните и состојбата

³⁵Jackson, R & Sorensen, G. Introduction to international relations: theories and approaches. Oxford University Press, 2007. P. 37

³⁶Kissinger, H. Diplomacia, Tirane, 1999.

³⁷ Baylis, J.& Rengger, N.J. Dilemmas of world politics, Clarendon press, Oxford, 1992, pp.64.

на мирот. Воедно, сметаат дека структурата на меѓународниот систем е неопходна, а често и доволна за објаснување на многу аспекти на меѓународните односи.

Според класичните реалисти, „структурната анархија“³⁸ или недостигот на централен авторитет кој би ги смирувал несогласувањата претставува основа на современиот систем и дава поттик за покренување на т.н. „безбедносна дилема“: во системот на самопомош, потрагата за сигурност на една нација, често, потенцијалните непријатели ги става во позиција на несигурност, секоја нација која се стреми кон апсолутна сигурност ги прави сите други нации во системот апсолутно несигурни, а сето тоа може да даде поттик за започнување на трка за вооружување и други непријателски реакции.³⁹

Реализмот поаѓа од постулатот дека лошата човекова природа води кон конфликти, но и кон неможност за нивно решавање заради себичноста на човекот кој во другиот гледа свој непријател. Оттука, клучно е значењето на воената и државната моќ, од аспект на овој теориски пристап. За т.н. класичен реализам, конфликтот и анархијата се сосема нормални појави во меѓународните односи, поставувајќи ја моќта како главна тема на реалистичката концепција.⁴⁰

„Меѓународниот амбиент го карактеризира една егоистичка трка на државите за промоција на својот национален интерес. Самата хоризонтална структура на меѓународното општество ги диктира правилата на игра. Првото правило е дека е тоа игра на самопомош (self-help), во која моќта и богатството се примарните цели кон кои се стреми државата.“⁴¹ Според проф. Малески, постои правилото дека нема заеднички меѓународен интерес, способен да ги потчини и да ги координира поединечните национални интереси на државите. Згора на ова се и големите економски нееднаквости, културни разлики и желбата за доминација меѓу државите, како и отсуството на ефикасни механизми за мирно решавање на конфликтите. Иако во основа доминира правилото „секој за себе“, постои и

³⁸Viotti, R. P. & Kauppi, V. M. International relations theory: Realism, Pluralism, Globalism, 2 ed. New York, 1993, p.5

³⁹Vukadinovic, R. Marredheniet politike nderkombetare, Kolegji Universitar Viktory, Prishtine, 2006, fq.174-181

⁴⁰ Jackson, R.&Sorensen, G.Introduction to intrernational relations, theories and approaches, Oxford University, 2008, page 61

⁴¹ Малески, Д. Бебето од катран, Македонија во меѓународните односи, (1991-1993), 2012 Скопје, стр. 57

соработка, на која државите, сепак, гледаат како на начин на остварување на својот национален интерес.⁴²

2. КЛАСИЧЕН РЕАЛИЗАМ

Реализмот како една од највлијателните теории во објаснувањето на светската политика, привлече и сериозни критики поради тоа што претставуваше идеологија преправена во теорија. Всушност, во поголемиот дел од историјата на теоријата е евидентен конфликтот помеѓу реализмот и неговите марксистички и либерални ривали.

Сепак, реализмот останува доминантна теорија во меѓународните односи бидејќи обезбедува најмоќно објаснување на воената состојба која е нормална животна состојба во самиот меѓународен систем. Впрочем, ова го тврдат реалистите во одбрана на нивната теорија и традиција.

Доста критикувана беше практиката да се зборува за единствена теорија на реализмот, со оглед на тоа што, според некои теоретичари, треба да се зборува за повеќе видови реализам, односно неколку негови категории. Наједноставната поделба е онаа според која реализмот се дели согласно историскиот период: класичен реализам (до 20 век), за кој се смета дека започнал со текстот на Тукидид за Пелопонеската војна меѓу Спарта и Атина, модерен реализам (1939-1979) кој ја опфаќа т.н. големата дебата помеѓу научниците од меѓувоенниот период и новиот бран научници кои почнаа да навлегуваат во областа пред и по Втората светска војна, и структуралниот или неореализмот (1979), кој го обележа текстот на Кенет Волц – Теорија на меѓународната политика.⁴³

Класичните реалисти сметат дека од човековата природа можат да се објаснат суштинските карактеристики на меѓународната политика, како што се конкуренцијата, стравот и војната. Човековата природа е таа која објаснува зошто меѓународната политика е, всушност, политика на сила.⁴⁴

Класичниот реализам не вели дека моралот е отсутен од меѓународните односи, како што често погрешно е изложено, но тврди дека каква било акција врз

⁴² Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 448

⁴³ Baylis, J. S. & Owens, P. The Globalization of World Politics, Oxford 2008, p. 95-96.

⁴⁴ Ibid

основа на моралот ќе биде во спротивност со интересите на државата, пред сè за неговата безбедност и опстанок.

Во зависност од авторите, три, четири дури пет се реалистични "догми". Меѓутоа, треба да се разјасни дека не сите автори реалисти слепо се придржуваат на интегралноста на овие претпоставки, сепак, и покрај одредени расправи меѓу теоретичарите за обемот на секоја од овие аксиоми или догми, постои консензус за централноста на овие прашања во реалистичката теорија, и тоа: државите се главни актери на меѓународните односи; државата е унитарна и рационална; националниот интерес, разбирлив во смисла на национална безбедност, треба да биде главната загриженост на државата и да ја води својата надворешна политика (државите бараат моќ); анархијата е норма која ги регулира активностите на државите во меѓународниот систем; рамнотежата на моќта е основа за зачувувањето на мирот.⁴⁵

А) Државите се главни актери на меѓународните односи: Други недржавни, транснационални или меѓународни актери не се толку важни, главно поради тоа што не го применуваат монополот на внатрешно насилство или немаат капацитет да претставуваат физичка закана за интегритетот на државата. Актерите како што се меѓународните организации (ЕУ, НАТО) не се предмет на важни анализи, бидејќи тие се составени од суверени и независни држави и според тоа, не се автономни во однос на членовите што ги сочинуваат.⁴⁶

Б) Државите се унитарни: унитарна значи дека државата е единствена политичка единица, суверена над својата територија. Без оглед на внатрешните спорови или политичките или бирократски преговарачки процеси кои можат да постојат, државата има само една позиција на меѓународниот систем.

В) Државите се рационални: реалистите претпоставуваат дека државата секогаш ќе ја усвои најефикасната одлука, со оглед на достапните ресурси и капацитети и во контекст на несигурноста за постигнување на своите цели.⁴⁷ За реалистите, државите се рационални, речиси исклучиво за да ја гарантират нивната

⁴⁵ Clulow, G. Una visión introductoria a los principios del realismo político. Universidad ORT Uruguay, 2013. pp.7

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Legro, W.J. & Moravcsik, A. Is anybody still a realist? p.12 https://www.ies.be/files/documents/JMC_depository/Legro%2C%20Jeffre%2C%20Andrew%20Moravcsik%2C%20Is%20Anybody%20Still%20a%20Realsit.pdf

безбедност и моќ. Рационалноста на државата не може да се отстрани од природата на анархијата на меѓународниот систем.

Г) Националниот интерес: Реалистичната концепција за националниот интерес произлегува од две важни премиси што веќе се споменати за реализмот: анархичната природата на меѓународниот систем и конфликтните односи меѓу државите во рамките на тој систем. Затоа, ако состојбата на анархија води до општа несигурност, главната задача на државата, разбрана во смисла на национален интерес, е да ја осигурува нејзината безбедност.⁴⁸

Во согласност со принципите на реализам, надворешната политика и дипломатијата мора да ги имаат како главни цели, дефинирањето, заштитата, унапредувањето, одбраната и остварувањето на националните интереси, во сценарио на анархија, во која државите зависат само од себе, за да ја гарантираат нивната безбедност. Реализмот го негира постоењето на универзален морал за кој, понекогаш, националната лојалност и дава предност на благосостојбата на човештвото. За реализам, државите, без исклучок, се однесуваат на себичен начин, гледајќи исклучиво за сопствените национални интереси. Поради оваа причина, државите мора да постапуваат автономно без да бидат под влијание на структури кои се туѓи на самата држава, што е единствениот гарант за неговата заштита, безбедност и опстанок.⁴⁹

Националниот интерес, од реалистичката перспектива, е себичен по природа и е супериорен во однос на приватните субнационални интереси. Тој е себичен бидејќи државите се наоѓат во систем на самопомош, каде што профитот на една држава претставува загуба за другата. Исто така, реалистите ја бранат идејата за национален интерес, а не како либералите, идејата дека државите можат да споделуваат заеднички (витални) интереси во рамките на меѓународната заедница.

Моргентау кога ја критикуваше моралната визија на соработка предложена од страна на идеализмот на В. Вилсон, кажал: „и покрај длабоките промени што се случиле во светот, сè уште останува точно, како што отсекогаш била вистина, дека

⁴⁸ Clulow, G. Una visión introductoria a los principios del realismo político. Universidad ORT Uruguay, 2013. pp.7

⁴⁹Castro, H. R. El concepto de interes nacional. pp.25. <https://dialnet.unirioja.es/ descarga/ articulo/ 4547890.pdf>

една нација соочена со непријателските аспирации на другите нации има една прва обврска - да се грижи за сопствените интереси. Моралното оправдување за оваа примарна должност на сите нации - затоа што не е само морално право туку и морална обврска - произлегува од фактот дека ако оваа одредена нација не се грижи за своите интереси, никој друг нема.⁵⁰

Националниот интерес исто така е супериорен во однос на индивидуалните или приватните интереси, бидејќи само во обезбедувањето на безбедноста на државата може да се остварат и другите интереси.

Д) Анархијата на меѓународниот систем: Во меѓународните односи, често се вели дека меѓународниот систем е анархичен бидејќи нема светска влада која ги принудува земјите да дејствуваат или да се однесуваат на одреден начин. Иако зборот "анархија" честопати се користи како синоним за „хаос“, теоретичарите за меѓународни односи навистина не го квалификуваат меѓународниот систем како хаотичен, туку едноставно укажуваат на тоа дека нема „водачи“ или „влада“ погоре од сите други.⁵¹

Зборот анархија служи за назначување на оние ситуации на отсуство на државната или јавната моќ каде не може да се примени монопол на сила над некоја територија.⁵²

Ексклузивниот мотор на меѓународните односи е моќта. Во оваа смисла, улогата што ја имаат земјите за класичниот реализам е постојано да се борат против хегемонијата, да барат поволни позиции и да се натпреваруваат против другите држави за моќ.

Главната мотивација е потребата да се заштити државата од каква било закана за нејзината територија или суверенитет, во рационална проценка на еден свет на потенцијални закани на кои може да биде предмет една земја.

Ѓ) Рамнотежата на моќта и реализмот- Во модерната ера, западната идеја на ова рамнотежа, - рамнотежата на моќ како што ја нарекуваат Американските конституционалисти зеде облик, со триумфот на американската и француската револуција од крајот на осумнаесеттиот век, во теоријата на поделба на власта

⁵⁰ <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2016/hans-morgenthau-and-the-national-interest/>

⁵¹ <http://acracia.org/el-anarquismo-en-la-relaciones-internacionales/>

⁵² Ibid

осмислена од страна на Монтескје (Montesquieu) и навестено од други мислители, се со цел да се спречи концентрацијата на јавните органи во истите раце да доведе до деспотизам.⁵³

Но, рамнотежата на моќта е исто така еден стар принцип во меѓународните односи, чие потекло укажува на најраните времиња на интеракција меѓу клановите, племињата и други примитивните групи, кои со мерење на војската сила на неговите соседи се обидеа да се подготват и се вооружат воено за да се балансираат на сили, и така да го заштитат сопствената безбедност. Рамнотежата на моќта секогаш беше и сè уште е една пречка за актите на агресија во меѓународните односи. Затоа, во текот на историјата, преку вооружувани движења и воени сојузи, државите се обидоа да ја балансираат воената сила како средство за спречување на вооружените конфликти.⁵⁴

За да се користи соодветно изразот рамнотежа на моќ е потребно да постојат најмалку двајца политички играчи со слична големина, кои се поврзани и исто така се борат да контролираат одредени средства кои доведуваат до спорови меѓу нив, но избегнуваат нивните спорови да го достигнат прагот на директна и систематска физичка конфронтација.

Од практична гледна точка, пребарувањето и зачувувањето на рамнотежата на моќ за да се избегне војната била постојана грижа на државниците кои го одобруваат реалистичкиот поглед на политиката и, од теоретска гледна точка, е една од предводничките идеи и повеќе идентификувана со таканаречената реалистичка школа.⁵⁵

Политичките актери (индивидуално или колективно) се натпреваруваат за контрола на неколку ресурси, а клучен ресурс е моќта. Таа е едно неизбежно средство за постигнување на каква било цел, од каква било природа и поради тоа е токму она што го прави еден од најскапоцените средства. Моќта е скапоцен ресурс затоа што е посакувана од оние кои ја немаат, меѓутоа е љубоморно чувана од оние кои ја поседуваат.. Во што се крие нејзината вредност? Во тоа што е неопходно

⁵³Oro, L. R. Notas Sobre el equilibrio de poder, Revista Enfoques, Vol.VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p.58

⁵⁴Garay, C & Concha, J. M. “La alianza entre Chile y Bolivia entre 1891 y 1899. Una oportunidad para visitar la teoría del equilibrio”, en revista Enfoques de ciencia política, número 10, Santiago de Chile, 2009.

⁵⁵Ibid

средство за решавање на несигурноста на постоењето и се спротивставува на чувството на страв и несигурност.

Акумулацијата на моќ кај некои луѓе создава страв кај другите. Од која причина? Бидејќи како што првите ја зголемуваат нивната моќ, моќта на вторите се намалува, а со тоа, се намалува и нивната безбедност.⁵⁶ Патем, желбата на еден политички актер да има апсолутна сигурност подразбира радикална несигурност кај сите други. Затоа, таква безбедност не може да се добие преку консензуален договор, како на пример преку преговори, но преку компулсивно потчинување на другите политички единици. Така, потрагата по целосна безбедност преку принуда, ги поттикнува потчинетите на постојан бунт.⁵⁷ Кој трча по илузијата на милениумски мир го уништува тоа што сака да го постигне, а потрагата по него, парадоксално го оддалечува од *paх et tranquillitas* и го тера да живее секојдневно со сеништето на буни и војни без крај.⁵⁸ На пример, германските владетели наследници на Ото фон Бизмарк, обидувајќи се да постигнат целосна безбедност за нивната земја, според Кисинџер, станаа закана за сите други европски народи со една таква несигурност што резултираше, речиси автоматски, со противтежна коалиција. Потоа, во втората половина на 1930 година, Адолф Хитлер исто така бараше безбедност, за Германија, но беше невозможно Германија да го достигне она ниво на безбедност за кое тој се стремеше, без да стане закана за останатите европски држави.⁵⁹

Во случај државата да постигне безбедност, ќе биде на сметка на радикалната несигурност на сите други. Затоа, оние кои бараат апсолутна безбедност претставуваат страшна опасност во секој историски период.

Ако мирот е неосстварлива цел, дури и за моќен актер кој се обидува да го осигура со употреба на сила, тогаш се поставува прашањето: Како е може да се дојде до него?. Мирот, за политичкиот реализам е производ на заемно заплашување. Тоа е мешавина од страв и безбедност. Мирот е една кривка добрина што просперира под закрила со рамнотежата на моќ, нејзината природа е фатално

⁵⁶Oro, L. R. Notas Sobre el equilibrio de poder, Revista Enfoques, Vol.VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p.58

⁵⁷ Kissinger, H. A world restored, 1974, pp. 12, 190, 235 y 237

⁵⁸Oro, L. R. Notas Sobre el equilibrio de poder, Revista Enfoques, Vol.VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p.60

⁵⁹ Kissinger, H. Diplomacia, 1999,CEU, Shqiperi, p.104

кршлива. Но, зошто постигнатиот мир е променлив? Бидејќи рамнотежата на која тој се потпира е нестабилна, лесно кршлива и неизвесна.⁶⁰

Актерите што учествуваат во рамнотежата никогаш не се целосно задоволни со позицијата што ја имат. Тие секогаш се стремат кон нешто повеќе. Затоа, секој од нив се обидува да ја подобри нивната релативна положба на штета на другите. Напорите што секој од нив ги прави во таа насока се гледат со недоверба, или барем со загриженост од остатокот на заедницата. Така ориентираните стратегии за зголемување на моќта и придобивките кој тој ги наметнува, ги менуват корелациите на силите и ја истакнуват несигурноста и неизвесноста во внатрешноста на системот на рамнотежа.⁶¹

Сепак, и покрај тоа што се чини дека е контрадикторно, релативното незадоволство на државите е она што обезбедува стабилност на системот. Зошто? Затоа што ако еден актер се наоѓа целосно задоволен, како последица на неговото задоволство ќе биде дека другите ќе се чувствуваат уште повеќе ранливи и незадоволни од претходниот ден. Бидејќи во таков случај, овие последниве имаат малку што да изгубат и многу да добијат (поради нивните ограничени нивоа на задоволство), веројатно тие ќе се борат за да ја вратат дистрибуцијата на моќ, со очекување за подобрување на нивната релативна положба. Оваа намена би ги поттикнала да ги сменат темелите на кои почива рамнотежата и без оглед на успехот што ќе го имат во нивната мисија, можат да го нарушат редот и на тој начин повеќе би се зголемила нестабилноста на целиот систем на рамнотежа.⁶²

Бидејќи рамнотежата на моќта не може да го задоволи целосно секој член на меѓународниот систем, неговиот успех лежи во одржување на стапките на незадоволството без постигнување на ниво на фрустрација, а уште помалку гнев. Ако последното се случи, оние што се во многу влошена ситуација ќе се обидат да го нарушат меѓународниот поредок преку насилство.

Затоа, она што го обезбедува стабилноста на системот е релативното задоволство на своите членови. Така, неговиот опстанок лежи, парадоксално, во постоењето на делумно неисполнети очекувања. Но, тие мора да бидат понизок

⁶⁰ Oro, L. R. Notas Sobre el equilibrio de poder, Revista Enfoques, Vol.VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p.58

⁶¹ Ibid

⁶² Oro, R.L. Notas Sobre el equilibrio de poder. Revista Enfoques, Vol.VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p.58

износ; така што да не го доведе во прашање целиот постоечки поредок. Всушност, тој и покрај неговите несовершености може да реши одредени спорови без да навлезат антагонистите, во директна физичка конфронтација.

Ханс Моргентау во своето влијателно дело „Политика меѓу нациите“, го употребува изразот рамнотежата на силите во четири значања: 1. Како политика насочена кон определена состојба на работите; 2. Како определена состојба на работите; 3. како приближно иста дистрибуција на моќ; 4. Како која било дистрибуција на моќ.⁶³

Ѓ.1) Функциите на рамнотежата на моќта една важна функција на рамнотежата моќта е да се спречи непобитната доминација на една држава на меѓународната сцена и така да се спречи да наметнува својата еднострана волја на другите членови на Меѓународната заедница. Како да се спречи? Со заемно заплашување, врз основа, во крајна линија, на релативна еднаквост на ресурсите на моќ. Значи, примарната функција на рамнотежата на моќта е да се спречи на прво место, можноста да се конституира глобална империја и на второ место, да се спречи еден актер да има премногу моќ и на тој начин да се спречи да владее без ривали, како што се случува, на пример, во униполарниот ред.

Втората функција на рамнотежата на моќта е да помогне да се зачува крвниот меѓународен поредок.⁶⁴ Оваа цел може да се постигне полесно ако рамнотежата се базира на минимум поделени вредности. Ова го намалува ефектот на судирот помеѓу актерите во системот, а исто така ја спречува желбата на очајните за соборување на постојниот поредок, со употреба на сила. Овој супстрат работи како извор на легитимитет, односно, како емулгатор на односите на моќ. Спротивно на тоа, моќта, без легитимитет е абразивна, е нетолерантна за оние кои се во влошена ситуација кои ја сметаат за неприфатлива и токму поради тоа се обидуваат да ја понишат регистрацијата на постоечките односи на моќ со употреба на насилството.⁶⁵ Поради тоа, системот е постабилен и работи најдобро кога нејзините членови споделуваат основен сет на вредности, кој работи како

⁶³ Малески, Д. Меѓународната политика и меѓународното право, Скопје 2000, стр. 454

⁶⁴ Ibid

⁶⁵ Oro, L. R. Notas Sobre el equilibrio de poder, Revista Enfoques, Vol.VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p.67

референтен норматив и кој овозможува, да се квалификуват одредени однесувања како прифатливи или неприфатливи.

Така, еден легитимен поредок, ја ублажува веројатноста за конфликтите на интереси да се решаваат на начини што можат на крајот да доведат до насилни конфликти.

Но, конкретно, како рамнотежата на моќта придонесува за одржување на редот? Преку меѓународното право, ако тоа придонесува за да се надминат разликите и решавање на конфликтите.⁶⁶ Правдата, сфатена како исполнување на она што пропишува законот, е една цел што тешко се постига целосно. Сепак, е можно да и се приближи нејзе преку рамнотежата на моќта. Правото, разбрано како диспозитив на норми е формален израз на односи на моќ што постојат во даден момент. Правото се почитува само за време на рамнотежата на моќта која ја создал. Всушност, сите историски манифестации на правдата низ историјата биле постигнати од некој вид на рамнотежа на моќ.⁶⁷ Затоа, според Niebuhr "никогаш не постоел каков било план во историјата за спроведување на правдата кој не ја имал за основа рамнотежата на моќта".⁶⁸

Како резултат на тоа, една од најпознатите одржливи опции за да се избегне потчинувањето на еден субјект врз друг е да се поттикне рамнотежата на моќ, бидејќи им овозможува ограничување на експанзивните импулси на моќните. Патем, каква било морална рестрикција не може да биде успешна во нејзиниот обид да се избегнат нееднаквостите, ако претходно не се постигнала разумна рамнотежа на силите.

Но, утописките моралисти кои се згрозуваат од рамнотежата на моќта (или дека е несовршена или поради тоа што во него се уште постои непријателство така латентно) не сфаќаат дека правдата (всушност) се базира на потенцијал на ривалските сили. Точно е дека тие може да прераснат во отворен конфликт. Но, ако рамнотежата не е присутна се зголемуваат шансите за воведување на деспотски мир, постигнат по цена на подреденост на волјата на слабите од страна на посилните.⁶⁹

⁶⁶Ibid

⁶⁷Niebuhr, R. Ideas políticas, Editorial Hispano Europea, Barcelona, 1965, p. 182.

⁶⁸Ibid. p. 132.

⁶⁹Niebuhr, R. Ideas políticas, Editorial Hispano Europea, Barcelona, 1965, pp.133 y 185.

Критиката на утопистите одговара на фактите. Но, тие не предупредуваат за придобивките што ги воведува рамнотежата на моќта. Какви се тие придобивки? И покрај нејзините недостатоци, рамнотежата на моќта обезбедува услови за изградба на правила кои содржат минимум на праведност, и тие имаат исто така, поголема веројатност да бидат зачувани.

Имено, правилата кои напредуваат под закрила на рамнотежата на моќта работат како инстанци кои ги решаваат несогласувањата и во таа смисла, помагаат да се зачува редот и создават услови за работа на меѓународните институции, без разлика дали тие се државни или политички.

Трета функција на рамнотежата на моќта е да се ограничат конфликтите.⁷⁰ Кажано во негативна смисла: рамнотежата на моќта нема намера, конечно, да ги искорени војните, дури ни кризите, но има за цел да ги избегне колку што е можно повеќе. Всушност, кога рамнотежата на моќта работи добро, ја инхибира способноста на некои држави да доминираат над другите и во исто време, ја ограничува можноста за конфликти. Неговата цел не е толку мирот (дефиниран како отсуство на ривалства и непријателствата), туку редот и стабилноста. Рамнотежата на моќта формира еден меѓународен поредок. Но, таквиот поредок не подразбира отсуство на конфликти. Тие перзистират. Сепак, рамнотежата овозможува постоење на свет во кој конфликтите можат да се решат на мирен начин, бидејќи додека тој е во сила просторот на антагонизам се движи од бојното поле на мултилатералните институции. Како резултат на тоа, оние кои носат крајни одлуки се дипломатите, а не војската. Меѓутоа, првите можат да ја исполнат својата улога според безбедносните услови кои ги обезбедуваат вторите.⁷¹

Кога моќта е избалансирана, веројатноста од страна на оние кои се дел од рамнотежата, поединечно да започнат успешна офанзивна војна е минимална, бидејќи ниту еден од нејзините членови ја немаат потребната сила да ги нападнаат самостојно, на успешен и неказнет начин, другите членови на системот. Но, од друга страна, ниту еден од нив не е доволно ранлив (или од неговата специфична гравитација или од политички сојузи) за другиот да се охрабри да го нападне.

⁷⁰Oro, L. R. Notas Sobre el equilibrio de poder, Revista Enfoques, Vol.VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p.67

⁷¹Morgenthau, H & Thompson, K. Politics among nations: The struggle for power and Peace, New York, p.198

Рамнотежата на моќта претставува одредена симетрија помеѓу отпорноста, од една страна, како и можноста да преземе непријателска акција од другата страна⁷².

Значи, една од целите на рамнотежата на моќ е да се намалува веројатноста да започнат војни. Сепак, за поддржувачите на реализмот очекувањата за елиминација на сите форми на антагонизам се утописки. Затоа рамнотежата на моќта нема за цел да го искорени конфликтот бидејќи тоа е нереално, но има за цел да го ограничи колку што е можно повеќе. Но, како да го ограничи? Решението предложено од страна на реалистите е „да се искористи или искоренат недостатоците својствени на природата на човекот за да се постигне во долгорочен рок најдобриот можен резултат.“⁷³

За крај, може да се идентификува четвртата функција, што е прилично невообичаена, што не значи дека на кој било начин не може да биде потврдена, пример на емпириски начин. Тоа е следното: кога рамнотежата на моќта работи на оптимален начин се зголемуваат шансите малите држави да учествуваат во меѓународните односи со поголем степен на автономија, како што е случај, на пример, со Движењето на неврзаните во 1970 година, во контекст на Студената војна, и да се ограничува (но, не да се елиминира) можноста нивните права лесно да се прекршат.⁷⁴

Од друга страна, до степен до кој малите земји, исто така, учествуваат во коалиции, кои ја сочинуваат рамнотежата, тие имаат можност за пренос на поддршката од една кон друга лига на држави и влади и нивните евентуални конгломерати ги третираат со почит за да го избегнат нивното дезертерство. Според тоа, силите кои ја водат коалицијата се принудени да водат умерена политика и во рамките на заедницата и во однос на ривалскиот сојуз, бидејќи не сметаат на безусловно поддржување на државите со помал обем.⁷⁵ Со други зборови, рамнотежата на моќта, по исклучок, го олеснува преживувањето од најслабите на меѓународната сцена и поттикнува понатамошна умерена политика.

⁷² Morgenthau, H. & Thompson, H. *Politics among nations: The struggle for power and Peace*, New York, p.205

⁷³ Kissinger, H. *Diplomacia*, CEU, Shqiperi, 1999, p. 62.

⁷⁴ Vukadinovic, R. *Marredheniet Nderkombetare Politike*, Kolegji universitar Victory, Prishtine, 2006, p.239

⁷⁵ Jesne, A, K. H. *Small world in world politics*, Colorado, 2003

Ѓ.2) Услови за непречено функционирање на рамнотежата на моќта: За рамнотежата на моќта да исполнува некои од утврдените функции во претходната точка, потребно е да бидат присутни најмалку еден од следниве услови: флексибилност на коалиции, постоењето на трета сила што има статус на автомаргинализирана моќ и слаби врски помеѓу алеатите.

- Флексибилност на коалиции.⁷⁶ Секоја нација треба да се чувствува слободна да смени страна, ако новите околности тоа го оправдуват. Ова му дава еластичност на системот на рамнотежа и ја намалува веројатноста да се формират цврсти алијанси кои ги поттикнуваат коалициите да се вклучат во игри со нула износ. Повлекувањето на еден сојузник може да помогне за да се намалат ветровите на војната, кога тензиите се зголемуваат. Таква еластичност ја ограничува можноста да еруптираат насилните конфликти, а исто така ја ограничува можноста да се прекршат вредностите што се врзани со мирот како што е редот и стабилноста. Недостатокот на цврстина на алијансите помага во одржувањето на општата рамнотежа на системот, со што се намалува можноста да започне еден вооружен конфликт што ќе ги вклучи речиси сите политички единици.⁷⁷
- Во случај да се формираат цврсти сојузи треба да се намали веројатноста за појава на конфронтација, треба да постои некоја сила што е надвор од двете коалиции и да спречи која било од нив да стане незапирлива.⁷⁸ Тогаш се работи за една неутрална сила, што не е дел од рамнотежата на моќта, туку негово обединување во системот може да ја навали рамнотежата на моќта значително, со тоа оставајќи ја на проверка другата коалиција. И таа би можела да ја исполни својата улога многу подобро, ако има доволна моќ да избега од притисоците на двете коалиции, исто така обезбеди јасни гаранции за неутралност на завојуваните страни. Додека постои трета сила што се самоодвојува од активно учествуво во политиката на Алијансата, нејзиниот став придонесува да го смири, од самиот факт што е релевантна сила, алчноста за моќ на коалициите во конфликт. Ова се случи, на пример,

⁷⁶ Oro, L. R. Notas Sobre el equilibrio de poder, Revista Enfoques, Vol.VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p.70

⁷⁷Ibid

⁷⁸Oro, L. R. Notas Sobre el equilibrio de poder, Revista Enfoques, Vol.VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p. 72

по француско-рускиот договор, кога Велика Британија продолжи да дејствува како противтежа и навистина, беше додворувана од двете страни.⁷⁹ Истото, се случи и со улогата на Кина од 1960 година, кога се држеше настрана од Варшавскиот пакт и НАТО.

- Слабите врски меѓу коалициските партнери.⁸⁰ Во случај кога еден сојуз нема противтежна коалиција, се зголемуваат шансите да се чувствува охрабрен да преземе непријателски активности во однос на другите членови на меѓународната заедница, како на пример, САД за време на администрацијата на Џорџ Буш. Затоа, во случај да не постои трета сила, или ако нема доволно решителен став, добро е за мирот, внатрешната кохезија на владејачката коалиција да е слаба. Меѓутоа, во случај да се симетрични и цврсти сојузи, без можности лесно да менуват страна, како што се случи за време на Студената војна, добро е за мирот, кохезијата во внатрешноста на коалициите да е слаба. На пример, млакото единство на членовите на НАТО, во текот на 1960, беше пречка за западната алијанса да заземе посилен воинствен став и како последица повеќе ризична за мирот. А од другата договорна страна, во Варшавскиот пакт, имаше обиди за востание во Унгарија (1956) и Чешка (1968), која покажа постоечките пукнатини во тој блок.⁸¹

Ѓ.3) Рамнотежата на моќта и сојузите: Според проф. Денко Малески, доколку интересите и релативната моќ на главните земји во еден меѓународен систем се константни подолг временски период, или доколку односите на моќ се смениле на таков начин што ќе се одржи истата релативна дистрибуција на моќта, системот бескрајно ќе се наоѓа во состојба на еквилибриум.⁸² Но, промените на домашната и на меѓународната сцена ја поткопуваат стабилноста на статус кво. На пример, промените во внатрешно-политичките коалиции можат да наложат рedefинирање на националниот интерес. Сепак, „најзаслужен“ фактор за

⁷⁹ Kissinger, H. Diplomacia, CEU, Shqiperi, 1999, p. 177.

⁸⁰ Oro, L. R. Notas Sobre el equilibrio de poder, Revista Enfoques, Vol. VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p.72

⁸¹ Oro, R. L. Notas Sobre el equilibrio de poder, Revista Enfoques, Vol. VIII N° 12, 2010, 53-69 Chile, p.70

⁸² Малески, Д., Меѓународна политика, Хрестоматија, Скопје, 2000, стр.137

дестабилизација на меѓународниот систем е тенденцијата моќта на државите-членки да се менува во разни правци и со различна брзина поради политичкиот, економскиот и технолошкиот развој. Со текот на времето, диференцијалниот раст на моќта на различни држави во системот доведува до фундаментална распределба на моќта во системот.

Како последица на постојаните промени на интересите на одделни држави и особено, поради диференцијалниот пораст на моќта меѓу државите, меѓународниот систем се движи од состојба на еквилибриум кон состојба на дисеквилибриум. Дисеквилибриумот е состојба кога економскиот, политичкиот и технолошкиот развој значително ги зголемуваат потенцијалните добивки или ги намалуваат потенцијалните загуби за една или повеќе држави кои, поради тоа, сакаат да го изменат меѓународниот систем. Можноста да се намалат загубите или да се зголемат добивките стануваат поттик за да се обидат државите да го изменат системот. Така, се појавува расчекор меѓу постојниот меѓународен систем и потенцијалните добивки кои одредени држави би ги имале од промената на меѓународниот систем.⁸³

Кога ќе се соочат со значителна надворешна закана, државите кои сакаат да формираат сојузи може да „балансираат“. Балансирањето е дефинирано како сојуз со другите против преовладувачката закана, додека државите што се оптоварени се усогласени со заканата.⁸⁴ Државите, исто така, можат да употребуваат и други тактики на сојузништво. Постои долготрајна дебата меѓу реалистите во врска со тоа како поларитетот на системот влијае врз тоа кои тактики државите ги користат, меѓутоа, генерално се согласуваат дека биполарните системи како секоја голема сила нема друг избор освен директно да се соочат со другиот.⁸⁵

Политиката е секогаш активност на заинтересираните чија суштина е борба, добивање на сојузници и доброволни следбеници. И во двата случаи е релевантно да се нагласат две идеи. Првата идеја се однесува на поимот на интерес, а втората за изразот добивање на сојузници.

⁸³ Малески, Д., Меѓународна политика, Хрестоматија, Скопје, 2000, стр.138

⁸⁴Walt, M. S. Alliance Formation and the Balance of World Power 1987, p. 17.

⁸⁵Mearsheimer, J. J. The burden of irresponsibility, 2010, p. 86.

Зборот интерес нема погрдно значење или означува некоја вредност, во смисла дека е нешто морално лошо или добро. Со зборот интерес Макс Вебер сака да наведе дека политичкото дејствување е рационално, ако протагонистите се свесни за целите што ги следат, според тоа, знаат кои се нивните придобивки и им е јасно кои се пречките за нејзина реализација.⁸⁶

Така, сојузите не се ниту случајни ниту незаинтересирани, според тоа, може да се потврди дека политичкото пријателството е формирано врз основа на пресметките на реципрочни добивки меѓу оние актери кои намерно се одлучат за соработка за да се зајакне нивната погодност. Изразот политичко пријателство е преземено од Аристотел. Овој израз има аналогна смисла, бидејќи политичкото пријателство е радикално различно од природното пријателство. Имено, природното пријателство е основано на посебноста на секој поединец и на постоењето на љубов и меѓусебна проценка и поддршка, а неговата намена е за доброто на другите. Политичкото пријателство, сепак, е основано на некој вид прагматичен или утилитарен интерес. Затоа политичките пријателства се по природа заинтересирани, утилитарни и посредни. Така, интересот е во срцето на сојузите и е еден од мотивите на политичкото дејствување, како што генерира динамичност на конфликти и соработка.⁸⁷

Причините кои го охрабруваат политичарот да добива сојузници се конкуренцијата, ривалството и непријателството.⁸⁸ Политиката претпоставува постоење на "непријателот". Ако во политичкиот свет постоеше само хармонија не би имало смисла да се бараат сојузници, бидејќи сите ќе беа пријатели и сите ќе спонтано ќе соработуваат. Сепак, знаеме дека не е така. И токму поради тоа што ова не се случува во реалноста, политичарите се обидуваат да најдат пријатели, поддржувачи, членови и симпатизери. Потрагата по сојузници го вклучува постоењето на тековни или потенцијални закани со кои се загрозува безбедноста. Соодветно на тоа, сојузниците се наменети да се заштитат заемно од заедничките непријатели (во врска со ова Niebuhr укажува, во една забелешка можеби со прекумерен реализам, дека „не постои информација за луѓе кои имаат воспоставено

⁸⁶ Morgenthau, H & Thompson, K. Politics among nations: The struggle for power and Peace, New York

⁸⁷ Oro, R. T. L. Notas sobre el equilibrio del poder, Revista Enfoques, Chile, p. 66

⁸⁸ Ibid.

меѓусебна заедница управувана од заедничка љубов, но има многу случаи за кохезии постигнати преку страв од заеднички непријател ") ⁸⁹, или во најдобар случај на непријателите. Грчкиот историчар Тукидид, аналитичар на меѓународните односи од времето на Пелопонеската војна, ги идентификува мотивите кои ги поттикнуваат градовите да се одлучат за политичка соработка. За тоа кажува дека сојузите се формираат од постоењето на заеднички непријател, безразлика дали вистински или виртуелен. Со други зборови, без постоењето на актуелен или потенцијален непријател можностите да се формира една коалиција се мали. Потоа, тој тврди дека реципроцитетот на интересите е она што дава стабилност на сојузите. И, конечно, дека стравот и потребата да се зголеми безбедноста се мотивите кои ги тераат градовите да се одлучат за соработка. За Тукидид, значи, сојузите се формираат за интерес или потреба". ⁹⁰

Од друга страна, Тукидид вели дека рамнотежата на моќта и дава стабилност на коалицијата, бидејќи "меѓусебениот страв, кој доаѓа од еднакви сили, е она што го сочинува сигурноста за опстанок на сојузот. Исто така, рамнотежата на моќта меѓу коалициите придонесува за одржување на мирот, бидејќи евентуалните агресори не можејќи да нападат во услови на супериорност не се чувствуваат мотивирани да преземат непријателски активности против потенцијалната жртва, од страв од реакциите на нивните партнери. На тој начин, сојузите придонесуваат значително да се демобилизираат непријателските намери на евентуалните агресори затоа, еднаквоста на сили, што претставува рамнотежата на моќта помеѓу коалициите, води кон мир". ⁹¹

Кои се карактеристиките на сојузите? Една од позабележителните карактеристики е дека тие се основани во согласност со постоењето на заеднички интереси. ⁹² Тоа се меѓусебните погодности меѓу актерите кои страдаат од истиот проблем, што ги поттикнува во формирање на коалиции. Како резултат на тоа, тие се основаат од можноста договорените страни да добијат заемни услуги, корист и профит. Но, таков реципроцитет никогаш не е совршен, бидејќи не е необично, да

⁸⁹ Niebuhr, R. Ideas políticas, Editorial Hispano Europea, Barcelona, 1965, p. 313

⁹⁰ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001

⁹¹ Ibid

⁹² Oro, R.L.T, Notas sobre el equilibrio del poder, Revista Enfoques, Chile, p. 62

постои нерамнотежа помеѓу заедничкиот интерес на сојузот и поединечните интереси на секој од поврзаните. На пример, за време на периодот на Студената војна недоразбирањата во внатрешноста на НАТО меѓу САД и Франција биле предизвикани од ветото на САД на Француската атомска програма, така што опозицијата на интереси меѓу двете, направи да се зголеми стравувањето дека Франција ќе го напушти НАТО.⁹³

Затоа, односите меѓу членовите на коалицијата не се секогаш хармонични. Аристотел вели дека „во пријателствата што се базираат на профит, постојат приговори и жалби, постојано“. Навистина, „утилитарното пријателство е со лелекање. Како што пријателствата се воспоставуваат врз основа на личен интерес и секогаш го бараат најдоброто, така, се жалат за тоа што не го добиле сето она што го сакаат и мислат дека го заслужуваат“.⁹⁴ Затоа, за Аристотел, пријателство што е основана на интерес е нестабилна и случајна, со оглед на тоа што односот на соработка постои само додека „пријателите заемно обезбедуваат услуги и задоволства“, затоа не е необично што, во утилитарното пријателство „лошите момци се пријатели едни со други и добрите на лошите“.⁹⁵ Всушност, секој партнер го цени поинаку својот придонес за заедничката кауза и се обидува да го води заветот врз основа на сопствените интереси, со цел така да ги промовираат своите интереси. Поради тоа, можеме да кажеме дека политичките пријателства се фрустрирани, затоа што не се ослободени од огорченост, недоразбирања и антагонизми помеѓу поврзаните. Така, на пример, при крајот на Првата светска војна сенката на раздорот меѓу сојузниците беше почувствувана во жестоките обвинувања што ги направи Жорж Клемансо на Вудроу Вилсон, како и во очигледниот антагонизам меѓу Лојд Џорџ и Вилсон, во текот на преговорите што доведе до Версајскиот договор.⁹⁶

Друга особеност на сојузите е дека тие се ограничени во време, бидејќи траат додека истраат заедничките интереси.⁹⁷ Кога ќе се постигне целта, коалицијата ја губи причината на постоење и довчерашниот сојузник често станува

⁹³Ibid.

⁹⁴Ibid.

⁹⁵Oro, R.L.T, Notas sobre el equilibrio del poder, Revista Enfoques, Chile, p. 62

⁹⁶ Kissinger, H. Diplomacia. CEU, Shqiperi, 1999

⁹⁷ Kissinger, H. A world restored, pp. 141, 150 y 151

непријател. Мутацијата на интереси води да се воспостават нови сојузи. На пример, Советски Сојуз потпишаа договор со нацистичката Германија, неговиот идеолошки ривал заради делење на Полска. Откако се постигне целта, во септември, 1939 година, пријателството меѓу Хитлер и Сталин беше засенето од раздор и од 22 јуни, 1941 година довчерашните пријатели стана непријатели. Во тоа време СССР стана сојузник на Англија, Франција и САД. Четирите сили имаа заеднички интерес, да ја поразат воено нацистичката Германија. Откако се постигна целта во мај, 1945 година, Русија престана да биде сојузник и стана непријател, а од 1947 година стана смртна закана за неговите поранешни партнери. Исто така, од крајот на 1940, Западна Германија станува добар сојузник на Франција, Англија и САД. Затоа, „националниот интерес според Арон, може да се бара во текот на неколку години, комплетен пресврт на сојузи, по кои пријатели ќе станат непријатели и непријателите може да станат пријатели.“⁹⁸ Всушност, повеќето сојузи се несигурни, привремени и посредни; слабеат или умираат кога опасноста успева да ги сруши, ако немаат одбранбена мотивација и воопшто, губат виталност, кога тие ќе стигнат до нивната цел за што се основани, односно кога сојузите стануваат ирелевантни или без смисла. За ова следи илустративно, следното размислување што Клементе де Метерних го изразил во својот дневник на денот кога беше инаугуриран Виенскиот конгрес: „Сите наши обврски се исполнети, сите претходни цели на Коалицијата не само што се постигнати, туку и надминати. Сега мора да разјаснеме уште еднаш што е нашата цел, што се случува со сојузите како и со сите братства, дека ако немаат строго специфична цел се распаѓат“⁹⁹

И кога тоа се случува не е невообичаено за придружните членки, со намера да останат кохезивни, „го пресоздаваат“ непријателот, движејќи се со таква намена да ги воскреснат старите стравови. Исто така е веројатно, да се појави друга закана која постигнува да ја обедини групата, така што ќе го држи на нозе сојузот и конечно, постои можност коалицијата да создаде или измисли, нов непријател за да останат заедно.

⁹⁸ Vukadinovic, R. Marredheniet Nderkombetare politike, Prishtine , 2006, p.241.

⁹⁹ Kissinger, H. A world restored, Spanish edition 1974, pp. 150-151

Сумирано, сојузите се менуваат кога ќе се сменат околностите што го оправдате нивното постоење. Договорите, пактите, сојузите и другите форми на соработка не се ослободени од историчноста. Во политиката непријателствата и пријателствата не се вечни и непроменливи, ниту пак дадени еднаш и засекогаш. Патем, тие се менуваат со текот на времето: денешни пријатели може да бидат утре непријатели. На крајот на краиштата, сојузник од гледна точка на политички реализам е секогаш братски непријател.

Ѓ.4.) Важноста на одржувањето на рамнотежата на моќ: За политичките лидери ширум светот од суштинско значење е да обезбедат рамнотежа на моќта, во сите сфери на политиката во институциите, како на национално, така и на меѓународно ниво.¹⁰⁰

Насилството, се разбира, никогаш не е добра опција, без разлика дали се одвива преку војна или преку тероризам, но политичката рамнотежа на моќта вообичаено подразбира примена на мирни средства за решавање на конфликтите, а не примена на насилство.

Во случај кога една страна од конфликтот е толку моќна, толку богата и толку воено супериорна, насилството и неправдата стануваат неизбежни.

Според Кегли и Виткопф во “Светската политика Трендови и трансформации, теоријата за балансот на моќта во меѓународните односи” се сугерира дека националната безбедност се зголемува кога воените капацитети се дистрибуираат, така што ниту една држава не е доволно силна за да доминира над сите други.¹⁰¹ Ако една држава стане многу посилна од другите, теоријата предвидува дека ќе ја искористи својата сила и ќе ги напаѓа послабите соседи, со што ќе обезбеди поттик за оние кои се закануваат дека ќе се обединат во одбранбена коалиција. Некои реалисти тврдат дека ова би било постабилно, бидејќи агресијата би била избегната ако постои рамнотежа на моќта меѓу ривалските коалиции.

Принципот вклучен во зачувувањето на рамнотежата на моќта како цел на домашната и надворешната политика, како што посочи Дејвид Хјум во својот „Есеј

¹⁰⁰Oro, R.L.T, Notas sobre el equilibrio del poder, Revista Enfoques, Chile, p. 76

¹⁰¹ https://books.google.mk/books/about/World_Politics.html?id=0umz0HvPpIC&redir_esc=y

за балансот на моќ,, е стар колку историјата, а го користеле Грците, како што е Тукидид, во политичките теории и практичното државништво.¹⁰²

За време на ренесансата, во однос на италијанските градови држави во 15 век, Франческо Сфорца, војводата од Милано и Лоренцо де Медичи, владетел во Фиренца, биле првите владетели кои активно ја вршеле таквата политика, во рамките на Италијанската лига. Многумина тврдат дека нивните политички и финансиски потомци сè уште се на власт, па затоа има мали шанси да се откажат од оваа стратегија на глобално владеење во овој момент.

До почетокот на 17 век меѓународното право стана структурирано под Хуго Гроциус и други, а теоријата на „рамнотежата на моќта“ беше формулирана како основен принцип на модерната дипломатија. Се сметаше дека е интерес, право и обврска на секоја власт да се меша, дури и со сила на оружје, кога некое од правилата било повредено или е нападат некој член на заедницата.

Останува фактот дека ако културата, економијата, начинот на живот, националниот карактер и вродените вредносни системи се развиени, тогаш другите национални држави ќе се стремат да побараат сојуз, дипломатија, пријателство или заедништво, наместо активно да бараат конфликти и дека не е потребно никакво насилство или сила да ги потчини, да ги конвертира или да ги освои другите, што често се обидуваат да го направат.

Ниту една држава никогаш не треба да биде доволно силна за да ги проголта останатите, а најголема одговорност на Големите сили е да се задржат малите држави, кои не можат соодветно да се заштитат.

Есме Хауард напишал дека Англија ја прифати рамнотежата на моќта како „камен-темелник на англиската политика, несвесно за време на шеснаесеттиот, потсвесно за време на седумнаесеттиот и свесно за време на осумнаесеттиот, деветнаесеттиот и дваесеттиот век, бидејќи за Англија го претставува единствениот план за зачувување на сопствената независност, политичка и економска ".¹⁰³

Во 1941 година, Винстон Черчил беше критикуван од неговиот ривал, Адолф Хитлер, за неговото придржување кон рамнотежата на моќта, наведувајќи

¹⁰² <http://oll.libertyfund.org/titles/hume-essays-moral-political-literary-lf-ed>

¹⁰³ <https://www.jstor.org/stable/2938920>

дека „Черчил е човек со застарена политичка идеја – идеја за рамнотежата на моќта. Тоа повеќе не припаѓа на сферата на реалноста ".¹⁰⁴

Критичарите истакнуваат дека традиционалната рамнотежа на теоријата на моќ не успева да го објасни однесувањето на државата во ерата по Студената војна. Овие критичари наведуваат дека од крајот на Студената војна, САД ја прошируваат својата економска и политичка моќ, а од неодамна почнаа да се вклучуваат во унилатералистичка воена политика, при што и покрај овие растечки материјални способности, големите сили како Кина, Франција, Германија, Индија и Русија не одговориле со значително зголемување на нивните трошоци за одбрана.¹⁰⁵ Овие критичари додаваат дека овие земји не формирале воени коалиции за да се спротивстават на моќта на САД, како што би предвидела традиционалната теорија за балансот на моќта.

Двајцата американски лидери на нео-конзолите, Роберт Каган и Вилијам Кристол, целосно се согласија кога рекоа дека „денешниот меѓународен систем не се гради околу рамнотежата на моќта, туку околу американската хегемонија".¹⁰⁶

¹⁰⁴Hitler's table talk 1941-1944 – His private conversations in <https://books.google.mk>

¹⁰⁵[https://ipfs.io/ipfs/QmXoypizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Balance_of_power_\(international_relations\).html](https://ipfs.io/ipfs/QmXoypizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Balance_of_power_(international_relations).html)

¹⁰⁶ <https://www.foreignaffairs.com/articles/1996-07-01/toward-neo-reaganite-foreign-policy>

ПОГЛАВЈЕ II

Основоположници на реалистичката терорија

1. Реализмот на Тукидид (Thoukydídēs)

Тукидид е татко на реализмот, теорија што многу луѓе ја употребуваат кога зборуваат за меѓународните односи и кога не знаат дека употребуваат некоја теорија. Многу од денешните владатели и аналити ѝ се реферираат на реалистичката теорија, иако немаат слушнато за Тукидид. Тукидид бил еден од учесниците на Атенската елита и живеел во најсветлото време на Атинската држава.¹⁰⁷

Преку неговата студија за Пелопонеската војна, деструктивна војна која започна во 431 пред нашата ера, меѓу грчките градови- држави, Тукидид забележал дека по стратешката интеракција на државите следел забележлив и повторлив модел. Според него, во одреден систем на држави, одредена хиерархија меѓу државите ја определувал моделот на нивните односи. Затоа, тој тврдел постојано дека, додека промената во хиерархијата на послабите држави не влијае на одреден систем, нарушувањето во редот на посилни држави решително ќе ја наруши стабилноста на системот. Пелопонеската војна беше резултат на систематска промена, што ја донесе растечката моќ на атинската град-држава, која се обиде да ја надмине моќта на градот-држава Спарта. „Она што ја направило војната неизбежна бил растот на атинската моќ и стравот што го предизвикала во Спарта“¹⁰⁸, напишал Тукидид, за да ги илустрира настанатите систематски промени; односно „промена на хиерархијата или контрола на меѓународниот политички систем“.¹⁰⁹

Така, од една страна, Тукидид бил прв кој ги опишал меѓународните односи како анархични и неморални. „Мелијанскиот дијалог“ најдобро го образложува гледиштето на Тукидид дека меѓудржавната политика нема правила и нема правда. Во „Мелијанскиот дијалог“, тој напиша дека, во меѓудржавните односи, „силните

¹⁰⁷Ibid

¹⁰⁸ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Мајавели. Скопје, 2001, стр 17.

¹⁰⁹Ibid

прават она што моќта им дозволува да го направат и слабите го прифаќаат она што мора да го прифатат".¹¹⁰

Тукидид е првиот вистински научник во областа на меѓународната политика и истражувањето на мислата, токму оваа област, започнува со него. За разлика од неговите современици кои војната ја гледале како „божја работа“, Тукидид војната ја објаснувал преку човековата природа и преку основните човекови импулси, како што се агресијата, стравот и егоизмот. Неминовно, Тукидид ја воочил и улогата на моќта, па заклучил дека силните го прават она што можат, а слабите она што мораат. Тукидид со својата политичка мисла ја отстранува улогата на религиските толкувања во политиката.¹¹¹

При анализата на сите општествени процеси, Тукидид тргнува од човекот, од неговата природа, стравот и личниот интерес што го тераат човекот да настојуваа да владее со останатите. Врз основа на тоа, според Тукидид, силниот го апсорбира слабиот, па неговата моќ претставува закана за слабиот.

Слично како и човекот, така и се однесуваат и државите во своите односи – слабите држави имаат опција да им се придружат на силните или да бараат заштита кај друга сила.¹¹² Стравот и грижата за безбедноста на државите во меѓународното општество, како и поларизацијата на моќта која се јавува во меѓусебните односи, предизвикуваат војна. Меѓутоа, парадоксот на војната е во тоа што државите кои во неа се вклучени, без оглед на тоа колку се силни, го започнуваат процесот на нивното слабеење. Познато е дека војната носи лоши последици како што се смрт, глад, зголемените даноци, болести и сл.. Со ова, државите започнуваат да дегенерираат. Ваквите сознанија го наведуваат Тукидид да заклучи дека во основата на човекот постои семото за сопственото уништување.

Според Тукидид, не постои разлика меѓу мотивите на личноста и мотивите на заедницата, односно не постои разлика меѓу личните и политичките мотиви. За Тукидид, мотивите се безбедноста, славата и интересот. Но, бидејќи и другите единки го сакаат истото, патот за остварување на целите е преку натпревар за моќ,

¹¹⁰Ibid

¹¹¹Jackson, R & Sorensen, G. Introduction to international relations: theories and approaches. Oxford University Press, 2007. p. 62

¹¹²Balis, J. & Smith, S. & Owens, P. The globalization of world politics, an introduction to International relations, Oxford University press, 2008, p.41.

бидејќи самата моќ носи остварување на трите главни човекови мотиви. Војната е најекстремниот натпревар за моќ. Слично како и кај човекот, моќта на една земја го одредува нејзиното место во меѓународната политика. Секогаш доминира онаа страна која има повеќе војска, пари и бродови.¹¹³

Но, причините за војна Тукидид не ги наоѓа само во агресивноста на човекот туку и во структурата на меѓународниот систем на држави. Анархичната природа на меѓународниот поредок ги прави државите сомничави кон зголемувањето на моќта кај други држави.

Загрижени за својата безбедност, државите се обидуваат да ја создадат нејзина противтежа, односно да се спротивстават на моќта на својот противник. Државата, според Тукидид, слабее ако различни политички фракции настојуваат да вмешаат странски држави во домашните проблеми со цел да ја нарушат внатрешната рамнотежа на силите и да извлечат корист за себе. Така, државата има интерес кон надворешноста да настапи со еден став, односно со еден глас, откако претходно ќе го оформи тој глас на начин кој налага нејзиното внатрешно уредување.

Тукидид го истакнува демократското уредување како постабилно во однос на другите форми на државно уредување. Преку демократијата се создава стабилна основа за водење на политиката бидејќи заедничкиот став се постигнува преку консултирање на сите засегнати групи во државата.

Самиот карактер на односите меѓу државите, кои можат да се подведат под заеднички елемент-битката за моќ, која поништува морални дилеми, како на државите, така и на луѓето кои ги водат. „Иако не е точно дека во меѓународната политика не постои морал, моралниот избор е ограничен со елементарната безбедност на државата. Некогаш, таков избор и не постои. Нужностите на војната, на пример, принудуваат опстанокот на сопствената земја да се стави пред опстанокот на друга, на идентичен начин како кога родител кој гледа две деца во смртна опасност, во недостиг на поголем избор, се определува да го спаси сопственото, оставајќи го да загине туѓото.“¹¹⁴

¹¹³ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, стр.64.

¹¹⁴ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, стр.235

Политичкиот реализам го прифаќа клучниот проблем на интересите, дефиниран како моќ, како објективна и универзално валидна категорија, но, сепак, не му припишува дефинитивно, еднаш засекогаш дадено значење.

Како резултат на неговата студија за Пелопонеската војна, Тукидид истакнал дека постои фундаментална разлика помеѓу начинот на политиката во одредена држава и моделот на политичка интеракција меѓу неколку држави. Ова е разлика што е сè уште предмет на интензивна дебата во круговите на надворешната политика.

Во една држава, граѓаните влегуваат во заедница врз основа на облик на социјален договор, кој обезбедува заштита на законите на сметка на индивидуална слобода.

Во меѓународната сфера не постои социјален договор меѓу граѓаните на различни држави, и следствено, не постојат закони за одбрана на законитоста и моралноста на државните интеракции. Така, во меѓудржавни односи, силните се оние кои одлучуваат како треба да се третираат слабите, бидејќи моралните или етичките пресуди практично не постојат. Оваа разлика меѓу етиката на домашните и меѓународните односи е имплицитна во „Мелијанскиот дијалог“.¹¹⁵ Тука, Тукидид го имаше Демостен, атински оратор, посебно спротивставувајќи ги работите во град-држава¹¹⁶, каде што законите (номои) и обичаите постојат за да се третираат слабите и моќните подеднакво, со меѓународни спорови (*en tois Hellenikois dikaiois*), каде што силата ја принудува слабоста.

Меѓутоа, Демостен не е единствениот кој го идентификува местото на правдата и етиката во домашните односи и нивното отсуство во меѓудржавните односи. Во својата политика, Аристотел ги обвини индивидуите дека имаат двојни стандарди. Додека тие би можеле да се воздржат од однесување на неприфатлив начин во однос на нивните сограѓани, во случај на губитници, тоа е сосема поинаков случај. Тој напишал: „повеќето луѓе мислат дека чистата доминација е

¹¹⁵ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, стр. 37-45.

¹¹⁶ Ibid, стр.45.

она што е соодветно во политичката сфера и не се срамат да го практикуваат во однос на надворешни лица.¹¹⁷

Подоцнежните реалисти, како што се Макијавели и Хобс, се согласуваат со Тукидид дека, иако етиката има своја соодветна сфера во заедницата од одредена држава, обидот да се регулираат меѓудржавните односи според слични прописи, го содржи ризикот да се оправдаат случаите на интервенција во суверена држава.

Тукидид можеби бил татко на суров реалистички поглед на меѓународните односи, но тоа не значи дека Тукидид самиот го одобрил неморалот на меѓународното царство. Напротив, ако некој ја прифати разликата меѓу внатрешните и надворешните работи во Пелопонеската војна, станува јасно дека, кога Тукидид се занимава со односите на поединци во државата, тој е навистина подготвен да прави морални пресуди. Во неговата репродукција на делата на Перикле,¹¹⁸ историчарот недвоумејќи се коментира за трагедијата на чумата што ја доживува Атина. Освен тоа, во дебатата пред сицилијанската експедиција, Тукидид не се двоумел да го критикува Алкибијад за неговото чувство на морал, велејќи дека „Никија го наредил целиот свој живот да има високи морални стандарди“. За суровиот и неправеден противник Никија, тој напишал: „неговиот начин на живот го направија неприфатлив за секого како личност, и на тој начин [атинскиот народ] им ги довери своите работи во други раце“.¹¹⁹

Меѓутоа, имаше некои погрешни толкувања на Тукидид. На пример, Томас Хобс, голем обожавател на Тукидид, напишал, всушност, дека античкиот историчар „најмалку од сите сакал демократија“.

Покрај тоа, некои класични научници се вознемирени со заклучоците што ги изготвија современите теоретичари за меѓународни односи од петтиот век пред нашата ера и Пелопонеската војна во силните нијанси на Студената војна. „Во последно време сме претставени со застарена верзија на теза дека војната е неизбежен исход на поделбата на грчкиот свет во два моќни блока. Во новата ера, тукидидскиот поглед е збогатен со оружјето на модерната социјална наука.

¹¹⁷Aristotle on the good life in:

https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk1/tape9/PQDD_0006/NQ40381.pdf

¹¹⁸ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, стр. 70

¹¹⁹Ibid, стр.71-76.

Состојбата што го вознемири грчкиот свет и ја донесе војната, се открива во „биполарноста“. Вообичаено, таквите зборови се позајмени од природните науки за да им дадат впечаток на новина, јасност и авторитет на измама, нејасна или погрешна идеја ".¹²⁰

Всушност, додека неговата Пелопонеска војна е хронолошки далечна од сегашноста, влијанието на Тукидид врз реалистичките научници во периодот по 1945 година, а со тоа и на американската дипломатија, е директно. Поточно, темелите на американската дипломатија за време на Студената војна во врска со борбата помеѓу двете суперсили и етичките последици или проблеми кои се поставени за помалите држави фатени во вител на биполарната конкуренција.

Во 1947 година државниот секретар Џорџ Маршал го сврте вниманието кон значењето на Пелопонеската војна за разбирање на современиот свет. „Се сомневам сериозно дали еден човек може да размислува со целосна мудрост и со длабоки убедувања во врска со некои од основните прашања што денес не се разгледани по периодот на Пелопонеската војна и падот на Атина".¹²¹

Покрај тоа, за време на поларизацијата на периодот на Студената војна, креаторите на политиката ја изедначиле моќта на Америка со славата на Атина, како што е кажано во Пелопонеската војна. Така, во 1952 година, Луј Џ. Хале, тогашниот директор на штабот за планирање на политиката на Стејт департментот, напишал дека „сегашноста, во која се наоѓа нашата земја, како Атина по Пелопонеските војни, повика да го преземе раководството на слободниот свет што го носи [Тукидид] буквално на нашата страна ... Ми се чини дека од Втората светска војна, Тукидид, сè уште е поблиску до нас, така што сега тој зборува со нашето уво".¹²²

Во текот на студената војна, научната работа се фокусираше на заклучоците кои Тукидид ги извлекол од неговата студија за моќ и конкуренција во биполарните системи. Современото толкување на Пелопонеската војна го парафразира она што реалистите го нарекуваат „безбедносна дилема“: бидејќи

¹²⁰<https://worldbeyondwar.org/wars-unavoidable/>

¹²¹ Kemos, A. The Father of Political Realism Plays a Key Role in Current Balance of Power Theories, The Influence of Thucydides in the Modern World, page 2

¹²²Ibid, <http://www.hri.org/por/thucydides.html>

моќта на подредената држава во релативно стабилен меѓународен систем се зголемува непропорционално, таа се доведува во конфликт со доминантната држава.¹²³ Борбата меѓу овие претенденти за првенство и нивните алијанси доведоа до биполаризација на меѓународниот систем.

2. „Владетелот“ на Николо Макијавели (Niccolò di Bernardo dei Machiavelli)

Во периодот помеѓу Тукидид и Макијавели, црковните закони доминирале со човековата мисла, но тие биле сериозно разнишани кога почнува современото време, односно со настапувањето на периодот на Ренесансата.

Макијавели е мислителот кој го обновил научниот приод во истражувањето на меѓудржавните односи. Меѓутоа, лошата репутација го следи Макијавели и таа се должи на несфаќањето на политичкиот контекст во кој неговото дело било создадено. Неопходно е да се разбере времето во кое Макијавели живее и твори, за да се сфати и неговиот придонес во разобличување на лицемерието на тоа време и на тој морал.¹²⁴

Заслугата на Макијавели се состои во тоа што тој, со помош на својата политичка мисла ги побива религиозните теории со кои бил обвиткан човековиот ум во тоа време. Многу теоретичари од тоа време не биле рамнодушни кон христијанското учење, па тоа неминовно земало дел во нивните политички теории. Самите политички идеи биле измешани со религиозните, односно не постоеле норми на граѓанско поведение кои биле ослободени од религиозните норми. Макијавели, за првпат, применил чиста наука во анализирањето на политичките појави и затоа го сметаме за првиот современ политички мислител кој од политичката теорија го исфрлил сето она што не е политичко. Политичкиот човек, за него не бил светец туку човек втурнат во реалноста, во битката за моќ, слава, профит и статус и создавал непријатели со луѓето кои биле исти како него, односно се воделе од истите мотиви.

¹²³Ibid, <http://www.hri.org/por/thucydides.html>

¹²⁴ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, p.191

Неговиот пристап во анализата не меѓународната политика ја разбирал сечија позиција, дури и позицијата на најлутите непријатели на Италија.¹²⁵

„Владетелот“ (италијански: Il Principe) е политичка расправа од фиренскиот чиновник и политички теоретичар Николо Макијавели. Била напишана во 1513 година, и првобитно била насловена „За кнежевствата“ (De Principatibus).¹²⁶ Но, книгата не била издадена сè до 1532, пет години по смртта на Макијавели. Оваа расправа не е репрезентативна за неговиот творечки опус издаден додека бил жив, но е најпрочуената, како делото одговорно за создавање на поимот „макијавелистички“, како термин со негативна смисла. Некои критичари сметаат дека делото е всушност сатира, но ова е спорно.¹²⁷

Теориите во „Владетелот“ ги опишуваат методите со кои еден амбициозен владетел би можел да дојде на власт, или пак како постоечкиот владетел да ја одржи власта. Според Макијавели, најголемото морално добро е доблесна и стабилна држава, па така постапките кои имаат за цел да ја заштитат и зачуваат државата се оправдани, дури и ако се сурови (славната мисла на Макијавели „Целта ги оправдува средствата“).¹²⁸ Меѓутоа Макијавели решително советува дека владетелот не смее да си дозволи да биде омразен. Тој вели:

„...мудриот владетел треба да се зацврсти по пат на својата власт, а не власта на другите; како што веќе кажав, тој мора да настојува да не стане омразен. Најдобро е да бидеш сакан, но истовремено и да ти се плашат; меѓутоа, доколку обете не се можни, тогаш подобро да ти се плашат отколку да си сакан.“¹²⁹

Во воведот на „Владетелот“ авторот исцртува делотворни методи за управување со неколку вида на кнежевства (на пр. новостекнати наспроти наследени). Макијавели му ги образложува на читателот, под претпоставка дека тој е член на семејството Медичи, најдобрите начини на стекнување, одржување и заштита на државата.¹³⁰ Притоа авторот утврдува дека она што е неопходно мора да

¹²⁵ Wolin, S. H. Politics and Vision, Continuity and Innovation in Western Political Thought, Boston, 1960, p. 203

¹²⁶ Machiavelli, N. The Prince. Google books. конс. 2 октомври 2007 г.

¹²⁷ Mattingly, G. The Prince: Political Science or Political Satire?, Major Problems in the History of the Italian Renaissance, (D.C. Heath and Co.: Lexington: 1995), стр.179-186

¹²⁸ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, стр. 191-236

¹²⁹ Ibid, Стр.214

¹³⁰ Ibid, стр. 162

се постигне, без разлика по кој пат. По обработката на разните видови кнежевства, Макијавели се задржува на расправата на кои сè начини една држава може да напаѓа други или да се одбрани од нив. Двата најбитни темела на секоја држава, стара или нова, се здрави закони и силна војска.

Самобитен владетел е оној кој може да се соочи со кој било непријател на бојното поле. Меѓутоа, владетел кој се потпира само на утврдувања или на помош од страна и стои во самоодбрана, не е самобитен. Ако тој не може да собере силна војска, туку мора да смета на самоодбрана, тогаш мора да го утврди градот. Мала е веројатноста за напад на добро утврден град, а дури и тоа да се случи, повеќето војски не можат да издржат долготрајна опсада. Меѓутоа, за време на опсада доблесниот го одржува висок моралот кај поданиците, отстранувајќи ги дисидентите. Така, сè додека градот е соодветно бранет и има доволна снабдувачка, мудриот владетел може да издржи секаква опсада.¹³¹

Макијавели силно се противи на користењето на платеници, воени единици најмени да се борат за пари. Тој смета дека тие се бескорисни, бидејќи се плашливи и без секаква лојалност, мотивирани само од парите. Макијавели смета дека италијанските градови-држави се слаби токму поради тоа што тие се потпираат на платенички војски.¹³²

Макијавели исто така предупредува да не се користат помошни единици, војска позајмена од сојузник, бидејќи ако тие победат, нивниот нарачател ќе се најде под нивна милост, а ако изгубат, тој пропаѓа. Помошната војска е поопасна од платеничката, бидејќи тие се обединети и командувани од способни водачи кои можат да се свртат против работодавачот.¹³³

Главната преокупација на еден владетел треба да биде војувањето, или пак подготовките за него. Наследниот владетел со војна ја одржува својата власт, а пак приватниот граѓанин така добива можност да се издигне на власт. Макијавели советува дека владетелот треба често да оди во лов за да се одржи во кондиција и за добро да го научи теренот на неговото кралство. На тој начин, тој има најдобра можност да научи како најдобро да си ја брани својата територија или пак да

¹³¹Ibid, стр. 191-236.

¹³² Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 330-342

¹³³Ibid

напаѓа територии слични на неговата. За интелектуална моќ, Макијавели советува проучување на животите и делата на големите војсководци, за владетелот да може да ги повтори нивните успеси, а истовремено и да научи од нивните грешки. Владетелот кој е трудољубив во мирновременски услови ќе биде спремен во време на неволја. Макијавели пишува: „Така, кога судбината ќе се сврти против него, тој ќе биде подготвен да ѝ пркоси.“¹³⁴

Како одговор на прашањето дали е подобро да те сакаат или да ти се плашат, Макијавели вели, „Одговорот, се разбира, е да бидеш сакан, но истовремено и да ти се плашат. Но бидејќи двете ретко одат заедно, кога мора да се избере, многу побезбедно е да ти се плашат отколку да те сакаат.“ Тој тврди дека ветувањата дадени во мирно време не секогаш се одржуваат во време на неволја; додека пак, ветувањата дадени со страв се одржуваат од страв. Сепак владетелот мора да внимава да не му се плашат дотаму што ќе стане омразен, што е многу можно. Макијавели вели дека пред сè владетелот не смее да се меша во имотот на поданиците, нивните жени, и нивниот живот без соодветно оправдување.¹³⁵

2.1 Макијавели и концепцијата за државата

Според Макијавели, државите треба да се однесуваат и да формираат одлуки од јавен интерес како прв приоритет и како таков треба да дејствува на начин, кој ќе биде од корист за државата. Макијавели цврсто верувал дека државата има должност да се жали на граѓанското општество и да ги смири масите, наместо да избере да се однесува на начин, кој само ќе го задоволи малцинство на населението.

Според Макијавели, императив е да се има силна централизирана влада. Според него, „просирен законодавец на републиката ... чиј предмет е да се промовира јавното добро, а не неговите приватни интереси и кој сака неговата земја да остане на неговите наследници, треба да се концентрира на сите

¹³⁴ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, 191-236

¹³⁵ Machiavelli, N. The Prince. p. 66.

авторитети во себе. "¹³⁶ Во неговата концепција на домашните работи, „сигурно, земјата никогаш не може да биде обединета и среќна, освен кога се слуша целосно една влада". ¹³⁷

Макијавели ја смета државата за организирана сила, врховна во нејзината контрола на нејзините домашни и надворешни работи. На домашно ниво, државите се „врвни", на (нивната) територија и (следат) свесна политика на агрегација во нејзините односи со други држави. Сепак, владетелот мора да се стреми кон постигнување на целта на „освојување и одржување на државата ... (од страна) значи (дека) секогаш ќе се оценува чесен и пофален од сите. ¹³⁸

За Макијавели, државата поседува моќ да воспостави цел во земјата, но можната закана од надворешните сили (странски држави) е основен аспект на природата на меѓународните односи. Светот е во расправија и државите се секогаш во состојба на конкуренција со секоја од нив во анархичен свет. Како што вели Макијавели, „невозможно е републиката да остане долго во нејзиното тивко уживање во нејзината слобода; зашто дури и ако не ги третира лошо другите, другите ќе ја третираат лошо, и од тоа однесување ќе ја поттикне желбата и потребата од освојувања, па дури и ако нема странски непријатели, таа ќе најде домашни непријатели меѓу сопствените граѓани.¹³⁹ „ Единствениот начин на кој една држава може да го заштити својот суверенитет е преку настојување да се постигне безбедност за масите додека ја чува слободата за своите граѓани. Тоа е основната волја на државата да ја зачува својата слобода, и покрај заканата од странска доминација, која создава „таков утврден отпор, кој исто така, може да биде предизвикан од природна омраза помеѓу соседните кнезови и републики, што произлегуваат од ривалството и жедта на доминација ... Овој дух на ривалство и расправија некогаш ќе им отежне на републиките потчинети едена на друга.¹⁴⁰

Во рамките на моќта на државата е да се создадат услови што ќе им овозможат на земјите да се одбранат од можни закани од странски сили.

¹³⁶ Machiavelli, N. The Discourses , p. 138.

¹³⁷ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, 191-236

¹³⁸ Machiavelli, N. The Prince, p. 66.

¹³⁹ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, 191-236

¹⁴⁰ Ibid, стр.22-45

Во дискусијата за важноста на националната безбедност, Макијавели е за супериорноста на народните армии, наспроти употребата на наемнички трупи. Во него концепцијата на меѓународните односи, од аспект на национализмот во една земја има фундаментално значење за одржување на способностите за одбрана и опстанок на државата. Тој цврсто верува дека лојалноста и љубовта кон земјата треба да бидат поврзани со воените прашања во државата. „Да побарате моќен сосед да дојде на помош и да ве брани со своите сили, тие се нарекуваат помошни и бескорисни како платеници ... Овие сили може да бидат добри во себе, но тие секогаш се опасни за оние што ги позајмуваат, зашто ако тие губат ќе бидат поразени и ако тие го освојат, ќе останете нивни затвореник.¹⁴¹ „Неговото решение беше државата да има народна армија, со што ќе ја поврзува воената служба кон посветеност и лојалност на државата.

За Макијавели, примерот за национализацијата на Франција и нивната војска за време на ренесансата беше апсолутно брилијантна и се покажа како една од факторите кои доведоа до нивна величина во тој временски период. Тој им советува на државјаните кои сакаат да „ги откупат своите земји, пред сè е неопходно, како вистинска основа на секое претпријатие, да се обезбеди себеси со сопствени сили, зашто не можете да имате повеќе верни или подобри војници. И покрај тоа што секој од нив може да биде добар, тие ќе се обединат и ќе станат уште подобри кога се гледаат себеси заповедани од нивниот принц и почестени и фаворизирани од него ... И тие се работите кои, новововедени, даваат репутација и величественост " ¹⁴², додавајќи дека постои „разлика помеѓу армија што е добро распоредена и која се бори за своја слава и таа што е лошо распоредена и мора да се бори само за амбициите на друг; ова ги објаснува причините за бескорисност ако платенички војници, кои немаат што да направат да се борат, туку единствено мал надомест примаат, што не е и не може да биде доволно за да ги направи лојални или толку посветени за да бидат подготвени да умрат за тебе. За армиите кои немаат таква љубов кон него за кого се борат, никогаш нема да имаат храброст доволно да се спротивстават Тоа е преку средства за воспоставување на силни

¹⁴¹ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, 191-236.

¹⁴² Ibid., p. 209.

одбранбени мерки со поврзување на националните интереси и војската, како и создавањето на централизирана влада, која „обезбедува за нивната (државна) безбедност и одбрана ... со тоа (овозможување) да уживаат во нивната слобода за долго време.¹⁴³

Тој сметал дека за армија е неопходен добро дисциплиниран и добро опремен државјанин, со сила за одржување на моќта на државата, како и проширување на границите на државата.

За време на Макијавели, практиката на национализација на армијата беше применувана, но не речиси во истиот степен што се користи во моментов. Во текот на ренесансата, наемниците сè уште се користат од многу принцови, особено во Италија. Франција беше главниот пример на земја која развива национализирана армија. Додека национализмот, како теоретски концепт, сигурно не постоел во Италија за време на Макијавелиевото време, сепак, тој цврсто веруваше дека обединувањето на земјата е клучот за зачувување на државата од страдање од странска доминација и е од витално значење за зачувување на државата. Според ставот на Макијавели, „должноста на една земја ги надминува сите други должности, и за државата, единственото прашање што треба да го постави е: во кој правец акцијата ќе го спаси животот и слободата на земјата?¹⁴⁴

Во исто време, националното единство и зачувувањето на животот и слободата нема да почива само на силна национална одбрана туку домашната стабилност ќе почива на социјалната правда.

Друга компонента на рецептот на Макијавели за идеална, силна држава е признавањето дека одржувањето на законот и редот е неопходно за да се обезбеди социјална еднаквост во граѓанското општеството и да им овозможи на луѓето од државата да бараат правда во рамките на правниот систем. Како што тој вели: „Не може да им се даде повеќе корисен и неопходен авторитет на оние кои се над слободата на една држава, од обвинување на граѓаните кон народот или на било кој друг магистрат или совет, за секој обид против јавната слобода.¹⁴⁵ "Зашто, без пристап за луѓето во државата да бараат регрес на проблем во судскиот систем,

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ George, S. H. A History, op.cit, p.349.

¹⁴⁵ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, стр.200

може да не биде постигната социјална стабилност. Последиците кои ќе следуваат од таквиот погрешен систем се оние, „кога овие елементи не можат на некој начин да се исцрпат, нивните промотори се погодни да прибегнуваат кон некои извонредни средства, што може да доведе до пропаст на републиката.“¹⁴⁶ Затоа, неопходно е да се зачува социјалната рамнотежа во државата; инаку ќе има последици кои ќе бидат сериозно штетни. Резултатот за државата ќе биде граѓански немири, со чувства на граѓаните на фрустрација и незадоволство кон друга страна без никаков легитимен извор, додека моќните и истакнати членови на општеството се способни да ги заплашуваат оние кои се помалку богати без закана од казна за нивните постапки.

Многу е веројатно дека безбедноста на државата може да биде загрозувана во таква нестабилна ситуација, од странски сили кои сакаат да профитираат на нестабилноста и слабоста на државата, до фрустрирани граѓани на државата кои бараат помош на странци во нивната желба за правда. Оттука заклучуваме дека, кога помошта на странски сили е повикана од која било страна на државата, самото преживување и автономија на државата е загрозувана и поткопана. На меѓународно ниво на интеракција меѓу државите, стабилноста на условите во кои државите се однесуваат една со друга е анархична.¹⁴⁷

Според тоа, Макијавели ја испитува природата на меѓународните односи, при што домашните работи во рамките на државите мора да бидат стабилни со цел меѓународниот систем да создаде рамноправност меѓу државите, како и обезбедување услови за демократија. Затоа, додека Макијавели ги смета стабилните домашни работи да бидат предуслов за стабилноста на меѓународните односите, просториите и аргументите што тој ги презентира за условите под кои државата може да биде силна, не се разликува во голема мера од оние за меѓународниот систем. Оттука и важноста што ја придава кон рамнотежата на моќта, вклучително и во економскиот и социјалниот поглед и нејзиниот стабилизирачки ефект врз анархичниот меѓународен систем. Основната потреба на

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid, стр. 90

рамнотежата на интересите во државата, на социјално и економско ниво, исто така се однесува на односите меѓу државите на меѓународно ниво.¹⁴⁸

За Макијавели, на меѓународно ниво, треба да постои економска и социјална рамнотежа на моќта која ќе остане рамнотежа меѓу државите и обезбедува услови за демократија. Државата мора, од своја да ја задржи безбедноста на државата и во секое време да поседува средства за одбрана во случај на странски закани. Како резултат на тоа, ако предусловите се исполнети и сите состојби се доблесни, без корупција, луѓето во државите се задоволни со општеството за еднаквост (и економски и социјално); тогаш ќе има позитивен ефект врз меѓународните односи, или поточно, меѓудржавни односи.

Како што Макијавели опишува, „во периодот под добри цареви тој ќе го види принцот во среде народот, кои исто така живее во безбедноста; тој ќе го види мирот и правдата во светот ... и насекаде ќе ги види спокојството и благосостојбата. Од друга страна, тој ќе ги види сите анимозитети, лиценци, корупција и благородната амбиција, исчезнати. Во периодот на доброто царот ќе го види тоа златно доба кога сите би можеле да задржат и да бранат мислење што тој го задоволува; во ред, ќе го види триумфот на светот.“¹⁴⁹

Додека, од друга страна, ако овие предуслови не се исполнети во индивидуалните, слободни држави, Макијавели верува дека последиците за меѓународните односи се катастрофални. Кога тој се повикува на „добри“ цареви, тој се осврнува на Антички Рим, но тој исто така користи примери од истото време, при што суверениот не ја предводел државата во позитивна насока, и на крајот, постигнул хаос наместо стабилност. Како што забележува Макијавели, „тој ќе ги види злосторствата на војната, несогласувањата и побуната, суровоста во мир како во војна, многу принцови масакрирани, многу граѓански и странски војни, и генерално, раздор во внатрешните работи како и зголемена нестабилност на меѓународно ниво.“¹⁵⁰

Макијавели цврсто верува дека меѓународниот систем е анархичен, без наднационална моќ што ја заменува сувереноста, но тој, сепак, верува во тоа

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, 191-236

¹⁵⁰ Ibid.

постои природна рамнотежа на моќ меѓу државите. Според тоа, тој верува дека е во рамките на природата на меѓународниот систем за да се спречи која било држава да стане премногу моќна. Исто така, Макијавели чувствува дека е од фундаментално значење во однесувањето на државите да се спротивстават на доминантни сили кои го загрозуваат еквилибриумот во меѓународниот систем, поради страв од губење моќ, за да се прикрие дека е премногу слаб за да ги одбрани злобните дизајни од моќна држава или од завист и љубомора. Според него, дипломатијата треба да игра клучна улога во зачувување на рамнотежата помеѓу државите.¹⁵¹

Макијавели ја препознава улогата на договорите и сојузите во меѓународните односи. Сепак, тој верува дека можностите за државата да формираат позитивни односи со странските држави се ограничени на одредени ситуации. Додека „секојдневно се случува принцови или републики да склучат договор за лиги или пријателства меѓусебно, или на сличен начин да склучат договори и сојузи¹⁵² " Макијавели предупредува дека „принцот треба никогаш да не направи заедничка кауза со еден помокен од себе за да му наштети на друг, освен ако неопходноста го присилува да го стори тоа... кнезовите мораат да се избегнат колку што е можно, да бидат под волја и задоволство на другите. "¹⁵³

Иако тој нагласува сојузи со други држави, потенцијалот за уништување на државната автономија во рацете на претпоставениот сојузник е премногу голем. Како и да е, Макијавели предупредува дека меѓу државите, „сојузи се скршени од гледање на своите интереси и дека е многу тешко да бидете сигурни дека страната со која државата формира сојуз ќе остане лојална на условите на договорот.¹⁵⁴

Рациото позади сојузите е јасно; на некој начин и двете страни имаат корист од договорот. Меѓутоа, кога „ветувањата... се дадени под притисок на сила ... кога силата повеќе не постои ... често се игнорираат подеднакво сите други ветувања, кога мотивите предизвикани од нив повеќе не преовладуваат.¹⁵⁵

Меѓутоа, ова не се смета за нечесно, бидејќи околностите под кои се формираат договори мора да бидат со заедничка согласност и со слободна волја.

¹⁵¹ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, стр.98

¹⁵² Machiavelli, N. The Discourses, p. 345.

¹⁵³ Machiavelli, N. The Prince, p. 83.

¹⁵⁴ Machiavelli, N. The Discourses, p. 254.

¹⁵⁵ Ibid., p. 529.

Значи, во олеснителни околности кога државата не се подготвува доброволно да вети дека ќе има странска власт, несомнено ќе ја види страната што ќе го изврши договорот на сила, обесчестен во догледно време. Макијавели, исто така, се фокусира од аспект на географска близина и нејзината важност за одредување на изборот која држава на суд ќе стапи како можен сојузник. Додека соседните сојузи се сигурно и ревнотно одобрени, тие што се направени со далечни странски држави се критички гледани. Макијавели заклучува дека „на сојузи направени со принцови кои поради нивната оддалеченост не можат полесно да дојдат на помош, или кои немаат моќ да го сторат тоа од внатрешни „расправи“ или од друга причина, ќе донесе повеќе репутација од значителна помош за оние кои решително ги полагаат.“¹⁵⁶ Затоа, додека една држава може да биде позната бидејќи поседува голема воена моќ, таа не е од корист за далечна држава која се обидува да ги здружи силите и да создаде сојуз. Распоредувања не би можеле да се испратат толку брзо или ефикасно од таква далечна држава; второ, државата не може да биде сосема сигурна за моќта на странецот само врз основа на репутација. Додека државата може да има авторитет на сила, таа едноставно може да биде резултат на интелегентни дипломатски активности од страна на суверенот, а во реалноста странката можеби не ги поседува воените способности за кои се тврди.¹⁵⁷

Генерално, Макијавели дава балансирано гледиште за позитивните и негативните аспекти на дипломатијата и сојузот. Додека тој сигурно се залага за придобивките кои се резултат од сојузите, тој исто така ги презентира негативните аспекти и реперкусијата што може да биде резултат од неразумни односи и ветувања. Меѓутоа, сигурно е дека важноста на овие практики во меѓународните односи е многу нагласена. Според него, ако се користи ефикасно и убедливо од страна на претставници на една суверена држава, со овие практики ќе се зголеми угледот, влијанието, моќта и безбедносните и одбранбените параметри на државата.

¹⁵⁶ Малески, Д. Светот на Тукидид и на Макијавели, Скопје, 2001, 191-236

¹⁵⁷ Ibid.

3. За човековата природа: Томас Хобс (*Thomas Hobbes*)

По англиската граѓанска војна, Хобс напишал „Левијатан“ („Leviathan“) за да ги предупреди Англичаните за последиците од непослушност.¹⁵⁸ Ова доведе до значителни промени во политичките ставови на Хобс. Во Поглавје 13, тој претставува примери за „силен“ реализам. Тој се обидува да ги моделира и објасни политичките односи меѓу човекот и природната состојба, опишувајќи ја како воена состојба, каде што „секој е против секој човек“. Во „Левијатан“, според природната состојба, секој има право на ист статус кој му дава на поединецот право да стори сè без ограничувања. Сепак, без „морални ограничувања“, ги тера луѓето да ги напаѓаат другите за да добијат разни бенефиции.¹⁵⁹

Хобс ја опишува анархијата како „состојба“ во која не постои култура, никаква индустрија, нема знаење, никаква сметка за времето, но постои постојан страв и насилство, а животот на човекот е „сиромашен, непријатен, брутален и краток“.¹⁶⁰ И покрај критичната дефиниција, за да се избегне таква „состојба“, мажите се организирани со политички наредби кои обезбедуваат „заедничката моќ да се зачува“ - тоа е состојбата на меѓународните односи што ја доведуваат опасноста од анархија.¹⁶¹ Хобс вели дека „кралевите и лицата на суверенитетот“ се во постојан конфликт поради нивните „љубомори“. Ова може да се опише како состојба на војна меѓу државите, но тие постојано не се напаѓаат меѓусебно. Покрај тоа, во односите помеѓу државите не постои постојан заеднички авторитет, што значи дека војната останува трајна закана.¹⁶²

Оваа состојба се разликува од воената состојба – „секој човек против секој човек“, ¹⁶³ бидејќи Јурдушев сугерира дека во меѓународната состојба на природата, државите ја поддржуваат индустријата на нивните поданици кои ги ослободуваат поединците од бедата што ја доживуваат. Хобс вели дека човекот е еднакво

¹⁵⁸Heller, M. A. The Use & Abuse of Hobbes: The State of Nature in International Relations; “Polity“ Vol. 13, No. 1 (Autumn, 1980), pp. 21-32 ;Published by: Palgrave Macmillan Journals; Stable URL: , page 21

¹⁵⁹Hobbes, Th. Leviathan, Edwin Curley (ed.), Indianapolis: Hackett, 1994., page 24

¹⁶⁰ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 339

¹⁶¹Hobbes, Th. Leviathan, Edwin Curley (ed.), Indianapolis: Hackett, 1994.

¹⁶²Boucher: ‘Intercommunity and International Relations in the Political Philosophy of Hobbes’, KRIR, pp 145-169.

¹⁶³ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 339

способен да прави работи, па дури и „најслабите можат да ги убијат најсилните“.¹⁶⁴ За разлика од природата на човекот, државите не се еднакви едни на други. Сепак, постои и можност дека државите се еднакви како и луѓето, бидејќи ако би имало универзална нуклеарна опасност, тоа би создало „еднаквост на страв“, давајќи шанса и способност на една држава да „убие“ друга држава.¹⁶⁵

Сепак, значењето на „живот“ и „смрт“ на Хобс може да биде погрешно разбрано кога станува збор за државите. Според Хобс, државите не се уништуваат кога голем дел од нивното население и територија се уништени, но кога ја губат својата суверена моќ да ги донесуваат и менуваат законите. Оваа состојба може да се постигне со минимална сила или со закана. Државите се „живи“ кога можат да го задржат својот авторитет над граѓаните, а исто така и способноста да ги заштитат како ниедна друга влада.¹⁶⁶

Бушер сугерира дека активностите на државата лесно може да се предвидат ако се мотивирани од нивните интереси, но од друга страна државите ги следат нивните моментални интереси што ги прави голема закана бидејќи никогаш не знаеме кога ќе нападат. На пример, Кувајт беше нападат од Ирак во 1990 година, поради интересот за природните ресурси на Кувајт - нафтата. Ова повторно ни докажува дека државите имаат повеќе желби и потреби.¹⁶⁷

Државите се конструирани за да им обезбедат на луѓето внатрешен мир и да ги заштитат од надворешни работи. За да го одржат својот суверенитет, мора да ги заштитат своите права и нивната територија. Идејата за универзално ширење на нуклеарното оружје може да се смета за решение и сепак да доведе анархија во државите. Со нуклеарно оружје послабите држави ќе имаат способност да го нападат посилниот, но од друга страна тоа може да предизвика уништување на суверенитетот. На пример, ако претпоставиме дека помалку моќната држава каква што е Никарагва или која било друга земја од Блискиот Исток, може да добие нуклеарно оружје, тие всушност би го искористиле за да добијат поголема слобода.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Heller, M. A. The Use & Abuse of Hobbes: The State of Nature in International Relations; "Polity" Vol. 13, No. 1 (Autumn, 1980), pp. 21-32 ;Published by: Palgrave Macmillan Journals; Stable URL:, 24-27

¹⁶⁶ Ibid

¹⁶⁷ Boucher: 'Intercommunity and International Relations in the Political Philosophy of Hobbes', KRIR, pp 145-169

Животот на државата е дефиниран од Хобс, како постоење на суверенитет. Бидејќи животот и државата се „конгруентни“, опстанокот се смета за „неопходна вредност“ и смртта како нејзина крајна одбивност.¹⁶⁸ Едноставно, додека државата работи во насока да преживее, ќе ги постигне своите цели и обратно, државата мора да ги исполни своите цели со цел да преживее.

Левијатан е „корпоративно тело“, а неговата сила е и сила на другите. Никогаш не спие или умира, што го прави бесмртно. Како бесмртно, „ги надминуваат ограничувањата што лицата ги сретнуваат во нивните обиди да преживеат во природата“. ¹⁶⁹

Вилијамс (1996) сугерира дека резултатот е дека „радикалната еднаквост што ја дефинира состојбата на природата составена од поединци не е присутна во односите меѓу државите“. Затоа, бидејќи државите и поединците ги немаат истите услови, државите можат да ги користат овие анархистички квалитети меѓу себе за да формираат постабилна форма на „соживот“. ¹⁷⁰

Хобс ни ја претставува идејата дека „правата на суверените се дизајнирани да обезбедат неделливост и апсолутен карактер на моќта на суверенитетот“. ¹⁷¹ Покрај тоа, тој додава дека поделениот суверенитет воопшто не е суверенитет.

Во меѓународниот систем во денешно време постојат меѓувладини организации - формирани само од влади, коишто се слични со идејата за Левијатан. Лигата на народите и Обединетите нации се организации во која се промовира безбедноста и мирот. Тие се обидуваат да воспостават „колективна безбедност“. Во доктрината на колективната безбедност, како што Хелер дополнително објаснува, дека државите треба да го „отуѓат“ својот суверенитет и да се здружат против други држави. Сепак, целата идеја за „колективна безбедност“ навистина не функционира добро во Лигата на народите бидејќи тоа би можело да функционира

¹⁶⁸ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 342.

¹⁶⁹Williams, M. C. (1996). Hobbes and international relations: a reconsideration. International Organization, 50, pp 213-236 doi:10.1017/S002081830002854X Accessed on 09/03/2014, 227

¹⁷⁰Williams, M. C. (1996). Hobbes and international relations: a reconsideration. International Organization, 50, pp 213-236 doi:10.1017/S002081830002854X Accessed on 09/03/2014

¹⁷¹ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 340

само доколку државите всушност ја пренеле својата суверена моќ на „наднационалниот“ ентитет.¹⁷²

Хобс целосно расчистил со средновековното учење за државата како најсовршена природна заедница, која е дел од светскиот божествен поредок. Хобс го сметал за заблуда ставот дека човекот по својата природа е општествено суштество. Напротив, по својата природа, според Хобс, човекот е себично суштество кое се стреми кон самоодржување и тоа по секоја цена, т.е. настојува да го одржи својот живот дури и за сметка на туѓата штета. Човековиот траен стремеж за владеење со другите луѓе исчезнува единствено кога човекот ќе умре.¹⁷³

Според Хобс, речиси сите луѓе се еднакви по своите телесни и духовни способности и затоа имаат подеднакво право на сите нешта. Поради стремежот да завладеат со тие нешта, луѓето меѓусебно војуваат, настојувајќи да се уништат. Со други зборови, по својата природа, човекот на човека му е волк (Lat. “*Homo homini lupus est*”).¹⁷⁴ Бидејќи секој човек е потенцијален непријател на другите луѓе, кај секого се јавува страв да не биде нападат и уништен, а стравот и недовербата водат кон војна.

Имено, најдобриот начин за човекот да се одбрани од другите луѓе е да ги осуети нивните намери, целосно покорувајќи ги. Оттука, природната состојба на луѓето се одликува со војна на сите против сите (Lat. “*bellum omnium contra omnes*”).¹⁷⁵ Во таа состојба, не постои ниту праведност ниту мир, туку секој има право да прави сè што е потребно за да се заштити и да ги покори другите луѓе, така што човековиот живот е „осамен, беден, валкан, суров и краток“.¹⁷⁶

Стравот од смртта и стремежот за мирен живот ги поттикнува луѓето да побараат излез од состојбата на постојана војна, а разумот кажува дека излезот е во мирот. Притоа, разумот ги открива природните закони, а под „природен закон“

¹⁷² Heller, M. A. The Use & Abuse of Hobbes: The State of Nature in International Relations; “Polity“ Vol. 13, No. 1 (Autumn, 1980), pp. 21-32 ;Published by: Palgrave Macmillan Journals; Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3234689>; Accessed on 8/03/2014

¹⁷³ Hobbes, T. во: Gajo Petrović, Engleska empiristicka filozofija: Odabrani tekstovi filozofa. Zagreb: Matica Hrvatska, 1955, стр. 45.

¹⁷⁴ Ibid

¹⁷⁵ Ibid

¹⁷⁶ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр .339.

Хобс подразбира општо правило на разумот кое пропишува што човекот мора, а што не смее да прави за успешно да се одржи во живот.¹⁷⁷ Сите природни закони произлегуваат од првиот, основниот закон кој вели дека секој треба да се стреми кон мир, додека има надеж да го постигне, а кога мирот не може да биде остварен, тогаш може да започне војна. Од овој основен закон произлегува вториот закон, според кој, човекот, ако другите се подготвени да го сторат истото и тој самиот мора да се откаже од своето природно право на сè и да се задоволи со толкава слобода кон другите, колку што ним би им дозволил во односот кон себеси. Така, овој закон бара човекот да се откаже од оние права кои, ако ги задржи, спречуваат да се постигне мир меѓу луѓето.

Оттука произлегува третиот закон, кој бара да бидеме праведни и да ги почитуваме договорите со кои нашите права сме ги пренеле на другите луѓе. Исто така, постојат и други закони, како на пример: да бидеме благодарни за добродетелството, да им ги простиме навредите на луѓето кои искрено се каат итн.¹⁷⁸

Како што може да се забележи, природниот закон се разликува од природната состојба: таа е состојба во кое владее природното право, т.е. правото на секој човек на сè или апсолутна слобода; од друга страна, природниот закон бара да се ограничи тоа право. Според тоа, државата е вештачка творба, односно таа не произлегува од природата на човекот.¹⁷⁹

Државата настанува врз основа на договор со кој луѓето населени на определена територија пренесуваат дел од своите природни права на еден човек (монархија) или на група луѓе (демократија) при што владетелот треба да им обезбеди мирен живот.¹⁸⁰ Хобс ја дефинира државата како апсолутна власт во која суверенот (владетелот) ја има целата власт, а сите поданици треба да му бидат покорни. Притоа, суверенот има неограничени права: тој одлучува за мир или за војна, пропишува награди и казни, им суди на луѓето, определува кои доктрини и религии се исправни итн. Исто така, народот нема право насилно да го смени

¹⁷⁷Hobbes, T. во: Gajo Petrović, Engleska empiristicka filozofija: Odabrani tekstovi filozofa. Zagreb: Matica Hrvatska, 1955

¹⁷⁸Ibid, p 47

¹⁷⁹Ibid

¹⁸⁰ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 340

владетелот, т.е. не смее да крева бунтови и револуции, бидејќи тоа би значело дека народот се буни против самиот себе, зашто суверенот владее во името на самиот народ.

За да го осигураат својот живот, луѓето создаваат договор за да можат да го остварат колективното право кое им служи на интересите на сите луѓе во заедницата. Тука се здружени сите сили и природното право на сите да живеат „на подобар начин“.¹⁸¹ Со создавањето на државата, се создаваат услови за остварување на полна слобода на сите, односно остварување на слобода за секој, што не било можно во небезбедната природна состојба (дефинирана пред настанокот на државата).¹⁸² Државата се ограничува со неотуѓивите права на човекот и волјата на повеќето народи, но и во предржавната состојба постои извесна хармонија која, не е осигурана поради фактот што нема општествен договор. Овде безбедноста на луѓето е многу помала.

Според Хобс, апсолутната власт значи дека не постои посебна и независна законодавна или судска власт, ниту пак дека црковната власт може да биде над власта на владетелот.¹⁸³ Инаку, Хобс немал единствено мислење околу тоа, која државна форма е најдобра - монархијата, аристократијата или демократијата. Така, во делото „Elements of law“, тој се произнесол дека монархијата е најдобра форма на владеење, но во делото „De cive“ тој вели дека во сите три форми народот треба да биде целосно послушен во односот кон власта.¹⁸⁴

Слично на тоа, во делото „Leviathan“, тој истакнува дека воопшто не треба да се расправа околу тоа која форма е најдобра, туку секоја од нив треба да се прифати таква каква што постои на определена територија, т.е. постоечката државна форма не треба да се менува.¹⁸⁵

¹⁸¹Ibid, p. 76-80

¹⁸²Ibid

¹⁸³Hobbes, T. во: Gajo Petrović, Engleska empiristicka filozofija: Odabrani tekstovi filozofa. Zagreb: Matica Hrvatska, 1955, стр. 46-47

¹⁸⁴Ibid

¹⁸⁵ Ibid, стр. 47-48.

4) За состојбата на војна: Жан Жак Русо (*Jean-Jacques Rousseau*)

Како претставник на радикалната концепција на природно-правната теорија за граѓанското општество, Русо особено обрнува внимание на две суштествени состојби. Прво, Русо, за разлика од останатите теоретичари на природно-правната (договорна) теорија, општеството што настанува по пат на склучување општествен договор го сфаќа како „морален и севкупен организам“, како „општествен човек“ што „своето единство, заедничката идентичност, живот и волја“¹⁸⁶ ги стекнува како резултат на „отуѓувањето“ (во смисла на нивно органско пренесување) на природните права на членовите-создавачи на тој договор и нивно „пренесување“ на новата државна (органска) заедница што ја создаваат. Секој државјанин ќе рече дека Русо треба да биде сосема независен од сите други, а целосно зависен од државата. Тоа се постигнува секогаш со истите средства, зашто само силата на државата ја прави слободата на своите членови. „Граѓанските закони се јавуваат токму во вториот однос“.¹⁸⁷

Препуштајќи ја во општа „сопственост“ својата личност, „секој член се претвора во неразделен дел од целината“. На оваа основа Русо ја прави разликата помеѓу волјата на сите (*volonte de tous*) и општата волја (*volonte generale*); „последнава ја гледа само општата корист, а првата - користа на поединците, па затоа е само збир на поединечни волји. За општата волја да дојде до вистински израз, мошне е важно во државата да нема одделни друштва и секој граѓанин да гласа според сопственото убедување“.¹⁸⁸

Во *Општествениот договор*, Русо почнува со идејата дека едно праведно општество почива врз договор кој ќе ги гарантира еднаквоста и слободата на сите граѓани. Овој договор се однесува помеѓу сите учесници, односно сите граѓани на општеството. Во овој општествен договор, секој се откажува од својата природна слобода за да се здобие со граѓанска слобода. Народниот суверенитет е главното начело на општествениот договор. Неделивоста на суверенитетот е друго основно

¹⁸⁶ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 344

¹⁸⁷ Русо, Ж. Ж. (1978). Јован Таковски (преведувач). уред. Општествениот договор или начела на државното право. Скопје: Мисла, Култура, Наша книга, стр. 30

¹⁸⁸ Ibid

начело, преку кое се изрекува дека моќта на суверенот (се мисли на општеството како суверен) нема да биде делена, а не може ниту да се раздели поради некој поединечен интерес, бидејќи поединечните интереси се противречни со општиот интерес, чие исполнување е главната цел на општествениот договор.¹⁸⁹ Русо го гледа договорот како резултат на „ состојба на природата, (state of nature) во која владее правото на посилниот. За него, правото на посилниот не може да биде водечкото начело на едно општество бидејќи е немерлива со општиот интерес, а со тоа и со општествениот договор: „најсилниот никогаш не е доволно силен да биде господар, се додека не ја преобрази својата моќ во право, а потчинетоста во должност“. ¹⁹⁰

Отфрлањето на општествениот договор е враќање кон природната состојба која е примитивна, предопштествена, тиранска и суетна.¹⁹¹ Она општество кое го крши својот општествен договор престанува да се нарекува општество.

Со овие зборови Русо го отвара делото:

“Сакам да дознаам дали во граѓанскиот ред, може да постои некакво легитимно и сигурно правило, земајќи ги луѓето предвид такви какви што се, а законите онакви какви што можат да бидат. Ќе си дадам за задача, во ова дело, да го измешам она што правото го дозволува со она што интересот го припишува, се додека правдата и користа не бидат во целост разделени.”¹⁹²

Општествениот договор е филозофско-политички трактат кој се прашува како човекот, откако ќе ја надмине природната состојба и ќе влезе во општествената состојба, може да создаде општествен ред во служба на општиот интерес.¹⁹³ Договорот за кој Русо зборува бара секој поединец да се откаже од своите права за да се стекне со правните еднаквости на општеството. За секој човек да се стекне со слобода мора да се отуѓи од природата. Легитимноста на договорот почива врз тоа што човекот не се отуѓува во вистинска смисла на зборот (ниту

¹⁸⁹Rousseau, J. J. The Social Contract in: <http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/rousseau 1762.pdf>

¹⁹⁰ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр.343-367

¹⁹¹Rousseau, J. J. The Social Contract in: <http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/rousseau 1762.pdf>

¹⁹² <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/rousseau/social-contract/ch01.htm>

¹⁹³ Rousseau, J. J. The Social Contract in: <http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/rousseau 1762.pdf>

прави размена на природното право ниту го дава на некој друг), туку сознава дека општествениот договор е спротивставен на постоењето на природното право.¹⁹⁴

Во втората книга Русо ги разгледува легислативните проблеми: „преку општествениот договор, ние му даваме постоење и живот на политичкото тело: сега треба да му дадеме подвижност и волја преку законодавството“.¹⁹⁵ Сепак, останува прашањето што е закон: „кога народот владее со целиот народ, се зема само себе предвид (...) Така она кое го регулираме преку закон ќе биде општо колку и волјата која го носи законот. Овој акт го нарекувам закон.“¹⁹⁶ За сè што Русо пишува тој се обидува да напомене дека сè е во служба на владеечкиот општ интерес. По ова почнува да ги разработува сите разлики на политичкото тело, почнувајќи со законодавната власт.

Човекот, според Русо е осамена единка, мора да учи во природата, далеку од влијанието на општеството, коешто би го расипало. За него е суштествено само влијанието на природата. Како познатата „празна табла“, неговиот ум ќе ги прима впечатоците по ред и ќе се развива во личност слободна од секое лошо општествено влијание.¹⁹⁷

Човекот според природата е добар. Затоа човековиот најголем квалитет е совеста, која го воздигнува до ликот на Бога. Русо пишува: "О, совест, совест, ти божествен нагоне, бесмртен и небески гласу, доверлив водителу на неукото и ограничено, но интелегентно и слободно суштество, непогрешлив судијо на доброто и злото, кој на човекот му даваш сличност со Бога, кому му благодариме за совршенството на својата природа и за моралноста на своите дела".¹⁹⁸ Според Русо, човекот е природно добар но тој не смее да биде расипан од цивилизацијата. Прогресот на науката, уметноста и стопанството не треба да води кон губење на здравата природна хармонија со природата. Цивилизацијата, според Русо,

¹⁹⁴Ibid.

¹⁹⁵Ibid.

¹⁹⁶Munro, A. General will: philosophy of rousseau. In <https://www.britannica.com/topic/general-will>

¹⁹⁷ Темков, К. Етичари, Кавадарци, 2014 година, стр.30

¹⁹⁸Rousseau, J. J. From Emile, The Creed of a Savoyard Priest in: <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/rousseau/emile/ch01.htm>

напредуваше со огромни чекори и почна да ја уништува природата, па се повеќе зборуваме за нужноста од хармонија со природата.¹⁹⁹

Тоа е смислата на општествениот договор, како извор на правото и на државното уредување во современиот свет. Заедниците треба да бидат суверени и слободни граѓански општества, во кои извор и темел на секое право ќе стане општата волја. Русо беше застапник на идејата за слобода, го почитуваше единството на човековите чувства и разум, бараше креативност на умот и се надеваше на нов вид човекови односи.

“Природната состојба на човекот не постои повеќе, можеби никогаш не постоела, а веројатно нема ни да постои – но за неа треба да имаме исправни идеи, за да можеме добро да ги проучуваме нашите сегашни состојби. Колку злосторства, војни и убиства, колку неволји и страдања би му заштедил на човечкиот род оној кој би им викнал на своите ближни – Не слушајте го измамникот, ќе пропаднете ако заборавите дека плодовите на земјата им припаѓаат на сите, а земјата на никого. Некој мисли дека е господар над другите, а сепак е поголем роб од нив.”²⁰⁰

Потчинетоста на сите владетели на заеднички трибунал нема да ги намали нивните права на суверенитет, туку напротив, ќе ги зајакне, пружајќи им гаранција не само на нивната територија од странска инвазија, туку и на нивната власт, од востанија на поданиците. Така, Русо наведува дека принцовите ќе продолжат да бидат апсолутисти, а нивните престоли ќе станат посигурни, зашто, поднесувајќи ги како еднакви, своите несогласувања, на пресуда до парламентот и откажувајќи се од опасната сила да заземаат поседи на други, тие само си ги обезбедуваат своите вистински права и се откажуваат од оние што не им припаѓаат.²⁰¹

Ставовите на Русо за природата на човекот се суштински елемент на неговиот придонес кон теорија за меѓународни односи. Со цел, да се разбере како државите комуницираат на меѓународно ниво, потребно е да се испита она што лежи во центарот на секоја држава, односно поединецот. Неговиот концепт за

¹⁹⁹Rousseau, J. J. The Social Contract in: <http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/rousseau 1762.pdf>

²⁰⁰ Темков, К.Етичари, Кавадарци, 2014 година, стр.30

²⁰¹ The Plan for Perpetual Peace: From Saint-Pierre to Rousseau. Extract from C. Spector, ‘Le Projet de paix perpétuelle : de Saint-Pierre à Rousseau’, with the collaboration of B. Bachofen, B. Bernardi, and F. Guénard, in *Principes du droit de la guerre, Ecrits sur le Projet de Paix Perpétuelle de l’abbé de Saint-Pierre*, ed. by B. Bachofen et C. Spector, Paris: Vrin, 2008, p. 229- 294 (translated by Patrick Camillier), in: <http://celinespector.com/wp-content/uploads/2011/02/Rousseau-Saint-Pierre-Spector.pdf>

состојбата на природата на човекот е оној на слободата и природната добрина, сепак, човекот има капацитет да биде и добро и зло.²⁰² Општеството го расипува човекот и изворот на ова корупција почива во лошите институции што може да се заменат со подобри. За прецизно дефинирање на природата на човековата состојба, Русо воспоставил три основни принципи, воведени во неговиот дискурс потеклото на нееднаквоста. Првиот принцип тврди дека природниот човек бил осамен и немал постојани врски со другите. Второ, природниот човек имал само два практични принципи, самољубие, демонстрирано од алчноста, себичност и потрагата по личен интерес и сожалување, преку сочувство, восхит и љубов кон другите. На крај, од природата на човекот се разликуваат животните главно, затоа што тој поседува слободна волја, а исто така и поради тоа што имал способност за самопомош или перфекција.²⁰³

Од овие три централни претпоставки, Русо потоа може да објасни како општеството го расипува човекот. Тој своите објаснувања ги изложува во неговото дело „Социјална поделба на трудовата теорија“.²⁰⁴ Русо започнува со изјава дека преку историскиот напредок, природно човекот беше сведок на основањето и разликите на семејствата, како и воведувањето на идеја за сопственост на имотот. Токму во овој момент природниот човек почна да се споредува себеси со другите.²⁰⁵ Тогаш откривањето на новите технологии, како што се земјоделството и металургијата, доведоа до тоа луѓето да станат зависни еден од друг за ресурси и одговорности; така што поделбата на трудот беше воведена. Како директен резултат на поделбата на трудот и имотот, беше воспоставена нееднаквоста меѓу луѓето, а слободата стана ропство. Човекот беше поделен на општествени класи утврдени од богатство и моќ, и затоа стана принуден да постигне личен профит на сметка на други. Природната состојба на човекот стана воена состојба поради овој натпревар. Луѓето можеа само да ја повратат својата слобода со воспоставување на

²⁰² Hall, J. Rousseau, C. Totalitarian or Liberal?, New York: Columbia University Press, 1956., page 22.

²⁰³ Rousseau, J. J. (1712-1778): Themes, Arguments, and Ideas in: <http://www.sparknotes.com/philosophy/rousseau/themes/>

²⁰⁴ Evers, M.W. Specialization and the Division of Labor in the Social Thought of Plato and Rousseau, Department of Political Science, Stanford University, The journal of libertarian studies, Vol IV, No. 1.

²⁰⁵ Grimsley, R. Jean-Jacques Rousseau. New Jersey: Barnes and Noble Books, 1983. Page 30.

врвна моќ што ќе ги управува, според законите на кои тие се согласиле.²⁰⁶ Во суштината на политичката филозофија на Русо е како оваа власт е создадена. Ова бара анализа на неговата концепција за природата на државата.

Русо се занимаваше со објаснување на односот меѓу човечката природа и природата на државата, која е во коренот на неговата политичка филозофија. Тој наведува, дека преминувањето од состојбата на природата, граѓанското општество произведува извонредна промена во човекот; тоа ја прави правдата како правило на однесување, како инстинкт и им дава на своите постапки морален квалитет што претходно недостасувал.²⁰⁷ Можеме да додадеме дека човекот се стекнува со граѓанското општество, морална слобода, која само го прави човекот господар на себе; Вториот дел од оваа изјава сугерира можност за законска регулатива; навистина, Русо беше цврсто уверен во демократската форма на владеење. Русовата теорија за природата на државата се темели на овие две централни идеи за озаконување и демократија. Природата на државата, според Жан-Жак Русо, е социјален договор кој е единственото легитимно средства за политичка власт.²⁰⁸ Социјалниот договор се занимава првенствено со идејата дека со цел да останат слободни во едно политичко општество, поединците мора, пред сè, да имаат слобода да ги создаваат сопствени закони. Овие поединци ја формираа „политиката на телото“ така што тие стануваат „суверени“.²⁰⁹ Очигледно, „политиката“ подразбира обврска да ги почитуваат сопствените закони со цел да останат слободни.²¹⁰

„Општата волја“ стана управувачки мотив; ова беше функција на политиката, која беше дизајнирана да се претвори од „општата волја“ во морално задолжителен закон.²¹¹ Тогаш, социјалниот договор е заеднички договор меѓу суверенот и неговата влада според која демократијата може да процвета. За да се разбере Русовиот социјален договор, апсолутно е потребно да се разгледа соодветната природа на општата волја и на владата. Симболично дефинирана,

²⁰⁶ Ibid, 31.

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Rousseau, J. J. The Social Contract in: http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/rousseau_1762.pdf

²⁰⁹ Melzer, A. M. The Natural Goodness of Man: On the System of Rousseau's Thought. Chicago: The University of Chicago Press, 1990, page 150

²¹⁰ Ibid, 18.

²¹¹ Ibid.

општата волја е договорот за интереси помеѓу членовите на заедницата.²¹² Парадоксално, слободата се признава како највисока морална вредност.

Според Русо, општата волја е дефинирана како усогласување на индивидуалните и колективните интереси, а да се почитува општата волја не е губење на слободата, бидејќи поединците конечно се почитуваат. Кога поединците се покоруваат на општата волја, тие остануваат слободни и колективно го исполнуваат својот дел од социјалниот договор.²¹³

Другата компонента на социјалниот договор е политичката институција. Русо ја дефинира државата како „суштинско институционално изразување на моралната цел на човекот“, а не „уред со што на луѓето им е овозможено да се контролираат еден со друг“.²¹⁴ Најважно, членовите на владата ја спроведуваат моќта што им е доделена во името на суверениот, за да може ја гарантираат слободата на владеењето на луѓето.²¹⁵

Русо исто така беше загрижен за зачувување на еднаквоста во владата, и цврсто поддржана рамнотежа на моќ меѓу нејзината оддели, наведувајќи: „не е добро за моќта што ги прави законите да ги извршуваат.“²¹⁶ Покрај тоа, од клучно значење е да се разбере дека Русо целосно ја одобри директната демократија, со избори врз основа на принципот дека треба да има толку многу гласови во собранието како што постојат во политичките тела. Тој призна дека директната демократија може да функционира соодветно во мали држави, каде што луѓето лесно можат да се соберат заедно на периодична основа.

Тој беше против претставничка демократија, претпоставувајќи дека ги лишила луѓето од слобода на избор. Идејата за претставување потекнува од феудалниот систем, систем апсурден и несправеден, што ја деградира човечката природа и го обесчестува името на човекот.

Во врска со улогата и функциите на владата, Русо изложува многу слични идеи со оние на другите политички филозофи од неговото време, како Монтескје.

²¹² Rousseau, J. J. The Social Contract in: http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/rousseau_1762.pdf

²¹³ Hall, J. C. Rousseau - Totalitarian or Liberal? New York: Columbia University Press, 1956, page 73.

²¹⁴ Ibid, page 141.

²¹⁵ Frankel, Ch. Rousseau, Jean-Jacques. The Social Contract. ed. New York: Hafner Publishing Co., 1947, page 51.

²¹⁶ Rousseau, J. J. The Social Contract in: <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/rousseau/social-contract/ch03.htm>

Како што беше претходно споменато, основната функција на државата е да ја зачува човечката природна состојба, која е слободна и добра почитувајќи го социјалниот договор, со што и дава на државата легитимност, како и обезбедување слобода на човекот.

Постојат три други главни функции на државата, почнувајќи од законодавството. Државата, преку прием и толкување на општата волја, е одговорна за воспоставување закони, кои се поделени во четири главни категории: политички (фундаментални), граѓански, криминални и морално, последното неофицијално, но строго потврдено.²¹⁷ Втората функција на државата е извршување, односно спроведување на закони со цел да се одржи граѓанска и политичка слобода.²¹⁸ И на крај, третата функција на државата е онаа на Трибуналот, што може да се спореди со судството. Последната функција постои во голема мера за да се балансираат двете други гранки и да се обезбеди сигурност на луѓе со зачувување на законите.²¹⁹

Кога се поврзува улогата на општата волја со улогата на државата, лесно е да се разбере социјалниот договор и да се прифати како валиден опис на природата на државата. Понатаму, темелното разбирање на природата на државата е од суштинско значење кога се објаснува односот меѓу државите. Ова не води до анализа на теоријата на Русо за меѓународни односи.

Иако делата на Русо не се фокусираа експлицитно на проучувањето на меѓународното односи, евидентно е од неговите списи дека ја препознава важноста на оваа тема. Општо земено, Русо имаше песимистички концепт за меѓународните односи, бидејќи тој смета дека меѓународното општество е во постојана состојба на несигурност и заеднички антагонизам, или експлицитно, постојана воена состојба.²²⁰ Оваа воена состојба произлезе од заемната зависност на природно нееднакви држави.²²¹ Меѓузависноста ја раѓа трговијата и конкуренцијата, која

²¹⁷Frankel, Ch. Rousseau, Jean-Jacques. *The Social Contract*. ed. New York: Hafner Publishing Co., 1947, page. 48-49.

²¹⁸ Ibid, 51.

²¹⁹ Ibid, 108.

²²⁰ Forsyth, M.G., H.M.A. Keens-Soper and P. Savigear, eds. *The Theory of International Relations*. London: George Allen and Unwin Ltd., 1970, page 127

²²¹Clifford, O & Tarcov, N. *The Legacy of Rousseau*. Chicago: The University of Chicago Press, 1997, page 202

последователно предизвикува неизбежен раздор. Русо јасно ја наведува оваа точка во својата работа, државата војна: Русо верувал дека војната произлегува од односот меѓу државите, а не помеѓу поединците.²²²

Човекот е природно мирен и срамежлив, и станува војник само преку влијание. Затоа, војната е производ на општеството; армиите не постоеле сè додека општествата не постоеле, со вели дека ги организираат овие армии и ги испраќаат да се борат за интересите на владетелите.

Покрај тоа, Русо тврди дека меѓународното општество во воена состојба се покорува само на законот од најсилните.²²³ Поради оваа причина, тој ја изразува својата голема недоверба во странските сили и верува дека односите со овие сили предизвикуваат само поголема зависност и поделба. Тој го потврдува во неговите дела: Никој кој зависи од другите и нема свои ресурси, може да биде слободен. Сојузи, договори, таквите работи можат да ги поврзат слабите со силни, но никогаш силните со слаби.²²⁴

За да го разбереме решението на Русо за воспоставување вечен мир, од клучно значење е да се спомене придонесот на Abbe de Saint-Pierre за развојот на идеите на Русо.²²⁵

Сен-Пјер беше писател кој ја проучувал теоријата за меѓународни односи и дошол до заклучок дека мирот може да се постигне само преку интеграција на европските држави во конфедерација. По смртта на Сен-Пјер, неговите пријатели и семејството бараа елоквентен научник за уредување на неговата главна работа, насловен како Проект за вечен мир. Русо беше избран за ова; сепак, делото стана повеќе неговата лична критика отколку уредена верзија на оригиналното дело.²²⁶

Првично, Русо се чини дека ја препознава потенцијалната ефективност на Европскиот Комонвелт. Оваа федерација ќе треба да се воспостави преку револуција, посебно една држава која го освојува целиот континент.²²⁷

²²²Ibid, page 207

²²³ Knusten, T. History of International Relations Theory. 2nd ed. New York: Manchester University Press, 1997, page 130

²²⁴Ibid, 133.

²²⁵ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 355.

²²⁶ Knusten, T. History of International Relations Theory. 2nd ed. New York: Manchester University Press, 1997, page 129.

²²⁷ Ibid, 137.

Формулацијата на федералната влада која ги обедини овие држави исто така би била поволна на некој начин. Таквата заедница би ги комбинирала предностите на големите и малите држави, и ќе ги држи субјектите, владетелите и странците подеднакво под контрола.²²⁸ Ќе има доволно одбранбени сили да се заштитат себеси ако се нападнати, но не доволно офанзивна сила за освојување.²²⁹ Но Русо тврдел дека оваа теорија имала лесен, но несомнено невозможен заклучок, бидејќи не ја зема предвид разновидноста и нееднаквост на вклучените граѓани.²³⁰ Секако, не сите ќе бидат подготвени да се откажат од двата идентитети и имотот за доброто на Комонвелтот. Затоа, Русо постави развивање на сопствената визија за меѓународното општество.

Контекстот на сегашното меѓународно општество е толку различен од времето на Русо, некој може да биде во искушение да смета дека неговите теории веќе не се релевантни. Сепак, со проучување на историските настани и идеите на авторите што пишуваат во минатото, човештвото можеби е подобро да се разбере во сегашниот контекст во кој се наоѓа, а исто така и да го очекува во иднина.

Теориите на Русо го зацврстиле човекот за да научи многу за својата природа, негова политичка околината и неговата улога во меѓународното општество. Поради овие причини, Русо останува главен учесник во проучувањето на теоријата за меѓународни односи. Всушност, неговиот придонес кон предметот на демократијата е сè уште релевантен, бидејќи демократијата сè уште трае како легитимна. Меѓународниот систем на рамнотежа на моќ, како што е утврдено со Вестфалскиот договор и поддржан од Русо, е поволен за денешното глобално село. Секако, таков систем е повеќе легитимен од поларизиран систем, кој ја поттикнува доминацијата на хегемонистичките сили. Русо, несомнено, би го отфрлил системот базиран на хегемонија, кој како таков, негативно влијае на човековата слобода и еднаквоста на толку многу начини. Кога размислуваме за хегемонистичката доминација на една сила во сегашниот меѓународен систем, можеби е добро време

²²⁸ Clifford, O. & Tarcov, N The Legacy of Rousseau. Chicago: The University of Chicago Press, 1997, p. 205

²²⁹ Ibid, p. 207

²³⁰ Forsyth, M.G., H.M.A. Keens-Soper and P. Savigear, eds. The Theory of International Relations. London: George Allen and Unwin Ltd., 1970, p. 129

за сериозно преиспитување на страствената молба на Русо за безбедно чување на слободата и еднаквоста на поединци и на нациите.

5. Политичкиот реализам од визијата на Ханс Моргентау (Hans Joachim Morgenthau)

Според теоретичарот за меѓународни односи, Ханс Моргентау, светскиот мир е целосно зависен од рамнотежата на моќта. Но, непосредно преку она што во своето дело „Политиката меѓу нациите: Борба за моќ и мир“, Моргентау го нарекува политички реализам.²³¹ Политичкиот реализам, според него, не се поистоветува со реалната политика, но е поврзан со неа. Имено, [...] „политичкиот реализам не произлегува од реалната политика, туку реалната политика, произлегува од политичкиот реализам. Кога реалната политика се движи во рамките на реалноста, а кога, заради претераниот прагматизам го губи чувството за реалност, можно е да се утврди само со помош на начелата на политичкиот реализам.“²³²

Според Моргентау, политичкиот реализам се заснова на шест начела:

- Всушност, според Моргентау, реализмот поаѓа од фактот дека со политиката управуваат објективни закони кои потекнуваат од човековата природа. За да се направи општеството подобро, најпрвин мора да бидат „разбрани“ законите според кои општеството опстојува.²³³

Политичкиот реализам мора да се потпре на можноста за обликување на рационалната теорија за политиката која ги рефлектира тие објективни закони.

Врз основа на разликите помеѓу вистината и мислењата, помеѓу она што е објективна и рационална вистина, поткрепена со доказите и објаснувањата на разумот, и она што е само субјективен суд, политичкиот реализам е

²³¹ Morgenthau, J.H. Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace, Fifth edition-revised, page 59.

²³² Ibid, p. 57

²³³ Ibid, p.4

обликуван под влијание на предрасудите и затоа е во конфликт со фактите.²³⁴

Човечката природа, во која се корените на законите на политиката, од времињата кога класичните филозофи од Кина, Индија и Грција настојувале да ги откријат законите на општеството, односно политиката, не се променила ни најмалку. Фактот дека некоја политичка теорија била развиена пред стотина или дури и илјада години, како на пример теоријата за рамнотежата на моќта, не значи дека таа теорија застарела. Таквата претпоставка, според Моргентау, би сведочела само за модернистичката предрасуда за саморазбирливата супериорност на сегашноста над иднината.²³⁵

- Моргентау наведува дека главниот концепт на политичкиот реализам е концептот на интересот дефиниран како моќ.²³⁶ Тој концепт го поврзува разумот, кој настојува да ја разбере меѓународната политика. По тој концепт политиката се разликува од други области како економијата, етиката или религијата, кои се темелат на други концепти, а на набљудувачот му наложуваат интелектуална дисциплина, внесување рационален ред во политичките работи, со што се овозможува теоретско разбирање на политиката.²³⁷ На страната во политичките односи, пак, му гарантира рационална дисциплина во дејствувањето и го обликува оној „шокантен“ континуитет во надворешната политика, заради кој изгледа дека надворешните политики на Русија, Америка или Британија се само еден непрекинат рационален тек, главно однатре конзистентен, независно од различните мотиви, преференции и интелектуални и морални квалитети на државниците.

²³⁴ Vukadinovic, R. *Marredheniet politike nderkombetare*, Kolegji Universitar Viktory, Prishtine, 2006, fq.43

²³⁵ Oro, L. T. *En torno a la noción de realismo político*. Chile, Revista Enfoques, Vol. VII n° 10, 2009 pp. 15/46

²³⁶ Jackson, R & Sorensen, G. *Introduction to international relations: theories and approaches*. Oxford University Press, 2007. p. 70

²³⁷ Morgenthau, J.H. *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Fifth edition-revised, page 59

Значи, реалистичката теорија на меѓународната политика нè чува од две раширени заблуди: од занимавањето со мотивите и занимавањето со идеолошките преференции.²³⁸ Мотивите спаѓаат во најлажливите психолошки претпоставки, бидејќи заради интересите и емоциите на актерите често се изопачени до степен на непрепознатливост.

Историјата не докажува прецизна и нужна корелација помеѓу квалитетите на мотивите и квалитетите на надворешната политика, ни во морална ни во политичка смисла. Според него, добрите намери на државникот не се докаже дека неговата политика ќе биде морална ниту политички успешна. Ако сакаме да ги дознаеме квалитетите на постапките на државникот, мораме да ги познаваме токму постапките, а не нивните мотиви. Колку пати досега политичарите ги мотивирала желбата да го подобрат светот, а со своите дела само го влошиле? Добрите мотиви штитат од намерно лошата политика, но не гарантираат политичка успешност на политичарите. И додека етиката ги мери моралните квалитети на мотивите апстрактно, политичката теорија мора да ги мери политичките квалитети на интелектот, волјата и делата.²³⁹ Невил Чебрлејн ја следел пацифирачката политика, личната моќ не го мотивирала исклучително, се залагал за доброто на сите, но сепак неговата политика придонела за неизбежноста од Втората светска војна и на милиони луѓе им донела страшна несреќа.

Од друга страна, Винстон Черчил, пак, бил повеќе наклонет кон личната и националната моќ, неговите мотиви не биле којзнае колку универзални, но сепак неговата политика и покрај инфериорните мотиви, според моралните и политички квалитети била посупериорна од политиката на неговите претходници.

Политичкиот реализам не бара и не ја оправдува индиферентноста кон политичките идеали и моралните начела, „личните“ филозофски и идеолошки насоки, но бара остро разликување помеѓу пожелното и

²³⁸Ibid. p. 6

²³⁹ Oro, L. T. En torno a la noción de realismo político. Chile, Revista Enfoques, Vol. VII n° 10, 2009 pp. 15/46

можно.²⁴⁰ Затоа често е неизбежно да се проучи и можноста за обликување спротивни теории, теории за ирационалната политика. Таа води во патологијата на меѓународната политика, а поврзана е со четири мисловни појави:

- 1) остатоци од некогашниот соодветен начин на размислување и дејствување кои во новата општествена реалност не вредат повеќе;
- 2) демонолошка интерпретација на реалноста, која измислената реалност ја смета за стварна;
- 3) затворање очи пред застрашувачката реалност и нејзино негирање со помош на илузорен вербализам;
- 4) верување во бесконечната прилагодливост на инаку крутата реалност.²⁴¹

Персонифицирањето на општествените проблеми е карактеристично за примитивното размислување. Ако тешкиот проблем го поистоветиме со одредена личност или група личности, тој изгледа разбирлив и решлив. Моргантау истакнува дека заради верување во Сатаната како извор на злото, ние ја разбираме природата на злото, бидејќи во тој случај барањето на изворот на злото и надзорот врз него го фокусираме на одредена личност, чие физичко постоење го претпоставуваме.²⁴² А кога еднаш сме идентификувале одредени поединци или групи како извор на зло, ни изгледа дека сме ја сфатиле причинската врска помеѓу поединецот и општествените проблеми. Таквото привидно разбирање дава и привидно решение. Треба само да се отстранат поединците „виновни“ за проблемот и проблемот ќе биде решен. Празноверието сè уште владее со односите во општеството, само некако се преместува. Вилијам Греам Самер во 1911 година запишал: „Количината празноверие не се променила многу, но сега е поврзана со политиката, а не со религијата“.²⁴³ По стотина години принудени сме да согледаме дека имаме работа со нешто уште полошо, со религиозниот

²⁴⁰Jackson, R & Sorensen, G. Introduction to international relations: theories and approaches. Oxford University Press, 2007. p. 70

²⁴¹ Oro, L. T. En torno a la noción de realismo político. Chile, Revista Enfoques, Vol. VII n° 10, 2009 pp. 15/46

²⁴² <http://www.azad-hye.net/downloads/b1/ambassador-morgentau.pdf>

²⁴³ <https://blog.supplysideliberal.com/post/77251933886/william-graham-sumner-social-darwinist>

фундаментализам како политички тероризам, значи со експлозивна мешавина на религиозно и политичко празноверие.

- Третото начело на кое се потпира реализмот, според Моргентау се состои во тоа што политичкиот реализам го прифаќа клучниот проблем на интересите, дефиниран како моќ, како објективна и универзално валидна категорија.²⁴⁴ Но, сеедно, не му припишува дефинитивно, еднаш засекогаш дадено значење. Констатацијата на Тукидид дека идентичните интереси се најцврста врска како меѓу државите, така и меѓу поединците, во 19 век лордот Солсбери ја поткрепил со мислата дека единствената трајно поврзувачка врска меѓу нациите е отуѓеноста на спротивставените интереси, мисла која Џорџ Вашингтон ја воздигнал во општо начело на власта.²⁴⁵ Во почетокот на 20 век Макс Вебер на овој начин ја дополнително оваа мисла во Економската етика на светските религии: „Интересите, материјални или идеални, а не идеите, непосредно владеат со човечкото дејствување. Но „сликите на светот“ што ги создале идеите, многу често делуваат како железнички скретничари на колосек, според кои продолжува да се движи динамиката на интересите.“²⁴⁶
- Четвртото начело, според Моргентау, поаѓа од тоа дека политичкиот реализам е свесен за моралното значење на политичкото дејствување.²⁴⁷ Изборот на целите зависи и од културниот контекст. Целните интереси можат да бидат избрани од широката палета цели за кои државите веќе се ангажирале или допрва ќе се ангажираат. Истото важи и за концептот на моќта. „Моќта опфаќа сè што воспоставува и го одржува надзорот на човек над човек.“²⁴⁸ Опфаќа сè, од физичко насилство до најсуптилни психолошки релации со чија помош еден ум контролира друг. Моќта содржи доминација човек над човек како во случаите кога се изразува во облик на две варварски сили и се оправдува со сопственото зголемување, така и во случаите кога е

²⁴⁴ Ibid, page 66

²⁴⁵ Morgenthau, J.H. Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace, Fifth edition-revised, page 10-11.

²⁴⁶ Dimitri D.A. The World in Images. Subjectivity and Politics in Max Weber, Italy, 2011, page 106

²⁴⁷

²⁴⁸ Oro, L. T. En torno a la noción de realismo político. Chile, Revista Enfoques, Vol. VII n° 10, 2009 pp. 15/46

дисциплинирана со морални средства и кога е под надзор на уставни гаранции.²⁴⁹

Рамнотежата на моќта навистина е траен момент на сите плуралистички општества, но способна е да дејствува само во услови на релативна стабилност и мирољубивост на конфликтите. Не е можно да се трансформира светот со конфронтирање на политичката реалност, која има свои законитости и апстрактни идеали, кои не сакаат да ја почитуваат таа законитост. Но, и покрај неизбежната напнатост помеѓу заповедите на моралот и барањата за успешна политичка акција, можеме да направиме чекор напред ако универзалните морални начела во нивната универзална апстрактна формулација ги филтрираме низ конкретни околности на место и време. Поединецот може во сопствено име, но државата во името на оние кои се грижи не може, не смее да каже: *Fiat justitia, pereat mundus*, Нека биде праведност, па макар и да пропадне светот.²⁵⁰ Иако, како поединецот така и државата, мораат некое политичко дејствување да го проценат со помош на општите морални начела, притоа, поединецот има право да се жртвува за таквото начело, додека државата нема право да дозволи нејзината морална осуда да ја спречи изведбата на успешното политичко дело зад кое стои конкретното морално начело за (национално) преживување. Нема политичка моралност без почитување на политичките последици, без политичка разумност. Разумноста, односно одмерувањето на политичките последици во политиката е најголема одлика: „Апстрактната етика проценува некој чин со оглед на тоа колку се совпаѓа со моралниот закон; политичката мисла, пак, проценува некој чин со оглед на неговите политички последици“²⁵¹. Тоа го знаеле уште античката и средновековната филозофија и за тоа се свесни и современите политичари доколку навистина се државници.

Политичкиот реализам го отфрла поистоветувањето на моралните стремежи на некоја нација со универзалните морални закони. Сите нации се склони

²⁴⁹Morgenthau, J.H. *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Fifth edition-revised, page 12.

²⁵⁰ Мотото на Ferdinand I, Holy Roman Emperor

²⁵¹Oro, L. T. En torno a la noción de realismo político. Chile, *Revista Enfoques*, Vol. VII n° 10, 2009 pp. 15/46

своите политички стремежи и дела да ги прикажуваат во сликата на универзалните морални цели.²⁵² Но, едно е вистина, а друго идолатрија. Затоа знаењето дека нациите се подложни на морален закон е едно, а преправањето дека сигурно знаеме што во односите помеѓу нациите е добро а што зло, нешто сосема друго. Кажано од аспект на религиозниот фундаментализам: „Огромна е разликата помеѓу верувањето дека сите нации се подложни на необјаснивиот Божји суд и богохулното убедување дека Бог секогаш е на наша страна и дека секогаш го сака она што го сакаме ние“.²⁵³ Таквото изедначување е политички судбоносно, бидејќи резултира со изопачен суд кој потоа во поход на слепата лудост може да уништи цели нации и цивилизации – во име на моралното начело, идеолошкиот идеал или самиот Бог.²⁵⁴ Пред таквите морални ексцеси и/или политичка лудост не чува токму концептот на интересот дефиниран како моќ. Ако сите нации, вклучувајќи ја и својата, ги третираме како политички ентитети кои се стремат кон остварување на своите интереси, тогаш кон сите нации можеме да бидеме подеднакво праведни. Тогаш, другите нации можеме да ги оцениме како својата и кадарни сме да спроведуваме политика која ги почитува интересите на другите нации, а притоа ги чуваме и развиваме сопствените интереси. Умереноста во политиката се совпаѓа со умереноста во моралното расудување.²⁵⁵

- Петтото начело се води од тоа што во интелектуална смисла политичкиот реализам ја штити автономијата на политичката сфера како што економистот, правникот или моралистот ја штити автономијата на своите подрачја.²⁵⁶ Како што моралистот размислува за согласноста на чинот со моралните начела, правникот за согласноста на постапката со законските правила, а економистот во смисла на интересот дефиниран како богатство, така политичкиот реалист размислува во смисла на интересот дефиниран

²⁵² Morgenthau, J.H. Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace, Fifth edition-revised, page 14.

²⁵³ Ibid, p.15

²⁵⁴ Ibid.

²⁵⁵ Ibid.

²⁵⁶ Jackson, R & Sorensen, G. Introduction to international relations: theories and approaches. Oxford University Press, 2007. P. 70

како моќ. Економистот се прашува: „Како таа политика ќе влијае на богатството на општеството?“. Правникот се прашува: „Дали таа политика е во согласност со уставот и законските норми?“. Моралистот се прашува: „Дали таа политика се совпаѓа со моралните начела?“. А политичарот мора да се праша: „Како таа политика ќе влијае на моќта на нацијата и нејзините институции?“²⁵⁷ Моргентау е дециден дека секој политичкиот реалист мора да ги стави во загради сите мисловни стандарди кои им припаѓаат или се соодветни со други подрачја.²⁵⁸

Резимирајќи ги претходните начела, Моргентау наведува дека политичкиот реализам се темели на плуралистичкото сфаќање на човечката природа, но од аспект на политиката го следи интересот дефиниран како моќ.²⁵⁹ Секако, човекот кој би бил само човек на политиката, само „политички човек“, би бил свер на кој би му недостасувале морални скрупули. Но, човекот кој е само човек на моралот или „морален човек“ би бил будала, бидејќи ќе му недостасува разумност. А човекот кој би бил само човек на верата, само „религиозен човек“, би бил светец.²⁶⁰ И тоа може да му се признае и од аспект на моралот и политиката, но како таков, како светец, не спаѓа во нив, односно високо ги надминува, и токму затоа нека не се меша во „секојдневниот“ морал и политиката.²⁶¹ Поточно, нека не се меша на политички начин, преку моќта, или моралистички, така што своето свето искуство го нормира според некое општо морално правило.

Моргентау, анализирајќи го реализмот упатува на моралните дилеми кои неминовно се отвараат при носењето на одлуки поврзани со националните интереси: Да речеме, како да се разрешат дилемите за коегзистенција на

²⁵⁷ Morgenthau, J.H. *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Fifth edition-revised, page 13.

²⁵⁸ Dimitri D.A. *The World in Images. Subjectivity and Politics in Max Weber*, Italy, 2011, page 108

²⁵⁹ Vukadinovic, R. *Marredheniet politike nderkombetare*, Kolegji Universitar Viktory, Prishtine, 2006, fq.44

²⁶⁰ Morgenthau, J.H. *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Fifth edition-revised, page. 16.

²⁶¹ Jackson, R & Sorensen, G. *Introduction to International relations: theories and approaches*. Oxford University press, 2007, p.70

прикажаните сфери и нивоа за време на вооружена одбрана?²⁶² Ако како политички реалисти се согласиме со оправданоста од вооружен отпор во одбрана на националниот интерес (зачувување на сувереноста и самостојноста), значи со војна, а со тоа и со жртви од конфликтот, мртви и убиени, тогаш мораме да бидеме свесни дека со тоа го кршиме темелното етичко начело, значи тоа што го правиме („ја браниме татковината“) на најдлабоко ниво не е нешто добро, станува збор за зло. Второ, дека тоа нужно зло, е зло во кое сме турнати. И трето, дека при нужно зло се дозволени само оние средства кои се навистина нужни, без какви било осветничко-одмазнички примеси.²⁶³

Со други зборови, никогаш, ама баш никогаш, оние кои земале оружје в рака и заминале во војна, не смеат да заборават дека се криви за смртта. Па дури и ако е убиен само еден „непријател“, таа смрт паѓа на нив. Ја имаат на својата совест! На насилството одговорице со насилство, на смртта одговорице со смрт. Стратешки, таа одлука за вооружен отпор може да биде правилна, правно или морално оправдана, но во суштина е подлабоко религиозно ниво, ниво на светото, трансцендирачко ниво на човекот за одлучување за животот и смртта. Значи, „најзаслужните“ (за „одбраната на татковината“) воедно се и најмногу виновни. Затоа мораме да бидеме скромни во својата смиреност, најмалку гласни за своите заслуги. Спротивниот пат е пат за зголемување на вината, пат на кој во името на нацијата и нејзиниот интерес, која со тоа сè повеќе се претвора во вампирска нација, настојува да ги избрише неизбришливите виновници со тези за наводна перманентна загрозеност на народот или дури со хипотези за некакви повисоки национални цели.²⁶⁴

Ханс Моргентау во својот политички реализам отворено ги отфрла оние кои не ја прифаќаат борбата за моќта како елементарен општествен факт, туку ги величаат нејзините неограничени манифестации и отсутноста на ограничување ја сметаат за општествен идеал и правило за поединечно однесување.²⁶⁵ Истовремено

²⁶²Morgenthau, J.H. *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Fifth edition-revised, page. 16

²⁶³Ibid.

²⁶⁴ Oro, L. T. En torno a la noción de realismo político. Chile, *Revista Enfoques*, Vol. VII n° 10, 2009 pp. 15/46

²⁶⁵ <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/morg6.htm>

се покажува дека политичките системи, кои пред сè се потпирале на волјата за моќ и борбата за моќ, долгорочно се покажале токму како немоќни и самоуништувачки.

Значи, дискусијата за односот на моралот и политиката мора да ги избегне овие крајности: преценување на влијанието на етиката на политиката и потценувањето на тоа влијание со негирање дека државниците ги мотивира уште нешто освен голата материјална моќ.²⁶⁶ Мора да се внимава на двојната грешка: замената на моралните правила до кои се придржуваат луѓето со правилата за кои само се преправаат дека ги почитуваат и погрешната претстава која вообичаено е поврзана со општото обезвреднување и моралното осудување на политиката. Значи, свечените гаранции на државниците и дипломатите за несебичните и мирољубиви намери, за хуманите намери и меѓународните идеали не треба да се прифаќаат без сериозно анализирање на нивните вистински цели. Станува збор за прашањето дали нивните изјави се само идеолошки, со прикриени правни мотиви, или во нив може да се рефлектира вистинското настојување за усогласување на политиката со етичките мерила.²⁶⁷

И покрај својата теорија за политичкиот реализам, за крајната ограниченост на етичкото корегирање на реалната политика (особено меѓународната), која „од врвот до дното е проткаена со зло“, Моргентау, на крајот се одлучува за етичкиот дигнитет на политиката, односно политичарите. Со други зборови, националниот интерес треба да се стави во загради секаде каде што неговото застапување ќе бара кршење на темелните морални начела.²⁶⁸ Кога станува збор за човечки животи, целта не ги оправдува средствата.

Теоретичарите на политичкиот реализам како Ханс Моргентау, и покрај строгото заговарање на начелото на тој реализам, никогаш не запаѓаат во прагматичниот модел на реалната политика. Подеднакво строго како и политичкиот реализам заговараат етичка принципиелност кога станува збор за употреба (воено или повоено) на насилство.

²⁶⁶Art, J. R. & Jervis, R. International politics: Enduring concepts and contemporary Issues, 4th ed. N new York, 1996, p.7

²⁶⁷Ibid, p.11

²⁶⁸Jackson, R & Sorensen, G. Introduction to International relations: theories and approaches. Oxford University press, 2007, p.70

6. Утопискиот реализам на Е. Х. Кар (Е.Н. Carr)

Кога Кар, ја напиша Дваесетгодишната криза во јули 1938 година, неговата цел не беше да ја артикулира теоријата на реализмот, туку да ги критикува британските (и американските) интелектуалци кои ја игнорираа улогата на моќта во меѓународната политика. Тој јасно ја стави до знаење оваа точка во ноември, 1945 година во предговорот на второто издание: „Дваесетгодишната криза е напишана со намерна цел да се спречи блескавиот и опасен дефект на речиси сите размислувања, и академски и популарни, за меѓународната политика на англиските земји-извознички од 1919 до 1939 година, и речиси целосно занемарување на моќта.“²⁶⁹

Иако, кризата на дваесеттите години е резултат на друго професионално искуство различно и малку отстрането од неговата работа во Советскиот Сојуз, Кар, учествувал како советник на Париската конференција, а подоцна и во Лигата на народите. Тој живееше близу политиката на момент во кој светскиот систем беше преиспитан од нула и каде што за првпат, бранителите на политичкиот идеализам имаа глас и гласаа.

Кар ја критикуваше либералната / идеалистичка визија на своето време кои ја вметнаа моќта на разумот пред било какво размислување во решавањето на конфликтите на меѓународната сцена. Кар даде друго реалистичко размислување на класичниот цинизам на Хобс, еден реализам во критичен аспект во состојба да им служи на политички идеали преку убедувањето дека интересите, конфликтот на моќ и односите на авторитети се поважни од теоретските концепти. Претпоставува дека мирот што меѓународниот систем на своето време се обидува да го наметне како логичен и незаменлив е, всушност, статус кво на моќните, победниците на војната и затоа е резултат на еден историски момент и на едни моќни сили кои постојано се менуваат.²⁷⁰

Вистинската причина зошто договорите усвоени помеѓу 1919 и 1939 година биле неефикасни лежи во фактот дека тие биле идеалистички и направени од

²⁶⁹ E.H. Carr, *The Twenty Years' Crisis: An Introduction to the Study of International Relations*, 2nd edn (New York: Palgrave, 2001) p.10

²⁷⁰ <http://www.srkurtz.org/2011/06/la-crisis-de-los-veinte-anos-de-e-h.html>

лидери кои биле решени радикално да ја трансформираат светската политика и да создадат мирољубив меѓународен поредок, каде што државниците повеќе нема да се грижат за рамнотежата на моќта. Идеализмот во тој период ги спречил светските лидери навистина да го разберат и да го прифатат својствениот начин на кој тие меѓусебно се поврзувале, односно начинот на кој моќната игра влијаела на нивните приоритети и дела. Како што сугерираше Кар, во тоа време беше разумно да се погледне кон силни лидери, како што се Сталин и Хитлер, бидејќи било помалку веројатно дека тие ќе подлегнат на слаби утописки визии.²⁷¹

Дваесет годишната криза на Кар е книга што вреди да се разгледа од време на време. Кризата од дваесет години е транзицискиот период во светската политика во која моќта е префрлена од Велика Британија до САД, во тоа време бранот утопизам (според Кар) ја зафатил сферата на меѓународната политика.²⁷²

Книгата на Кар содржи многу толкување на историјата на своето време, но причината што стана класика на литературата за меѓународни односи е едноставно што рамката на неговата анализа е сè уште валидна да ги протолкува активностите на меѓународната сцена и ден - денес.²⁷³

Тој ја дели власта на три главни области: економска, воена и пропагандна.²⁷⁴ Според Кар, реализмот го гледа светот онака како што е, а не како што треба да биде. На неколку места во книгата тој ја открива морално маскираната акција како едноставна политика на моќ. На пример, кога Британците сакаа да ги спречат Германите и Французите да градат подморници, тие тврдеа дека тоа е против меѓународното воено право, но тие одржуваа огромна поморска сила за која тврдеа дека е за одбрана. Реалистот ќе види дека утопиското предавање е едноставно покритие за однесувањето базирано на чиста моќ. Вообичаено, доминантните држави во светот ги воспоставуваат нормите и правилата според кои тие го одржуваат своето владеење. Друг пример е ставот на САД за слободна трговија. До

²⁷¹Ibid.

²⁷² https://archive.org/stream/WhatIsHistory-E.H.Carr/historycarr_djvu.txt

²⁷³Ibid.

²⁷⁴ E.H. Carr, *The Twenty Years' Crisis: An Introduction to the Study of International Relations*, 2nd edn (New York: Palgrave, 2001) p.12.

1840 година САД беше против слободната трговија, но се префрли на својата позиција кога стана доминантна економска сила.²⁷⁵

„Утопистот“, напишал тој, „верува во можноста за повеќе или помалку радикално отфрлање на реалноста и замена на неговата утопија со чин на волја.“²⁷⁶

Кар, не мислеше дека е можно да се избегне постоечкиот свет, свет во кој „моќта е суштински елемент на политиката“. „Меѓународната политика“, пишува тој, „секогаш е политика на моќ; бидејќи е невозможно да се елиминира моќта од неа“. ²⁷⁷ Покрај тоа, тој тврди дека „ultima ratio на моќта во меѓународните односи е војната“, што доведе до заклучок дека според него од сите државни инструменти војската е од „врвна важност“. ²⁷⁸ Додека поствоените идеалисти верувале во ненасилната меѓународна соработка, реалистите како што се Кар, биле повеќе свесни за важноста на воените сили во спроведувањето и одржувањето на меѓународниот мир.

Без оглед на аргументите на Кар, за централноста на моќта, тој нагласи дека меѓународната политика не е само за тоа. „Чистиот реализам“, тврдел тој, „не може да понуди ништо друго освен гола борба за моќ“. ²⁷⁹ Наместо тоа, тој тврдеше дека сериозните креатори на политиката и интелектуалците обрнуваат внимание на идеалите и на моќта. „Утопијата и реалноста“, пишува тој, се „двата аспекти на политичката наука“ и затоа „секоја здрава политичка мисла мора да се заснова на елементите на утопијата и на реалноста“. ²⁸⁰

Имено, Кар, тврди дека „Политиката се состои од два елемента - утопија и реалност - кои припаѓаат на два различни авиони кои никогаш не можат да се сретнат“. Тој понатаму вели: „Оваа постојана интеракција на непомирливите сили е политиката. Секоја политичка ситуација содржи заемно некомпатибилни елементи на утопија и реалноста, на моралот и на моќта.“²⁸¹

²⁷⁵ <https://whatprogress.wordpress.com/2011/09/17/eh-carr-morality-and-realism/>

²⁷⁶ E.H. Carr, *The Twenty Years' Crisis: An Introduction to the Study of International Relations*, 2nd edn (New York: Palgrave, 2001) p.12.

²⁷⁷ Ibid

²⁷⁸ Ibid p.102

²⁷⁹ <https://whatprogress.wordpress.com/2011/09/17/eh-carr-morality-and-realism/>

²⁸⁰ E.H. Carr, *The Twenty Years' Crisis: An Introduction to the Study of International Relations*, 2nd edn (New York: Palgrave, 2001) p.87

²⁸¹ <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0035.pdf>

Според Кар „интелектуалните теории и етичките стандарди на утопизмот, далеку од тоа да бидат израз на апсолутни и априорни принципи, историски се условени, бидејќи се производ на околностите и оружје за унапредување на интересите".²⁸²

Наводно, апсолутните и универзални принципи на утопистите воопшто не биле принципи, туку "несвесни рефлексии на националната политика засновани на одредена интерпретација на националниот интерес во одредено време".²⁸³

Кои се овие теории, стандарди и принципи? Колективното обезбедување; разоружувањето; слободната трговија; неделивоста на мирот. Но посложено: идејата дека теоријата создава практика и дека „политичката теорија е норма на која политичката практика треба да се прилагоди";²⁸⁴ идејата дека моќта е производ на моралот и дека политиката може да се прилагоди на независен етички стандард; верувањето дека добриот живот, на меѓународно ниво, е прашање на правилно резонирање, дека ширењето на образованието ќе им овозможи на луѓето правилно да размислуваат и дека секој што правилно размислува ќе мора правилно да дејствува; соодветното верување дека војната е резултат на неуспех на разбирање и дека ширењето на образованието ќе доведе до мир; верувањето дека преку Лигата и другите меѓународни тела власта може да се отстрани од меѓународната политика; и верувањето во неутралноста на меѓународното право и можноста за „инкорпорирање“ на политиката во закон (преку арбитража, пресуда итн.).²⁸⁵ Кар, ја убедил оваа влијателна повоена генерација научници, со други зборови, дека моќта, иако понекогаш изгледа поинаку, е „одлучувачки фактор во секоја политичка ситуација". За да се игнорира тоа беше „чисто утописки".²⁸⁶ Тој ги убеди дека законот и редот, колективната безбедност, разоружувањето, неделивоста на мирот и слободната трговија, во меѓувоенниот период, беа малку повеќе од слогани на привилегирани групи. Не беа универзални интереси или принципи, туку идеологијата на задоволни класи и нации чија функција беше да се зачува нивната

²⁸²Carr, E. H. The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations, 87.

²⁸³Ibid, p.111

²⁸⁴Ibid.

²⁸⁵ [http://eprints.lse.ac.uk/30047/1/EH_Carrs_The_Twenty_Years_Crisis_\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/30047/1/EH_Carrs_The_Twenty_Years_Crisis_(LSERO).pdf)

²⁸⁶ Ibid

привилегирана позиција во време кога објективните услови повеќе не беа погодни. Меѓународниот морал, како што беше изговорено од утопистите, стана „малку повеќе од pogodно оружје за да ги налути оние што го напаѓаа статус кво“.²⁸⁷

7. Реалполитиката на Хенри Кисинџер (*Henry Alfred Kissinger*)

Хенри Алфред Кисинџер (1923) е важен американски политичар и дипломат. Тој е еврејски бегалец кој избега од нацистичка Германија со семејството во 1938 година, стана советник за национална безбедност во 1969 година и државен секретар на Соединетите Американски Држави во 1973 година. Кисинџер играл истакната улога во надворешната политика на Соединетите Американски Држави помеѓу 1969 и 1977 година. Во овој период, беше пионер на надворешната политика со Советскиот Сојуз, го организираше отворањето на односите со Народна Република Кина, учествуваше во она што стана познато како шатл дипломатија на Блискиот Исток за да се стави крај на војната Јом Кипур и преговараше за Парискиот мировен договор, со што стави крај на учеството на САД во војната во Виетнам. Всушност, за неговите активности за преговори за прекин на огнот во Виетнам, Кисинџер ја доби Нобеловата награда за мир во 1973 година во некои контроверзни околности, при што двајца членови на Комитетот поднесоа оставки како протест.

Кисинџер е поврзан и со други контроверзни политики, како што е учеството на Соединетите Американски Држави во воениот удар во Чиле, зеленото светло за аргентинската воена хунта за нејзината валкана војна, и поддршка на САД на Пакистан за време на војната со Бангладеш и покрај геноцидот извршен од нејзините сојузници.

Критикуван од едни, восхитуван од другите, Хенри Кисинџер е централна фигура во меѓународната политика во последната половина од 20 век. Советник за националната безбедност и државниот секретар за време на администрациите на

²⁸⁷Ibid, p.7

Ричард Никсон и Џералд Форд (1969-76)²⁸⁸, до ден-денес го задржа значителното влијание преку своите конференции, книги и статии, како и преку неговите совети за владите и мултинационални компании. Во 2014 година, на 91-годишна возраст, објави ремек-дело, „World Order“, во кое тој ја понуди својата интерпретација на актуелната динамика на глобалните промени од перспектива на неговото долгогодишно искуство и концептите кои го придружуваа од неговата докторска дисертација, *A World Restored* (1957), е посветен на обновувањето на европската рамнотежа по војните на Наполеон.²⁸⁹

Неговите постапки секогаш биле водени од најсовршениот „реализам“, *raison de l'État* и потрагата по стабилен меѓународен поредок. Кисинџер е мислител и академик кој успеа да ја спаси „геополитиката“ на сите оние кои ја осудија како „нацистичка наука“.²⁹⁰

Наместо да му се припишува на одредена доктрина, важни се интелектуалните референци на Кисинџер, а особено предноста што им ја дава на историјата и на филозофијата на историја како водичи за дипломатската акција.

Овој натурализиран германски Американец одигра водечка улога во познатата Виетнамска војна. Во текот на тие години вешто ја насочи американската меѓународна политика и ја стекна славата на макијавелски политичар; прагматичар со малку скрупули, реалист подготвен да го направи она што е потребно за да се постигнат целите. И неговиот херој не е Макијавели како што многумина мислат; туку Спиноза и Кант. Теоријата на надворешната политика на Кисинџер е дефинирана со идејата дека државите секогаш дејствуваат врз основа на нивната историска перцепција за себе и не можат да ја избегнат, во повеќето од нивните стратешки одлуки, моралната дилема е да бират помеѓу мали и големи зла.²⁹¹

Кисинџер традиционално се смета за олицетворение на реалистичкото училиште за меѓународни односи, па дури и како најјасен експонент на „реалполитиката“. Според употребениот стереотип, Кисинџер ги разбирал меѓународните односи исклучиво во однос на моќта (*power politics*), па затоа бил

²⁸⁸Kissinger, H. *Diplomacia*, Tirane, 1999, fq.674.

²⁸⁹ <https://www.politicaexterior.com/articulos/politica-exterior/profesor-kissinger/>

²⁹⁰Kissinger, H. *Diplomacia*, Tirane, 1999, fq.137

²⁹¹ <https://www.politicaexterior.com/articulos/politica-exterior/profesor-kissinger/>

апсолутно рамнодушен кон било какво морално или идеолошко разгледување. Со други зборови, како дипломат и стратег, тој никогаш не се загрижил за можната контрадикција меѓу вредностите и интересите; вредностите не треба да играат улога во дефинирањето на надворешната политика, која секогаш треба да биде предмет на одбрана на националниот интерес.²⁹²

Според Кисинџер важно е преку надворешната политика да се одржува безбедноста на државата и мирот и ограничување на конфликтите во меѓународниот поредок. Достигнувањето на овој поредок нема да биде резултат на спроведувањето на законот, ниту преку организација или наднационален договор, ниту со утописка замисла за мир врз основа на добрината на човекот. Стабилниот поредок е резултат на пресметаната политика, на еден проект, на долгорочен план врз основа на консензус на главните нации или на рамнотежата на моќта на овие доминантни држави. Мирот, спречувањето на конфликтите, е практична последица на разумен и умерен геополитички пристап кон меѓународните односи.²⁹³

Некои карактеристики на реалполитиката се:

- Државата е основниот субјект на системот и делува рационално, односно се обидува да ја зголеми својата моќ без да преземе ризик од самоуништување или уништување на системот на меѓудржавно владеење (на пример, рамнотежа на моќта);
- Реалполитиката е аморална. Државните, религиозните или духовните размислувања се одбиваат во корист на концептот на „национален интерес“ кој ги уредува односите меѓу државите. Во истиот редослед на идеи, страстите, желбата за одмазда, огорченост, итн., остануваат, барем теоретски, целосно отстранети од политичките одлуки.²⁹⁴
- Иако не сите цели ги оправдуваат средствата, просторот за маневрирање е голем, а употребата на силата, заканата, лукавството, убедувањето и принудата се дел од алатникот на реалполитиката, која не се двоуми да ја

²⁹² <https://charlespowell.eu/wp-content/uploads/2016/01/2012-Henry-Kissinger-y-la-Guerra-Fr--a..pdf>

²⁹³ Kissinger, H. *Diplomacia*, Tirane, 1999. p.20.

²⁹⁴ <http://poder-mundial.net/termino/realpolitik/>

- искористи моќта - барем онаа на државниот апарат што ги брани своите интереси - да ги принуди најслабите да влезат во сојуз со својата влада.²⁹⁵
- Бидејќи богатството е неопходно за силата и моќта, економските фактори заземаат добро место во рамките на реалполитиката и економските политики се дефинирани на таков начин што ќе им служат на надворешните интереси на државата.
 - Идеологиите од сите видови, вклучувајќи ги и националистичките идеологии, се генерално антиномични во практиката на реалполитиката, бидејќи таа не прокламира никаква супериорност - политичка, етничка или културна - освен нејзината моќ.²⁹⁶

²⁹⁵Ibid.

²⁹⁶Ibid.

ПОГЛАВЈЕ III

1. Неореализам или структурен реализам

Реализмот претставувал доминантен модел во меѓународните односи во изминатите шест децении, бидејќи се чинело дека обезбедувал корисна рамка за разбирање на пропаѓањето на меѓународниот поредок по Првата светска војна, проследено со повторувачките агресији на Далечниот Исток и Европа, Втората светска војна, како и Студената војна.

Критичарите забележале недостаток на прецизност, па дури и контрадикторност во начинот на кој реалистите ги користат суштинските концепти на „моќ“, „национални интереси“ и „рамнотежа на моќта“. Тие исто така гледаат можни противречности помеѓу централните описни елементи на реализмот.²⁹⁷

Од една страна, нациите и нивните лидери размислуваат и дејствуваат во однос на интересите дефинирани како моќ, но од друга страна, лидерите на државите се приморани да применуваат промисленост и самоограничување, како и да ги признаат легитимните интереси на другите нации. Моќта игра главна улога во класичниот реализам, меѓутоа врската помеѓу релативните баланси на моќта и политичките резултати често не е несовладлива, па токму поради тоа се јавува потребата на анализите да им се додадат и други варијабли. Уште поважно е да се направи разлика помеѓу „моќта како можност“ и “опциите кои што можат да се употребат“.²⁹⁸ Во ова се уверија САД со војната во Виетнам и Советскиот Сојуз во Авганистан. Терористичкиот напад од 11 септември, 2001 на Њујорк и Вашингтон уште подраматично ја покажа разликата помеѓу материјалните можности и политичкото влијание.

Иако класичните реалисти главно црпеле податоци и идеи од историјата и политичките науки, модерните реалисти во потрагата по поголема прецизност се

²⁹⁷Hernández, V. &Guadalupe, J. El realismo y el neorealismo estructural, Estudios Políticos, vol. 9, núm. 16, enero-abril, 2009, pp. 113-124Universidad Nacional Autónoma de Mexico.

²⁹⁸Hernández, S. La teoría del realismo estructuralista y las interacciones entre los estados en el escenario internacional, Revista Venezolana de Análisis de Coyuntura, vol. XIV, núm. 2, Universidad Central de Venezuela,Caracas, Venezuela, julio-diciembre, 2008, pp. 13-29.

осврнале кон други науки во потрагата по соодветни модели, аналогии, метафори и суштини. Најчесто нивна избрана дисциплина е економијата, од која модерните реалисти позајмиле бројни алатки и концепти, вклучувајќи ги следните: рационален избор, очекувана корист, теории за компаниите и пазарите, теоријата за спогодба, како и теоријата на игра.

Во седумдесеттите години се јавува структурален реализам или неореализам, резултат на триење меѓу класичниот реализам со научноста и структурализмот.

Терминот неореализам или структурен реализам се однесува на еволуцијата на политичкиот реализам во областа на меѓународните односи.

Според структуралните реалисти, меѓународната политика претставува суштинска борба за превласт, меѓутоа она што ги дели од мислењето на класичните реалисти е дека таа не е резултат на човековата природа. Наместо ова, структуралните реалисти му ги препишуваат меѓународните конфликти на недостатокот на доминантна власт над државите. Според нив, релативната распределба на моќта во меѓународниот систем е клучната независна променлива во разбирањето на важните меѓународни разврски како што се војната и мирот.²⁹⁹

Хипотезата што го одржува структуралниот неореализам упатува на тоа дека причината за конфликтот во меѓународниот систем се должи на анархичната структура на овој систем и за да се избегне постоење на воена состојба, државите комуницираат едни со други за да бараат сојузи и договори за соработка. Меѓу овие сојузи и договори може да се спомене Организацијата на Северноатлантскиот договор основана во 1949 година.³⁰⁰

За неореалистистите, институциите се рефлексии на моќта на државата и релативната дистрибуција на нивните капацитети, што ги прави првенствено поврзани со интересите на државата и според тоа, на структурата на анархијата на

²⁹⁹Ibid

³⁰⁰ Hernández, S. La teoría del realismo estructuralista y las interacciones entre los estados en el escenario internacional, Revista Venezolana de Análisis de Coyuntura, vol. XIV, núm. 2, Universidad Central de Venezuela, Caracas, Venezuela, julio-diciembre, 2008, pp. 13-29.

меѓународниот систем. Неореалистите треба да ја објаснат растечката сила и густина на институциите во глобалните прашања.³⁰¹

Карактеристиките на неореалистите, што ги разликуват од традиционалните реалисти се:

1. Традиционалниот реализам користи социолошки и историски извори, додека неореализам се базира на економската теорија.

2. Моќта за традиционалниот реализам е цел сама по себе и се обидува да го максимира; додека за структуралниот реализам моќта е средство и главната грижа е безбедноста, која ја води активноста на владите во државите и интеракции кои постојат меѓу нив.³⁰²

3. Традиционалните реализам претпочита да ја прави анализата земајќи ја во предвид државата како единица на анализа, а структурниот реализам преферираа да ја користи систематска анализа и да ги сметаа односите или интеракции помеѓу различни единици на анализа.³⁰³

4. Традиционалниот реализам е теорија на надворешната политика, чиј предмет на нејзиниот фокус е релативната дистрибуција на можности меѓу државите или специфичните сојузи, додека структурниот реализам е теорија на меѓународната политика која се фокусира на дистрибуција на капацитетите на државите, со цел да се набљудуваат односите што се воспоставуваат меѓу нив.

5. Постојат разлики помеѓу двата реализама во врска со концептот на системот. Традиционалниот реализам од овој концепт ги изоставил интеракциите вршени од страна на единиците, додека Кенет Валц, како претставник на неореализам, смета дека: во системска теорија, главниот дел на објаснувачка моќ е во структурата. Ова делува како сила која ги стеснува и условува и токму поради оваа причина, системските теории ги објаснуват и предвидуваат континуитетите во рамките на системот, не промените. Така, системските теории ги објаснуваат причините за различните резултати, како резултат на соработката помеѓу државите се погодени од одредени граници, зашто моделите на однесување се повторуваат и

³⁰¹ Hernández, V. &Guadalupe, J. El realismo y el neorealismo estructural, Estudios Políticos, vol. 9, núm. 16, enero-abril, 2009, pp. 113-124Universidad Nacional Autónoma de Mexico.

³⁰²Ibid

³⁰³Ibid

зашто истите настани се повторуваат одново и одново, дури и кога многу од нив не беа изрично посакувани.³⁰⁴

Валц и Гилпин, се истакнуваат како клучни претставници на овој тренд, за што одделено ќе зборуваме во продолжение.

2. Кенет Валтц (Kenneth Neal Waltz) и теоријата на меѓународната политика

Кенет Валц, истакнал дека моќта е водечки принцип на меѓународната политика и анархија, принцип регулиран во меѓународниот политички систем. На овој начин, моќта се гледа како средство за гарантирање на безбедноста и опстанокот на државите во меѓународната политика. Неореалистите се обидоа да формулираат ригорозна теоретска рамка за проучување на меѓународната политика, која иако се базира на одреден степен на теоријата на класичниот реализам, но сепак, повеќе е систематска.

Оваа теорија остава пристапи кои сметаат дека човековата природа како централен фактор во меѓународната политика на посилен начин се фокусира на концептот на анархија и нејзините последици во меѓународниот систем. Секоја држава ги следи сопствените интереси, како што е дефинирано со начинот на кој тие ги сметаат за најсоодветни силата и во многу случаи ја сметаат војната за средство за обезбедување на надворешните цели на државата, со оглед на отсуството на веродостојни процеси на помирување на конфликтните интереси кои постојат меѓу државите на анархија која преовладува во меѓународната средина.³⁰⁵

Јадрото на теоријата на Валтц е концептот на системот: „конституиран од структура и од интерактивни единици, структурата е системска компонента која овозможува да се размислува за системот како целина“³⁰⁶ Очигледно, единиците ќе бидат различните држави, а и структурата ќе биде анархичниот меѓународен систем

³⁰⁴Ibid

³⁰⁵Telman, P & Ramirez, S. La actual política exterior de la Federación Rusa una mirada desde el realismo político, p.273. <https://www.redalyc.org/pdf/960/96012388013.pdf>

³⁰⁶ Waltz, K. The Emerging Structure of International Politics. International Security, Vol. 18, No. 2. (Autumn, 1993), pp. 44-79.

на држави. Оваа структура ќе произлезе како последица на меѓудржавните тензии во потрагата по национален интерес.

Според Валтц, структурата е главната детерминанта на резултатите на ниво на системите: структурата поттикнува одредени активности и ги обесхрабрува другите. Исто така, може да доведе до ненамерни последици, бидејќи способноста на државите да ги постигнат своите цели е ограничена од моќта на другите.³⁰⁷

За Валтц, разбирањето на структурата на меѓународниот систем ни овозможува да објасниме модели на однесување на државата, со оглед на тоа што државите ги одредуваат нивните интереси и стратегии врз основа на пресметките за нивните сопствени позиции во системот. Врската помеѓу структурата на системот и однесувањето на државата е рационалноста која им овозможува на теоретичарите да предвидат дека лидерите ќе одговорат на стимулациите и ограничувањата зависно од нивните можности.³⁰⁸

Имено, меѓусебната зависност, базирана на политичка несигурност меѓу државите, ги условува капацитетите на дејствување на актерите за постигнување на нивните цели. Значи, потрагата по моќ овозможува да се намали споменатата несигурност во системот со структура која не може да се модифицира по волја. Фундаменталната разлика на овој пристап со онаа на класичниот реализам е дека за Валтц зголемувањето на моќта е остварливо преку соработка, а не само преку конфликт.³⁰⁹

Кенет Валтц во своето дело „Теорија на меѓународната политика“ прави значителен напор да развие ригорозен и штедлив модел на „модерен“ или „структурален“ реализам, за кој дебатира во изминатите две децении. Значителна е неговата работа на теоријата за војните, каде што се запрашува - Зошто војна? -на што самиот одговара: Бидејќи нема ништо во системот што може да ја спречи!³¹⁰

³⁰⁷Keohane. O. R. Teoria de la politica mundial: el realismo estructural y lo que va mas alla de el, p. 58 <http://biblio3.url.edu.gt/Publi/Libros/InstitucionesInternacionales/04.pdf>

³⁰⁸Ibid

³⁰⁹Waltz, K. The Emerging Structure of International Politics. International Security, Vol. 18, No. 2. (Autumn, 1993), pp. 44-79.

³¹⁰Waltz N. K, Theory of International Politics, Waveland Press 2010, page 75

Неговата „Теорија на меѓународната политика“ се базира на аналогии преземени од микроекономијата: меѓународните политики и надворешната политика се аналогни на пазарите и компаниите.³¹¹

Со цел да се избегне скратувањето, а во исто време да се промовира штедливоста, Валтц ја заснова својата теорија на три клучни претпоставки кои ја дефинираат структурата на меѓународниот систем.

- Првата претпоставка се фокусира на принципите според кои е подреден системот. Според тоа, современиот систем е повеќе анархиски и децентрализиран отколку хиерархиски подреден; иако единиците (државите) во системот се разликуваат во многу аспекти, сепак се формално еднакви.³¹²
- Втора дефинирачка претпоставка на Валтц е карактеристиката на единиците. Еден анархичен систем е составен од суверени единици и поради тоа функциите кои тие ги изведуваат се слични едни на други; на пример, сите имаат за задача да се грижат за својата безбедност.³¹³ Спротивно на ова, хиерархискиот систем би бил карактеризиран со некој тип на поделба на работата.
- На крај, постои дистрибуција на способностите помеѓу единиците во системот. Иако способностите се атрибути на ниво на единица, дистрибуцијата на способностите е концепт на ниво на системот.³¹⁴

Промена во било кој од овие елементи претставува и промена во структурата на системот. Според Валтц, клучна улога во неговиот модел игра третиот атрибут, односно дистрибуцијата на способностите.³¹⁵

Валтц ја користи својата теорија за да изврши дедукција на централните карактеристики на меѓународните односи. Ова вклучува и некои не така очигледни предлози за современиот меѓународен систем.³¹⁶ На пример, со почит кон

³¹¹Ibid.

³¹²Art, J. R. & Jervis, R. International politics: Enduring concepts and contemporary Issues, 4th ed. N new York, 1996, p. 60.

³¹³Ibid, 63

³¹⁴Ibid, p.67

³¹⁵Ibid

³¹⁶<http://www.popularsocialscience.com/2013/11/06/neorealism-in-international-relations-kenneth-waltz/>

стабилноста на системот која е дефинирана како одржување на неговиот анархичен карактер и без никакви последователни варијации во бројот на главните актери, тој заклучува дека, поради тоа што биполарниот систем ја намалува несигурноста, тој е постабилен отколку алтернативните структури. Понатаму, тој тврди дека поради меѓузависноста бележи пораст во дваесеттиот век, овој тренд всушност придонел за стабилноста. Исто така, тој го брани ставот дека развојот на нуклеарното оружје повеќе го поткрепува отколку што го нарушува системот на стабилност.

Меѓутоа, многу критичари го оспоруваат системот на Валтц дека е премногу статичен, како и дека неговите три дефинирачки карактеристики на системот, не се доволно сензитивни за да ги детектираат промените.

3. Гилпин (Robert Gilpin) и хегемонистичкиот реализам

Главниот придонес на Гилпин доаѓа од земање предвид на интеракцијата помеѓу економијата и политиката во меѓународните односи.³¹⁷ Авторот го оправдува овој придонес признавајќи дека тензијата меѓу нив постои во меѓународната сцена, а не внатрешно, бидејќи: „за државата, територијалните граници се неопходната основа за националната автономија и политичкото единство. За пазарот, е задолжително елиминирање на сите политички и други пречки кои го попречуваат функционирањето на механизмот на цената. Помеѓу овие два суштински различни начини на уредување на човечките односи, тој решително го обликуваше текот на модерната историја и претставува централен проблем во проучувањето на политичката економија“³¹⁸.

Затоа, Гилпин користи теорија на хегемонистичка стабилност, која „во својот наједноставен облик вели дека постоењето на хегемонистичка или доминантната либерална моќ е неопходен услов, но недоволен за целосен развој на

³¹⁷ Art, J. R. & Jervis, R. International politics: Enduring concepts and contemporary Issues, 4th ed. N new York, 1996, p.269

³¹⁸ Gilpin, R. War and Chane in World Politics, Oxford University Press, 1990, page 22.

глобалната пазарна економија ".³¹⁹ Оваа власт е неопходна за да се контролира ризикот од војна и да се зголеми економската соработка, бидејќи државите се борат и за зголемување на моќта и богатството. Имено, би бил еден вид меѓународни ревизор во тие аспекти. Овде, Гилпин се издвојува од Валц. За него рамнотежа на моќ мора да се воспостави помеѓу две хегемонистички сили, а не само една. Негово најпознато дело е студијата со наслов: „Војна и промената во светските политики“.³²⁰ Тој, главно, презема аналогии од теориите од економијата и социологијата, па го заснова сопствениот модел на пет суштински компоненти.

- Првата компонента е дека меѓународниот систем е во состојба на рамнотежа доколку ниту една земја не смета дека би профитирала ако го промени истиот. Суштествениот факт на политиката е дека моќта е секогаш релативна; добивката на моќ на една држава е неопходно, губење на моќта на друга држава.³²¹
- Втората компонента тргнува од тоа дека, една држава ќе се обиде да го промени системот доколку очекува поголема добивка отколку што се нејзините трошоците. Затоа, поради релативноста на моќта, националните држави се ангажирани во некоја крајна борба за подобрување или зачувување на нивните релативни моќни позиции.³²²
- Поврзана со ова е и претпоставката дека една држава ќе настојува да направи промена преку територијално, политичко и економско проширување се додека маргиналните трошоци на понатамошната промена не станат еднакви, или пак ја надминуваат маргиналната добивка. Уште повеќе, кога ќе се постигне еднаквост помеѓу трошоците и добивката на понатамошната промена и кога проширувањето е постигнато, економските трошоци за да се одржува статус кво ситуацијата (трошоци за воените сили, поддршка на сојузниците и сл.) тежнеат да растат многу побрзо отколку ресурсите потребни за да се добие таа ситуација.³²³

³¹⁹Ibid p.100

³²⁰Ibid p.42.

³²¹Art, J. R. & Jervis, R. International politics: Enduring concepts and contemporary Issues, 4th ed. N new York, 1996, p.278.

³²²Ibid.

³²³Ibid, p. 279

- Еднаквоста постои во ситуација кога ниту една моќна држава не смета дека промена во системот ќе вроди со дополнителни нето добивки.
- На крај, ако резултирачкиот нарушен еквилибриум помеѓу постоечката власт на меѓународниот систем и редистрибуцијата на моќ не е разрешен, системот ќе биде променет и ќе биде воспоставен еквилибриум кој ќе ја рефлектира дистрибуцијата на релативните можности.³²⁴

За разлика од Валтц, Гилпин во објаснувањето на промената ги вклучува и процесите кои се одвиваат на ниво на држава, односно во својата анализа вклучува и други варијабли. Различните стапки на економски раст помеѓу нациите игра главна улога во неговите објаснувања за растот и падот на големата моќ, но во исто време неговиот модел ги вклучува и претпоставките за законитоста за намалување на инвестициите, улогата на богатството врз воениот дух како и врз стапката на инвестициите, како и за структурните промени кои настануваат во економијата.

Според Гилпин историските промени биле водени од самозаинтересираното однесување на моќните држави. Во 1981 година, во „Војната и промените“ (War and Change), Гилпин тврди дека социјалната структура е создадена за да ги унапреди интересите на своите најмоќни членови.³²⁵ Меѓутоа, со текот на времето, како што се менува распределбата на способностите, зголемувањето на овластувањата ќе се обиде да ги измени правилата на играта на начин што ќе ги фаворизира сопствените интереси и ќе продолжи да го прави тоа сè додека придобивките од промените ги надминуваат трошоците. „Така, предусловот за политички промени лежи во дисконекцијата помеѓу постоечкиот општествен систем и прераспределбата на моќта кон оние чинители кои најмногу би имале корист од промената во системот“.³²⁶

Во „War and changes“, Гилпин тврди дека и во теоријата на Ленин и во политичкиот реализам, се наведува борба за богатство и моќ; и диференцијалниот пораст на моќта е клучот за конфликтите и меѓународните политички промени. Неговата премиса е непроменливата природа на меѓународните односи, а нејзиниот

³²⁴ Gilpin, R. War and Change in World Politics, Oxford University Press, 1990, page, p.60.

³²⁵ Cohen, B. International Political Economy: An Intellectual History, Princeton University press, 2008, p. 73

³²⁶ <http://www.polsci.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu.poli.d72/files/sitefiles/people/cohen/recent/Gilpin.pdf>

аргумент се врти околу проблемот со хегемониската сукцесија (системски промени) и постојаното повторување на војната во тој процес.³²⁷

4. **Ј. Х. Херц (Hans Hermann Herz) и безбедносната дилема**

Светот по Студената војна, обележан со појавата на глобализацијата, е особината што моментално ги карактеризира меѓународните односи; Како последица на тоа, се појавија серија феномени кои го трансформираа меѓународното сценарио, принудувајќи ги аналитичарите да обрнат внимание на новата природа на системот.

Традиционално, концептите што ја водеа областа на анализата на меѓународната политика беа моќта и истражувањето за мир.

Сега многу работи се променија. Некои произлегуваа од крајот на Студената војна, односно моќта и истражувањето за мир ја изгубија својата централност како артикулирани концепти на дебатата во дисциплината, поради што се бара нов концепт за решавање на феномени кои не беа предвидени или третираны од претходните концепти. Затоа, се повеќе и повеќе, теоријата за меѓународни односи се фокусира на концептот на безбедноста како водич за толкување на динамиката на системот.³²⁸ Некои аналитичари кои го гледаа колапсот на Студената војна како патека до нов меѓународен поредок забележаа дека новите политички проблеми бараат различни програми за истражување.

Безбедноста, овозможува да се толкуваат разновидни проблеми и да се структурира дебата околу феномените кои нормално се изучуваат одделно, и секоја од нив сама по себе, како што е трката за вооружување, индустријата за вооружување, меѓународната трговија и инвестициите, елаборирањето на надворешната политика, динамиката на системот и суверенитетот.

³²⁷http://racimo.usal.edu.ar/5434/1/P%C3%A1ginas%20desdeTESIS_RI_PRISCILA_PALACIO%20%281%29.pdf

³²⁸ Orozco, G. El concepto de la seguridad en la Teoría de las Relaciones Internacionales, Revista CÍDOB d'Afers Internacionais, num. 72, p. 161-180.

Безбедноста е инструмент на политичката моќ. Се однесува на сите области на општеството кои се во опасност или закана и кои државата мора да ги заштити. Националната безбедност, во оваа област на значење, е приоритет на политичкиот дискурс, со што концептот на безбедност претставува директна референца за интегритетот на државата.³²⁹

Концептот на националната безбедност или безбедноста на државата е централен во овој простор на значење, и се состои, во голема мерка заштитата на државата од надворешната агресија и од внатрешните движења кои можат да го загрозат.

Државата е надлежна единица, од географски аспект (нејзината територија да ја брани), на правно ниво (е монопол на законодавната и извршната способност на територијата, право санкционирана од страна на согласноста на другите членови на заедницата на држави) и материјално ниво (неговото создавање нормално ќе и ги прави достапни средствата за да ја изврши оваа задача).³³⁰

Во теоријата за меѓународни односи, безбедносната дилема се однесува на тешкотијата за зголемување на безбедноста на државата без истовремено (и ненамерно) намалување на безбедноста на другите држави. Искован од Џон Х. Херц, во една статија во 1950 година³³¹, терминот стана составен дел од објаснувањата за тоа како државите што бараат мир можат да грешат во трки, кризи или војни за вооружување.³³² На пример, една држава може да побара да ја зголеми својата безбедност и да ја одврати надворешната агресија со стекнување оружје. Соседната држава, која е сведок на стекнувањето, погрешно ќе го толкува овој потег како подготовка за идна агресија и чувство на загрозеност, ќе се обиде да ја зголеми својата безбедност со набавка на оружје. Сомневањата на првата држава се потврдуват во врска со воинственоста на својот сосед, што доведува до трка во вооружување, зголемување на напнатоста или војна. Конфликтот во овој случај е производ на меѓусебни погрешни перцепции и несоодветни комуникации кои произлегуваат не само од когнитивните неуспеси на креаторите на политиката,

³²⁹Terradas, N. El dilema de seguridad y su importancia para el estudio de las relaciones internacionales <https://revistas.ort.edu.uy/letras-internacionales/article/view/1627>

³³⁰Ibid

³³¹ Herz, J. Idealist internationalism and the security dilemma, *World Politics*, 1950. P. 157–180.

³³² Encyclopedia of Power Security Dilemma. http://individual.utoronto.ca/seva/power_n329.pdf

туку и тешкотијата на веродостојно пренесување на мирни намери со стекнување оружје или со воспоставување тампон-зони.³³³

Поради анархичната природа на меѓународниот систем, недостатокот на суверенитет, државите можат само да се потпрат на сопствените сили за самоодбрана. Но, самозаштитата честопати ги загрозува другите држави. Ако државата купи оружје, дури и ако тврди дека нема агресорски намери, не постои суверенитет за да ги спроведе овие обврски и не постои начин да се биде сигурен дека државната ја кажува вистината или дека нема да развие такви намери во иднина. Таканаречената безбедносна дилема има голем број ефекти врз однесувањето на државата. Прво, државите често се загрижени за неверојатни закани или да бидат фатени во трки со оружје. Второ, државите развиваат вродена недоверба, барајќи обврските да бидат цврсти и недвосмислени за да бидат веродостојни, бидејќи двосмисленоста ги привлекува конфликтите и ја отежнува соработката.³³⁴

Така, безбедносната дилема е првенствено дилема за толкување на намерите, мотивите и способностите на другите.

Дефинирано како таква, безбедносната дилема има најмалку осум главни аспекти:

1. Крајниот извор на безбедносната дилема е анархичната природа на меѓународната политика.
2. Под анархија, државите не можат да бидат сигурни за сегашните и идните намери на другите. Како резултат на тоа, државите имаат тенденција да се плашат еден од друг (или од можноста дека другата страна може да биде предатор).
3. Безбедносната дилема е ненамерна по потекло: вистинска безбедносна дилема може да постои само помеѓу две одбранбени реалистички држави (односно, се наведува дека само сакаат безбедност без намера да се закануваат на другиот)

³³³Gil, P. V. L. El dilema de la seguridad nacional en la teoría de las Relaciones Internacionales, Anales de la Facultad de Derecho. Universidad de La Laguna. Nº 17, 2000 in: [http://publica.webs.ull.es/upload/REV%20ANALES/17-2000/08%20\(Luis%20V.%20P%C3%A9rez%20Gil\).pdf](http://publica.webs.ull.es/upload/REV%20ANALES/17-2000/08%20(Luis%20V.%20P%C3%A9rez%20Gil).pdf)

³³⁴Ibid.

4. Поради неизвесноста околу намерите на другите и стравот, државите прибегнуваат кон акумулација на моќ или способности како средство за одбрана и овие способности неизбежно содржат некои навредливи способности.

5. Динамиката на безбедносната дилема се самозасилувачки и често доведува до (ненамерни и лоши) спирали, како што се влошување на односите и трки за вооружување.

6. Динамиката на безбедносната дилема има тенденција да направи некои мерки за зголемување на безбедноста - на пример, акумулирајќи ги непотребните офанзивни способности со самоуништување: поголема моќ, но помалку безбедност.

7. Магичниот круг кој произлегува од безбедносната дилема може да доведе до трагични резултати, како што се непотребни или избегнувани војни.

8. Тежината на безбедносната дилема може да се регулира со материјални фактори и со психолошки фактори.³³⁵

Џон Херц се враќа на Хобската природа на алчни поединци и нуди решение на индивидуално ниво: бидејќи сите поединци имаат потенцијал да наштетат, соработката е премногу ризична и индивидуата треба да „убие прва или да биде убиена“.³³⁶

Херц навел шест аспекти на безбедносната дилема:

(1) Крајниот извор на безбедносната дилема е анархијата - недостатокот на „повисоко единство“;

(2) Непосредна причина за безбедносната дилема е несигурноста на државите и стравувањата за меѓусебните намери да прават штета под анархија;

(3) Државините средства за самопомош, обидувајќи се да избегаат од безбедносната дилема со акумулирање на сè поголема моќ, генерира циклус на моќност конкуренција;

(4) Обидот на државите да избегаат од безбедносната дилема со акумулирање на сè поголема моќ може да не ја зголеми нивната безбедност воопшто, станувајќи самоуништувачки, па дури и трагичен;

³³⁵ Tang, Sh. The Security Dilemma: A Conceptual Analysis, Security Studies, 2009. 18:3, 587-623, DOI: 10.1080/09636410903133050

³³⁶ <https://blogs.kent.ac.uk/skepsi/files/2010/06/vol-2.2-9-Szalai.pdf>

(5) Безбедносната дилема може да предизвика војна, но не е причина за сите војни; и

(6) Динамиката на безбедносната дилема е самоориентирачки "маѓепсан круг".³³⁷

Експозицијата на Херц го имплицира аргументот дека потеклото на безбедносната дилема е навистина ненамерна. Херц тврди дека безбедносната дилема произлегува од акумулацијата на државите на сè поголема моќ за сопствена безбедност поради страв и неизвесност околу намерите на другите држави под анархија.

Покрај тоа, Херц имплицира дека злобните намери ја поништуваат безбедносната дилема со експлицитно тврдење дека немало безбедносна дилема меѓу нацистичка Германија и другите држави. Неговиот акцент на парадоксалната и самооспорувачка (така трагична) природа на барање на безбедност под анархија, исто така, сугерира дека безбедносната дилема е ненамерна по потекло за него.³³⁸

Неореалистите, исто така, ги советуваат државите да се одлучат за најлошото, но поради системски причини. За нив, анархијата и самопомошта во меѓународната системска сила, ги принудува државите да го претпостават најлошото: дури и ако државниците ќе ја сфатат ситуацијата во која се наоѓаат и би сакале да соработуваат, анархијата и самопомошта сепак ќе ги принудат да не влезат во меѓусебен договор од страв дека ќе бидат измамени или искористени.³³⁹

Во следните децении ќе видиме потенцијално катастрофална конвергенција на опасностите, освен ако разумното колективно дејство брзо не преземе да ги надмине. Во новата ера на неизвесности, човечкото општество ќе биде предизвикано со нова комбинација на стари и нови безбедносни предизвици во однос на области како што се нуклеарна пролиферација, тероризам, „климатски хаос“, конкуренција за необновливи ресурси (особено традиционални енергетски), масовна миграција, културните / религиозните / цивилизациските судири и растечкиот јаз помеѓу богатите и сиромашните. Сите овие ризици се закануваат

³³⁷ Tang, Sh. The Security Dilemma: A Conceptual Analysis, Security Studies, 2009. 18:3, 587-623, DOI: 10.1080/09636410903133050

³³⁸ Ibid

³³⁹ <https://blogs.kent.ac.uk/skepsi/files/2010/06/vol-2.2-9-Szalai.pdf>

дека ќе се влошат со огромниот, но нерамномерниот раст на светската популација, тема со која безбедносните студии и всушност, меѓународните односи воопшто, сè уште не почнаа сериозно да се ангажираат.³⁴⁰

4.1. Дефанзивен реализам

Дефанзивниот реализам, како што теоретизира политичкиот научник Кенет Валц, ја наметнува идејата дека меѓународниот систем, иако анархичен, ја следи идејата за „рамнотежа на моќта“ и е самокорекција на ентитетот кога државните актери следат „дефанзивен“ сет на политики кои сакаат да го одржат својот интегритет и опстанок во рамките на сегашниот систем и да го искористат тоа.

Дефанзивниот реализам, тврди дека структурата воспоставува ограничувања за максимирање на моќта од страна на државите; ја подржува афирмацијата со која главната цел на државите е зачувување на нивниот опстанок, со други зборови, пребарувањето или максимирањето на безбедноста со цел да се задржи нивната релативна позиција во системот.³⁴¹

Ограничувањата на постојаното барање на моќ во дефанзивниот аспект доаѓат од фактот дека самата структура на системот ги поттикнува државите да спроведат рамнотежа во однесувањето кога државата во одреден момент се однесува на агресивен начин. Затоа, за дефанзивниот реализам, рамнотежата на моќта успева да го спречува навредливото однесување на државата.³⁴²

Дефанзивниот реализам во својата анализа ја вклучува променливата веројатност за конфликт; што значи дека државите не секогаш ќе бидат ангажирани во борбата за максимум моќта, бидејќи кога веројатноста за конфликт е ниска, државите нема да чувствуваат дека нивниот опстанок е загрозен во краток рок и според тоа, може да постават долгорочни цели кои се различни од прашањата

³⁴⁰ Booth, K. and Wheeler, J. N. Rethinking the Security Dilemma. <http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security?sequence=1>

³⁴¹ El realismo clásico y el realismo defensivo en: <http://expansionnorteamericana.blogspot.com/2007/05/la-teora-de-las-relaciones.html>

³⁴² Gil, P. V. L. El dilema de la seguridad nacional en la teoría de las Relaciones Internacionales, Anales de la Facultad de Derecho. Universidad de La Laguna. Nº 17, 2000 in: [http://publica.webs.ull.es/upload/REV%20ANALES/17-2000/08%20\(Luis%20V.%20P%C3%A9rez%20Gil\).pdf](http://publica.webs.ull.es/upload/REV%20ANALES/17-2000/08%20(Luis%20V.%20P%C3%A9rez%20Gil).pdf)

поврзани со воената безбедност. За дефанзивен реализам, кога веројатноста за конфликт е помала, важноста на иднината се зголемува, а меѓународната политика престанува да биде нулта игра, како што традиционално ја држи реалистичката теорија.³⁴³ Значи, според дефанзивната теорија можност за конфликт не значи дека државите постојано се борат, но е последица на анархичната состојба на системот, е состојба во која актерите се наоѓат; од друга страна, веројатноста е променлива, па затоа, иако можеме да ја претпоставиме состојбата на анархијата, во истата состојба во одредени случаи ќе има поголема или помала веројатност за конфликт.

Имено, дефанзивниот реализам тврди дека државата се обидува да ја брани територијата и ресурсите што ги контролира и на тој начин да направи невозможен каков било обид да ја освојат нејзината територија другите и претпоставува дека наведената држава не се обидува да ја прошири, освои или уништи ривалската држава. Дефанзивните реалисти тврдат дека е во интерес на државата да задржи статус кво наместо да ја максимира нејзината моќ.³⁴⁴

Дефанзивните реалисти се обидува да ја спречи агресијата пред да започне и да го задржи постојано менувачкиот циклус на „рамнотежата на моќта“ секогаш кога тоа е потребно.

4.2.Офанзивен реализам

Офанзивниот реализам е аспект кој ја презема класичната претпоставка за максимирање на моќта; но ова максимирање на моќта има поинаква причина во класичниот реализам од офанзивниот реализам.

Класичниот реализам претпоставува дека постојаното барање на моќ е причина на човечката природа. Агресивното однесување на државите доаѓа од страна на надворешен фактор на структурата на меѓународниот систем, кој е самото човечко однесување, со оглед на ова, можеме да кажеме дека класичниот

³⁴³ <http://teoriayestrategia.blogspot.com/2009/07/realismo-ofensivo-y-realismo-defensivo.html>

³⁴⁴ Mearsheimer 2010, p. 83. <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/StructuralRealism.pdf>

реализам ја смета структурата како елемент од втор ред во причините за однесувањето на државите.

Офанзивниот реализам, од друга страна, како што е споменато од Миршаимер (Mearsheirmer)³⁴⁵ кој е пример за овој аспект, смета дека максимирање на моќта од страна на државите доаѓа од друг фактор. Миршаимер тврди, за разлика од класичната струја, дека структурата на меѓународниот систем ги наведува државите за максимирање на својата моќ бидејќи постигнувањето на оваа цел е совршен начин за државите да постигнат максимирање на безбедноста или преживување, па затоа самата структура на системот доведува до агресивно однесување на државите за да ја одржат својата безбедност.

Офанзивниот реализам ја прифаќа важноста на меѓународниот систем како одлучувачки елемент во одредувањето на однесување на државата, но структурата на системот не мора да доведе до тоа државите да имаат суштинско непријателско однесување, бидејќи истиот меѓународен систем доведува до тоа, државите да ја максимираат својата моќ и на тој начин да можат да го задржат својот опстанок. Ова гледиште за реализмот има тенденција да ги види големите сили како континуирано ротирачки, но врвни извори на моќ во светот. Современите примери на големите сили би биле Кина, Русија и САД, бидејќи ниту една друга нација не поседува толку сила и влијание како споменатиот триумвират.³⁴⁶

³⁴⁵ Ibid

³⁴⁶ <https://www.quora.com/What-is-the-difference-between-offensive-realism-and-defensive-realism>

ВТОР ДЕЛ

Поглавје IV

1. Теоријата на идеализмот

Идеализмот има потекло од стариот дел на политичката филозофија и текстови од антички автори. Еден од првите примери на оваа традиција е Аристотел, кој гледал во светот на идеите, доблестите преку кои луѓето дејствуват со етиката. За Аристотел етиката претставува не само знаење, туку и слобода. Аристотеловата политика е дека човекот во суштина е социјално и политичко суштество. За грчкиот филозоф, правдата е најголемата доблест и тоа совршена доблест. Во пресрет на ова, Аристотеловта доктрина на правдата ќе изврши долго и силно влијание во основните политички концепти од своето време до почетокот на средниот век.³⁴⁷

За идеалистите главна цел ќе биде потрагата по мир. Идеалистите исто така ја отфрлиле идејата дека конфликтите се природна состојба на односите меѓу државите и дека може да се надминат само со рамнотежа на политичката моќ и формирање на сојузи против нации кои му се закануваат на светскиот ред.

Од оваа идеја, во седумнаесеттиот век се истакна потребата да се изградат институционални структури за да ги спречат државите кои на еден или на друг начин го ставаат на ризик меѓународниот поредок. Во тоа време се барало да се потчини волјата на државата од друга држава која е супериорна и договорена со консензус. Некои од бранителите на конфедерацијата или лига на држави биле Жан Жак Русо, Џереми Бентам и Имануел Кант.³⁴⁸

Пионерите на идеализмот, како што биле Русо и Кант, одбивале да веруваат дека човековата природа е зла. Наместо тоа, тие тврдат дека во природата на човекот е да бидат кооперативни и да бидат во можност да постигнат решение со мирни преговорачки начини. Така, војната не е следниот логичен чекор од

³⁴⁷ Aristotle on the good life in: https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk1/tape9/PQDD_0006/NQ40381.pdf

³⁴⁸ Baylis J, Smith S, Owens P. The globalization of world politics, An introduction to international relations. Oxford University Press 2008, pg.112

конфликтот или несогласувањето, туку само е прашање на обезбедување на соодветни алатки за поединците, државите да бидат во можност да дојдат до мирна, меѓусебно прифатлива резолуција на сите конфликтни ситуации.³⁴⁹

Кант, се смета за голем идеалист на просветителството. Во својата книга, „Вечен мир: филозофска скица“ (Perpetual Peace: a Philosophical Sketch),³⁵⁰ развива еден план за вечен мир, кој содржи семе на идејата за либералниот интернационализам, особено верувањето дека причината може да даде слобода и правда во меѓународните односи. Исто така Кант сметал дека ако одлуката да се употреби сила е донесена од страна на народот, наместо од владетелот, тогаш драстично би се намалил бројот на конфликти.³⁵¹ За тоа се барало трансформација на индивидуалната свест, републиканскиот конституционализам и еден федерален договор меѓу државите за укинување на војната. Таа идеја била донесена од страна на либералите во подоцнежните времиња, а најчеста формулација ќе биде потребата за соработка меѓу државите, со цел да се спречат војни.

Во XIX век, Ричард Кобден, ги рафинира уште повеќе поранешните концепти и тврди дека напредувањето на слободата зависи од зачувувањето на мирот, проширување на трговијата и ширењето на образованието, а не од работата на владите и министрите за надворешни работи. Затоа, од овој век концепција на идеализмот се заснова на зајакнување на мирот преку природниот ред, хармонија на интересите во меѓународните политички и економски односи, меѓусебната зависност на државите и самоопределувањето.³⁵²

Во почетокот на дваесеттиот век, со цел да се избегне војна, идеалистите бараа изградба на нов меѓународен поредок, управуван од страна на светската организација способна да ја регулира анархијата. Идеализмот започна од мислата дека меѓународните односи се во природна состојба, на меѓународна анархија поради што нивните проекти се насочуваат кон надминување на истата врз основа

³⁴⁹ Gashi, B. Hidri, P. “Konfliktet nderkombetare dhe nderetnike”; Prishtine, 2018, pg. 142

³⁵⁰ Bogumil, T. The evolution of the concept of perpetual peace in the history of political-legal thought, in: <http://www.scielo.org.ar/pdf/reh/v10n1/v10n1a02.pdf>

³⁵¹ Baylis J, Smith S, Owens P. The globalization of world politics, An introduction to international relations. Oxford University Press 2008, pg.112

³⁵² Jackson, R. & Sorensen, G. Introduction to international relations, theories and approaches; Oxford University Press 2008, pg.103

на заклучок на еден општествен договор на меѓународно ниво кој ќе ги среди тие односи.

Сепак, катастрофите предизвикани од Првата светска војна (1914-1918), и неуспехот на механизмите на колективната безбедност, преку создавање на Лигата на народите во 1919 година, ја отвориле дебатата меѓу идеалистите и реалистите во врска со соодветноста на нивните пристапи кон зачувувањето на меѓународниот поредок, а го одбележале порастот на реалистичката теорија.³⁵³ И покрај падот на идеализам во триесеттите години од минатиот век, не значи дека оваа линија на мисла исчезнала од меѓународната теорија, само што реализмот се трансформирал во доминантна позиција.

Затоа, академската погодна клима по Првата светска војна, одредила идеалистите да се загрижат за спречување на уште една војна, од една наводна хармонија на интереси на ниво на заедницата, врз основа на интересот на поединецот и на националното самоопределување. Во исто време, либералните идеалисти признале дека мирот не е една природна состојба на државата, туку нешто што требаше да биде изградено. Така, идеализмот, тврдел дека ако која било земја има еден авторитет задолжен за одржување на редот, треба да постои едно меѓународно тело за регулирање на односите во светот. Во оваа смисла, застапа во одбрана идејата за систем на колективна безбедност.

Сепак, како што се ближела Втората светска војна (1939-1945) се ширел јазот помеѓу либерализмот и тековните настани. Неуспесите на Лигата на народите во триесеттите години фрлиле сомнеж врз наводната хармонија која треба да преовладува во меѓународниот систем, се чинела повеќе прилагодена на интересите на победничките сили, а со тоа и задоволни со статус - кво, од блескавите потреби на земјите кои бараа стратешка позиција и поголема сила на светската сцена.³⁵⁴

Втората светска војна значително го ослаби кредибилитетот на класичната теорија на меѓународната политика. Недостатокот на ограничувања на држави и

³⁵³ Baylis J, Smith S, Owens P. The globalization of world politics, An introduction to international relations. Oxford University Press 2008, pg.113

³⁵⁴ Baylis J, Smith S, Owens P. The globalization of world politics, An introduction to international relations. Oxford University Press 2008, pg.114

постојана потрага за рамнотежа на моќ се сметаа како сериозна закана за мирот во светот, а се појави и нова мисла, чиј главен политички израз во преговорите што следеа беше претставена од претседателот Вилсон од САД. Тој бараше отфрлање на војната, како инструмент на надворешната политика, замена на постигнување на рамнотежата на моќта со донесување на колективни безбедносни механизми и воспоставување на еден меѓународен поредок загарантиран од страна на создавање на мултилатералните институции со надлежности за заштита.³⁵⁵

Идеалистичкиот пристап доминираа во проучувањето на меѓународната политика меѓу двете војни.

Неговата прва претпоставка е дека зајакнувањето на националното самоопределување ќе доведе да се елиминира една од главните причини за војна и дека тоа ќе се постигне со организирање во форма на независна држава, на секој од различните европски национални групи досега угнетени во рамките на поголемите политички организации, кои ефикасно ја сочинуваа една од основните цели на Версајскиот договор.

Вториот, во кој, друга причина за војната се тајните договори меѓу државите, за кои идеалистите бараа крај на тајната дипломатија и поголемо учество на јавноста во водењето на меѓународните односи. Конечно, идеалистите ја отфрлија политиката на рамнотежата на моќта и го поттикнаа усвојувањето на меѓународен систем на колективна безбедност, врз основа на намалување на воената моќ на држави на најниско можно ниво и воспоставување на заеднички воени капацитети со меѓународната заедница, која ќе ја гарантира нивната безбедност од вооружена агресија од страна на која било членка.³⁵⁶ Реализацијата на овие принципи бараше создавање на едно светско политичко тело каде ќе бидат претставени сите нации, ќе се дискутират јавно и мултилатерално проблемите и ќе се освојуваат заеднички мерки за зачувување на мирот и меѓународната безбедност во случај на сериозни закани.

Не е изненадувачки што дебатата меѓу идеалистите и реалистите се фокусираше на прашањето на колективната безбедност. Идеалистите го отфрлија

³⁵⁵Ibid

³⁵⁶Ibid

класичниот опис на меѓународниот систем, бидејќи сметаа дека неговите последици се неприфатливи. Реалистистите се потсмеваа на визијата на идеалистите, кои претпоставуваа дека државите можеби ќе бидат подготвени да ги остават настрана своите интереси за да им помогнат на загрозените нации, дури и ако тие самите не се во непосредна опасност. На овој начин тие повторно го потврдија своето тврдење дека потрагата по национален интерес преку употреба на нивните ресурси на моќ е природното однесување на секоја држава и дека тоа логично води кон фактот, секоја држава да се обиде да го зголеми својот дел од моќта, така што теоријата и практиката на меѓународната политика мора да се прилагодат на оваа реалност. Според нив, идеалистите се тие којшто го загрозуваат светскиот мир, предлагајќи утописка формула заснована на воспоставување на систем на колективна безбедност и застапување на разоружувањето на националните држави.³⁵⁷

Неуспехот на Лигата на народите, неспособноста на сојузниците да се запре германската експанзија и почетокот на Втората светска војна, се припишуваа на генијалноста на идеалистите и многу придонесе за обновување на класичната мисла.

Ако се издвои улогата на конфликтот во реалните или класични училишта на меѓународните односи или идеалистичкиот поглед, можеме да кажеме дека анализата на овој феномен ретко има постигнато вистинско теориско рамниште и е ограничен неговиот придонес кон развојот на теоријата.³⁵⁸ Сите научници од меѓународните односи, без оглед на нивниот пристап, признаваат дека војната е една од нивните централни теми, иако не сите прават од војна и мир речиси ексклузивен предмет на нивната загриженост, како што е случајот со реалистите во своите најекстремни верзии. Но, војната е само една од можните форми на конфликт на меѓународно ниво (најсериозна од сите), што, пак, е израз на социјален конфликт разбран во поширока смисла.

Од оваа гледна точка, некои тврдат дека насилството е природна форма на политичко однесување и дека заканата со употреба на сила претставува нормален

³⁵⁷ Claude, L. I. *Swords into plowshars*, New York, 1971, capitulo 12.

³⁵⁸ Ibid

инструмент за преговори, како и индикатор за сериозноста со која една страна ги покренува своите побарувања до нивните противници.³⁵⁹

Како што веќе се очекуваше, реалистичкото училиште, со својата визија за меѓународниот систем како трајна, неизбежна и автоматска потрага по одредена рамнотежа на моќ, многу придонесе за конфликтот да стане нешто природно, а заканата со употреба на сила нормална форма на дипломатија.

Идеалистите, истакнувајќи ги функциите што ги извршува секој актер и секој потсистем во меѓународниот систем и покажувајќи како во многу случаи тие ги извршуваат заедничките интереси или настојуваат да ги организират различните интереси, му даваат поистакнато место на односите на соработка отколку оние на конфликти.

Значи од кажанто може да се заклучи дека почетната основа на идеализмот е: верувањето дека во моментот на земјата може да се постигне и рационален и морален политички поредок, кој произлегува од апстрактните универзални важечки принципи.

Основна премиса на идеализмот е: суштинската добрина на човечката природа и неговата бесконечна кроткост, со придружна идеја дека неуспехот на општествениот поредок се должи, на рационални модули, на недостатокот на знаење и разбирање на проблемите, на застарените социјални институции или на изопаченост, на одредени изолирани поединци или групи.³⁶⁰

Средствата за промена на оваа неисправна состојба според идеалистите е: доверба во образованието, реформата и спорадичната употреба на сила.

Идеалистите споделуваат една заедничка перспектива за светот основана врз одредени верувања:

- Поединците се добри по природа и нивниот интерес за колективната благосостојба го стимулира економскиот и социјалниот развој преку можна соработка и институционална и индивидуална помош.

³⁵⁹ Nieburg, H. L. Political violence, New York, 1969.

³⁶⁰ Cuadra, H. El idealismo en relaciones internacionales, en: <http://www.revistas.unam.mx/index.php/rri/article/view/50297/45139>

- Анархичната природа на меѓународниот систем не е непроменлива и трајна и може да биде изменета или изгасната со воспоставувањето и јакнењето на меѓународните организации и меѓународното право.

- Општо земено, демократските држави не бараат воено и територијално проширување. Сепак, вообичаено, државите без претставнички институции имаат авторитарни и агресивни елити, кои сакаат да ја наметнат и да ја зголемат својата моќ.

- Неопходно е да се гарантира индивидуалната слобода и да се заштитат луѓето од злоупотребата на власта што можат да ја направат владетели во име на нивните институции и општиот интерес.

- Војната може да се избегне. Меѓународното општество треба да биде реорганизирано за да ја признае војната како еден од главните меѓународни проблеми и да ги елиминира оние институции кои ја промовираат во корист на оние кои го унапредуваат мирот.³⁶¹

Со други зборови, идеалистите се многу оптимисти и веруваат дека употребата на воена сила никогаш не е оправдана. Додека реалистите веруваат дека пристапот кон мирот треба да се направи преку рамнотежата на моќта и на воената подготвеност и сила, идеалистите имаат целосно спротивна гледна точка. Износот на моќ и воената контрола што државата ја постигнува нема да донесе глобален или државен мир. Наместо тоа, идеалистите предложија мир преку демократизација, во која на граѓаните им се дава индивидуална слобода и право да имаат глас во активностите на државата; и преку воспоставување на меѓународното право, што ќе се спроведува преку меѓународните институции и организации.³⁶²

Идеализмот е насока на мисла која ги проучува меѓународните работи во однос на моралот, заедницата и стабилноста.

³⁶¹ Gashi, B. & Hidri, P. Konfliktet nderkombetare dhe nderetnike; Prishtine, 2018, pg. 143

³⁶² Ibid, pg. 142

2.Основоположници на идеалистичката терорија

2.1.Законите на војна и мир на Хуго Гроциус (Hugo Grotius)

Хуго Гроциус (10. Април 1583 - 28 Август, 1645) бил холандски правник. Хуго Гроциус ги постави темелите за меѓународното право. Беше еден од првите кои експлицитно ја дефинира идејата на едно општество на држави управувана, не од силата или војната, но од правото и со заеднички договор за спроведување на ова право. Како што е наведено од страна на Хедли Бул, поранешен професор по меѓународни односи на Националниот универзитет во Австралија во 1990 година: „Идејата на меѓународното општество предложена од Гроциус беше изразена посебно во Вестфалскиот мир и Гроциус може да се смета за интелектуален татко на овој прв договор за општ мир на модерното време “. ³⁶³

Во своето дело „Законите за војна и мир“, Хуго Гроциус при дефинирањето на војната го цитира Цицерон ³⁶⁴, кој ја дефинира војната како справување со конфликти користејќи сила. Всушност, војната е состојба на оние кои се борат со сила; Оваа општа дефиниција ги вклучува сите видови на војна; ја исклучува приватната војна бидејќи таа води потекло уште од антички времиња и ја има истата природа како и јавната војна. Понатаму во своето дело, Гроциус објаснува дека приватна е онаа војна која се води помеѓу лица кои немаат власт односно авторитет, а јавна е војната која се води меѓу лица кои имаат власт и авторитет. Споменува и трет вид на војна, тоа е т.н. мешана војна која се води како комбинација на страна со и страна без авторитет за водење војна. ³⁶⁵

Живеејќи во времето на војна меѓу Шпанија и Холандија и времето на војна меѓу католичките и протестантските европски нации, не е изненадувачки што Гроциус бил длабоко загрижен за прашања поврзани со конфликти меѓу нациите и религиите. Неговиот најдолг труд, започнат во затвор и објавен за време на

³⁶³ http://www.afes-press.de/pdf/Hague/Brauch_Worldviews.pdf

³⁶⁴ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 179.

³⁶⁵ Grotius, H. On the Law of War and Peace, Edited and Annotated by Stephen C. Neff, 2012, page 131

неговото прогонство во Париз, претставува монументален напор да се ограничат ваквите конфликти врз основа на широк морален консензус.³⁶⁶

Гроциус напишал:

„Целосно убеден ... дека постои обичен закон меѓу народите, кој е валиден за војната и во војната, имав многу и тешки причини да почнам да пишувам на оваа тема. Во текот на христијанскиот свет набљудував недостаток на воздржаност во врска со војната, од што треба да се срами дури и варварската раса; Јас забележав дека мажите брзаат да фатат оружје заради минорни причини или воопшто нема причина и дека кога оружјето постои, повеќе нема почит кон законот, божественото или човечкото; тоа е како, во согласност со општ декрет, некој отворено да биде пуштен на слобода за извршување на сите кривични дела.“³⁶⁷

Понатаму во ова дело, Гроциус го отвара прашањето за праведноста на војната, прашувајќи се дали било која војна е праведна односно дали воопшто е дозволено да се војува. Повторно Гроциус поаѓа од стојалиштата на Цицерон кој како основа за разгледување на ова прашање го земал природниот закон, објаснувајќи дека секое животно, од самото раѓање се води од природните принципи за опстанок, притоа избегнувајќи дејствија кои би можеле да значат негов личен распад. Всушност, според него, секој човек е важно „да ги има сите делови од своето тело во правилен редослед“ отколку „да биде распаднат и деформиран“. Така, секој настојува да ја одржи својата природна состојба и да ги одбива сите работи кои се спротивни на природната состојба.

Според Цицерон: „Постои закон кој не е пишан туку се раѓа со секој од нас, закон кој не сме го научиле или примиле, ниту прочитале туку доаѓа со нашата природа. Ние сме родени врз основа на овој закон – дека ако нашиот живот е ставен под закана во било која смисла, под оружје од непријателот или било кој друг, секој начин на обезбедување на сигурноста е морално исправен.“³⁶⁸

Според гледиштето на Гроциус, војната треба да се спроведува само "за спроведување на правата" и „во рамките на законот и добрата вера“.³⁶⁹ Но, тој, исто

³⁶⁶ <https://plato.stanford.edu/entries/grotius/>

³⁶⁷ Kelsey, F. The Law of War and Peace (Carnegie edition, 1925), Prol. sect. 28.

³⁶⁸ Ibid

³⁶⁹ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 183

така, истакнува дека „властите генерално им доделуваат на војните три оправдани причини, одбрана, враќање на имотот и казнување".³⁷⁰ Поради интернационалната анархија и недостигот на супериорна власт, силата може да се користи „како средство за служење на правдата", но мора „да биде морална во согласност со законите на природата".

Гропиус предложил три методи за тоа како спорите може да се спречат да ескалираат во војни: а) преку конференција, б) со арбитража која вклучува трета страна, и в) со повеќе или со еднократна борба.³⁷¹

2.2. Мирот, моралот и политиката на Имануел Кант (Immanuel Kant)

Кант е еден од највлијателните европски мислители и последниот голем филозоф на просветителството. Тој е еден од најзначајните претставници на западната филозофија. Неговата книга „Критика на чистиот ум“ (Kritik der Reinen Vernunft), означува пресвртница во историјата на филозофијата и почеток на модерната филозофија. Не само во теоријата на познанието, туку и во етиката и естетиката со дела како критика на практичниот ум и критика на моќта на судењето, но и со одредени списи поврзани со религијата и правото, создава нова сеопфатна перспектива во филозофијата.³⁷²

Пишувајќи за мирот, за моралот и за политиката, Имануел Кант вели дека оној кој еднаш ќе ја земе моќта во своите раце, нема да дозволи народот да му пропишува закони, односно дека една држава која ќе се ослободи од надворешни влијанија нема да се потчини на одлуки на други држави за остварувањето на своите права во однос на нив.³⁷³ Така, доколку не постои слобода и моралност која почива врз слобода, тогаш сигурно политиката е целата практична мудрост, а концептот за правдата е една празна мисла.

³⁷⁰ Ibid.

³⁷¹ http://www.afes-press.de/pdf/Hague/Brauch_Worldviews.pdf

³⁷² https://en.wikipedia.org/wiki/Critique_of_Pure_Reason

³⁷³ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 192.

За Кант е лесно да се замисли морален политичар, кој така ги избира политичките принципи кои се усогласени со моралноста, но за него е незамислив политичкиот моралист, односно човек кој ја обликува моралноста за да биде во согласност со користа за државникот во одредена ситуација.³⁷⁴

Според Кант, кога во основата на државата или во нејзините односи со други држави ќе се пронајде некаква неправилност која може да се исправи, принципот кој го води моралниот политичар е дека има должност, да испита како, и колку што е можно побргу, недостатокот да се санира на начин кој е во согласност со природното право, како модел претставен од разумот.³⁷⁵

Зборувајќи за деспотизмот, Кант истакнува дека деспотските моралисти, грешејќи во практиката, честопати ги кршат правилата на политичката внимателност преку мерки кои ги применуваат пренасилно, но искуството кое ќе го доживеат постепено ќе ги одврати и ќе ги насочи по подобар пат.

Оттука, објективно или теоретски, не постои конфликт помеѓу моралот и политиката. Меѓутоа, субјективно, овој конфликт постои во егоистичките интереси на човекот. Политичкиот моралист може да рече: Владетелот и народот, или нациите, меѓусебно не си нанесуваат никаква неправда кога, со насилство или измама, војуваат едни против други, иако чинат неправда бидејќи не го почитуваат концептот на праведноста, којшто е единствениот што може да воспостави вечен мир. Кога едниот ја прекршува својата должност кон другиот, кој исто така не ги почитува законите во однос на него, секој ќе си го добие она што го заслужил кога тие заемно ќе се уништат.³⁷⁶

Ако се претпостави дека човештвото никогаш нема да биде подобро, тогаш единствената работа која религијата не може да ја оправда е самото создавање односно дека таква раса на корумпирани суштества некогаш постоела на земјата.

Вистинската политика не може да направи ни чекор напред без неопходната почит кон моралноста. Човековите права мора секогаш да останат свети, без оглед на жртвите кои владетелот мора да ги поднесе. Не треба да се прават компромиси

³⁷⁴Ibid.

³⁷⁵Ibid, 193.

³⁷⁶ Ibid, 201.

во однос на правата на луѓето и да се бара некакво средно решение кон прагматското право кое е некаде меѓу морално и корисно. Сета политика мора да се свитка пред праведното, за да стаса до фазата кога ќе засветли со бесмртен сјај.³⁷⁷

Според проф. д-р Ферид Мухиќ, кој пишува за каузата на слободата, ја издвојува токму онаа слобода која Имануел Кант и ја промовира во темелното право и основа за сите останати права, кога вели: „Постои само едно вродено право. Слободата (сфатена како независност на сопствените постапки од ограничувањата на некој друг), до граница до која таа коегзистира со слободата на сите други, согласно на универзалниот закон.“³⁷⁸ Според Кант, слободата е единствената основа за постоење на државата. Неговата концепција претставува теоретска основа на сите модерни политички теории, при што промовирање на слободата во единствен и примордијален услов на државата, наедно е клучен аргумент против сите утилитаристички концепции на власта. Кантовото сфаќање на слободата претставува филозофска инспирација на либералната демократија, како рационално и етички најсоодветен модел на државата.

Со „воена состојба“ според Кант, не значеше постојан насилан конфликт, туку постојана закана од таков конфликт. Секоја држава природно ќе се плаши од другите држави и овој страв често ќе резултира во војна. Оваа состојба ќе продолжи се додека не постои меѓународен механизам за решавање на несогласувања меѓу државите, па Кант повика на федерација на држави (онаа која идеално би ја вклучила секоја држава во светот) со овластување да ги разреши конфликтите меѓу суверените држави.³⁷⁹

Одбивањето на деградирање на државата во некаква установа за постигнување заедничка среќа, како и луцидните анти-утописки критики на истиот модел од страна на Замјатин, Хаксли, Орвел, Барцис и други, исто така го има својот извор во филозофијата на Кант. Дека ништо друго освен слободата, не може да биде темел на државата (па ни „отворањето на нови странските компании“), се потврдува со тоа што ниту една власт нема легитимитет на граѓаните да им

³⁷⁷ Immanuel Kant, *Perpetual Peace*, ed. Lewis White Beck, 1957 во Малески, Д., *Меѓународна политика*, Скопје, 2000, стр. 201, 202

³⁷⁸ <http://plusinfo.mk/mislenje/2100/filozofija-i-slobodata>

³⁷⁹ Smith, G. Immanuel Kant on War and Peace, in: <https://www.libertarianism.org/columns/immanuel-kant-war-peace>

наметнува некаков свој концепт на среќата и добар живот. Власта која тоа го прави на своја рака, ги третира граѓаните како недоветни или како деца, бидејќи претпоставува дека тие не се способни самите да определат што е за нив добро, а што лошо!

Таквата власт Кант, ја оценува како егоистичка и автократска, а Буркхарт ја стигматизира со незаборавната синтагма: „страшните простаци“ (*Les terrible simplificateurs*).³⁸⁰

Класичниот извор на современиот идеализам во теоријата за меѓународни односи е есејот на Емануел Кант, од 1795 година „Вечен мир: филозофска скица“. Таму, германскиот филозоф (1724-1804) го поставува прашањето дали постојаниот мир е зачувување на луѓето во нивните гробови.³⁸¹ Одговарајќи негативно, Кант ги разоткрива условите потребни за воспоставување вечен мир меѓу нациите, тврдејќи дека државниците се морално обврзани да ги бараат тие услови и нè уверува дека тие услови конечно ќе се добијат. Тој предвидува светот полека да напредува кон мирна федерација на независни републики.

На некој начин, Кантовиот „Вечен мир“³⁸² претставува фундаментална пауза од традицијата на модерниот реализам што ја започнаа Макијавели и Хобс. Најважно е инсистирањето на Кант дека моралот мора да води кон надворешната политика. Тој ја следи, па дури и ја радикализира карактеризацијата на Хобс на статус кво како состојба на природата. Додека неговото застапување на светска федерација на држави е анимирано од аверзија кон оваа состојба, може да се каже дека идеалистичката позиција на Кант се појавува дијалектички од реалната позиција на Хобс.³⁸³ Навистина, Кант го следи патот што произлегува од мислата на Хобс, имено, избегнувајќи ја состојбата на природата меѓу нациите со помош на социјален договор. Исто така, предвидувањата на Кант дека постојаниот мир може и ќе се реализира е само поинтензивен израз на надежта за човечкиот напредок што од самиот почеток ја одбележува модерната мисла. Кантовиот акцент на доброто е

³⁸⁰Ferguson, N. Simplifiers v. complicators, <https://www.bostonglobe.com/opinion/2016/10/03/how-terrible-simplicity-leads-terrible-complexity/TPOZ8LyTNXBtyW9Gent8yK/story.html>

³⁸¹Smith, G. Immanuel Kant on War and Peace, in: <https://www.libertarianism.org/columns/immanuel-kant-war-peace>

³⁸²Johnson, M. C. El problema de la guerra y la paz en Kant, Chile, 2007, p.49.

³⁸³Ibid

во тоа што филозофите, ако им се дозволи слободно да се изразат во јавноста, можат да направат многу поголема доверба во доброто на просветителството отколку претходно модерните идеалисти.

Како што објаснува Кант во неговата посистематска анализа на меѓународните односи во метафизиката на моралот, во нивните надворешни односи еден со друг постојат во „состојба на природата ... па оттука во состојба на постојана војна".³⁸⁴

Бидејќи не постои заеднички правен авторитет на кој би можел да поднесе жалба во оваа состојба, државата, ако „верува дека е повредена од друга држава", „има право да прибегне кон насилство".³⁸⁵

Кант инсистира на тоа дека иако ниту една држава не може да направи неправда на друга во оваа состојба, со оглед на тоа дека е „без право", состојбата е „највисока и сама по себе неправедна". Според тоа, соседните држави „се обврзани да се откажат од таквата состојба" во корист на „федерација на народи во согласност со идејата за оригинален општествен договор, така што државите ќе се заштитат меѓусебно од надворешна агресија, додека се воздржуваат од мешање во внатрешните несогласувања".³⁸⁶

Шесте прелиминарни статии за вечен мир имаат за цел да ги создадат условите под кои може да се формира таква федерација. Придржувањето кон нив е првото нешто што државите мора да го направат во исполнувањето на обврската за напуштање на состојбата на природата.

Шесте прелиминарни статии се следните:

1) Ниту еден заклучок на мирот нема да се смета за валиден како таков, ако е направен со тајна резерва за идна војна. Инаку договорот би бил само примирје, суспензија на непријателствата, но не и мир, што значи крај на сите непријателства. Причините за идните војни (што се можеби непознати за договорните страни) се без исклучок уништени со спогодбата за мир, дури и ако

³⁸⁴Kant, I. Groundwork of the Metaphysic of Morals. Translated by H. J. Paton. New York: Harper, page 22

³⁸⁵Boucher, D. "International and Cosmopolitan Societies: Locke, Vattel, and Kant." Chap. 11 in Political Theories of International Relations. Oxford: Oxford University Press, 1998, page 127

³⁸⁶Thomason, K. K. A Kantian Argument For Sovereignty Rights Of Indigenous Peoples, in: <https://works.swarthmore.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1439&context=fac-philosophy>

тие треба да бидат ископани од прашливи документи со акутно исклучување. Кога една или двете страни во спогодбата за мир, премногу се исцрпени за да продолжат да војуваат едни со други, да направат премолчена резерва (*reservatio mentalis*) во однос на старите тврдења да бидат елаборирани само во некоја поповолна можност во иднина, договорот е направен со лоша намера.³⁸⁷ Бидејќи мирот е по дефиниција вечен, секогаш кога секоја страна на договорот со кој се завршува непријателството прави тајна резервација на материјал за идна војна, тоа значи дека мирот навистина не е склучен.

2) Не постои независност на држава, без разлика дали е голема или мала, која може да се стекне од друга држава преку наследство, размена, купување или подарок. Државата е општество на луѓе на кои никој друг нема право да им командува или да располага со нив, освен самата држава. Но, да се инкорпорира во друга држава, мора да се уништи нејзиното постоење како морална личност; таквата инкорпорација на тој начин е во спротивност со идејата за оригиналниот договор без кој не може да се замисли никакво право на народ.³⁸⁸ Како што објаснува Кант, во вториот додаток на „Вечен мир“, „трансценденталната формула на јавното право“ се состои во исказот дека „дејствата што влијаат на правата на другите луѓе се погрешни ако нивниот максимум не е компатибилен со нивните потреби“. Овој критериум за публицитет произлегува од фундаменталниот критериум за универзалност.

3) Постојаните војски постепено ќе бидат укинати целосно, затоа што нивниот постојан аспект на подготвеност за војна е континуирана закана за другите држави, поттикнувајќи на бескрајна трка во вооружување, натпревар за кој државата може да ја мобилизира најголемата армија. Ова го прави мирот евентуално повеќе товар отколку кратка војна, така што армијата сама по себе е причина за офанзивна војна.³⁸⁹

³⁸⁷ Immanuel Kant Perpetual Peace: A Philosophical Sketch in: <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant1.htm>

³⁸⁸ Ibid.

³⁸⁹ Beneth, J. Immanuel Kant Perpetual Peace: A Philosophical Sketch, p.2 in: <http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/kant1795.pdf>

4) Националните долгови не треба да се направат како помош за спроведување на надворешната политика. Тука целта е борбата против современата иновација - кредитниот систем.³⁹⁰

5) Ниту една држава нема насилно да се меша во Уставот и Владата на друга држава. Да се стори тоа е во спротивност со концептот на една нација. „Промена на режимот“, како што сега го нарекуваме, ги прекршува правата на независните луѓе и ја прави автономијата на сите нации несигурна.³⁹¹

6) Ниту една држава во војна со друга нема да дозволи непријателство, бидејќи меѓусебната доверба ќе биде невозможна за време на идното време на мир. Таквите дела ќе вклучуваат вработување на атентатори или труења, прекршување на договори, поттикнување на предавство во непријателската држава. Овие видови дела го оневозможуваат мирот, а војна без можност за мир се претвора во војна до истребување.³⁹² Повторно, нашите современи религиозни конфликти доаѓаат на ум, прикриени операции, атентати, тортура, употреба на забрането оружје како бел фосфор, волфрам и осиромашен ураниум, на пример, во нападите врз Фалуца и Газа.

Кант предвидува републики, поттикнати од нивната природна наклонетост "да бараат вечен мир", за да формираат федерација на држави преку "обезбедување на слободата на секоја држава во согласност со идејата за меѓународно право". Сепак, државите не треба пасивно да ги чекаат своите соседи да се приклучат на таква федерација од нивна страна. Напротив: „нацијата, заради сопствената безбедност, може и треба да бара од другите да влезат заедно со неа во Устав, слично на граѓанство, во кое можат да се обезбедат правата на секој граѓанин".³⁹³ Ова, пак, е логика на состојбата на природата на Хобс. Главната пречка за воспоставување таков меѓународен федерализам, според Кант, е гордоста што ги прави државите или нивните владетели, да се придржуваат кон нивната независност.

³⁹⁰Bennet, Z. Immanuel Kant, Perpetual Peace: A Philosophic Sketch (1795), in: <http://www.classicsofstrategy.com/2016/01/kant-perpetual-peace-1795.html>

³⁹¹ Rudmin, F. Kant on War, in: <https://www.counterpunch.org/2010/01/01/kant-on-war/>

³⁹² Ibid.

³⁹³Friedrich, C. J. Inevitable Peace. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1948, page 172

Друга пречка што Кант мора да ја надмине е широко распространетиот впечаток дека преовладувачката состојба меѓу нациите не е толку страшна, дека не е целосно лишена од правдата, така наредена според традиционалниот "ius gentium", или правото на нациите. Кант ги омаловажува теоретичарите на правото на нациите, особено ги издвојува Гротус, Пуфендорф и Вател како „измамнички утешители" чии дела се цитираат секогаш кога можат да се користат за оправдување на војна, но никогаш не се ефикасни за одлуката на државите да одат во војна. Овие теоретичари не разбираат дека воспоставувањето на правото меѓу народите бара воспоставување на некои заеднички авторитети со капацитет да ги ограничат државите да се прилагодат на правото. За сите негови жалби на статус кво, Кант ги гледа во апелите до држави, колку и да е неискрен знак дека „човекот поседува поголем морален капацитет, кој сè уште е задржан, за да се надмине на крајот лошиот принцип во него ... и да се надеваме дека другите ќе прават исто ".³⁹⁴

Сепак, Кант експлицитно го разликува својот повик за федерација на држави од повик за суверена светска држава. Државите, доколку „тие веќе имаат законски внатрешен устав", би било неправедно да се принудат да се откажат од своето независно постоење. Единствениот начин на кој државите треба да ја исполнат должноста да продолжат со мирот е да формираат федерација со цел, за разлика од само „мировен договор", да ги прекинат „сите војни за добро" и да ја гарантираат слободата на секој од своите членови.³⁹⁵

Сепак, Кант продолжува да сугерира дека државите доброволно се потпираат под една светска држава, а притоа тоа е „единствениот рационален начин во кој државите што коегзистираат со други држави можат да произлезат од нелегалната состојба на чиста војска".³⁹⁶ Но, државите доброволно не го прават тоа, можеби затоа што се премногу горди. „Трајното и постепено проширување на

³⁹⁴Gallie, W. B. "Kant on Perpetual Peace." Chap. 2 in *Philosophers of Peace and War: Kant, Clausewitz, Marx, Engels, and Tolstoy*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979, page 77

³⁹⁵Bennet, Z. Immanuel Kant, Perpetual Peace: A Philosophic Sketch (1795), in: <http://www.classicsofstrategy.com/2016/01/kant-perpetual-peace-1795.html>

³⁹⁶<https://www.jus.uio.no/smr/om/aktuelt/arrangementer/2015/habermas.-kant-s-perpetual-peace-with-the-benefit-of-200-years--hinsight.pdf>

федерацијата најверојатно за да се спречи војна³⁹⁷ е најдобрата достапна алтернатива. Тој е неоптимален бидејќи не може да гарантира дека „сегашноста на човековата склоност да му се спротивстави на законот и да се спротивстави на неговите соработници" никогаш нема да пукне „натаму".³⁹⁸ Може да се додаде дека постојат бројни практични прашања за тоа како една федерација на држави ефикасно ќе го спроведе законот што Кант инсистира дека е од суштинско значење за вечен мир.

Во конечниот член на постојаниот мир, Кант тврди дека државите мора да ги третираат странците гостољубиво, односно да не ги третираат „со непријателство, сè додека се однесуваат на мирен начин". Ова право на гостопримство произлегува, според Кант, од човековото „право на комунално поседување на површината на земјата" .³⁹⁹

По природа, ниеден човек нема супериорни претензии кон кој било дел од земјата. Во историјата, се разбира, земјата е поделена на држави. Кант не ја доведува во прашање легитимноста на националните поделби, тој инсистира на тоа дека поединците го задржуваат правото да патуваат низ целиот свет сè додека тоа го прават мирно. Кант укажува дека овој напис има за цел да го промовира космополитизмот потребен за вечен мир. „На овој начин", пишува тој, „континентите што се оддалечуваат еден од друг може да влезат во мирни меѓусебни односи, кои на крајот може да се регулираат со јавните закони, со што човечката раса ќе биде поблизу и поблизу до космополитскиот устав" .⁴⁰⁰

Во обидот да го поттикне овој космополитски дух, Кант се противи на империјалистичката политика на Европа од осумнаесеттиот век. Барајќи територија низ целиот свет како ненаселена, Европејците не успеваат да ја исполнат должноста за мирно патување кое одговара на правото на гостопримство. За идентификување на трговијата како причина за европските империјални

³⁹⁷Bachmann, M. & Bohman, J. Perpetual peace: Essays on Kant's cosmopolitan ideal, Massachusetts, 1997, p.117.

³⁹⁸Hassner, P. The concepts of war and peace at Kant. French Journal of Political Science 11, no. 3 (September 1961), page 70

³⁹⁹Bachmann, M. & Bohman, J. Perpetual peace: Essays on Kant's cosmopolitan ideal, Massachusetts, 1997, p.117.

⁴⁰⁰Hurrell, A. "Kant and the Kantian Paradigm in International Relations." Review of International Studies 16, no. 3 (1990): page 183-204.

експлоатирања, Кант покажува ограничување на надежните предвидувања на Монтескје за пасивните ефекти од меѓународната трговија. Кант не гледа на добар начин во овој империјализам.⁴⁰¹ Не само што е неправедна, исто така е непрофитабилна и со оглед на европските претензии на побожноста, лицемерна. Природата, исто така, го промовира остварувањето на меѓународното право преку одржување „посебно постоење на многу независни соседни држави“.⁴⁰² Тоа го прави со помош на јазични и верски разлики, кои ги држат нациите да не се мешаат. Кант признава дека овие разлики можат да предизвикаат војна, но тој тврди дека тие спречуваат поголемо зло, имено, „соединување на одделни народи под една единствена сила која ги отфрли останатите и создаде универзална монархија“.⁴⁰³ Таквата светска држава би морала да биде „бездушен деспотизам“.⁴⁰⁴ Овде ја гледаме загриженоста на Кант за слобода, квалификувајќи го својот аргумент за светската влада. Кант сугерира дека трајната поделба на светот во одделни народи не е толку мирна што може да изгледа како мир. Тој недвосмислено предвидува дека, „како што расте културата и луѓето постепено се движат кон поголем договор за нивните принципи“, јазичната и религиозната разлика што ги одвојува народите „доведе до меѓусебно разбирање и мир“. Тој исто така не уверува дека „мирот е создаден и загарантиран со рамнотежа на силите и најсилно ривалство“.⁴⁰⁵ Со други зборови, рамнотежата на моќта може да послужи како причина за мир.

⁴⁰¹Ibid.

⁴⁰²Thompson, J. “Achieving Perpetual Peace: Kant’s Universal History.” Chap. 2 in *Justice and World Order: A Philosophical Inquiry*. London: Routledge, 1992, page 55

⁴⁰³Ibid,

⁴⁰⁴Ibid.

⁴⁰⁵Tuck, R. “Rousseau and Kant.” Chap. 6 in *The Rights of War and Peace: Political Thought and the International Order from Grotius to Kant*. Oxford: Oxford University Press, 1999, page 79

2.3. За мирот меѓу народите: Џереми Бентам (Jeremy Bentham)

Џереми Бентам (1748-1832)⁴⁰⁶ своето етичко учење го темели на антрополошко - психолошки факти, според кои човекот тежнее да ги одбегне страдањето и болката и да постигне задоволство. Според него со човекот суверено владеат болката и задоволството. Во разработката на сопствената етичка теорија, Бентам изградил еден вид морална аритметика или етичка сметка која опфаќа неколку битни критериуми за одредување на вредноста на самите задоволства. Според него, такви критериуми можат да се сведат на седум основни и тоа: интензитет; траење; извесност или неизвесност; близина или оддалеченост; плодност; чистота; обем т.е. број на лица на кои задоволството се шири. Дури седмата карактеристика го вбројува Џереми Бентам и утилитаризмот во историјата на познати етичари. Вреднувањето на задоволството т.е. неговата раширеност и бројност му даваат на Бентам широка општествена и хуманистичка димензија, најголема можна среќа за најголем можеен број луѓе, Задоволството ќе има поголема вредност ако тоа се прошири на поголем број луѓе.⁴⁰⁷

Во еден од неговите есеи, тој му нуди на светот план за универзален и вечен мир.⁴⁰⁸

Планот кој Бентам го предлага, има два основни предлози, односно редуцирање и фиксирање на обемот на воената моќ на неколкуте нации кои го сочинуваат европскиот систем и еманципација на далечните зависни територии на секоја земја. Крајната цел на планот кој го предлага е да предложи едноставна власт, штедење на државата и мир. Всушност, планот го посветува на сите цивилизирани нации, но особено на Велика Британија и на Франција.⁴⁰⁹

Најпрво, фокусирајќи се на Велика Британија, Бентам вели дека не ѝ е во интерес да има какви било зависни територии во странство, затоа што, според него,

⁴⁰⁶ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 203.

⁴⁰⁷ Мајхошев, А. Авторизирани предавања, Новинарска етика, 2012-2013 година стр. 7

⁴⁰⁸ Од: Jeremy Bentham, Plan for Universal and Perpetual Peace, London 1939 во Малески, Д., Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 203

⁴⁰⁹ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр.203-2014

далечните територии го зголемуваат шансите за војна и дека ретко колониите се извор на профит за државата.

Како второ, Бентам смета дека не ѝ е во интерес на Велика Британија да има сојуз, офанзивен или дефанзивен со која било држава бидејќи постои опасност од војна која произлегува од каков и да било сојуз.

Трет предлог којшто Бентам ѝ го дава на Велика Британија е дека не треба да има договор со која и да било сила, за да се здобие со предност во трговијата бидејќи обемот на трговијата која една земја е во состојба да ја спроведува е ограничена во обемот на нејзиниот капитал. Не треба да се претпоставува дека обемот на трговијата е неограничен.

Како четврти предлог, Бентам наведува дека не е во интерес државата да држи поморска сила, поголема од онаа што е нужна за заштита на нејзината трговија од пирати бидејќи таквата сила е непотребна, освен заради заштита на колониите и за водење војна.

Продолжувајќи со препораки за Франција, Бентам заклучува дека нема зошто да се плашине од која и да било друга нација или нации, ниту побаруваме нешто од нив, ниту пак, имаме што да им речеме или да чуеме од нив што не може да биде исто онолку јавно колку што се јавни законите.

Есејот на Бентам „План за универзален и вечен мир“ беше објавен една година по неговата смрт во Принципите на меѓународното право, но тој го напиша во 1789 година. Бентам објави дека целиот свет е негов домен и дека печатот е негова единствена алатка.⁴¹⁰ Секој страда од војната, а мудрите ја сметаат за главна причина за страдање. Планот на Бентам има два главни предлога - да ги намали воените сили во Европа и да ги еманципира колониите. Тој ја истакна важноста на мировниот предлог, дури и ако светот не е подготвен за тоа, бидејќи во тој случај има голема потреба на идеи за мир. Тој побарал молитви на христијаните, а за благосостојбата на сите цивилизирани народи имал три цели - едноставност на владата, национална скромност и мир.⁴¹¹

⁴¹⁰Bentham, J. A Plan for an Universal and Perpetual Peace in Jeremy Bentham by Charles W. Everett, p. 221.

⁴¹¹Ibid.

Бентам предложил дека не е во интерес на Велика Британија или Франција да имаат колонии, сојузи, ниту голема морнарица. Постоечките договори треба да ги ограничат војниците и да воспостават заеднички суд за да одлучуваат за разликите. Сепак, Бентам беше јасно пацифистички насочен во одредувањето дека судот нема да биде вооружен со овластувања за присила.⁴¹² Како што навел подоцна, тој се потпрел на моќта на јавното мислење. Поради оваа причина тој беше особено вознемирен од тајноста на британските надворешни работи, така што тој мораше да го прочита Лајденскиот весник за да добие какви било вести за британската дипломатија, бидејќи во домот не постоеше ниту еден весник. Затоа тој силно се расправал против тајноста во меѓународните односи.

Колониите не предизвикуваат проблеми само за Англија и Франција и треба да се откажат. Ова е во интерес на мајката земја поради опасноста од војна, воени трошоци, корупција со покровителство и компликација на владата. Тој конкретно ги наведе Гибралтар и Источна Индија. Исто така, подобро е самите колонии да бидат самоуправувачки. Ниту сојузи не се во интерес на Велика Британија, бидејќи тие водат кон војни; исто така, договорите за давање предност во трговијата се вештачки економски и не се корисни на долг рок. Поморските сили треба да бидат доволно силни за да ја одбранат трговијата на пирати. Договорите за пацификација, кои треба да го ограничат бројот на војниците, треба јавно да бидат објавени.⁴¹³

Бентам ја опиша лудоста за обид за освојување и лудилото на војната. Во модерните времиња таа е бескорисна за луѓето. Бентам верувал дека трговијата е секогаш поволна за двете страни, но војната е деструктивна.

Воспоставувањето на суд е во интерес на сите. Бентам препорача да се основа Конгрес на пратеници од секоја земја којшто треба да биде јавен во своите постапки. Неговата моќ е во известувањето на своите одлуки за јавното мислење. Тука Бентам се чинеше дека е премногу идеалистички во споредба со Сен-Пјер и Русо. Бентам наивно веруваше дека ако се откажат од тајност, јавноста повеќе нема да поддржува војни. Тој посочи на примерот на шведските војници, кои одбија да

⁴¹²Bentham, J. The Principles of Morals and Legislation, p. 2.

⁴¹³ Малески, Д. Меѓународна политика, Скопје, 2000, стр. 206.

се борат со Русија. Неговите пацифистички идеи не се погрешни, но тие ќе зависат од просветленото јавно мислење. Тој посочи дека казнувањето на авторите на војната не ја поштедува ниту нацијата. Сепак, Бентам смета дека ова не е можно во негово време. Во војна, во голема мера се зголемуваат индивидуалните кривични дела; но тие добиваат одобрување од луѓето. Бидејќи министрите не се одвраќаат од несоодветно однесување, тие лесно се заведени од амбиција и алчност во војни, особено кога се заштитени со тајност.⁴¹⁴

Планот на Бентам е прилично скептичен и очигледно не е сеопфатен, но тој ја покажа корисноста на разоружувањето и опасностите од колонијализмот и тајноста. Тој навистина не ги презентираше извршните и законодавните овластувања за федералниот систем, како Сен-Пјер и Русо; но ги утврди принципите на меѓународно судство и го отвори јавното мислење за меѓународните прашања.

2.4. Идеализмот на В. Вилсон (Woodrow Wilson)

Генезата на оригиналната доктрина традиционално е поврзана со самата интервенција на Вилсон во Првата светска војна, отелотворена во говорот на 2 април 1917 година, во која претседателот Вилсон побара од Конгресот одобрение да и објави војна на Германија. Во говорот тој ги изложува материјалните или стратешките причини што го навеле да донесе таква сложена одлука како интервенцијата за поддршка на Сојузниците против Централните сили, наспроти релативно неутрална позиција, што ја имале до тој момент, во рамките на она што ќе се нарече дискурс на 14 точки.⁴¹⁵

На крајот на „Големата војна“ Вудроу Вилсон одржа говор на 8 јануари, 1918 година, пред Конгресот на САД да ги повика европските држави за да го изгаснат огнот, со 14 точки,⁴¹⁶ како предлог за да се постигне вечен мир:

- Отворени договори и без тајна дипломатија во иднина.

⁴¹⁴Bentham, J. The Principles of Morals and Legislation, p. 2.

⁴¹⁵Kissinger, H. Diplomacia. Tirane, 1999, fq.218

⁴¹⁶Ibid.

- Апсолутна слобода на навигација во мир и војна надвор од јурисдикциските води, освен кога морињата беа затворени со меѓународен договор.
- Исчезнување на економските бариери.
- Соодветни гаранции за намалување на националното вооружување.
- Ребаланс, апсолутно непристрасен, на колонијалните барања, така што интересите на народите заслужуваат еднаква консидација на аспирациите на владите, чија основа треба да се утврди, односно, правото на самоопределување на народите.
- Евакуација од целата руска територија, давајќи и на Русија целосна можност за сопствен развој со помош на власта.
- Целосно враќање на Белгија во нејзиниот целосен и слободен суверенитет.
- Ослободување на целата француска територија и репарација на штетите предизвикани од Прусија во 1871 година.
- Прилагодување на италијанските граници според принципот на националност.
- Можност за автономен развој на народите на Австро-Унгарската Империја.
- Евакуација на Романија, Србија и Црна Гора, со обезбедување на пристап до морето во Србија и решавање на односите меѓу балканските држави, во согласност со нивните чувства и принципот на националноста.
- Безбедност на автономен развој на нетурска националност на Отоманската Империја.
- Полска да се прогласи за независна држава, која исто така има пристап до морето.
- Создавање на една општа асоцијација на народите, воспоставена преку специфични договори едни со други, со цел да се обезбеди политичка независност и територијален интегритет, како на големите држави така и на малите.⁴¹⁷

Претседателот на САД ја бранеше во говорот идејата дека демократиите се однесуваат повеќе на мирен начин од автократските држави. На овој начин,

⁴¹⁷ <http://ppcela.blogspot.com/2011/04/los-14-puntos-de-woodrow-wilson.html>

американскиот претседател има тенденција да прави разлика меѓу себичните автократски влади и алтруистичките либерални режими . САД како либерална држава не би дејствувала според нејзините сопствени интереси, туку во интерес на човештвото. Исто така, Германија ја опишаа како контролирана држава која донесува одлуки без да се консултира со населението и ги исполнува сопствените желби, а не оние на сопствените граѓани. Вилсон, смета дека трајниот мир може да биде воспоставен само од „општество на демократи“, кое ги напушта тие процеси на донесување одлуки и тајната дипломатија што, според него, имало многу врска со избувнувањето на конфликтот.⁴¹⁸

Според познатиот американски историчар за меѓународни односи, Валтер Мид, Вилсонскиот идеализам и стратегијата што ја брани има две главни конкретни точки: Првата и најважна е одбраната на промоцијата на либералната демократија како трансформирачки елемент. Ова се должи на мноштво причини, кои се наоѓат и во американската идентификација со оваа форма на власт како најправедна и во согласност со американските вредности, како и во размислувањето дека либералната демократија е форма на влада која овозможува да воспостави посигурни односи со автократските режими, во убедувањето дека демократските влади се подобри партнери во трговијата, но ваквите држави се најстабилни; Втора точка е потрагата по мир, во овој случај со користење како инструменти на меѓународното право, мултилатерализмот, и пред сè, меѓународните организации кои претседателот Вилсон ќе ги инспирира.⁴¹⁹

Но, почетокот на Втората светска војна и подоцна Студената војна, ќе направи голем број интелектуалци и политички лидери да почнат да ја споделуваат визијата на реализмот за „наивноста“ на еден светоглед кој е поставен во едно оптимистичко верување во самоопределувањето и рационалните способности на човекот, кои се покажаа како невини, па дури и опасни. Слично на тоа, идеолошката страст, теоретски манифестирана во потребата да се „направи светот безбеден за демократијата“⁴²⁰, не доведе до консолидација на демократски системи

⁴¹⁸ http://www.aucip.org.uy/docs/cuarto_congreso/13122415%20-%20Tovar,%20Juan.pdf

⁴¹⁹ Mead, W. Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World, 2002. 1st Edition p.132-174

⁴²⁰ Kissinger, H. Diplomacia, Tirane, 1999, fq 220.

слични на САД, туку на кривки држави кои беа воспоставени со одредени институции, кои наскоро заземаа авторитарски форми на власт, што во некои случаи доведоа до долгорочни диктатури, во случајот на Санто Доминго или Хаити. Порастот на авторитарните движења во Европа ќе произведе слични резултати во некои држави кои беа поставени како пример за потребата на исполнување на оваа „мисија“.

Земјите од Источна Европа, вклучително Полска, Унгарија, Словачка, Чешка, Романија, Бугарија, Албанија и Републиките на поранешна Југославија, паднаа во советската сфера на влијание по Студената воена, кога настана поделбата на Европа.

Со помош на Сталин, Комунистичките партии формираа „Народни Републики“ кои постепено ги распуштија сите алтернативни политички организации. Со проширувањето на внатрешните безбедносни служби, најзначајно источногерманскиот Стаси и романскиот Секуритаат, логорите и приведувањата станаа симболи на сталинизмот во источна Европа.

Новите режими работеа на укинување на капитализмот и приватната сопственост со национализирање и насочување на целата индустрија, земјоделство и трговија. Тие ја напуштија организираната религија и создадоа државни контролирани системи на медиуми, уметност и забава што овозможуваа постојан надзор над луѓето.

Интерпретирајќи го меѓународното право во таква кривка форма, Вилсон остана неверојатно нечувствителен на новите и менливи општествени услови во 20 век. Чекаше премногу правда во еден морално брутален свет кој ги игнорираше посветените резолуции на парламентите и државниците. Триумфот на Вилсон беше како професор по меѓународна моралност на генерации кои сè уште не беа родени.

Дипломатскиот историчар Волтер Расел Мид објасни: принципите на Вилсон го преживеаја еклипсот на системот на Версај и сè уште ја води европската политика денес: самоопределување, демократска влада, колективна безбедност, меѓународно право и Лига на нации. Вилсон можеби не доби се што сакаше во Версај и неговиот договор никогаш не беше ратификуван од страна на Сенатот, но неговата визија и дипломатија, за подобро или полошо, ги поставија стандардите за

дваесеттиот век. Франција, Германија, Италија и Велика Британија можеби му се потсмеваа на Вилсон, но секоја од овие сили денес ја води својата европска политика според неговите исцртани линии. Она што еднаш беше одбиено, зашто беше визионерски, сега е прифатено како фундаментално. Ова не беше просечно постигнување и ниту еден европски државник од дваесеттиот век немаше таква издржаност или продолжено влијание.⁴²¹

Вилсоновиот идеализам, накратко, е една од големите струи, чиј опстанок со текот на времето ги збогатувал академските дебати за меѓународните односи и меѓународната политика на нејзините актери; давајќи важен придонес кон меѓународното размислување во почетните моменти на дисциплината. Иако се менувала со текот на времето оние кои се сметаат за негови „наследници“ ја задржуваат својата силна релевантност во областа на надворешната политика. Може да се потврди со сигурност дека неговото присуство ќе остане долго време и ќе продолжи да биде од фундаментално значење во развојот на меѓународната политика и меѓународните стратегии и доктрини на западните лидери. Разбирањето на неговите основни принципи и еволуција ќе ни овозможи да ги расветлиме неодамнешните настани произведени во контекст на меѓународните односи, како и изворите на легитимитет, дискурсот на лидерите и објаснувањето на нивното однесување во тој контекст.

⁴²¹Ibid

ВТОР ДЕЛ

ПОГЛАВЈЕ IV

1. Теоријата на либерализам

Либерализмот е дефинирачка карактеристика на современата демократија, илустрирана со распространетоста на терминот „либерална демократија“, како начин да се опишат земјите со слободни и фер избори, владеење на правото и заштита на правата и слободите на граѓаните. Меѓутоа, либерализмот, кога се дискутира во рамките на областа на меѓународните односи, еволуираше во свој посебен ентитет. Либерализмот содржи различни концепти и аргументи за тоа како институциите, однесувањето и економските врски ја содржат и ублажуваат насилната моќ на државите. Кога ќе се спореди со реализмот, тој додава повеќе фактори во нашето поле на гледање, особено разгледување на граѓаните и меѓународните организации.

Либералите се разликуваат од реалисти од различни главни позиции.

Прво, за разлика од реалистите, либералите веруваат дека човечката природа, а оттука и природата на човечкото општество и нејзиното политичко изразување во форма на држава, се предмет на квалитативна промена (претпоставувајќи дека е за подобро).

Од ова произлегува дека политичките форми на општеството можат да се развиваат и во одреден момент да ги надминат границите на државата, националната себичност и индивидуализмот. Ова, значи дека под одредени околности се претпоставува можноста за соработка и интеграција помеѓу различни држави врз основа на "морални" идеали и заеднички вредности.

Во своите филозофски темели, либералите се инспирирани од идеите на Џон Лок за неутралност на човековата природа, подложни на подобрување, преку едукација, додека реалистичката база на нивните идеи се концептите на Хобс,

имено, луѓето се инхерентно себични, агресивни и лоши (оттука и нивниот познат максимум на „homo homini lupus“).⁴²²

За разлика од реалистите, кои ги сметаат државите како главни актери во процесите кои се одвиваат во областа на меѓународните односи, без оглед на политичкиот режим, структурата и идеолошки карактеристики, либералите, напротив, го доведуваат во прашање овој пристап.⁴²³ Одлучувачки фактор е дали една или друга држава е демократска (ова вклучува парламентаризам, пазар, слобода на печатот, поделба на власта, избори итн.) или не е.

Либералите тврдат дека демократијата може да се повтори на ниво на меѓународните односи. Како резултат на тоа, значи дека целата површина на меѓународните односи не е само борба на сите против сите, и послушност кон слепа себичност, туку се поврзани со таканаречената „Анархијата на Лок“, која е мирна и отворена асоцијација меѓу различни земји, дури и ако нивните национални интереси се во конфликт. Ова е спротивно на „Анархијата на Хобс“, што укажува на тоа дека „државата е волк за друга држава“, на непроменливоста на која се уверени реалистите.⁴²⁴

Либералите ги доведуваат во прашање главните тези на реалистите. За либералите:

- Националните држави се важни, но тие не се единствени, а во одредени ситуации тие не се главен актер во меѓународните односи;
- Може да има одреден наднационален ентитет чии овластувања ќе бидат над суверенитетот на националните држави;
- Анархијата во меѓународните односи може да се елиминира, или ако не, барем да се хармонизира, смири и насочува;
- Однесувањето на државите во меѓународната арена е предмет не само на логиката на максимално остварување на националните интереси, но на

⁴²²Dugin, A. Una revision de las teorías básicas en las relaciones internacionales, en: <https://www.geopolitica.ru/es/article/una-revision-de-las-teorias-basicas-en-las-relaciones-internacionales>

⁴²³ <https://paginatransversal.wordpress.com/2016/01/22/una-revision-de-las-teorias-basicas-en-las-relaciones-internacionales-i/>

⁴²⁴ <http://www.4pt.su/es/content/una-revision-de-las-teorias-basicas-en-las-relaciones-internacionales>

универзалните вредности, исто така, кои се признати од страна на сите земји (ако овие земји се демократски);

- Државниот орган не е единствен субјект одговорен за спроведување на надворешната политика, неговото разбирање и примена (обичните граѓани во развиените демократски општества, „квалификувани лица“, можат адекватно да ги разберат процесите на меѓународните односи, па дури и делумно да влијаат на нив);⁴²⁵

- Државната безбедност против надворешната потенцијална закана е грижа за целото општеството, а на најдиректен начин да се постигне тоа е преку демократизација на сите земји во светот (како што се „демократии не се борат едни со други“ бараат начини за мирно решавање на тензиите и конфликтите преку компромис);

- Демократските држави се во релативно стабилна состојба и гарантираат мир со другите, а заканата од војна доаѓа само од недемократски држави и други актери во светската политика (на пример, меѓународниот тероризам);

- Природата на државите и природата на човечкото општество постојано се менуваат, подобрувајќи се и усовршувајќи се, зголемувајќи го индексот на слободата, процесот на демократизација се зајакнува, а нивото на толеранција и граѓанската одговорност расте (ова дава надеж за развој на целиот светски политички систем и постепено напуштање на строгите хиерархиски структури и милитаризација на меѓународните односи);

- Фактичката страна на процесот не треба да ја прикрие нормативната страна на меѓународните односи (моќта на идеалите, нормите и вредностите често е толку важно колку и моќта на ресурсите и материјалните технологии);⁴²⁶

Што се однесува на мирот, либералите имат три главни тврдења, со кои мислат дека може да се постигне долгорочен мир, и тоа:

1. Демократијата го ограничува воениот конфликт. Дали се демократските држави подобри за решавање на споровите без прибегнување кон воената сила, од недемократските држави? За реалистите, одговорот е не. Реалистите предвидуваат

⁴²⁵ <https://paginatransversal.wordpress.com/2016/01/22/una-revision-de-las-teorias-basicas-en-las-relaciones-internacionales-i/>

⁴²⁶ Ibid

дека демократиите ќе се однесуваат исто како автократиите: ќе балансираат против силниот и ќе употребуваат сила ако е тоа потребно.

Либералите мислат спротивното. Според нив едно објасување е дека демократиите се само мирни кога се ангажирани против други демократии. Кога спорот избива помеѓу две демократии, секоја страна знае дека другите се соочуваат со домашни ограничувања на употребата на сила. Ова очекување го ограничува блефирањето, ја намалува спиралата на непријателството и го забавува користењето на сила.⁴²⁷

Второто објаснување започнува од нивото на анализа на државата и тврдат дека демократиите се помирни. Тука, причинскиот механизам не се фокусира на очекувањата за однесувањето на другата страна во спорот. Наместо тоа, демократиите се сметаат за помалку веројатно да иницираат спорови и да ја зголемат кризата, бидејќи тие се ограничени од домашните институции и норми за решавање на конфликтите.⁴²⁸

2. Економската меѓузависност го намалува воениот конфликт, економската меѓузависност е традиционално дефинирана како степенот до кој две или повеќе држави се поврзани со текови на стоки, услуги, капитал, труд и технологија. Либералите тврдат дека економската меѓузависност го намалува меѓународниот конфликт поради многу причини:

Прво, носителите на одлуки кои размислуваат дали да иницираат спор или да ја ескалираат кризата, мора да ги пресметаат трошоците за таквата акција. Ако две држави се меѓусебно многу зависни и лидерите веруваат дека иницијацијата и ескалирањето ќе го поткопаат овој однос, тие имаат помала веројатност да користат сила. Ова не значи дека меѓузависноста е доволен услов за мир. Ако и сите други фактори се постојани, спорот помеѓу меѓусебно зависни држави е помалку веројатен да ескалира во споредба со спорот меѓу две држави без економски врски.

⁴²⁷Rousseau, L. D. & Walker, C. TH. Liberalism, 2012, Handbook of security studies, ISBN: 9780203866764, p. 26

⁴²⁸Ibid.

Второ, фирмите и работниците со меѓународни врски (компаниии ориентиран кон извоз) ќе извршат притисок врз владините претставници да го дестабилизираат спорот меѓу трговските партнери.⁴²⁹

3. Меѓународните институции го намалуваат воениот конфликт и ја зголемуваат веројатноста за соработка. Иако повеќето реалисти и либерали ќе се согласат дека бројот на меѓународни институции пораснал експоненцијално во последните 100 години, тие не се согласуваат со влијанието на растот.

Како меѓународните институции промовираат мир според либералите?

Прво, колективните безбедносни организации и сојузи можат да го промовираат мирот преку одвраќање од агресија или интервенирање за да се запре конфликтот.

Второ, меѓународните и регионалните институции можат да посредуваат во спорови (на пример генералниот секретар на ОН) или да обезбедат арбитража (на пример Меѓународниот суд на правдата).

Трето, меѓународните режими можат да ја следат усогласеноста со договорите и да ги намалат трансакциските трошоци за последователни договори.

Четврто, меѓународните институции може да ги сменат проценетите трошоци и придобивки од воениот конфликт преку проширување на областите на соработка и воспоставување можности за повторна интеракција низ времето за да се изгради доверба (на пример СТО и Организацијата за забрана на хемиско оружје).⁴³⁰

Развојот на класичната либерална парадигма е неолиберализмот (понекогаш дефиниран како различна парадигма на меѓународните односи, „транснационализам“). Неолибералите (Нај, Кохан, итн) се фокусираат на процесите на глобализацијата, појавата на единствен економски, информативен, културен и социјален простор и ширењето на западните демократски вредности ширум светот и нивниот длабок вовед во општествената структура и општествениот живот. Неолибералите гледат во феноменот на глобализацијата показна потврда за

⁴²⁹Ibid.

⁴³⁰Ibid, p. 2

исправноста на парадигмата, која ја потврдува потребата за создавање на наднационалните структури на ниво на светска влада.

Неолибералите нагласуваат дека, заедно со државите во современиот свет, невладините организации, мрежи и социјални структури (на движењето за граѓански права "Лекари без граници" на меѓународните набљудувачи на изборите, Гринпис, итн.), почнуваат да имаат значајно, големо и растечко влијание врз процесите на надворешната политика на државите.⁴³¹

Класичната неолиберална теорија (теоријата на меѓузависност) беше развиена од американските политички научници Џ. Нај и Роберт Овен Кохан. Според оваа теорија, ерата на националните држави како главни актери во меѓународните односи е нешто од минатото и суверените држави сега се само еден од активните единици, заедно со (национална) индустриски објекти и различни групи социјалните мрежи, кои имаат поголем пристап до сферата на меѓународните односи и зголемување на нивната активност на транснационално ниво.⁴³²

Неолибералите се фокусираат на процесите на глобализацијата, појавата на единствен економски, информативен, културен и социјален простор и ширењето на западните демократски вредности ширум светот и нивниот длабок вовед во општествената структура и општествениот живот.

Во продолжение подетално за гореспоменатото.

⁴³¹ <https://paginatransversal.wordpress.com/2016/01/22/una-revision-de-las-teorias-basicas-en-las-relaciones-internacionales-i/>

⁴³² Dugin, A. Una revision de las teorias basicas en las relaciones internacionales, en: [https://www.geopolitica.ru /es/article/una-revision-de-las-teorias-basicas-en-las-relaciones-internacionales](https://www.geopolitica.ru/es/article/una-revision-de-las-teorias-basicas-en-las-relaciones-internacionales)

1.1 Антрополошкиот оптимизам и класичниот либерализам на Џон Лок (John Locke)

Употребата на либерализмот доаѓа од работата на англискиот филозоф Џон Лок (1632-1704). Лок, живеел во европскиот политички контекст веднаш по триесетгодишната војна, војна која завршила во 1648 година, кога различните европски сили го потпишале Вестфалскиот мир, договор што ќе ја сочинува Европа како суверен „систем на држави“ кои се избалансирани меѓу себе и кои не се подложуваат на повисоки случаи на супрадржава.⁴³³

Англија од времето на Лок крвареше во ужасни граѓански војни со политичко-религиозен карактер што се соочија од една страна со монархистичката партија, поволна за апсолутизмот на монарсите и парламентарната партија, бранител на прерогативите на парламентот пред круната.

Џон Лок со неговите придонеси се смета за еден од столбовите на либералната доктрина. И неговиот концепт за природата на човекот и општествениот и политичкиот поредок ги зацврсти темелите на кои подоцнежните автори ја презедоа либералната струја. Во својот прв трактат за граѓанска власт, Џон Лок разви критички поглед на божествената теорија за законот на кралевите. Во таа смисла, Лок ја отфрли идејата дека Бог му дал политички авторитет на Адам и се пренел по наследство на неговите потомци. Тој ја поддржуваше поделбата на Црквата и Државата. Лок признава три слоеви на светот: Бог, човекот и нештата. Слободата, ќе биде состојба во која „секој е одговорен за своите постапки и располага со своите имоти и лица, како што смета дека е соодветно“.⁴³⁴

Џон Лок сметал дека човекот е разумно суштество и дека слободата е „неделива од среќата“. Цел на политиката е барање на среќата која се одредува низ категоријата „мир, хармонија и безбедност“.⁴³⁵ Претходно кај тука наведените автори, божјата волја веќе била заменета со иманентниот ред на човековата природа. Кај Лок, природното право е единственото легитимно, можно и сфатливо

⁴³³https://www.edu.xunta.gal/centros/iescamposanalberto/aulavirtual2/pluginfile.php/21104/mod_resource/content/2/EI%20liberalismo%20poli%CC%81tico%20de%20Locke.pdf

⁴³⁴ <http://sociofes.blogspot.com/2012/08/john-locke-y-el-liberalismo-politico.html>

⁴³⁵ Ibid, p. 91-96

право. Во либералниот дух, Лок ја гледа целта на природното право во функција на зачувување и оправдување на принципот на лична слобода. Природната состојба е состојба на релативен мир, имајќи ја во вид алтруистичката природа на луѓето, а општествениот договор кој ја воспоставува државата, може да биде предмет на отповикување. Закон и полиција во природната состојба нема, тие се производ на „граѓанското“ општество.⁴³⁶

Според Лок, државната власт е засолниште за сопствениците на сопственоста од сопствениците. На меѓународен план, Лок ја споменува федералната власт и можноста за разумно меѓународно право, чија цел е зачувување на меѓудржавниот мир и општата безбедност.

Основните правила на либерализмот на Лок се:

- Човечките суштества се рационални ентитети и како такви имаат неотуѓиви права и способност да изберат за себе. Имено, имаат право да го водат приватниот живот како што сакаат, заштитени со трите „природни права“ на Лок: живот, слобода и приватна сопственост. За либерализмот, слободата е една од основните оски на политичкиот живот, што подразбира различни социјални и културни аспекти, како што се слободата на обожување, слободата на мислата, изразувањето, асоцијацијата и печатот, чии граници мора да бидат, само, слободите надвор од поединецот.⁴³⁷
- Владеаните мора да се согласат со командата, значи граѓаните имаат право да одлучат како да се управуваат без тоа да влијае врз нивните приватни работи, а политичкиот авторитет ќе биде ништо друго освен мнозински консензус во овој поглед.⁴³⁸
- Владеењето на правото, гарантира еднаквост пред законот како на владетелите така и на граѓаните, така што никој не може да ја искористи моќта да ги прекрши правилата на политичката игра.⁴³⁹

Лок, го основал политичкиот либерализмот утврдувајќи дека во природна состојба, човек може да ги крши правата на другите луѓе и затоа, не е секогаш

⁴³⁶Ibid, p. 91-96

⁴³⁷<https://www.caracteristicas.co/liberalismo/>

⁴³⁸Ibid.

⁴³⁹Ibid.

добар, но, исто така, поседува еден природен закон, откриени од разумот, што ќе наметне ограничувања на однесувањето на човекот, како правото на живот, лична слобода и на имот. Општество произлегува од договор и затоа не е неприродно, тоа е корисно и соодветно за да се заштити мирното уживање на овие природни права. Лок, вака има за цел рационално да го оправда политичкото општество кое се базира на консензус и согласност на сите, кои се откажуваат од нивната слобода за да гарантират една безбедност, предмет на одлука на мнозинството.⁴⁴⁰

Состојбата на природа, не е состојба на војна како во теоријата на Хобс. Признавајќи еден природен морален закон што разумот може да го разбере, законот веќе не се основа на апсолутната власт на монархот, туку е одраз на рационални одлуки на мнозинството и секој човек има право на живот, слобода и приватна сопственост, затоа што човекот треба да располага со нештата за својот живот, особено со земјата што Бог ни ја дал, за да обезбеди храна и благосостојба.⁴⁴¹

Во државата како резултат на договор, сепак, не е доволен само моралот за да биде ефективен, туку има потреба и од закон и од право, бидејќи политичкото општество е основано од разумот и согласноста за еден оригинален договор кој вклучува обврска на поединците да подлегнат на волјата на мнозинството. Суверенитетот престојува во народот, а не во државата и дека државата е врховна, но само ако ги почитува граѓанските права и природниот закон. Тој тврдеше дека револуцијата не е само право, туку често и обврска, право на бунт против тиранијата. За заштита на поединецот од влошување на државната власт, Лок предлага урамнотежена поделба на политичката власт во законодавна и извршна власт.⁴⁴²

⁴⁴⁰<http://symplokesesebastianmolinafilo.blogspot.com/2012/01/el-liberalismo-politico-de-jlocke.html>

⁴⁴¹ <http://symplokesesebastianmolinafilo.blogspot.com/2012/01/el-liberalismo-politico-de-jlocke.html>

⁴⁴² <http://sociofes.blogspot.com/2012/08/john-locke-y-el-liberalismo-politico.html>

	Реализам	Либерализам
Интелектуални претходници	Тукидид, Макијавели, Хобс,	Русо, Лок, Кант,
Централен проблем	мир и војна	Соработка
Природа на меѓународниот систем	анархија	ограничена анархија
Актери	државите	држави и недржавни актери
Однесување на актерите	унитарни, рационални и засновани на интереси	заснована на интереси, но и на потрагата по соработка
Агенда	Доминантноста на безбедносните прашања	Политички, економски прашања, итн., унилатерални и мултилатерални
Библиографски или историски референци	- Втората светска војна (1939 - 1945) - Студената војна (1953-1991) - Моргентау, Ханс (1948). „Политика меѓу нациите: Борбата за моќ“	- 14 точки на Вилсон (1918) - Лигата на народите (1920) - Пактот Бриан-Келог (1928) - Атлантската повелба (1941) -Имануел Кант (2003). „Вечен мир“

2. Социолошки либерализам (социо-либерализам)

Социјалниот либерализам или модерен либерализам, или прогресивен либерализам е политичка и економска насока која се залага за симбиоза на социјалната благосостојба и слободата на поединците, одбрана на социјалната регулација, како и многу умерена интервенција на државата во економијата, со цел да се изгради социјална пазарна економија.

Нееднаквоста е услов што социјалните либерали честопати се обидуваат да го поправат: може да биде расната нееднаквост, економската нееднаквост или друга форма на нееднаквост.

Либералниот социјалист по дефиниција е застапник на секуларната држава, нетолерантен од каков било вид расизам. Тој е убеден дека здравјето, образованието, правдата и безбедноста мора да бидат јавни и ефикасни, иако јавноста не значи слобода. Тоа значи дека граѓаните плаќаат некои даноци, за системот да им овозможи на сите луѓе со повеќе или помалку ресурси, да имаат пристап до системот за квалитет што се однесува на здравјето, како *conditio sine quatum*⁴⁴³ на развојот на поединецот, како и на образованието, како единствен начин за вистинска и целосна слобода.

Првите социјални либерали се појавија во текот на деветнаесеттиот век и ги формулираа своите ставови како одговор на класичниот либерализам во седумнаесеттиот и осумнаесеттиот век.

Според социолибералите, државата ги регулира и штити граѓанските слободи, но не може да ја узурпира автономијата на поединците. Затоа, суверенитетот престојува исклучиво во државјанство и се пренесува преку механизмите на либералната демократија. Тие, исто така, ја бранат идејата дека државата не мора да ги морализира граѓаните, туку, напротив, има обврска да ја гарантира нивната морална автономија, бидејќи моралот е во приватната сфера. Затоа, тие ја бранат секуларната концепција на државата, се залагаат за целосна поделба помеѓу религијата и државата.

Што се однесува на меѓународните односи социолошкиот либерализам е теорија според која меѓународните односи не се однесуваат само на односите

⁴⁴³ Mill, S. J. On liberty, Hackett Publishing, Sep 1, 1978, p.30

држава - држава, туку и на транснационалните односи, односно на односите меѓу луѓето, групите и организациите што припаѓаат на различни земји. Социолошките либерали сметаат дека транснационалните односи се повеќе се важен аспект на меѓународните односи.⁴⁴⁴

Со фокусирање на транснационалните односи, социолошките либерали се враќаат на една стара тема во либералното размислување: идејата дека односите меѓу луѓето се поодржливи на мирот, отколку што се односите меѓу националните влади. Многу социолошки либерали ја имаат идејата дека транснационалните односи меѓу луѓето од различни земји помагаат да се создаде нова форма на човечко општество кое постои заедно со или дури и во конкуренција со националната држава.⁴⁴⁵

Социолошките либерали мислат дека меѓународните односи не се само проучување на односите помеѓу националните влади, туку и меѓу приватните поединци, кои станала важни варијабли во глобалната политика, во најмалку пет причини:

1. Ерозија и дисперзија на државната и владината моќ.
2. Појавата на глобалната телевизија, проширувањето на користењето на компјутерите на работното место, растот на патувањето во странство и миграциите на народите, ширењето на образовните институции, ги подобрија аналитичките вештини на поединците.
3. Пренатрупаноста кон глобалната агенда на нови, меѓузависни прашања (како што се загадувањето на животната средина, валутната криза, трговијата со дрога, СИДА и тероризам) придонесоа за поголеми процеси со кои глобалната динамика влијае врз благосостојбата на поединците.
4. Револуцијата на информатичките технологии им овозможи на граѓаните и политичарите буквално да ја видат агрегацијата на микро акциите во макро исходите. Луѓето сега можат да го набљудуваат интензитетот на собраната поддршка како уличните собири, соопштенијата на функционери, одзивите на

⁴⁴⁴Gonzalez, S. M. La teoría de las Relaciones Internacionales en los albores del siglo XXI: diálogo, disidencia, aproximaciones, Revista CIDOB d'Afers Internacionals, núm. 56, p. 7-52

⁴⁴⁵ Jackson, R & Sorensen, G. Introduction to International Relations: theories and approaches, Oxford University press, p. 102

противниците и разни други настани кои се прикажуват и толкуваат на телевизиски екрани ширум светот.

5. Овој новооткриен капацитет на граѓаните да ја видат својата улога во динамиката на агрегацијата е длабоко променет можеби дури и намален, во степенот до кој организациите и лидерството се фактори во мобилизацијата на јавноста. Лидерите се повеќе стануваат следбеници, бидејќи поединците стануваат сè повеќе свесни дека нивните постапки можат да имаат последици.⁴⁴⁶

3) Институционален либерализам

Овој тренд на либерализам смета дека институциите промовираат, подобруваат и ја зголемуваат трајноста на времетраењето на меѓународната соработка.

Кои се меѓународните институции? или со други зборови: Што проучува институционалниот либерализам? За Кохан се „група на упорни и меѓусебно поврзани правила (формални и неформални), кои пропишуваат улоги на однесувања, стриктни активности и обликуваат очекувања“⁴⁴⁷. Со други зборови, институциите се нормативни механизми на меѓународните односи кои сакаат да влијаат врз однесувањето на нивните актери.

Учеството во меѓународни институции произлегува од акција, суверена или доброволна, којшто сака да им се придржи генерира обврски кои зависат од видот на институцијата. Во замена за овој „придонес“ (конвергенција на политиките кои водат кон соработка), поттикот лежи во фактот дека во рамките на меѓународните институции, се зголемува можноста за постигнување на планираните цели преку пониски трошоци, напори и рокови.⁴⁴⁸

Според Кохан, меѓународните институции може да се фромират во три вида:

а) Меѓувладини организации- се составуваат од меѓународни организации создадени од национални влади. Тие се формални бирократски инстанци со

⁴⁴⁶Ibid, p.103.

⁴⁴⁷ Krasner, D. S (ed.), International Regimes, Ithaca, Coronell University Press, 1983

⁴⁴⁸Ibid.

привремена стабилност, базирани на прецизни норми. Овие норми се меѓународни договори (кои генерираат законски обврски кон нивните членови) и оние внатрешни упатства со кои се утврдува начинот на кој организмите се структурирани и ги извршуваат нивните соодветни активности. Постојат глобални меѓународни организации (Организација на Обединетите нации, ООН, Организацијата за економска соработка и развој, ОЕЦД, Организацијата на Северноатлантскиот договор, НАТО), регионални (Организација на американските држави, Европската Унија, ЕУ; Асоцијацијата на југоисточни азиски нации, АСЕАН, итн), субрегионални (Јужниот заеднички пазар, Меркосур, Боливарската алијанса за Нашата Америка, Алба; заедницата на Карибите, КАРИКОМ, за своите акроним на англиски јазик, итн).⁴⁴⁹

б) Меѓународни режими- Тие се состојат од институционализирани правила со помала формалност и поголема флексибилност во однос на меѓувладините организации, имајќи предвид дека стандардите врз кои се темелат не се задолжителни. Овие ентитети се конституирани од разни меѓународни актери кои можат да бидат јавни, приватни или мешани, конфигурирани за решавање на конкретни прашања. Иако меѓународните режими не се секогаш само производ на меѓународните договори, туку тие исто така имаат за цел да влијаат на однесувањето на оние кои ги воспоставуваат, промовирајќи го спроведувањето на одредени активности и пропишувањето на други за конкретни прашања. Важно е да се повтори дека иако „меѓународните режими имплицираат обврски, тие не се обврзувачки“.⁴⁵⁰ Пример за ова е меѓународниот режим за заштита на животната средина (составен од договори, конвенции, консензус, итн.).

Според зборовите на Стивен Д. Краснер, меѓународен режим е „збир на имплицитни и експлицитни принципи, норми, правила и процеси на донесување одлуки во кои очекувањата на актерите се спојуваат во одредена област на меѓународните односи.“⁴⁵¹ Во овој сегмент се наоѓаат механизмите за соработка и глобалното и регионално управување кои не се регулирани исклучиво преку

⁴⁴⁹Calduch, R. Las organizaciones internacionales gubernamentales, Ediciones Ciencias Sociales. Madrid, 1991, en: <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-55159/lib1cap9.pdf>

⁴⁵⁰ Keohane, R. After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy, 1984, p.59.

⁴⁵¹ Krasner, D. S. State power and the structure of international Trade, World Politics, Vol. 28, No. 3. (Apr., 1976), pp. 317-347

меѓународни договори, како што се меѓународниот систем за меѓународна соработка за: развој, монетарните режими, трговијата, животната средина, безбедноста, човековите права итн. „Г“ (Г-7, Г-20, Г-77) се исто така важен предмет на проучување на меѓународните режими. Иницијативите за регионална соработка (Самитот во Рио), субрегионални (Алијансата на Пацифик) и бирегионалниот спектар (ибороамериканските самити, ЕУ-Заедницата на латиноамерикански и кариписки држави, CELAC), или помеѓу една земја и еден регион (Самити Кина - Африка, итн.), исто така може да се изучуваат од оваа перспектива.⁴⁵²

Конечно ама не помалку релевантни, формалните и неформалните форми и структури преку кои невладините организации, фондации, универзитети, локалните влади, компании, па дури и организираниот криминал, исто така може да се анализират од оваа точка. Вреди да се каже дека меѓународните режими се ефект или производ на карактеристиките на меѓународниот систем и за возврат, имаат цел да ги регулираат клучните аспекти на тоа.

Според зборовите на Кохан и Нај, иако распределба на меѓународната моќ „длабоко влијае на природата на режимите“, овие, во зависност од горенаведената премиса, исто така можат да влијаат и до одреден степен да ги регулират политичките преговори и донесување на секојдневните одлуки што се случуваат во рамките на меѓународниот систем .⁴⁵³

в) Конвенции- Тие се најмалку формални меѓународни институции и затоа се од најмал интерес за институционалистите. Тие се состојат од меѓународни практики и неформални норми кои произлегуваат од обичај, составени од правила и процедури кои имплицираат во одредени теми. Овој тип на договор ги олеснува актерите да го координираат или усогласат своето однесување едни со други.⁴⁵⁴ Реципроцитетот е пример на една Конвенција, бидејќи лидерите се надеваат дека во рамките на меѓународните преговори, каде што некоја страна соработува или попушта во некои аспекти, другиот го прави истото и со тоа се зголемуваат

⁴⁵² Lallande, J. P. El liberalismo institucional de las relaciones internacionales. en: http://www.academia.edu/32156737/El_Liberalismo_Institucional_de_las_Relaciones_Internacionales

⁴⁵³ Keohane, O. R. & Nye, J. Transnational Relations and World Politics: An Introduction, https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/364783/mod_resource/content/1/keohane-nye_1971.pdf

⁴⁵⁴ Keohane, O. R. Institutions and State Power. Essays in International Relations Theory, Boulder, Colorado, Westview, 1989

шансите за соработка. Најчестиот пример во овој поглед е таканаречената „дилема на затвореникот“, што претставува интересна алатка за објаснување на односот помеѓу перцепциите и однесувањето во сценарио каде првично е подобро да се предаде противникот, иако всушност ако соработува со нив ќе им генерира повисоки приходи.⁴⁵⁵

Во неколку случаи овие три димензии на меѓународните институции коегзистираат едни со други. На пример, режимот на меѓународната трговија е засилен преку Светската трговска организација (СТО), наследничка на Општата спогодба за царини и трговија (ГАТТ, акроним на англиски јазик) и формирана во 1995 година, во рамките на кои се направени исто така, билатерални преговори кои често се одржуваат врз основа на реципроцитет во однос на меѓусебна трговска концесија.⁴⁵⁶ Во други случаи, меѓународните институции не се секогаш заштитени со формулата на меѓународните организации. Споменатата Алијанса на Пацификот, иницијатива за регионална интеграција, формирана од Колумбија, Чиле, Мексико и Перу е пример за ова.⁴⁵⁷ Можно е некои меѓународни институции што се материјализираат во механизмите за соработка, со постепено постигнување повисоки нивоа на институционализација, можат да мутираат, да се формализираат преку мултилатерални организации. Ова се случи во 2010 година кога беше создадена организацијата, Жените како организам на системот на Обединетите нации. Во други случаи, како што веќе споменав "Г-7, Г-20, Г-77", па дури и меѓународните неформални мрежи, нивната динамичност и понекогаш ефикасноста се базира токму на тоа што не зависат од меѓународните бирократски организми.

⁴⁵⁵Ibid.

⁴⁵⁶Ibid

⁴⁵⁷ Lallande, J. P. El liberalismo institucional de las relaciones internacionales. en: http://www.academia.edu/32156737/El_Liberalismo_Institucional_de_las_Relaciones_Internacionales

3.1. Основните премиси на институционалниот либерализам

- Институциите промовират, ја подобруваат и ја зголемуваат трајноста на меѓународната соработка.

- Меѓународни институции, преку правила и формални тела (меѓународни договори) и неформални (механизми за соработка, итн.) или преку мешавина од двете (меѓународни режими), во својата димензија на регулаторни ресурси на меѓународните односи, се обидуваат да влијаат врз однесувањето на нејзините актери, промовирајќи и зајакнувајќи ја соработката меѓу нив.

- Меѓународните режими ја поттикнуваат конвергенцијата на политиките помеѓу различни актери, генерирајќи очекувања и ако се успешни, ги задоволува.

- Слабоста на меѓународните институции е тоа што нивните стандарди и постапки не се задолжителни (обврзувачки), што се објаснува од тоа што меѓународната соработка зависи од политичката волја на тие што сакаат да го практикуваат во даден момент.

- Соработката мора да се разликува од хармонијата. За да има соработка потребно е две или повеќе страни да одлучат да ги приспособат нивните однесувања, така што преку конвергенција на акции, ќе се генерира една заедничка цел.

- Структурата, дизајнот, процесот на донесување одлуки и функционалноста на меѓународната соработка, меѓународните агенции, механизмите за соработка, меѓу другото, играат клучна улога, бидејќи овие фактори ја одредуваат способноста на овие субјекти да соработуваат и со тоа да ги постигнат своите цели

- Бюрократско-административните апарати посветени на меѓународна соработка, меѓународните режими и конвенции, во зависност од секој случај, се способни да го водат однесувањето на меѓународните актери, моделирајќи ги очекувањата и однесувањата во неговото поле на дејствување.

- Овој тип на структури и институции влијаат во однесувањето на државата, затоа што неговата природа е од убедлива цел. Нивните модели на акција генерираат очекувања и помогат да се создадат стандарди кои за возврат ќе ги зајакнуваат создадените институции.

- Таквите меѓународни стандарди и регулативи се наменети да го „усогласат“ однесувањето на актерите во корист на колективните цели, што се постигнува со поттик, иако тоа исто така може да прибегнува кон насилство.

- Меѓународните институции, обидувајќи се да влијаат на однесувањето на меѓународните актери и олеснувајќи ја нивната соработка, влијае на глобално или регионално управување на специфични прашања.⁴⁵⁸

Институционалниот либерализам става акцент врз институциите и нивната структура како клучен фактор на кој зависи соработката меѓу различните меѓународни актери.⁴⁵⁹ Меѓутоа, како и во секоја друга теорија, либералните постулати не можат да објаснат за себе различни теми, мотивации и ефекти од меѓународната соработка. На пример, институционалниот либерализам не ги објаснува искуствата на соработка, каде нејзината имплементација е реализирање на надворешната политика која има тенденција да врши влијание и моќ од страна на понудувачот до корисникот. Слично на тоа, оние искуства во кои се врши меѓународна соработка, благодарение на раководството на хегемонистичка земја, исто така се надвор од либералните простори. Исто така, визиите во кои меѓународната соработка се смета за неоимперијална стратегија не може да се проучи од оваа теоретска матрица. Истото се случува кога и покрај постоењето на правила и институции, власта не ги почитува целосно поради недостаток на политичка волја.

Според овие пристапи институционалниот либерализам, а со тоа и нивното значење треба да се сметат како само еден аналитички пристап на меѓународните односи, а не теорија, сама по себе, бидејќи неговите основи немаат цврсти постулати.⁴⁶⁰ Надвор од овие пристапи, кога меѓународната соработка во голема мера зависи од главните причини за кои се активираат искуствата за меѓународна

⁴⁵⁸Lallande, J. P. El liberalismo institucional de las relaciones internacionales. en: http://www.academia.edu/32156737/El_Liberalismo_Institucional_de_las_Relaciones_Internacionales

⁴⁵⁹Burguete, Ch. A. Los regionalismos frente a la agenda de seguridad internacional, México, UNAM, 2011, p. 194

⁴⁶⁰ Richard, M & Zacher, W. M. “Liberal International Theory: Common Threads, Divergent Stands”, en Charles Kegley, In Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neo-Liberal Challenge, New York, St. Martin’s Press, 1995, цитирано во Moravcsik, A. “Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics”, International Organization, vol. 51, núm. 4, 1997, p. 515

соработка, во поголем или помал степен, постигнуват политики меѓу засегнатите страни. Од друга страна, кога меѓународна соработка зависи во голема мера од институциите (владини канцеларии, агенции за соработка, мултилатерални организации - ОН, ОАС, или наднационални примероци на ЕУ, механизми за соработка, Пацифик Алијанса итн., режими, формални и неформални правила, меѓу другите).

Институционалниот либерализам е теорија на меѓународните односи што подобро може да ги објасни овие настани на меѓународна соработка. Накратко, ако сакате да ја проучувате билатералната, мултилатералната, субрегионалната, субнационалната соработка, северно-северниот ред, север-југ, југ-југ, триаголен ред, меѓу другото, на теми толку различни како што се развојот, трговијата, разоружувањето, животната средина, каде што институциите играат важна улога во процесите и ефектите, институционалниот либерализам нуди соодветни теоретски основи за тоа.

Во секој случај, со оглед на тоа што мотивациите за меѓународна соработка се од различна природа, се сугерира нашироко, во зависност од искуството на соработка помеѓу меѓународните актери, да се користат теориски платформи кои најдобро одговараат на одреден објект на студија. Во оваа смисла, комплементацијата на некои теории за меѓународни односи за да се објасни истиот настан, е методолошки ресурс што сè повеќе се користи во академската област на ова дисциплина.

4. Републиканскиот либерализам и тезата за демократски мир

Републиканскиот либерализам е теорија за меѓународни односи која тврди дека либералните демократии (ретко, ако некогаш) одат во војна / се борат една со друга и во таа смисла се помирни. Особено, оваа теорија смета дека демократиите имаат тенденција да се однесуваат во областа на надворешната политика на таков начин што ќе им овозможи да ги достигнат условите за решавање на кризата меѓу државите без да се прибегнуваат кон употреба на сила. Меѓутоа, теоријата не предлага дека демократиите се помирни отколку недемократиите, бидејќи многу демократии се вклучени во војни со недемократиите.⁴⁶¹

Централната хипотеза на демократскиот мир тврди дека „демократиите не се напаѓаат меѓу себе“.⁴⁶² Признавајќи дека „демократиите се толку склони кон војна и конфликт колку и недемократските држави“, неговите поддржувачи прокламираат дека „демократиите речиси никогаш не водат големи војни меѓу себе“.⁴⁶³ Таквата претпоставка се смета како академско правило за политичките науки и се брани „како најблиско нешто до емпириски закон во проучувањето на меѓународните односи“.⁴⁶⁴ Не само што претпоставува дека војната меѓу демократиите е исклучителен настан, но и дека конфликтите меѓу демократиите редовно се решаваат преку мирни преговори или дипломатски посредувања, ретко прибегнувајќи се кон употреба на воена сила.⁴⁶⁵

Теоретичарите на Демократскиот мир потврдуваат дека изградбата на меѓународниот мир е предмет на глобалната промоција на еден хомоген политички систем и дека таков универзално-пацифистички модел е демократијата. Развојот на

⁴⁶¹ Jackson, R. & Sorensen, G. Introduction to international relations: theories and approaches, Oxford University Press, 2007. p. 111.

⁴⁶² Presidente Clinton, 1994, New York Times, 26 de enero, p. A17, en Owen, How Liberalism Produces Democratic Peace, Op. Cit., pg. 87.

⁴⁶³ Maoz, The Controversy over the Democratic Peace, Op. Cit., pg. 162.

⁴⁶⁴ Levy, J, S. Domestic Politics and War, 1989 во Robert I. Rotberg and Theodore K. Rabb, The Origin and Prevention of Major Wars (New York: Cambridge University Press), p. 88.

⁴⁶⁵ Russett, B. The Democratic Peace, en International Security, Harvard College and the Massachusetts Institute of Technology, Vol. 19, N°4, (Spring 1995) pp. 164-184.

оваа идеја бара иницијатива за прецизност на она што значи демократија во контекст на предложената хипотеза.

Преиспитувајќи ја општо прифатената идеја дека „постојат многу форми на демократија“⁴⁶⁶, може да се утврди дека е точно дека секоја демократска држава има свои особености, но забележливо е дека тие делат "основни елементи кои лежат во основата на либералниот демократски модел"⁴⁶⁷. Условот за постигнување на универзален човечки стремеж за самореализација и максимирање на опциите, вели Брежински⁴⁶⁸, е да се воспостави политички поредок кој ќе го признае достоинството и ќе го почитува гледиштето на поединецот.

С.В. Макферсон ја опишува демократијата како „многу повеќе“ отколку „систем на власт“: „како квалитет кој го опфаќа целиот живот и целото функционирање на една заедница“⁴⁶⁹. Хипотезата за демократскиот мир, тогаш ја разбира демократијата како заеднички политички и етички пакт, преку кој правилата за соработка и мирен соживот се воспоставуваат внатрешно и надворешно меѓу државите кои ги делат сличните принципи.

Во однос на формалните карактеристики на либералната демократија, во структурата на демократскиот општествен договор се вклучени репрезентативни институции кои вршат релативно рестриктивен ефект врз одлуките на шефовите на државите. Универзалното право на глас, конкурентните избори на владетелите, поделбата и паритетот на извршната и законодавната власт, јавната расправа, слободата на политичката опозиција, приватната сопственост, граѓанските права се места на мислење и учество на јавноста наменети за заштита на слободата и сигурноста на секој граѓанин, тоа ќе му овозможи на електоратот да го избере владетелот кој ги почитува и ги признава нивните права. Идеално, ја усогласуваат индивидуалната слобода со колективната слобода.

Литературата на Демократскиот мир ги вклучува групата на демократските институции и норми кои и овозможуваат на либералната идеологија да дејствува врз

⁴⁶⁶ Carothers, Th. Democracy, во Think Again, "Foreign Policy", Carnegie Endowment for International Peace, Summer 1997, pp. 11-18.

⁴⁶⁷ *ibid.*

⁴⁶⁸ Brzezinski, Z. The New Challenges to Human Rights, en Journal of Democracy, 1997, pg.5.

⁴⁶⁹ Macpherson, C. B. La democracia liberal y su época, 1982, Alianza Madrid, 1982. pg. 15, во Strasser, C. La Democracia y lo Democrático, 1991, Grupo Editor Latinoamericano, Argentina, pg. 41.

структурата на државите и да влијае врз нивната надворешна политика. Од една страна, демократските институции би биле безначајни во отсуство на слободата; Од друга страна, благодарение на слободата на печатот, изразувањето, здружувањето, можно е да се знаат надворешните политики на другите држави и да се борат на меѓународно ниво за изградба на траен мир.

Литературата на Демократскиот мир го претставува либералниот пацифизам како вистински феномен управуван од постоечки причински механизам помеѓу либералната идеологија, перцепцијата на заеднички норми и вредности, институционални ограничувања и стратешки однесувања.⁴⁷⁰ Наводната корелација меѓу гореспоменатите фактори бара од своите бранители да формулираат ригорозна теоретска основа, способна да се спротивстави на реалистичните критики кои ја обвинуваат за концептуална флексибилност во своите дефиниции.

Хипотезата за Демократскиот мир предизвика голем интерес во истражувањата на меѓународните односи на деведесеттите години. Интернационалисти од различни култури и школи на мисла, го свртеа своето внимание кон полемиката предложена од мнозинството западни демократии.

Првите директни проучување на позитивна корелација помеѓу демократските политички режими и отсуство на меѓудржавен вооружен конфликт е студијата на Бабст, објавена во 1964 година, која ја користи базата на податоци на модерното војување елаборирана во 1942 година од страна на Квинси Рајт.⁴⁷¹ Овој прв пристап беше преземен подоцна од страна на Мелвин Мали и Дејвид Сингер (1976) кои ги подложија на проверка своите претпоставки и најдоа дека, од една страна, ако демократиите речиси не се бореле едни со други во периодот 1816-1965, ова се должи на физичкото растојание меѓу нив и на ретките заеднички граници и од друга страна, дека војните во кои учествувале демократиите имале во просек исто времетраење и предизвикале ист број на жртви како меѓународните војни во целина.

⁴⁷⁰Reduccion de conflictos internacionales: Hipotesis de la paz democratica, pp. 3-4 en: <http://www.flacsoandes.edu.ec/biblio/catalog/resGet.php?resId=17234>

⁴⁷¹Schjolset, A. Institutional variance of the democratic peace 1816-2002. In: https://www.files.ethz.ch/isn/93134/2008_schjolset-phd.pdf

Во контекст на демократскиот мир, доделената улога на стандардите е тоа на пропишување на соодветни пацифични методи за решавање на конфликтите меѓу политичките демократии".⁴⁷² Демократиите се обврзани со нормата на „посветеност“ за почитување на меѓусебните граници⁴⁷³ и цели, така што сметаат неправедно или несовесно да се напаѓат меѓусебе.

Во најсовремените формулации, може да се идентификуваат две главни фундаментални варијанти на Демократскиот мир:

- монадична теза, која тврди дека демократиите се секогаш повеќе мирни во нивните односи со други држави од недемократските држави; и
- дијадична теза, помалку амбициозна во предвидливи термини, што изрично подразбира дека демократиите никогаш (или ретко) војуваат со друга демократија.⁴⁷⁴

Теоретичарите на Демократскиот мир ја поддржуваат нивната теза во либералната идеологија. Преземајќи ја слободата како највисока вредност за заштита, убедени дека присилните системи мора да доведат до насилство, тврдат дека нивните идеолошки параметри се претвораат во политика преку структурата и институциите на демократскиот модел. За Дојл, истовремената тенденција на либералните држави за одржување на мирољубиви односи меѓусебе и нивната необична склоноста да се борат со нелибералните држави, се должи на три специфични и доволни причини: демократската застапеност, идеолошка посветеност на основните човекови права и транснационалната меѓузависност,⁴⁷⁵ чие потекло се наоѓа во трите „дефинитивни статии“ на Кант за хипотетичкиот Договор за Вечен мир.

Дојл има три хипотези кои ја карактеризираат дијадичната верзија на демократскиот мир. Првата смета дека либералните демократии имаат тенденција да не прават војна меѓу нив, втората смета дека имаат тенденција да се соединуваат

⁴⁷² Gowa, J. Democratic States and International Disputes, en International Organization, 49,3, Summer 1995, University of Southern California, The MIT Press, 1995, pp. 511-522.

⁴⁷³ Owen, 1994. How Liberalism Produces Democratic Peace, pg. 90.

⁴⁷⁴ Salomon, M. El debate sobre la paz democratica. Una aproximacion critica. file:///C:/Users/User/Desktop/Dialnet-ElDebateSobreLaPazDemocratica-27663.pdf

⁴⁷⁵ Doyle, M. Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs, en Philosophy and Public Affairs (Summer and Fall 1983), во "Michael Doyle on the Democratic Peace", International Security, Vol 19, N°4, (Spring 1995), pg.180.

едни со други и конечно, третата смета дека либералните демократии се агресивни против недемократиите.⁴⁷⁶

Низа емпириски истражувања се обиделе да ја потврдат дијадичката верзија на демократскиот мир. Особено Маоз и Абдолали⁴⁷⁷ го испитувале влијанието на војната меѓу сите можни парови на држави од 1816 до 1976. Биле откриени 332 пара вклучени во меѓусебни војни за време на овој период. Во 20% од случаите демократијата е агресор, а во 23% е нападната. Теоретски само петнаесет војни се развивале помеѓу две демократии, според тоа, во однос на околу 5% на конфликтот меѓу две држави се состоел од две демократии. Сепак, емпириското истражување покажало дека 0% од војните се случуваат меѓу демократиите. Оваа разлика е значајна и би го демонстрирал ефектот на демократскиот мир. Сепак, важно е да се има предвид дека бројот на демократиите во периодот од 1816 до 1976 година значително се разликуваше. Нејзиниот број во текот на 19 век беше многу редок и ова, според многу критичари, може да ги објасни резултатите добиени со оваа истрага.

Маоз и Расет⁴⁷⁸ обезбедија посигурни податоци ограничувајќи го периодот што се разгледувал во анализата на вториот повоен период, поточно помеѓу 1946 и 1986 година. Постојат три причини зошто треба да се смета емпириски овој период за да се потврди отсуството на конфликти меѓу демократиите. Прво, по Втората светска војна бројот на демократиите значително се зголеми, тројно зголемувајќи го бројот на пара демократски држави во споредба со претходниот период. Второ, повоенниот период се карактеризираше со низа нови фактори, како што се економскиот развој и системите за формирање на одбранбени сојузи против заканата од Советскиот Сојуз. Конечно, демократијата покажаа поголема стабилност и издржливост во овој период, поттикнувајќи реципрочни односи на доверба.

Покрај тоа, за да се разјасни истрагата, неопходно е да се ограничи анализата со воведување на два други фактори. Првиот е „соседството“, односно

⁴⁷⁶Ibid.

⁴⁷⁷Maoz, Z. & Abdolali, N. “Regime types and international conflict”, 1989 во: Journal of Conflict Resolution, Vol. 33, n. 1, pp. 3-35.

⁴⁷⁸Maoz, Z. y Russett, B. Normative and structural causes of democratic peace, 1946-1986, во: The American Political Science Review, 1993, Vol. 87, n. 3, pp. 624-638.

географската блискост меѓу две држави. Може да се надеваме дека растојанието ја намалува можноста за конфликт, па контроверзиите меѓу нив треба да се отстранат од пресметката. Сепак, неопходно е одделно да се испита конфликтот меѓу големите сили, дури и кога тие не се блиску еден до друг, бидејќи нивната моќ им дава можност вистински да влезат во конфликт со другите земји, дури и ако тие се далечни. Вториот фактор кој го ограничува обемот на истражувањето е фактот дека една од двете страни е голема сила, па затоа е корисно да се сметаат за неверодостојни конфликтите меѓу големите сили и малите држави и со колониите.⁴⁷⁹

Можните причини за демократски мир се објаснуват со два модели:

- I. институционален / структурен модел
- II. и нормативен / културен модел⁴⁸⁰

I. Објаснувањата наречени „институционални“ или „структурни“ се карактеризираат со внимание на внатрешните фактори на демократскиот политички режим. Особено, овие објаснувања се фокусираат на ефектите што институциите на демократијата ги применуваат врз однесувањето на надворешната политика на државата. Главната теза е дека насилните конфликти меѓу демократиите се ретки, што се демонстрира преку низа претпоставки.

1) Во една демократија рамнотежата на власта (checks and balances), поделбата на власта и присуството на јавна дебата за формулирање на јавната политика подразбира одлука да се влезе во конфликт со големи размери е исклучително тешко да се земе.⁴⁸¹

Во овој контекст, структурните граници кои ја отежнуваат одлуката за војна во демократските режими се главно три.

а) Првиот елемент кој ќе ја отежне одлуката за војна или мир е балансот на овластувањата. Во еден политичкиот систем карактеризиран со присуството на серија на проверки и рамнотежи, што доведува до состојба во која никој од власта на државата е во можност целосно да ги потчини другите, толку важна и опасна

⁴⁷⁹Gobetti, Z. Una revisión de la teoría de la paz democrática. Bo <http://www.scielo.org.co/pdf/recs/n3/n3a03.pdf>

⁴⁸⁰Ibid

⁴⁸¹Russett, B. Grasping the democratic peace: principles for a post-cold war world, New York, Princeton University Press, 1993, p.40.

одлука, како војната не може да се донесува без оглед на консензусот на другите овластувања. Секако, принципот на рамнотежа на моќта се преведува во институционална структура. Особено, се материјализира во присуство на институција која ја игра улогата на рамнотежа, во структурата на политичкиот систем. Сепак, присуството на оваа институција само по себе не е доволно за да се гарантира рамнотежа меѓу овластувањата. Всушност, со цел рамнотежата да може да ја одигра својата улога, неопходно е принципот на рамнотежа на моќ да се смета за вредност само по себе од страна на сите заинтересирани страни. Ова значи дека овој елемент е повеќе поврзан со нормативно / културно објаснување отколку со структурно / институционално. Всушност, концептот на рамнотежа на силите не припаѓа на демократската традиција, туку на онаа на либералната мисла.⁴⁸²

б) Препреката за одлуката на војната е претставена со присуство на институционални вето играчи во политичкиот режим способни да ја блокират владината одлука.⁴⁸³ Фактот дека власта и државата се одвоени не значи дека тие се исто така во рамнотежа. Властите, дури и одвоени, можат меѓусебно да се договорат што доведува до корпоративен систем. Треба да се има предвид фактот дека одлуката да се оди во војна е донесена од страна на влада која бара легитимитет во гласањето на законодавниот орган. Нормално, законодавниот орган не ја негира својата согласност на владата и се ограничува да ја ратификува објавата на војна. Сепак, процесот на донесување одлука мора да го земе предвид видот на институционалните односи меѓу владата и законодавниот орган. На претседателската форма на влада во која Конгресот има силна автономија од претседателот, особено во ситуации на поделена власт, може да се очекува дека толку важна одлука, како што е војната е уште посложена и бара повеќе време за да се донесе. На парламентарните форми на влади преговорите се одвиват во рамките на извршната власт и парламентот е ограничен само на ратификација, без да предизвика големи проблеми. Всушност, во федералните држави, поради застапеноста на локалните интереси во централните институции, владата мора да

⁴⁸²Gobetti, Z. Una revisión de la teoría de la paz democrática. Bo <http://www.scielo.org.co/pdf/recs/n3/n3a03.pdf>

⁴⁸³Tsebelis, G. Veto players: how political institutions work, Princeton, Princeton University Press. 2002.

бара согласност од секоја од единиците на федерацијата, што го прави повеќе комплексно донесувањето на одлуки⁴⁸⁴.

в) Третиот елемент е јавната дебата или капацитетот на притисокот на јавното мислење за владата во политички режим. Како што знаеме, оваа идеја ја покренал Кант во „Вечен мир“. Како Кант мислел, само во политички режим во кој е потребен народен консензус за пристап до владата, политичките лидери внимаваат на барањата на јавното мислење. Ако лидерите на демократијата одлучат да одат во војна против желбите на јавноста, тие треба да ги земат предвид *audience costs*. Како што потврдил Габатз⁴⁸⁵, демократиите имаат тенденција да не одат во војна, кога изборните циклуси се ближат за да избегнат потенциално губење на консензус и да ризикуваат изборен пораз. Консензусот на јавното мислење во одлуката на војната е од суштинско значење во демократијата. Дефиницијата на националниот интерес станува централен фактор за добивањето на јавен консензус⁴⁸⁶. Покрај тоа, демократиите не се сите исти. Притисокот на јавното мислење може да има различни ефекти во зависност од видот на институционалната структура што ја претставува државата. Можно е да постојат демократии кои се поотворени од другите за влијанието на јавното мислење врз прашањата на надворешната политика. Ова зависи од степенот на концентрација на моќ што го претставува институционалниот систем. Особено, притисокот на јавното мислење, се чини дека е поефикасен во демократиите каде што власта е фрагментирана и децентрализирана, со слаби институции и силни организирани социјални групи.

2) Лидерите на другите демократски земји ги знаат тешкотиите и ограничувањата што им се наметнуваат на демократиите во одлуката да се оди во војна⁴⁸⁷. Идејата е дека демократиите се „транспарентни“ политички системи во кои процесот на донесување одлуки, поради присуството на политичка опозиција и слободата на информирање, е целосно видлив од надвор. Оваа состојба на

⁴⁸⁴Silverstone, A. S. Federal democratic peace: domestic institution and international conflict in the early american republic”, во: Security Studies, Vol. 13, n. 3, 2005 pp. 1-55.

⁴⁸⁵Gaubatz, T. K. Elections and war: the electoral incentive in the democratic politics of war and peace, Stanford, Stanford University Press, 1999

⁴⁸⁶Reiter, D. & Stam, A. Democracies at war, Princeton: Princeton University Press, 2002.

⁴⁸⁷Russett, B. Grasping the democratic peace: principles for a post-cold war world, New York, Princeton University Press, 1993, p.40.

реципроцитет на транспарентност ќе може да создаде клима на доверба меѓу демократиите и да се реши безбедносната дилема⁴⁸⁸

Сепак, не сите студии се согласуваат за транспарентната природа на однесувањето на надворешната политика на демократиите. Некои истражувања покажаа дека во многу прашања, особено во врска со воената безбедност, дури и демократиите имаат тенденција да ја задржат најголемата можна резерва⁴⁸⁹. Меѓутоа, во кризи меѓу демократиите, овој недостаток на меѓусебна информација не претставува проблем за да се загрозат дипломатските преговори. Ова се должи на присуството на организации кои ја играат улогата на менаџери на односите меѓу демократските држави⁴⁹⁰.

3) Лидерите на демократиите се свесни дека на другите демократии им е потребно време да одлучуваат и дека не можат да нападнат со изненадување⁴⁹¹. Оваа хипотеза се базира на идејата дека демократиите, барајќи време да одлучуваат, не се во состојба да организираат изненадни напади против нивните противници. Ова значи дека во криза меѓу двете демократии и двете ќе знаат дека дипломатските преговори ќе треба време за да се комплетираат, без ризик да бидат прекинати со изненаден напад. Употребата на превентивна војна е испишана во теоријата на Гилпен како алатка која хегемонистичката моќ ја користи за одржување на статус кво.⁴⁹² Меѓутоа, самиот Гилпин го нагласува фактот дека не сите промени во меѓународниот систем се карактеризираат со превентивни војни и хегемонистички војни. Постои можност за мирна промена на меѓународниот систем. Најочигледен пример е премин од улогата на хегемонистичката моќ на Велика Британија во САД во текот на дваесеттиот век. Овој чекор беше спроведен без двете земји да влезат во војна едни со други, затоа што и двете претставуваат серија на заеднички вредности.

⁴⁸⁸Doyle, M. W. *Ways of war and peace: realism, liberalism, and socialism*, New York, Norton & Co 1997, 1151-1169.

⁴⁸⁹Finel, B. I. y Lord, K. M. "The surprising logic of transparency", en: *International Studies Quarterly*, Vol. 43, 1999, pp. 325-339.

⁴⁹⁰Dembinski, M. & Hasenclever, A. & Wagner, W. Towards an executive peace? The ambivalent effects of inter-democratic institutions on democracy, peace, and war, во: *International Politics*, Vol. 41, n. 4, 2004 pp. 545-565.

⁴⁹¹Russett, B. *Grasping the democratic peace: principles for a post-cold war world*, New York, Princeton University Press, 1993, p.40.

⁴⁹²Gilpin, R. *War and change in the international system*, Princeton, Princeton University Press, 1981.

Лидерите на недемократии не се ограничени од границите на донесување одлуки и според тоа, лесно можат брзо и тајно да одлучат за почетокот на агресивната војна.⁴⁹³ Авторитарните режими не ги претставуваат внатрешните фактори кои ги идентификувавме во демократијата. Всушност, не постои правно одвојување на овластувањата или ефективно функционирање на принципот на рамнотежа на овластувањата, а притисокот на јавното мислење може да нема влијание врз опциите за надворешна политика на владата. Авторитарните режими можат да се поделат на три вида. На прво место, постојат авторитарни воени режими во кои вооружените сили станале доминантна група во општеството и остваруваат форма на ефективна контрола или насочување на граѓанската влада. Второ, постојат лични авторитарни режими, исто така познати како лични диктатури, во кои само една личност се наоѓа на врвот на најважните институции на режимот.⁴⁹⁴

Имено, авторитарните режими од секаков вид не претставуваат никаква форма на транспарентност во однос на намерите на надворешнополитичкото однесување и уште помалку, во контролата на вооружувањето. Затоа, лидерите на една држава, без разлика дали се демократски или недемократски, во конфронтација со недемократија, ќе започнат превентивен напад за да избегнат неочекуван напад.⁴⁹⁵

Како заклучок, структурниот / институционалниот модел има многу ограничувања во објаснувањето на демократскиот мир. Прво, рамнотежата на овластувањата не може да се смета за институционален фактор и затоа не може да биде дел од тој модел. Покрај тоа, поделбата на власта е во состојба да ги забави политичките одлуки, но не и да го блокира. Ова значи дека отсуството на превентивни војни на демократијата не е поврзано со бавноста во донесувањето одлуки. Во однос на јавното мислење, она не секогаш се противи на употребата на сила, мора да се запрашаме зошто и во кои контексти јавното мислење се

⁴⁹³Russett, B. *Grasping the democratic peace: principles for a post-cold war world*, New York, Princeton University Press, 1993, p.40.

⁴⁹⁴Gobetti, Z. Una revisión de la teoría de la paz democrática. Bo <http://www.scielo.org.co/pdf/recs/n3/n3a03.pdf>

⁴⁹⁵Russett, B. *Grasping the democratic peace: principles for a post-cold war world*, New York, Princeton University Press, 1993, p.40.

манифестира против војната. Аргументот дека противењето на војната е поврзано со економските трошоци и човечките животи што ги наметнува, се чини дека не се проверува во сите случаи. На пример, Втората светска војна ги чинеше САД и во економски и човечки животи, многу повеќе од Виетнамската војна. Сепак, пресудата на јавното мислење и притисокот врз владата против овие две војни не беа исти. проблемот со трошоците не може да биде изложен во апсолутна смисла, но мора да се има предвид целта што сака да се постигне од конфликтот. Зголемувањето на трошоците за Втората светска војна беше разгледано од страна на Американците „само“ затоа што беше искористено за крај што го сметаа за „фер“. Затоа, вниманието на анализата мора да се придвижи кон факторите кои ја карактеризираат културата на една земја. Второ, видовме како демократиите не се "транспарентни" режими како такви, туку можат да го решат проблемот со недостаток на реципрочни информации со прибегнување кон интердемократски организации.

II. Хипотезата наречена „културна“ или „нормативна“⁴⁹⁶ се обидува да го објасни феноменот на демократскиот мир врз основа на фактори кои се припишуваат на културните појави. Овој модел се базира на две фундаментални претпоставки.

1) Во однос на другите држави, лидерите имаат тенденција да ги следат истите правила за решавање на конфликтите кои го карактеризираат внатрешниот политички процес.

2) овие очекуват дека лидерите на другите држави да ги следат, во решавањето на конфликтите, правилата што го карактеризираат нивниот внатрешен политички процес.⁴⁹⁷ Оваа хипотеза, изработена од Кант, тврди дека целиот проект на вечен мир меѓу државите евозможен само ако се пренесуват правилата кои го регулираат внатрешниот политички процес на демократија кон меѓународниот систем. Функционирањето на овие правила е во состојба да ги намали штетните ефекти на анархистичката состојба на овој систем.

⁴⁹⁶Gobetti, Z. Una revisión de la teoría de la paz democrática. Bo <http://www.scielo.org.co/pdf/recs/n3/n3a03.pdf>

⁴⁹⁷Russett, B. Grasping the democratic peace: principles for a post-cold war world, New York, Princeton University Press, 1993, p.35.

3) Во демократија, лидерите имаат тенденција да ги решат политичките разлики со посветеност и ненасилство, почитувајќи го правото на опозиција.⁴⁹⁸ Овој случај го истакнува однесувањето на демократиите во решавањето на внатрешните конфликти. Демократијата е конкурентен, регулиран и ненасилен систем за решавање на конфликти меѓу државните институции, во кои одлуките се донесуваат преку принципот на мнозинство.

4) Демократите ги следат истите правила за мирно решавање на конфликти во однос на другите демократии и очекуваат од нив да го сторат истото.⁴⁹⁹ Во однос на внатрешните пацифистички поттици на демократиите, можеме да се осврнеме на она што го рековме за улогата на јавното мислење и ефектот на системот на избори врз спроведувањето на надворешната политика на државата. Најсилниот внатрешен поттик против одлуката за владина војна е противењето на јавното мислење. Видовме дека причините за ваквата опозиција не може да се идентификуваат исклучиво во економската евалуација на војната.

Затоа, неопходно е да се анализираат културните причини кои го водат јавното мислење на една земја за да се изразува против војната.

Некои истражувања покажаа дека јавноста е поврзана со меѓународната политика преку „когнитивни шеми“, во кои има серија вредности ставени во хиерархија меѓу себе.⁵⁰⁰

Причините зошто јавното мислење може да се покажува против војната може да се комбинира во два вида. Прво, јавноста може да го изрази своето противење на војна ако смета дека се повредени националните интереси. Второ, употребата на силата мора да се смета за „легитимна“ од страна на јавноста. Ако тоа не е случај, ќе се соочи со силно противење. Јавното мислење ќе се спротивстави или ќе поддржи војна врз основа на перцепцијата на закана за конститутивните вредности на заедницата. Јавните мислења на либералните демократии тенденциозно се спротивставуваат на војна, освен ако војната не се

⁴⁹⁸Ibid.

⁴⁹⁹Ibid.

⁵⁰⁰Gobetti, Z. Una revisión de la teoría de la paz democrática. Bo <http://www.scielo.org.co/pdf/recs/n3/n3a03.pdf>

смета за неопходна и „легитимна“.⁵⁰¹ Легитимитетот се определува врз основа на почитување на правилата на однесување кои произлегуваат од принципите и вредностите на либералната традиција. Ова не значи дека либералните демократии никогаш не војуваат, но, како и во нивната внатрешна политика, тие имаат тенденција да ја регулираат употребата на сила за исполнување на збир на вредности и принципи кои се однесуваат на либералната традиција.

Овен⁵⁰² тврди дека либералните водачи имаат тенденција да им дадат доверба на државите што ги гледаат како либерални демократии. Во таа смисла, посебниот мир меѓу либералните демократии не може да се смета за општ закон, бидејќи овој ефект се случува само ако тие се перцепираат од другите како такви. Ова го свртува целото внимание на улогата на „перцепцијата“ на либералните лидери, особено на јавното мислење. Оваа теорија помага да се реши проблемот со некои сомнителни случаи во кои две либерални демократии влегле во војна едни со други. Присуството на демократски режим и либерализам во спорот меѓу двете држави само по себе не е доволен услов за да нема војна меѓу нив. Перцепцијата на двете страни е од клучно значење. Не е секогаш точно дека либералните демократии меѓусебно се признаваат како такви и ако тоа не е случај, веројатно јавното мислење не смета дека употребата на сила е нелегална.

Колку е поголема стабилноста на демократскиот режим, толку е поголемо влијанието што правилата на мирно решавање на конфликти ќе го вршат врз однесувањето на надворешната политика. За да се започне конфликт помеѓу демократиите, неопходно е барем еден од нив да биде нестабилен политички режим.⁵⁰³

Според горенаведеното може да се каже дека во нормативно-културниот модел, војната меѓу демократските режими и недемократските режими често се случува бидејќи:

⁵⁰¹MacMillan, J. Liberalism and the democratic peace, во : Review of International Studies, n. 30, 2004, pp. 179-200.

⁵⁰²Owen, J. M. How liberalism produces democratic peace”, во: International Security, Vol. 19, n. 2, 1994, pp. 87-125.

⁵⁰³Russett, B. Grasping the democratic peace: principles for a post-cold war world, New York, Princeton University Press, 1993, p.35.

1) Лидерите на автократскиот режим го користат насилството против противниците како метод за решавање на спорови во внатрешниот политички процес.

2) Автократските режими го користат насилството или се закануват со негова употреба во нивните конфликти со други држави.

3) Нормите за решавање на конфликти меѓу демократиите не се ефективни во односите со недемократиите, а тоа ги принудува демократиите да усвојат агресивно однесување против недемократиите⁵⁰⁴.

Културниот/нормативниот модел ја направија интерпретацијата на демократскиот мир најубедлива. На прво место, овој модел е во состојба да понуди објаснување за тоа како нормите на спроведувањето на надворешната политика на државите можат да се споредат со внатрешните норми за решавање на конфликти. Второ, моделот е способен да презентира теорија за формирање на концептот на национален интерес, земајќи ги предвид политичките вредности на јавното мислење. Покрај тоа, овој модел може да понуди, преку анализа на перцепцијата и признавањето кај либералните демократии, корисни објаснувања за решавање на сомнителни случаи кога се појавија конфликти меѓу либералните демократии.

Како што видовме хипотезата за демократски мир гарантира дека меѓусебната перцепција на либералните демократии како држави кои делат либерални принципи и заеднички цели, ја зајакнува нивната братска врска. Веројатно, либерално-демократските нации, со своите мали варијанти, се гледаат на релативно стабилен начин. Тие се сметаат како држави доминирани од страна на либералната идеологија, во теорија и во практика, чија политичка организација ја поддржува отворената дискусија и редовните конкурентни избори. Режији во кои доминираат личната слобода и самоопределувањето. Социјални модели кои промовираат плодни дебати за јавната благосостојба и ја промовираат еднаквоста на сите граѓани пред законот.⁵⁰⁵

За демократската теорија, желбата да се избегне војна и се припишува на меѓусебната перцепција на сличности во општествено-политичкиот поредок на

⁵⁰⁴ Ibid

⁵⁰⁵ Owen, H. *Liberalism-Produces Democratic Peace*, 1996, pg.102.

државите. Од друга страна, резултат на грешка во перцепцијата на другиот може да биде кршење на меѓудржавниот мир. Ако демократиите имаат тенденција да не им веруваат на државите кои немаат застапеност на граѓаните и социјални ограничувања, веројатно е дека соочувајќи се со опасноста од евентуална агресија, би можеле да покажат подготвеност да одат во војна ако тоа им служи на либералните цели.

5. Неолиберализмот на Роберт Кохан (Robert Keohane) и Џозеф Нај (Joseph Nye) (теоријата на меѓузависност)

Изградбата на современите меѓународни односи е во голема мера определена од страна на соработка меѓу суверени држави за решавање на проблемите на глобалната агенда. По Втората светска војна, со подемот на економските проблеми на врвот на дипломатската агенда, предизвикани од комбинација на фактори: деградацијата на системот Бретон Вудс, растечката важност на економијата и социјалната заштита во домашната политика на напредните општества, оживувањето на протекционистички агресивни импулси за ограничување на негативните ефекти и зголемување на придобивките на меѓузависност, како и револтот на Третиот свет⁵⁰⁶, усогласувањето на државните политики фокусирани на соработка претставува важна константа во човековиот развој, како што нагласи Организацијата на Обединетите нации: „Да се постигне меѓународна соработка во решавањето на меѓународни проблеми од економски, социјален, културен или хуманитарен карактер, и во промовирање и поттикнување на почитувањето на човековите права и основните слободи за сите" (ОН, 1945).

По шеесеттите и седумдесеттите години, политичките, социјалните, културните и економските услови на просторот за соработка беа модифицирани; тие беа постепено окупирани од локалните власти, градови и општини. За академиците и политичарите од овој период главниот проблем беше да се објасни како конститутивните единици на суверени држави, исто така, учествуваа во

⁵⁰⁶ Hoffmann, S. *Essays in Theory and Practice of International Politics*. Boulder, Colorado, Westview Press, 1987, p. 10.

меѓународно сценарио како субнационални актери, донесуваат одлуки, вршат договори и имаат свои претставници во странство. Во седумдесеттите години, комплексната меѓузависност стана една од класичните парадигми за објаснување на меѓународните односи на новите актери кои се појавија на светската сцена.

Во меѓународни термини, меѓузависноста е врската што ја одржуваат две единици, во која секоја од нив зависи од другата, за да опстојуваат, да ги развијат и да ги постигнат своите цели, било да е тоа заедничка цел или различни цели, со што ги обезбедуваат сопствените интереси, но со помош на другите.

За Кохан и Нај меѓузависноста не е само сложена, туку може да биде билатерална или мултилатерална, симетрична или асиметрична, целосна или делумна:

... Може да има различни ограничувања, па дури би можело да биде и случај дека тоа е оптимално, односно кога се добиени нето бенефиции за страните. Меѓузависноста може да биде вертикална (север-југ), или може да биде хоризонтална (север-север); првата резултира со меѓусекторска трговија и трансфер на средства во еден правец, додека втората, која вклучува размена на воени материјали, има за цел да постигне предности на економиите на обем и специјализација од страна на индустриски постројки, со реципрочни движења на технологијата и капиталот. Тоа може да додаде форма на меѓузависност, можеби многу помалку прецизна, во смисла Југ-Југ ...⁵⁰⁷

Друг вид на меѓузависност е едноставен, дефиниран како оној во кој „државите немаат капацитет да постигнат оптимални резултати преку едностран национални акции".⁵⁰⁸ Во овој случај:

... што може да се нарече оптимистичка верзија на едноставна меѓузависност, тврди дека повисоките нивоа на трансакции доведуваат до поголема соработка.⁵⁰⁹

Моделот на „комплексната меѓузависност" се базира на дефиниција која одговара на премисата дека овој феномен, во растечка и забрзана форма, ја

⁵⁰⁷Torres, B. Interdependencia, un enfoque util para analisis de las relaciones Mexico-Estados Unidos?, Mexico, 1990, p.21.

⁵⁰⁸Ibid, p.47.

⁵⁰⁹Ibid.

карактеризира светската политика и која им овозможи на авторите да ја формулират она што ја нарекуват новите „парадигми на светската политика“ (*world politics paradigms*). Со меѓузависност според Кохан и Нај, се подразбира следното: „Во заедничка идиома, зависност значи состојба којашто е определена или значително влијаена од надворешните сили. Меѓузависноста, во својата наједноставна дефиниција значи меѓусебна зависност во светската политика се однесува на ситуации кои се карактеризираат со реципрочни ефекти меѓу земјите или меѓу актери од различни земји “.⁵¹⁰

Овој феномен главно произлегува од зголемувањето на бројот, квалитетот и природата на различните интерконекции кои, на меѓународно ниво, се раѓаат меѓу актерите од различни видови. Улогата на недржавните и транснационалните агенти и прашањата кои ги засегаат и вклучуваат нив, е друга детерминанта на највисоките нивоа на меѓузависноста. Меѓузависноста е ретко симетрична, во смисла на тоа дали подеднакво ги засега сите страни.

Еден дополнителен клучен концепт во претставувањето на моделот на „комплексна меѓузависност“ е моќта и неговата критика на реалистичката концепција за него. Формулата, моќ – воена сила која е присутна во аргументот на реализам е одбиена од страна на авторите со меѓузависна перспектива. Но, доведувајќи го во прашање речениот пристап, не само што го покренува прашањето за специфична дефиниција на концептот на моќ, туку и последиците што произлегуваат од пристапот на оваа природа. Со други зборови, реалистичката визија за моќта вклучува цртање на специфична меѓународна структура во корист на одреден вид на актер над другите и бара посебно внимание на одредени прашања, а на други не.

Со оваа визија за моќ, очигледно е „кој“ ја поседува (државата); „зошто“ ја поседува (зато што преовладува анархично меѓународно сценарио обележана со борбата за моќ меѓу народите); „зошто“ ја има (за нејзините безбедносни барања и за одбрана на нејзините национални интереси и меѓународна проекција); во „каква форма“ ја поседува (преку ресурси и материјални сили); и „кога“ и „каде“ ја има (во

⁵¹⁰ Keohane, O. R. & Nye, S. J. Power and Interdependence, 1977 pp. 11-19.

различни моменти, ситуации и прашања, неопределено според тематски области и историски времиња).⁵¹¹

За теоритичарите на меѓузависноста, не е можно да се разберат трансформациите што се случуваат на меѓународна сцена со таква ригидна и пристрасна перцепција за моќта. За нив, важно е да се разберат разликата помеѓу реална моќ и потенцијалната моќ; помеѓу моќта како однос и моќта во смисла на добивање резултати; помеѓу моќта како збир на ресурси и можности и нивна ефективна реализација на ниво на конкретни постигнувања.⁵¹² Оттука, меѓузависната теорија бараа редефинирање на моќта, бидејќи сметаат дека реализмот не ја зафатил мултидимензионалната природа на овој феномен. И истата редефиниција решително влијае на теоретичарите за меѓузависност за нивната анализа на меѓународниот систем.

Повеќе не е Државата, на пример, епицентарот на вниманието, со сеопфатна и апстрактна моќ на располагање. Државата не се појавува како унитарен рационален актер и предвидлив во неговата акција, вклучен во отворена борба заради поголема акумулација на моќ и престиж. За авторите кои тргнуваат од перспективата на меѓузависност, постојат голем број на меѓународни актери од многу разновидна природа и со диференцијални степени и ресурси. Фрагментацијата на меѓународниот систем значи и доминација на постојани конфликтни односи. Постојат - за меѓусебната зависност - простори за соработка и усогласување на интересите. Акумулацијата на воената моќ не се пренесува, нужно и автоматски, на различните преговори и трансакциски сценарија помеѓу две или повеќе противници. На кратко, варијаблите, категориите и концептите кои произлегуваат од меѓузависноста ја одразуваат резултираната промена со користење на различен пристап (од реализам) во однос на моќта.⁵¹³

⁵¹¹ Taylor, T. *Power Politics, Approaches and Theory in International Relations*. New York: Longman Inc., 1978.

⁵¹² Hart, G. "Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations", en *International Organization*, Vol. 30, No. 2, Spring 1976.

⁵¹³ Keohane, O. R. & Nye, S. J. *Power and interdependence*. 1977 pp. 11-19 y 224-226.

„Комплексната меѓузависност“, има три главни карактеристики. Овие карактеристики произлегуваат од критиките што се формулирани за реализмот што Кохане и Нај ги сметат за негови основни елементи:

- преовладува хиерархија во меѓународните политички прашања, според кој има „висока политика“ формирана од прашањата на одбраната и безбедноста и на која и е подредена „ниската политика“ за социо-економски прашања;
- државите се единствените главни актери на светскиот систем; и
- воената сила е ефективен и широко достапен инструмент во остварувањето на целите на надворешната политика и е „вистински“ одреден извор на моќ на различните чинители.

Конститутивните елементи на „комплексната меѓузависност“ се токму спротивното на посоченото⁵¹⁴:

- I. Постојат повеќе канали на интерконекција и интерпретација помеѓу општествата. Во студијата на светската политика треба да се додадат врските помеѓу бирократиите и различните недржавни актери кои се повеќе, поактивно и решително се вклучени во меѓународниот процес. Во принцип, анализата на глобалната реалност треба да ја вклучува улогата на транснационалните односи, производ на експанзивна меѓународна економија.
- II. Отсуството на хиерархија во прашања на светската политика. Меѓузависноста подразбира дека невоените прашања добиваат поголемо значење во меѓународните односи. Агендата на вторите се прошири и стана поконтровверзна и сложена, со што преовладуваат економските и социјалните прашања.
- III. Намалена улога на воената сила. Постојат неколку причини зошто едноставната воената моќ ја губи достапноста и ефективноста. Маргината на безбедност на земјите, воопшто, се зголемила, како и интересот и учеството на јавното мислење за темите поврзани со него; што ја зголемува политичката цена на неговата употреба. Особено, за земјите од Западната

⁵¹⁴ Robert O. Keohane y Joseph S. Nye, *Power...* op. cit., pp. 24-28.

Алијанса, можноста за напад меѓу нив исчезнал. Покрај тоа, воената моќ и заканата за нејзина употреба не е секогаш предност што се пренесува веднаш и ефикасно, на хетерогена мрежа на односи и преговори меѓу различни партнери.

Доколку се присутни условите за „комплексна меѓузависност“, можно е да се дизајнираат алтернативни политики за трансформирање на ресурсите на потенцијалните моќи во ефективни резултати. Целите на различните актери можат да се префрлат од една во друга област, според различни ситуации и контексти, а истото важи и во однос на дистрибуцијата на моќта. На овој начин, процесите кои можат да се манифестираат во рамките на аналитичката рамка предложена од Кохан и Нај, ги имаат следните карактеристики:⁵¹⁵

А. Стратегија за поврзување на теми (таканаречената *linkage strategy*). Во реалистичниот модел, глобалната структура на меѓународниот систем била предодредена со дистрибуција и поседување на кумулус атрибути на моќ; како главен ресурс, воената моќ. Под оваа перспектива, „силните“ држави поседуваат капацитети, основните рекурзивни елементи за да ги постигнат практично, сите нивни цели на светската сцена, преку преплетување (експлицитно или имплицитно) на теми и преговарачки аспекти на војската и закана од нејзина употреба. Оваа „рационалност“ ги опфати сите преговарачки процеси. Во новиот меѓузависен модел, до степен до кој се намалува и девалвира важноста и употребата на сила, оваа автоматска поврзаност престанува да биде присутна. Ова им овозможува на различни актери - дури и на „слабите“ - да ја унапредат стратегијата за поврзување на прашањата според нивната погодност, и распределба на елементите и инструментите на моќ на различни прашања од агендата за преговори.

Б. Поставување на агендата. Со оглед на тоа што не постои строга хиерархија на тематски прашања во меѓународните односи, распоредот на агендата за дискусија станува посложена и конкурентна и помалку ригорозно пропишана. Покрај тоа, односите меѓу државата и другите домашни актери може да доведат до

⁵¹⁵ Ibid., pp. 29-37.

процеси на политизација кои, за возврат, може да влијаат на презентацијата и конформацијата на наведената агенда.

В. Транснационални односи. Под моделот на „сложената меѓузависност“, меѓународните преговори во поголема мера се под влијание на улогата на интересите на недржавните актери и видот и интензитетот на транснационалната поврзаност што тие ја воспоставуваат низ целиот свет. Поделбата меѓу надворешната политика и домашната политика има тенденција да исчезне. Линијата за поделба меѓу двете димензии се брише, бидејќи тие се определуваат реципрочно и се тесно поврзани се додека не го формираат истиот процес кој предизвикува чувствителни влијанија врз одлучувањето во двете сфери.

Г. Улогата на меѓународните организации. Се очекува дека меѓународните мултилатерални механизми и институции играат поважна улога во светската политика. Овие организации ќе делуваат како форум за формирање на коалиции, за медијација на различни интереси и за добивањена релативно консензуални трансакции меѓу страните. Во овие сценарија, најслабите држави можат да комуницираат во блок форма и со тоа да напредуваат во постигнувањето на нивните најприоритетни цели. Исто така, може да се најдат оперативни и заеднички решенија за заедничките проблеми кои влијаат исто и во централните и перифериските држави.

Постојат различни извори кои имаат влијание врз развојот на теоријата на меѓузависност.⁵¹⁶ Од една страна, е важна либералното филозофско размислување. Ова се рефлектира во одредени претпоставки кои се земени од теоретичарите на меѓузависност. За Кеохане и Нај (Robert Keohane and Joseph Nye), на пример, еволуцијата на „комплексната меѓузависност“ е обележана, од девалвацијата на употребата на воената сила за решавање на односите меѓу државите и, истовремено, од централноста и интензитетот на економските врски меѓу страните кои го сочинуваат светскиот систем. Растечката економска транснационализација провоцира еден вид врски и ефекти што го прават непотребно користењето на воената моќ во современите меѓународни односи. Во Моќ и меѓузависност (*Power and Interdependence*) авторите ја одбиват идеалистичка визија за „светот без

⁵¹⁶ <https://revistaei.uchile.cl/index.php/REI/article/view/15518>

граница".⁵¹⁷ Сепак, некако, тие завршуваат грешејќи за истото што го критикуваа. Всушност, ако се анализира во длабочина, концептуализацијата на „новата“ светска реалност може да се види дека неговиот аргумент е основан на класичен поим за економскиот либерализам, според кој зголемување на слободна трговија и меѓународната поделба на поволното производство за различни делови промовира поголема глобална хармонија и подобри можности за мир. За возврат, ова го прави поскапо впуштањето во војна како веројатен механизам за решавање на споровите и контроверзиите меѓу одредените страни.⁵¹⁸ Оваа основна перцепција на меѓународните односи, подоцна, доведе до силна реалистичка критика во смисла дека меѓузависниците се потпираа на претераните очекувања (наивно на јазикот на реализмот) за вредноста и употребата на сила во светската политика, како и за предмореноста на судирот над соработката. Големите меѓународни војни и постојаното ширење на локалните и регионалните конфликти поврзани со ривалството Исток-Запад, според критичарите, ја зајакнуваат централната улога на сила од една страна и тешкотиите за постигнување на соработка или интеграција, од друга страна.

Дополнително, придонесот на либерализмот во однос на меѓусебното зависно размислување се прширува во смисла на плуралистичката перцепција на општествата, улогата на меѓународното право, јавното мислење и државата, меѓу другите.

Од друга страна, може да се спомене влијанието на функционалистичките придонеси врз теоретичарите на меѓузависност. Џозеф С. Нај користи нео-функционалистички пристап во текст објавен во 1971.⁵¹⁹

Функционалната соработка помеѓу различните делови на системот во услови на ширење на прашања од заеднички интерес и споделени проблеми, стана витална. Во ова смисла, акцент е даден на обединувачките економски врски, што ќе овозможи напредок кон поголема политичка интеграција и ќе доведе до воспоставување на постабилни режими.

⁵¹⁷ Brown, L. *World Without Borders: The Interdependence of Nations*. New York: Foreign Policy Association Headline Series, 1972.

⁵¹⁸ <https://revistaei.uchile.cl/index.php/REI/article/view/15518>

⁵¹⁹ Nye, J. *Peace in Parts: Integration and Conflict in Regional Organizations*. Boston: Little, Brown and Co., 1971.

Од анализата на делата на Кеохане и Нај (Keohane and Nye), јасно се гледа овој вид на влијание во нивните студии; особено преку нивните акценти на соработка и одбраната на таканаречените меѓународни режими, дефинирани како „збир на принципи, норми, правила и постапки за донесување одлуки, имплицитни или експлицитни, околу кои очекувањата на актерите се спојуваат околу дадена област на меѓународните односи ".⁵²⁰

⁵²⁰ Keohane, O. R. *After Hegemony*. 1984 p. 57.

МЕЃУЗАВИСНОСТА

Отсуство на употреба на сила	Воена
Недостаток на хиерархија во агендата	Агендите вклучуваат безбедносни, економски, социјални, политички, културни, еколошки, миграциски проблеми итн. Обично никој не доминира постојано на агендите.
Широка агенда	Показател за висока меѓузависност.
Повеќе канали за контакт меѓу општествата	На владино, институционално ниво, помеѓу НВО, социјални, културни врски итн.
Историски контекст	Детерминантен во изградбата на симетрични, асиметрични односи, итн.
Реципрочни ефекти меѓу државите или меѓународните актери	Слабости, чувствителности.
Остварување на моќ ↓ Меѓузависност ↓ Со консензус: хегемонија. Механизми → Со принуда: Зависност(асиметрична меѓузависност или ниска меѓузависност) → Доминација (не постои меѓузависност) →	Институционална димензија, меѓународна организација: институциите отелотворуваат правила коишто го олеснуваат хегемониското проширување; ги легитимизираат нормите на светскиот поредок; избираат елита во периферните земји; апсорбираат „контрахегемонични" идеи. Институциите ја минимизираат употребата на сила. Влијанието на надворешната моќ во една земја, подреденоста, подредениот економски живот, навлезени и испреплетени со други нации. Послабата земја има помалку автономија. Употреба на воена или економска сила. Моќно вршење на моќ. Неодамнешен пример: Ирак.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Врз основа на горенаведеното, се забележува, колку двете теории се контрадикторни една со друга, со други зборови, идеализмот и реализмот имаат многу различни пристапи за објаснување и разбирање на светот и начинот на кој тој функционира, и концептите што ги имаат двете за настанувањето на војните и за постигнување на мирот.

Сепак, и двете теории ги потврдија своите гледишта по години со критичните настани кои веќе се случиле во минатото и кои драстично ја имаат променето историјата на светот. Двете теории имаат недостатоци и предности за да ги исполнат меѓусебните разлики.

Реализмот не успеал да ја објасни важноста на транснационалните врски, свет што полека станува свет без граници и важноста на овој процес. Исто така, реалистите не дале многу значење или објаснување на постојано растечкиот број на меѓународни институции и организации, и нивната улога во избегнувањето на конфликтите или постигнување на мирот. Идеалистите од друга страна пак обезбедија силно објаснување на овие фактори; сепак не успеваат да ја објаснат појавата на толку многу конфликти, па дури и со создавање на многуте меѓународни организации; ниту пак се во можност да го објаснат зголемувањето на сиромаштијата и големата нееднаквост во светот.

За идеалистите, војните во меѓународната заедница во голема мера се предизвикани од страна на индивидуални и себични акти на одредени лидери на држави, на грб на населението. Тие можат да се контролираат со законите и меѓународните организации структурирани според стандардите на етиката. Неопходно е да се гарантира индивидуалната слобода и да се заштитат луѓето од злоупотребата на власта што можат да ја направат владетели во име на нивните институции и општиот интерес.

Војната може да се избегне. Меѓународното општество треба да биде реорганизирано за да ја признае војната како еден од главните меѓународни проблеми и да ги елиминира оние институции кои ја промовираат во корист на оние кои го унапредуваат мирот.

Како што видовме во горенаведнеото главните тези на идеалистите за избегнување на војната се состојат главно од три групи.

Едната повикувала на создавање на меѓународни институции за да го заменат анархичниот систем на рамнотежа на моќ кој доминирал во периодот пред Првата светска војна. Овој нов систем се базирал на принципот на колективна безбедност, што значи дека некој акт на агресија од страна на било која држава би се сметал за агресија кон сите држави. Лигата на народите го отелотворила овој принцип, како одраз на идеалистичкиот акцент на можноста за меѓународна соработка како клучен механизам за решавање на глобалните проблеми.

Втората група на идеалистички програми ја нагласила правната контрола на војната. Се барало да се решат споровите преку законски механизми, како посредување и арбитража. Примери за овие програми биле Постојаниот суд на меѓународната правда како и ратификацијата на Келог-Briand Пактот во 1928 година, со кој била забранета војната, како инструмент на националната политика.⁵²¹

Третата група на идеалистички програми се концентрирала на намалување на инвестициите на државите на оружје, преку договори за контрола на оружјето како и со други средства. Идеализмот главно потекнувал како обид за човекот да стане свесен за своите постапки, по доживувањето на ужасите во Првата светска војна. Како и да е, неколку години по завршувањето, Втората светска војна избувнала и идеализмот губи голем кредибилитет и повеќе се засилила реалистичката теорија.

Според нив, државите ќе коегзистираат во меѓународниот систем во постојана состојба на проблеми и судир на интереси. Егоцентричниот карактер на државите во меѓународниот систем произлегува од вродената желба која е скоро ненаситна, што ја има човекот за моќ.

За реализмот конфликтите во светот не се зло кое може да се искорени, туку се само резултати од својствени сили на човековата природа. Моќта никогаш нема да биде дистрибуирана во меѓународниот систем правично, секогаш ќе има големи сили кои доминираат и ќе ги потчинат другите држави под нивното влијание.

⁵²¹ http://es.wikipedia.org/wiki/Idealismo_en_pol%C3%ADtica_internacional

Способноста да се промени оваа себична природа на државите е нула; Сепак, конфликтите можат да се спречат преку дипломатијата на државите. Дипломатијата ќе биде одговорна да осигура, дека постои рамнотежа на моќ, односно една единствена сила да не биде во можност да доминира во меѓународниот систем целосно.

За многу цели и двата приоди се неопходни, а ниту еден сам по себе не е доволен. Ако се занемари структурата на системот и неговите ограничувања, можат да се добијат анализи кои ќе ги претстават донесувачите на одлуки како релативно слободни со речиси неограничен избор, ограничени само од рамките на сопствените амбиции и достапните ресурси.

Спротивно на ова, ако се занемари донесувањето на одлуки во надворешната политика, никој нема да може во потполност да ја објасни динамиката на меѓународните односи, а многу важни аспекти од надворешното однесување на нациите ќе останат неразјаснети.

Потпирањето исклучиво на моделите на реализмот и нивните претпоставки за рационалноста можат да доведат до негарантиран мир во поглед на меѓународниот систем. Без двоумење е фактот дека нуклеарните оружја и другите карактеристики на меѓународниот систем придонесоа за „долготраен мир“ помеѓу големите сили. Но во исто време, сепак, малиот фокус врз балансите на моќ, корелацијата на силите, како и врз други карактеристики на меѓународниот систем, можат да резултираат со занемарување на опасностите - на пример, командата, комуникациите, контролата, проблемите со разузнавањето или неадекватна обработка на информациите - кои можат да бидат идентификувани и анализирани само од перспективата на донесување на одлуки.

Повеќето од теориите за меѓународните односи паднаа на најважниот испит со тоа што не го предвидоа завршувањето на Студената војна. Преку овој заклучок се поставува и прашањето за тоа колку добро можат претходно елаборираните теории да им помогнат на научниците и теоретичарите во разбирањето на светот по Студената војна. Драматичните настани од крајот на 1980-те години поставија сериозни предизвици за неколку теории на ниво на систем.

Теориите на глобалното општество, меѓусебната зависност, либералниот институционализам поминаа релативно подобро отколку структурниот реализам или различните Марксистички теории. На пример, создавањето на Светската трговска организација и напредокот во процесот на економско соединување на Европа, се чини дека значително придонесоа во поткрепувањето на тврдењата дека дури и во еден анархичен свет, големите сили можат да увидат дека е во нивен интерес да основаат и одржуваат институции за соработка и надминување на пречките од проблемот на „релативна добивка“. Тезата на Вудро Вилсон дека демократскиот свет ќе биде помирен свет, исто така, доживува потврда, барем помеѓу аналитичарите кои даваат значење на фактот дека демократските држави се во можност да востановат „зони на мир“ помеѓу нив.⁵²²

Вилсоновото тврдење дека самоопределувањето го подржува мирот може да биде само делумно точно, но универзална примена на овој принцип не е ниту одржлива ниту пожелна, бидејќи многу често може да резултира со големи крвопролевања. Мирните разделби помеѓу Норвешка и Шведска во 1905 година, како и помеѓу Чешка и Словачка во 1992 година, за жал, не претставуваат универзални правила. Иако навидум се чини дека економските интереси почнуваат да доминираат над националните, етничките или религиозните страсти помеѓу повеќето демократии, овие докази се далеку од потврдени во други делови од светот, вклучувајќи делови од поранешниот Советски Сојуз, поранешна Југославија, Централна Европа, Блискиот Исток, Јужна Азија и Африка.

Уште поважно, иако не може да се отфрли можноста за војна меѓу големите сили, а во исто време процесите на поделба можат нуклеарното оружје да го сместат во рацете на лидери кои не водат грижа за одржување на „статус кво“ позицијата, националните интереси и поимот на национална безбедност се повеќе се дефинираат на начини кои го надминуваат балансот на моќ, кој се наоѓа во суштината на структурниот реализам. Проширената агенда на национални интереси, комбинирана со трендот за поголема демократизација во многу делови од светот, означуваат дека влегуваме во период во кој меѓународните односи повеќе ќе бидат обликувани и ограничувани од релативната моќ на домашните

⁵²² <http://www.vision.org/visionmedia/biography-woodrow-wilson/569.aspx>

сили, отколку од моќта на системот. Честотата на внатрешни конфликти кои преминале во меѓународни конфликти (листата ги вклучува, но не е ограничена на Сомалија, Хаити, Босна и Херцеговина, Авганистан, Руанда, Конго и некои делови од поранешна Југославија), предочува дека „пропаднатите држави“ можат да се натпреваруваат со меѓународната агресија за тоа кој е предводник во војната.⁵²³

Прашањата како што се трговијата, имиграцијата, животната средина и други, може да се очекува дека ќе ја засилат улогата на домашните актери – вклучувајќи го законодавството, јавното мислење, како и етничките, религиозните, економските па дури и регионалните групи на интерес - додека во исто време, тие ќе ја намалуваат способноста на раководните лица да доминираат со процесите, што често се случува за време на војна или криза, бидејќи вештата потрага по националните интереси бара тајност, флексибилност, како и способност брзо да се делува врз основа на тајните информации.

Ако ова предвидување е точно, тоа би требало да ја зајакне вредноста на моделите на донесување на одлуки кои ги вклучуваат националните политички процеси. Какви и да се нивните силни и слаби страни, овие модели изгледаат помалку ранливи од големите настани, како што е крајот на Студената војна. Дури и ако државите мораат да ја делат централната сцена на меѓународните односи со мноштвото на актери кои не се држави, концептите на процесот на донесување на одлуки, како што се обработката на информациите, бирократските политики, групното размислување и многу други, можат подеднакво да се применат и на Светската трговска организација, НАТО, ОПЕК и на нив сличните организации.

Научниците кои се занимаваат со политика сè уште не можат да се согласат за востановување единствен пристап на повеќе нивоа, кој би се однесувал за меѓународните односи и на надворешната политика.

Теориите на глобално општество, меѓузависност, либерален институционализам можат да им бидат од корист на оние историчари на дипломатијата кои се интересираат за развојот на меѓународниот систем и за растечкиот јаз помеѓу барањата насочени кон државите и нивната способност да

⁵²³Јанев, И. Дипломатија, Институт за политички студии, Белград, 2013, [ISBN 978-86-7419-261-0](#), стр. 2

одговорот на тие барања. Може јасно да се увиди дека во иднина веројатноста овој јаз да се проширува е многу поголема отколку веројатноста тој да се стеснува. Историчарите на меѓународните и транснационалните организации, исто така, можат да најдат интересни концепти во овие модели.

Несомнено, основната улога на меѓународните институции се состои во одржување на мирот и безбедноста меѓу државите во согласност со надлежностите кои и се доделени на меѓународната институција. Меѓутоа, успехот на меѓународните институции во решавањето конфликти, сепак, зависи од вклученоста на државите во неговото решавање и од нивната вистинска волја да постигнат мир и безбедност во меѓусебните односи. Честопати очекувањата од меѓународните организации се превисоки, но не треба да се заборави дека тие, како наднационално тело, функционираат во рамки на своите надлежности кои се утврдени во меѓународниот договор со кои се создадени или пак во рамки на содржината на нивниот основачки документ кои се приклучиле кон државите-членки.

Во однос, пак, на улогата на дипломатијата во одржувањето на рамнотежата на моќта, согласно гледиштата на повеќе автори дека само со одржување на принципот на рамнотежа на моќта, може да се обезбеди мирот и безбедноста меѓу државите. Што ќе се случи во современиот свет ако не постои дипломатија и дипломатски преговори меѓу државите? Кој вид на глобален и регионален хаос ќе се случи и што ќе настане со меѓународните комуникација и меѓународните односи? Државите ќе бидат раздвоени и оставени сами. Тие нема да склучуваат мировни договори и да преговараат со соседите, нема да постојат бројни спогодби во областа на военото право, ниту би постоеле бројни договори со кои ќе се регулира прашањето за употребата на одредени видови на оружје. Особено, нема да има ограничување на нуклеарното оружје и негова употреба. Во таков изолиран свет во кој нема да има контакти меѓу земји во кој во суштина би владеела меѓународна анархија, би можеле да го видиме начинот на живот без дипломатија. Следејќи го светот што може да се создаде, без големо преувеличување, може да се заклучи дека насоката во која тие потези ја покажуваат потребата од постоење на зголемена меѓународна соработка, меѓусебно поврзување и заедничко решение на

големите проблеми на денешницата или иднината. Разоружување, тероризам, миграција, глад, животна средина, спречување на болестите, се само дел од големите глобални предизвици кои бараат заеднички активности на државите и каде што националните граници не се бариера.

Меѓународните преговори, во смисла на меѓудржавно или дипломатско преговарање, се една од алатките што ќе се користат при управувањето со конфликти - ако тие воопшто можат да се користат, бидејќи, ситуацијата треба да биде зрела за преговори и преговорите треба да бидат зрели за резултат. Во многу случаи, не може да се очекува преговорите да функционираат, и други феномени како избегнување, запоставување, насилство или закана од насилство. Постои и кор-сокак што не води кон решенија, но барем за ставање крај или избегнување на употребата на сила, иако заканата на сила ќе остане: „мирен соживот“.

Понатаму, постои тесна меѓусебна поврзаност со други механизми, како што е пресудата и војувањето. Овие два последни инструменти во конфликтните ситуации во меѓународните односи се и алтернатива и дополнување на процесите на преговори. Како дополнителен фактор за процесот на меѓународни преговори, пресудата и војувањето може да се искористат за да се подобрат резултатите во тие преговарачки процеси. Меѓународните преговори, по дефиниција, имаат помалку уверлив исход од националните преговори. Во националните преговори, трета страна може да присили на исход, кога е потребно, и ова е навистина често потребно, бидејќи државата не може да започне преговори со други, во случаи кога се наведува дека внатрешниот процес не произведува мандат за преговарачите на таа држава.

Транснационалните преговори, на пример, во силни сојузи како што е Европската Унија, ќе произведат помалку уверливи резултати отколку во националните преговори, но повеќе гарантирани резултати отколку во меѓународните преговори, како што се СТО, ОБСЕ или Шангајската организација за соработка (ШОС).

Во некои случаи, употребата на сила како алатка во тековниот процес на преговарање може да помогне да се притисне противникот: негативците може да се

чувствуваат толку вознемирени поради заканата од казна од судот, во или надвор од Хаг, што ќе почнат да се чувствуваат подготвени да преговараат.

Раководството на целокупниот систем, кој се состои од една капиталистичка економија сега целосно глобализирана и со повеќе хетерогени и фрагментирани меѓудржавни склопови, останува исклучително сложено. Тензиите и регионалните конфликти од политичка, идеолошка или етничка природа опстојуваат, додека факторите како демографските текови или еколошките ризици може да бидат причините за други конфликти. Иако поларизацијата Исток-Запад беше сопрана, конфликтот Север-Југ сè уште постои, полн со опасности за безбедноста и благосостојбата на целото човештво.

Во Источна Европа, веднаш по пропаѓањето на комунистичките режими, повторно се појавија регионалните конфликти, кои беа замрзнати четири децении. Како и во републиките на Кавказ и Централна Азија, каде се појавуваа латентни конфликтните ситуации со децении. Во Блискиот Исток, повеќе од кога било е затвореник на насилството, со окупација на Кувајт, мачеништвото на Либан и бескрајниот конфликт помеѓу Израел и Палестинците, Африка, може да се наведат повеќе од десетина тековни конфликти.

Дебатата меѓу теориите за меѓународни односи се концентрира на три прашања денес:

1. Дали глобализацијата ќе ги изчезне националните граници и националните држави?
2. Кои се победниците и кои се губитниците на глобализацијата?
3. Кои се односите меѓу политиката и економијата?

Меѓународната теорија сега е за комплексна меѓузависност, за невладините организации и меѓународните организации, глобализацијата и нејзините ефекти врз целото човештво, како на пример заштитата на животната средина, климатските промени, тероризмот, хуманитарната задача, катастрофите и социјалениот јаз.

Важна димензија на дебатата помеѓу либерализмот и реализмот е за актуелната социјална состојба на глобалното општество. Бидејќи нема глобално владеење, тие се согласуваат дека постои анархичен поредок на меѓународните

односи, но не постои договор меѓу двете групи што би можело да помогне да се собере јазот помеѓу центарот и периферијата.

Неолибералите мислат дека богатството може да се постигне преку капитализмот за секого - дури и за општествата на периферијата. Либералите сметаат дека тоа е алатка или можност за постигнување богатство, дури и во најсиромашните региони во светот, сите земји имаат потреба од либерализација на сите пазари и тоа ќе предизвика автоматски раст и благосостојба, велат либералите.

Реалистите велат дека трговијата може да биде заемно корисна за земјите, но само за оние со исто ниво на развој. Развиените и земјите во развој може да имаат поголема корист од билатералната или дури и од мултилатералната трговија.

Предизвиците се премногу големи за да се решат со следење на само еден начин на мислење што не може да вгради други мисли само затоа што тие доаѓаат од друга група научници. Ако либералите можат да признаат дека на помалку развиените земји им е потребна помош од поразвиените за да ги подобрат своите економии, ќе направат огромен напредок кон решенија на проблемите што постојат отсекогаш.

Некои реалисти сметаат дека треба да го преиспитаат нивниот песимизам и да го пречекорат. Со усогласувањето на неолиберализмот и неореализмот во 21 век, либералите ќе им помогнат на реалистите да го променат својот песимистички став, либералите ќе го најдат патот да изградат реални елементи во својата теорија. Само тие меѓусебно ќе можат да ги корегираат грешките меѓусебно и ќе прават нешто поголемо отколку што би можеле да направат одделно. Синтезата на двете теории ќе послужи за да се најдат подобри решенија за тековните предизвици.

Се чини дека меѓународните односи се наоѓаат на важна пресвртница.

Безбедноста повеќе не е само национално прашање, туку бара тесна меѓународна соработка што е неопходна на воено ниво, но уште повеќе за да се гарантираат економските, политичките и социјалните услови што овозможуваат мобилизација на националните ресурси.

Атомското оружје ја направило идејата за национална одбрана уште поважна. Нејзината сила не може да се користи во рамките на класичната стратегија. Ова оружје го ослабува капацитетот на дејствување на „големите“,

бидејќи зад секоја меѓународна криза која може да ги спротивстави се забележува спектарот на нуклеарна ескалација. По 1945 година војната повеќе не е опција за надворешна политика. Технологијата на модерното оружје, нуклеарно или конвенционално, може да ги доведе конфликтите до крајните последици. Стратезите на големите сили го знаат ова и во нивните говори за конвенционални војни или употребата на тактичко нуклеарно оружје, не се регистрирани во рамките на логиката за одвраќање.

Се разбира, големите сили можат да прибегнат кон оружје за да го обезбедуват континуитетот на одреден меѓународен поредок и за да воспостават, зони на влијание, како што беше потврдено од советските интервенции во земјите на Истокот или оние на САД во Латинска Америка, Карибите, Азија и Африка. Меѓутоа, надвор од нејзината непосредна област на влијание, нејзиниот капацитет за интервенција е ограничен, а неговото нуклеарно оружје претставува слаб ресурс, како што покажаа корејската, Виетнамската и Авганистанската војна.

Во свет во кој владее рамнотежата на теророт, во време означено со транснационализацијата на економските, политичките и културните системи, меѓународните конфронтации меѓу главните актери на системот ја менуваат нивната природа.

Кога војната не е рационална стратешка опција меѓу големите сили, кога е тешко да се разграничат круговите на домашната политика и на надворешната политика, кога традиционалните граници на земјите се уништени, во време кога недржавните агенции и меѓувладините организации сè повеќе влијаат на животот на владите и на народите, политичката анализа на конфликтите не може да се базира на безвременски афоризми или категории родени од застарен концептуален поредок што го спречува разбирањето на главните економски структури и политики на современиот свет.

Историски гледано, реалистите имаат тенденција да произведат подобри резултати во однос на мирот и безбедноста, но нивните постапки имаат тенденција да бидат помалку популарни, бидејќи за решавање на сложени проблеми прават концесии, кои се сметаат за слабости. Идеалистичките иницијативи првично

добиваат поголема популарна поддршка и даваат чувство на цврстина во убедувањето на лидерите, но имаат тенденција да бидат помалку ефикасни.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Abolade, A. *Suverenost nacionalne države u eri globalizacije*. во Politička misao. Vol. 41. No 3. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2004.
2. Archibug D.& Chandler, D. *A Dialogue on international interventions: when are they a right or an obligation?*, Ethics and Global Politics, vol. 2, no. 2, 2009.
3. Aron, R. *Peace and War: A Theory of International Relations*, 1966, trans. Richard H. & Fox, B. A. Garden City, New York: Doubleday.
4. Art J.& Jervis, R. *International politics, Enduring Concepts and Contemporary Issues*, United States of America, 1996.
5. Ashley, R. K. *The Poverty of Neorealism*, in *Neorealism and Its Critics*, 1986, Keohane, R. (ed.), New York: Columbia University Press, 255–300.
6. Ashworth, L. M. *Did the Realist-Idealist Debate Really Happen? A Revisionist History of International Relations*, 2002 International Relations
7. Baker R. *Novi institucionalizam i međunarodni odnosi*, 2011.
8. Baylis J.&Smith S.& Owens P. *The globalization of world politics, An introduction to interational relations*. Oxford University press, 2008.
9. Baylis. J.,&Rengger N. J. *Dilemmas of World Politics, International Issues in a changing world*, New York, 1992.
10. Behr, H.& Heath, A. *Misreading in IR Theory and Ideology Critique: Morgenthau, Waltz, and Neo-Realism*, Review of International Studies, 2009.
11. Behr, H. *A History of International Political Theory: Ontologies of the International*, Houndmills, Palgrave Macmillan, 2010.
12. Beitz, Ch. *Political Theory and International Relations*, Princeton: Princeton University Press, 1997.
13. Bell, D. *Political Thought in International Relations: Variations on a Realist Theme*, Oxford: Oxford University Press, 2008.
14. Benítez, R. & Rodríguez, C. *Inseguridad, instituciones e integración subregional. Los dilemas de la Iniciativa Mérida*. en Alejandro Chanona Burguete et al. (coords.), *Los regionalismos frente a la agenda de seguridad internacional*, México, UNAM, 2011.
15. Berisha, S. *Ekonomia Ndërkombëtare. Prishtinë*. Univerziteti I Prishtines, 2002.
16. Berisha, S. *Globalizimi – process I pashmangshem*. Prishtine: Univerziteti I Prishtines, 2005.
17. Booth K. *Ten Flaws of Just Wars*, in Ken Booth (ed.), *The Kosovo tragedy: the human rights dimensions*, NY: Frank Cass, 2005 .
18. Booth, K.&Smith, S. *International Relations Theory Today*, Cambridge: Polity, 1995.
19. Borgatta, E. F. ed. Montgomery, R. J. V. *Encyclopedia of Sociology*, Vol. 1. 5 vols. London: Macmillan Reference. 2000.
20. Boucher, D. “*International and Cosmopolitan Societies: Locke, Vattel, and Kant.*” Chap. 11 in *Political Theories of International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
21. Boucher, D. *Theories of International Relations: From Thucydides to the Present*, Oxford: Oxford University Press, 1998.
22. Boucher. *Intercommunity and International Relations in the Political Philosophy of Hobbes*, KRIR, pp 145-169.

23. Boyle F. A. *Breaking All the Rules: Palestine, Iraq, Iran and the Case for Impeachment*, Atlanta: Clarity Press, 2008.
24. Brock, A. L. G. & Müller, H. *From Democratic Peace to Democratic War?*, Journal of Social Justice, no. 19, 2006.
25. Brown, Ch. *Understanding International Relations*, 2nd edition, New York: Palgrave, 2001.
26. Brown, L. *World Without Borders: The Interdependence of Nations*. New York: Foreign Policy Association Headline Series, 1972.
27. Bruin, R. & Brinkman, M. (eds), *Peace Was Made Here: The Treaties of Utrecht, Rastatt and Baden*.
28. Bull, H. *International Theory: The Case for Traditional Approach*, World Politics, 1962.
29. Burguete, Ch. A. *Los regionalismos frente a la agenda de seguridad internacional*, México, UNAM, 2011.
30. Butterfield, H. & Martin W. *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1966.
31. Buzan, B. *The Timeless Wisdom of Realism?* in: Smith, S. & Booth, K & Marysia, Z. eds, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
32. Carr, E. H. *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939: An Introduction to Study International Relations*, New York: Palgrave, 2001.
33. Castells, M. *Kraj tisućljeća*, Golden marketing, Zagreb, 2003.
34. Cawkwell, G. *Thucydides and the Peloponnesian War*, London: Routledge, 1997.
35. Chandler D. *From Kosovo to Kabul and Beyond: Human Rights and International Intervention*, London: Pluto Press, 2006
36. Chandler D. *The Responsibility to Protect? Imposing the 'Liberal Peace'*, International Peacekeeping, May 2007
37. Chapman, J. & Rousseau, W. *Totalitarian or Liberal?* New York: Columbia University Press, 1956.
38. Christensen, Th. J. & Snyder, J. *Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity*, International Organization, **44**: 138–140, doi:10.1017/s0020818300035232, 1990
39. Cirm, M. *Upravljanje sa one strane nacionalne države: globalizacija i denacionalizacija kao šansa*, Beograd: Filip Višnjić. 2003.
40. Clulow, G. *Una visión introductoria a los principios del realismo político*. Universidad ORT Uruguay, 2013,
41. Cohen, B. *International Political Economy: An Intellectual History*, Princeton University press, 2008.
42. Collier, P. & Dollar, D. *Globalization, Growth and Poverty: Building an Inclusive World Economy*, Oxford University Press and World Bank, 2002.
43. Cox, R. W. *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*, in: *Neorealism and Its Critics*, Keohane, R. (ed.), New York: Columbia University Press, 1986.
44. Curley, E. ed. *Hobbes, Th. 1660, Leviathan*, Indianapolis: Hackett, 1994.
45. Cvetičanin, P. & Popović, N. *Transfrontier Cooperation in the Niš-Skopje Sofia Triangle in the field of Higher Education: Current Conditions, Problems and Opportunities*, University of Niš 2002.

46. Dembinski, M. & Hasenclever, A.& Wagner, W. *Towards an executive peace? The ambivalent effects of inter-democratic institutions on democracy, peace, and war.*in: *International Politics*, Vol. 41, n. 4, 2004 pp. 545-565.
47. Der Derian, J. (ed.), *International Theory: Critical Investigations*, London: Macmillan, 1995.
48. Deudney, D. & Ikenberry, J. *The Nature and Sources of Liberal International Order*. Review of *International Studies*, núm. 25, 1999.
49. DiMaggio, Paul J. *Constructing an Organizational Field as a Professional Project: U.S. Art Museums, 1920–1940*, in: Walter W. Powell and Paul J. DiMaggio, eds, *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, Chicago: The University of Chicago Press, 1991.
50. Divine R.A. *Perpetual War for Perpetual Peace*, Texas A&M University Press, 2000
51. Divine, A. R. *Perpetual War for Perpetual Peace*, Texas A&M University Press, 2000
52. Donnelly, J. *Realism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
53. Dougherty, J. E. & Pfaltzgraff, R. F. *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*. New York, Harper and Row, 1981
54. Doyle, M. *Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs*, en *Philosophy and Public Affairs*. (Summer and Fall 1983), bo "Michael Doyle on the Democratic Peace", *International Security*, Vol 19, N°4, (Spring 1995).
55. Doyle, M. *Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs*. *Philosophy and Public Affairs*, 12 Part 1, Summer 1983; Part 2, Fall 1983
56. Doyle, M. W. *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism*, New York: Norton, 1997.
57. Džorž, S. *O globalizaciji*, Samizdat B92, Beograd, 2003.
58. Elster, J. *Uvod u društvene znanosti: matice i vijci za objašnjenje složenih društvenih pojava*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk. 2000.
59. Epstein, L. J. & Svetsova, O. *The Role of Constitutional Courts in the Establishment and Maintenance of Democratic Systems of Government*, *Law & Society Review*, No. 35, 2001.
60. Evers, M.W. *Specialization and the Division of Labor in the Social Thought of Plato and Rousseau*, *Department of Political Science*. Stanford University, *The journal of libertarian studies*, Vol IV, No. 1.
61. Finel, B. I. y Lord, K. M. *The surprising logic of transparency*.in: *International Studies Quarterly*, Vol. 43, 1999, pp. 325-339.
62. Forsyth, M.G. *The Theory of International Relations*. London, George Allen and Unwin Ltd., 1970.
63. Frankel, Ch. *Rousseau, Jean-Jacques. The Social Contract*. ed. New York: Hafner Publishing Co. 1947.
64. Frankel, J. *International Politics-Conflict and harmony*, United States of America, 1963.
65. Friedrich, C. J. *Inevitable Peace*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1948.
66. Gallie, W. B. *Kant on Perpetual Peace* Chap. 2 in *Philosophers of Peace and War: Kant, Clausewitz, Marx, Engels, and Tolstoy*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
67. Galston, W. A. *Realism in Political Theory*, *European Journal of Political Theory*, 2010

68. Garay, C & Concha, J. M. *La alianza entre Chile y Bolivia entre 1891 y 1899. Una oportunidad para visitar la teoría del equilibrio*. en revista Enfoques de ciencia política, número 10, Santiago de Chile, 2009.
69. Gashi, B.& Hidri, P. *Konfliktet nderkombetare dhe nderetnike*. Prishtine, 2008.
70. Geuss, R. *Philosophy and Real Politics*, Princeton: Princeton University Press, 2008.
71. Gilbert, F. & Rucellai, B. & Oricellari, O. *A Study on the Origin of Modern Political Thought*. Journal of the Warburg and Courtauld Institutes. Warburg Institute. 1949, **12**: 101–131. doi:10.2307/750259. JSTOR 750259.
72. Gilpin, R. *War and change in the international system*. Princeton, Princeton University Press, 1981
73. Ginsburg, T. & Kagan, R. A. *Institutionalist Approaches to Courts as Political Actors*, in: Ginsburg, T & Kagan, R. A. eds, *Institutions & Public Law: Comparative Approaches*, New York: Peter Lang Publishing, 2005.
74. Goldsmith, M.M. *Hobbes's Science of Politics*, Columbia University Press, 1966.
75. Goldstein S. J. *International Relations*, United States of America, 2003.
76. Gonzalez, S. M. *La teoría de las Relaciones Internacionales en los albores del siglo XXI: diálogo, disidencia, aproximaciones*. En: Revista CIDOB d'Afers Internacionals, núm. 56.
77. Gowa, J. *Democratic States and International Disputes*. in: International Organization, 49,3, Summer 1995, University of Southern California, The MIT Press, 1995, pp. 511-522.
78. Grande, E. *Od nacionalne države do transnacionalnoga režima politike – državna upravljačka sposobnost u globalizacijskome razdoblju*. во Politička misao. Vol. 39. No 2. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2000.
79. Granovetter, M. *Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness*, in: Richard Swedberg and Mark Granovetter, eds, *The Sociology of Economic Life*, New York: Westview Press, 1992.
80. Gray, S. C. *War, Peace and International Relations - An Introduction to Strategic History*. London, 2007
81. Grimsley, R. *Jean-Jacques Rousseau*. New Jersey: Barnes and Noble Books, 1983.
82. Gustafson, L. S. (ed.), *Thucydides' Theory of International Relations*, Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2000.
83. Guzzini, S. *Realism in International Relations and International Political Economy: The Continuing Story of a Death Foretold*, London: Routledge, 1998.
84. Hadživuković, S. *Evropa u XX veku*, Романов Бања Лука, 2000.
85. Halberstam, D. *Rat u vreme mira*, BMG, Beograd, 2003.
86. Hall, J. C. *Rousseau's An Introduction to His Political Philosophy*. Toronto: The MacMillan Press, 1973.
87. Harbour, F. V. *Thinking About International Ethics*, Boulder: Westview, 1999.
88. Hart, G. *Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations*, in: International Organization, Vol. 30, No. 2, Spring 1976.
89. Held, D. *Global Transformations: Politics, Economics and Cultures*. California: Stanford University Press, 1999.
90. Heller, M. A. *The Use & Abuse of Hobbes: The State of Nature in International Relations*, "Polity" Vol. 13, No. 1, pp. 21-32 ;Published by: Palgrave Macmillan Journals; 1980.

91. Herz, Th. *Political Realism and Political Idealism: A Study of Theories and Realities*, Chicago: University of Chicago Press, 1951.
92. Hey, A. K. J. *Small States in World Politics – Explaining Foreign Policy Behavior*, 2003 America, Colorado.
93. Hobbes, Th. *Leviathan*, Edwin Curley (ed.), Indianapolis: Hackett, 1994.
94. Hoffman, S. *Duties Beyond Borders: On the Limits and Possibilities of Ethical International Politics*, Syracuse: Syracuse University Press, 1981.
95. Hoffmann, S. *The State of War: Essays in the Theory and Practice of International Politics* ;Review by:K. J. Holsti; The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d'Economie et de Science politique, Vol. 33, No. 1 (Feb., 1967) , pp. 161-163; Published by:Wileyon behalf ofCanadian Economics Association; Article DOI: 10.2307/139882.
96. Howard M. H. *The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict*, Aldershot: Ashgate, 2008.
97. Howard, S. E. *British Policy and the Balance of Power*, The American Political Science Review, **19** (2): 261, doi:10.2307/2938920
98. Hurrell, A. *Kant and the Kantian Paradigm in International Relations*. Review of International Studies 16, no. 3, 1990.
99. Huyghe, F. B. *Impurity of War*, International Review of the Red Cross, vol. 91, no. 837, March 2009.
100. *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory*, Boulder: Westview, 1989.
101. Ivanish, Z.& Subotić, D. *Security negotiation*. Belgrade: Faculty of Civil Defense, 2006.
102. Jackson, R.& Sorensen, G. *Introduction of international relations, theories and approaches*. Oxford University press, 2008.
103. Jackson, R. *Successful Negotiation in International Violent Conflict*. Journal of Peace Research, Vol. 37. No. 3/2000, London, 2000.
104. Jesne, A, K. H. *Small world in world politics*, Colorado, 2003
105. Johnson, M. C. *El problema de la guerra y la paz en Kant*, Chile, 2007.
106. Karns, M. & Mingts, K. *International Organizations. The Politics and Processes of Global Governance*. London, Lynne Rienner Publishers, 2010.
107. Karpowicz, K. & Julian, W. *How International Relations Theorists Can Benefit by Reading Thucydides*, The Monist, 2006.
108. Kegley, Ch. W.& Wittkopf, E. R. *World Politics: Trends and Transformation*, (10th ed.), 2005.
109. Kemos, A. *The Father of Political Realism Plays a Key Role in Current Balance of Power Theories, The Influence of Thucydides in the Modern World*.
110. Kennan, G. F. *Realities of American Foreign Policy*, Princeton: Princeton University Press, 1951.
111. Keohane, O. R. *Institutions and State Power. Essays in International Relations Theory*. Boulder, Colorado, Westview, 1989.
112. Keohane, O. R. & Nye, S. J. *Power and interdependence*. 1977 pp. 11-19 y 224-226.
113. Keohane, R. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. 1984.

114. Keohane, R. O. & Martin, L. L. *Institutional Theory as a Research Program*, in: Elman, C. & Elman, M. F. eds, *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, Cambridge: MIT Press, 2003.
115. Keohane, R. O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton: Princeton University Press, 1984.
116. Keohane, R. O. and Nye, J. *Power and Independence: World Politics in Transition*, Boston: Houghton Mifflin, 1977.
117. Kissinger, H. *Diplomacia*, Tirane, 1999.
118. Knopf, A. *In Defense of the National Interest: A Critical Examination of American Foreign Policy*, New York, 1951.
119. Knutsen, T. L. *A History Of International Relations Theory*. 2nd ed. New York: Manchester University Press, 1997.
120. Koelble, Th. A. *The New Institutionalism in Political Science and Sociology*, Comparative Politics, No. 27, 1995.
121. Korab-Karpowicz, W. *Political Realism in International Relations*, The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Summer 2013 Edition.
122. Kovachevic Z. *International Negotiating*. Belgrade: Filip Vishnjic, Diplomatic Academy, 2004.
123. Kovachevic, Z. *International negotiating*. Belgrade: Filip Vishnjikj, 2004.
124. Krasner, D. S (ed.), *International Regimes*, Ithaca, Cornell University Press, 1983
125. Krasner, D. S. *State power and the structure of international Trade*. World Politics, Vol. 28, No. 3. (Apr., 1976), pp. 317-347
126. Krasner, D. S. *State power and the structure of international Trade*. World Politics, Vol. 28, No. 3. Apr., 1976.
127. Krasner, S.D. (ed.) 'Cave! Hic Dragones: A Critique of Regime Analysis'. In: *International Regimes*. Ithaca, NY: Cornell University Press: 345.
128. Kupchan, C. A. *The End of the American Era*, New York, 2002.
129. Kval, Mellbye, Traņoy, *Политика и демократија*, Скопје, Феникс, 2006.
130. Lago, A. D. *The Global State of War*, *Ephemera - Global Conflicts*, vol. 6, no. 1, February 2006.
131. Lago, A. *The Global State of War*, *Ephemera - Global Conflicts*, vol. 6, no. 1, February 2006.
132. Lebow, R. N. *The Tragic Vision of Politics: Ethics, Interests and Orders*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
133. Lewis, A. R. *The American culture of war: the history of U.S. military force from World War II to Operation Iraqi Freedom*, NY: Rutledge, 2007.
134. Lieber, K. A. *War, Peace and International Political Realism*, United States of America, 2009.
135. Linklater, A. 1990. *Beyond Realism and Marxism: Critical Theory and International Relations*, Basingstoke: Macmillan.
136. Lozina, D. Globalizacija i suverenitet nacionalne države, во Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu. 43, 1. Split: Pravni fakultet, 2006.
137. Luban D. *Bargaining and Compromise: Recent Work on Negotiation and Informal Justice*. Philosophy and Public Affairs, Vol. 14. No. 4/85, Princeton, 1985.

138. Machiavelli, N. 1531. *The Discourses*, 2 vols., trans. Leslie J. Walker, London: Routledge, 1975.
139. MacMillan, J. *Liberalism and the democratic peace*. in : Review of International Studies, n. 30, 2004, pp. 179-200.
140. Malcolm, N. *Aspects of Hobbes*, Oxford: Oxford University Press , 2004
141. Mansfield, H. C. Jr. *Machiavelli's New Modes and Orders: A Study of the Discourses on Livy*, Ithaca: Cornell University Press, 1979.
142. Maoz, Z. & Abdolali, N. *Regime types and international conflict*. 1989 Bo: Journal of Conflict Resolution, Vol. 33, n. 1, pp. 3-35.
143. Maoz, Z. y Russett, B. *Normative and structural causes of democratic peace, 1946-1986*. Bo: The American Political Science Review, 1993, Vol. 87, n. 3, pp. 624-638.
144. March, J. G. & Olsen, J. P. *Rediscovering Institutions*, New York: The Free Press, 1989.
145. March, J. G. & Olsen, J. P. *The Institutional Dynamics of International Political Orders*, International Organization, No. 52, 1998.
146. March, J. G. & Olsen, J. P. *The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life*, The American Political Science Review, No. 78, 1984.
147. Martinich. *Leviathan*, British Journal for the History of Philosophy, 13:2, 349-359, DOI: 10.1080/09608780500093277 .
148. Maxwell, M. *Morality among Nations: An Evolutionary View*, Albany: State University of New York Press, 1990.
149. Mearsheimer, J. J. *Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War*, International Security, 1990.
150. Mearsheimer, J. J. *The burden of irresponsibility*. 2010.
151. Mearsheimer, J. *Structural Realism*, in Dunne, T. & Kurki, M. & Smith, S. *International Relations Theories*, New York: Oxford University Press, 2010.
152. Mearsheimer, J. *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton, 2001
153. Meinecke, F. *Machiavellism: The Doctrine of Raison d'État in Modern History*, trans. Douglas S. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1998.
154. Melzer, A. M. *The Natural Goodness of Man ; On the System of Rousseau's Thought*, Chicago: The University of Chicago Press, 1990.
155. Michel, A. *Regulación y crisis del capitalismo*. Siglo XXI ed., 6ª. Ed. 1999.
156. Molloy, S. *Realism: a problematic paradigm*, Security Dialogue, 2003.
157. Moloney, P. *Hobbes, Savagery, and International Anarchy*. American Political Science Review, 105, pp 189-204. doi:10.1017/S0003055410000511. Accessed on: 10/03/2014.
158. Morgenthau J. H. *Politics among nations, The Struggle for Power and Peace*, New York. 1985.
159. Morgenthau, H & Thompson, K. *Politics among nations: The struggle for power and Peace*, New York.
160. Morgenthau, H. J. *Scientific Man Versus Power Politics*, Chicago: University of Chicago Press, 1946.
161. Morgenthau, H. J. *Scientific Man vs. Power Politics* ; Review by: William Anderson Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 250, Communication and Social Action (Mar., 1947) , pp. 135-136 Published by: Sage

- Publications, Inc.in association with theAmerican Academy of Political and Social Science Article Stable
162. Muriel, C. *Reclaiming the Critical Dimension of Realism: Hans J. Morgenthau and the Ethics of Scholarship*, Review of International Studies, 2008.
 163. *Neorealism and Its Critics*, New York: Columbia University Press, 1986
 164. Nichols, Th. M. *Eve of Destruction: The Coming Age of Preventive War*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008 .
 165. Nirnberg Z. *The art of negotiation*. Belgrade: Grmech - Economic Review, 2000.
 166. Nye, J. *Peace in Parts: Integration and Conflíct in Regional Organizations*. Boston: Little, Brown and Co., 1971.
 167. Oro, L. R. *Notas Sobre el equilibrio de poder*. Revista Enfoques, Vol.VIII N° 12, 53-69 Chile, 2010.
 168. Orozco, G. *El concepto de la seguridad en la Teoria de las Relaciones Internacionales*, Revista CÍDOB d'Afers Internacionais, num. 72, p. 161-180.
 169. Orwin, C. & Nathan T. eds. *The Legacy of Rousseau*. Chicago: The University of Chicago Press, 1997.
 170. Palmer, R. R. & Colton, J. A. *History of the Modern World*. New York
 171. Pangle, Th. L. & Ahrens Dorf. P. J. *Modern Idealism*, Chap. 6 in *Justice among Nations: On the Moral Basis of Power and Peace*. Lawrence: University Press of Kansas, 1999.
 172. Peck, C. *Sustainable peace: the role of the UN and regional organizations in preventing conflict*: New York, Carnegie Corporation of New York, 1998.
 173. Petrović, G. *Thomas Hobbes во: Engleska empiristicka filozofija: Odabrani tekstovi filozofa*. Zagreb: Matica Hrvatska, 1955.
 174. Pirenne, J. *The Tides of History: From the Expansion of Islam to the Treaties of Westphalia, II*, London, 1963.
 175. Powell, W. & DiMaggio, P. J. *Introduction*, in: Powell, W & DiMaggio, P. J. eds, *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, Chicago: The University of Chicago Press, 1991.
 176. Pusić, E. *Može li se država još opravdati?* во *Politička misao*. Vol. 39. No 2. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2002.
 177. Rapaczynski, A. *The Nature and Politics; Liberalism in the Philosophies of Hobbes, Locke and Rousseau*, London: Cornell University Press, 1987.
 178. Reinert, E. S. *Globalna ekonomija: kako su bogati postali bogati i zašto siromašni postaju siromašniji*. Beograd: Čigoja štampa, 2006.
 179. Richard, M & Zacher, W. M. *Liberal International Theory: Common Threads, Divergent Stands*. In: Charles Kegley, In *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neo-Liberal Challenge*, New York, St. Martin's Press, 1995, цитирано во Moravcsik, A. "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics", *International Organization*, vol. 51, núm. 4, 1997, p. 515
 180. Rothstein, B. *Labor Markets and Working Class Strength* in: Steinmo, S. & Kathleen, Th. & Longstreth, F. eds, *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
 181. Rousseau, Jean-Jacques. *The Social Contract*. Frankel, Ch. ed. New York: Hafner 1947.

182. Russett, B. *Grasping the democratic peace: principles for a post-cold war world*. New York, Princeton University Press, 1993.
183. Selmanaj, S. *Globalizimi dhe tanzicioni - dilemat dhe sfidat*. Prishtine: Riinvest, 2006.
184. Sheehan, M. *The Balance of Power: History & Theory*, Routledge, 2000.
185. Shell, S. M. *Kant on Just War and 'Unjust Enemies': Reflections on a 'Pleonasm'*. *Kantian Review* 10, January 2005.
186. Silverstone, A. S. *Federal democratic peace: domestic institution and international conflict in the early american republic*. in: *Security Studies*, Vol. 13, n. 3, 2005 pp. 1-55.
187. Sørensen, G. *Changes in Statehood. The Transformation of International Relations*, London.
188. Stein, C. *Designing Games and Simulations: An Illustrated Handbook*. London, 1988.
189. Steinmo, S. & Kathleen, Th. *Institutionalism in Comparative Politics*, Steinmo, S. & Kathleen, Th. & Longstreth, F. eds, *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
190. Steven, M. *Strategic Asymmetry*, *Military Review*, July-August, 1997.
191. Steven, P. L. *Intervention, Terrorism, and Torture: Contemporary Challenges to Just War Theory*, Dordrecht: Springer, 2007.
192. Tallberg, J. *Explaining the Institutional Foundations of European Union Negotiations*, *Journal of European Public Policy*, 2010.
193. Tallberg, J. *Formal Leadership in Multilateral Negotiations: A Rational Institutional Theory*. *The Hague Journal of Diplomacy*, 2006.
194. Taylor, A.J.P. *The Struggle for the Mastery in Europe 1848–1918*. Oxford: Clarendon. Teitler, G. 2002.
195. Taylor, T. *Power Politics, Approaches and Theory in International Relations*. New York: Longman Inc., 1978.
196. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Oxford: Clarendon Press, 1977.
197. *The Hidden History of Realism. A Genealogy of Power Politics*, Houndmills: Palgrave Macmillan, 2006
198. *The Power of the Chair in International Bargaining*, paper presented at the 2002.
199. *The Power of the Chair: Formal Leadership in International Cooperation*, paper presented at the 2004 ISA Annual Convention, Montreal, Canada, 17–20 March.
200. *The Prince*, trans. Harvey C. Mansfield, Jr., Chicago: Chicago University Press, 1985.
201. Thomas, D.C. & Tonra, B. *To What Ends EU Foreign Policy? Contending Approaches to the Union's Diplomatic Objectives and Representation*, *The Hague Journal of Diplomacy*, 2012.
202. Thomas, D.C. *Explaining the Negotiation of EU Foreign Policy: Normative Institutionalism and Alternative Approaches*, *International Politics*, 2009.
203. Thomas, K.W. & Kilman, R.H. *The Thomas–Kilman Conflict Mode Survey*. Tuxedo, NY: Xicom, 1974.
204. Thompson, J. *Achieving Perpetual Peace: Kant's Universal History*. Chap. 2 in *Justice and World Order: A Philosophical Inquiry*. London: Routledge, 1992.

205. Thomson, R. *The Relative Power of Member States in the Council: Large and Small, Old and New*. In: Naurin, D. & Wallace, H. (eds), *Unveiling the Council of the European Union*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2008.
206. Tischer, A. & Mesmes, C. & d'Avaux, C. (1595–1650): *The Perfect Ambassador of the Early Seventeenth Century*. International Negotiation, 2008.
207. Torres, B. *Interdependencia, un enfoque util para analisis de las relaciones Mexico-Estados Unidos?*, Mexico, 1990.
208. *Tractatus Politico-Philosophicus: New Directions for the Development of Humankind*, New York: Routledge, 2017.
209. Troitskiy, M. *US–Russia Nuclear Arms Control Talks: Implications for International Security*. PINpoints Network Perspectives. The Hague: Clingendael Institute, 2013.
210. Tsebelis, G. *Veto players: how political institutions work*. Princeton, Princeton University Press, 2002.
211. Tuchman, B.W. *The Proud Tower: A Portrait of the World before the War, 1890–1914*. New York, NY: Macmillan Company, 1966.
212. Tuck, R. *Rousseau and Kant*. Chap. 6 in *The Rights of War and Peace: Political Thought and the International Order from Grotius to Kant*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
213. Tucker, D. *Fighting Barbarians*, Parameters. US Army War College Quarterly, Summer 1999.
214. Turner, J. J. *The Just War Tradition and Restraint of War: A Moral and Historical Inquiry*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1981.
215. Underdal, A. *The Outcomes of Negotiation*, In: Kremenyuk, V.A. (ed.), *International Negotiation*. San Francisco, CA and Oxford: Jossey-Bass, 1991.
216. Veenendaal, A.J. *The War of the Spanish Succession in Europe*. In: Bromley, J.S. (ed.), *The New Cambridge Modern History – Volume VI: The Rise of Great Britain and Russia, 1688–1715/25*. Cambridge: Cambridge University Press, chapter XII, 1970.
217. Vickers, B. *Between a Rock and a Hard Place: Small States*, in the EU–SADC EPA, 2011.
218. Viotti R. & Kauppi, P. V. *Mark, International Relations Theory-Realism, Pluralism, Globalism*, New York, 1987.
219. Viotti, R. P. & Kauppi, V. M. *International relations theory: Realism, Pluralism, Globalism*. 2 ed. New York, 1993.
220. Višnjić, F. *Demokratija i globalni poredak: od moderne države ka kosmopolitskoj vladavini*. Beograd, 1997.
221. Volfgang, Š. *Istorija evropske ideje*, Clio, Beograd, 2003.
222. Vukadinovic, R. *Marredheniet politike nderkombetare*. Kolegji Universitar Viktory, Prishtine, 2006.
223. Vukadinović, R. *NATO u međunarodnim odnosima*, UNDP. Методологија, (индикатори и индекси). Zagreb: Fakultet političkih znanosti. 2006.
224. Vukašin, P. *Методологија, (индикатори и индекси)*. Država i društvo: studija iz političke sociologije. Beograd: Čigoja štampa, 2011.
225. Wallace, H. & Wallace, W. *Policy Making in the European Union*, Oxford University Press, 2000.

226. Wallerstein, I. *Globalization or the Age of Transition – A Long –Term View of the Trajectory of the World System*, 1999.
227. Walt, M. S. *Alliance Formation and the Balance of World Power*, 1987.
228. Walt, S. M. *The Origins of Alliances*, New York: Cornell University Press, 1978.
229. Waltz, K. *Kant, Liberalism, and War*. *American Political Science Review* 56, no. 2 June 1962.
230. Waltz, K. N. *Theory of International Politics*, Reading, MA: Addison-Wesley, 1979.
231. Weir, M. *Ideas and the Politics of Bounded Innovation* in: Steinmo, S. & Kathleen, Th. & Longstreth, F. eds, *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
232. Wendt, A. *Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of international Politics*, International Organization, 1992.
233. Williams, J. P. *A Handbook on accession to the WTO*, University Press Cambridge, 2008.
234. Williams, M. C. *Hobbes and international relations: a reconsideration*. *International Organization*, 50, pp 213-236 doi:10.1017/S002081830002854X Accessed on 09/03/2014.
235. Williams, M. *International relations in the twentieth century*, New York press, 1989
236. Williams, M. *International Relations in the Twentieth Century*, New York, 1989.
237. Wohlforth, W.C. & Little, R. & Kaufman, S.J. *Testing Balance-Of-Power Theory in World History*, *European Journal of International Relations*, 13: 155–185, doi:10.1177/1354066107076951, 2007.
238. Wolin, Sh. S. *Politics and Vision: Continuity and Innovation in Western Political Thought*. Princeton: Princeton University Press, 1960.
239. Young, O. R. *Are Institutions Intervening Variables or Basic Causal Forces?* in: Brecher, M. & Harvey, F. P. eds, *Millennial Reflections on International Studies*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002.
240. Виоти, П. Р. & Марк В. Каупи. *Меѓународни односи и светска политика: безбедност, економија, идентитет*, Скопје: Академски печат. 2009.
241. Вотерс, М. *Глобализација*. Скопје: Институт за демократија, солидарност и цивилно општество. 2003.
242. Гиденс, Е. *Забеган свет: како глобализацијата ги преобликува нашите животи*. Скопје: Филозофски факултет, 2003.
243. Кљусев, Н. ед. *Економијата на Македонија во транзиција: (проблеми, дилеми, цели)*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 2002.
244. Колодко, Г. В. *Глобализацијата и перспективите за развој на постсоцијалстичките земји*, Скопје: Економски институт, 2004.
245. Малески, Д. *Бето од катран - Македонија во меѓународните односи (1991-1993)*, Скопје, Култура, 2012.
246. Малески, Д. *Меѓународна политика*, Скопје, Правен факултет „Јустинијан Први“, 2000.
247. Малески, Д. *Меѓународна политика*. Скопје, 2000.
248. Малески, Д. *Светот на Тукидид и на Макијавели*. Скопје, 2001.

249. Oro, L. T. *En torno a la noción de realismo político*. Chile, Revista Enfoques, Vol. VII n° 10, 2009 .
250. Спасеновски, А. Шефот на државата и надворешната политика: меѓународните искуства и македонската практика во глобалниот свет. Кочани: Европа 92, 2008.
251. Фукујама, Ф. *Градење држава: управувањето и светскиот поредок во 21 век*, Скопје, Слово. 2012.
252. Хантингтон, С. *Сукоб цивилизација*, ЦИД Подгорица.
253. Хејвуд, Е. *Политика*, Скопје, Академски печат, 2009.
254. Хил, Ч. *Меѓународен бизнис – натпреварување на глобалниот пазар*, Магор, Скопје, 2010.
255. Шолте, Ј. А. *Глобализација: критички вовед*. Скопје, Академски печат, 2008.
256. Constitution of the Republic of Macedonia Archived June 16, 2006, at the Wayback Machine., adopted November 17, 1991, amended on January 6, 1992.
257. FYROM Name Issue, Hellenic Republic – Ministry of Foreign Affairs.
258. "The man who has focused on one word for 23 years". BBC. 1 August 2017.

Интернет извори:

1. <http://www.un.org/en/index.html>
2. <http://www.e-ir.info/2012/02/19/realism-liberalism-and-the-possibilities-of-peace/>
3. <http://sd.fzf.ukim.edu.mk/index.php/no-1/arar?format=pdf>
4. <http://oll.libertyfund.org/titles/alighieri-de-monarchia>
5. <http://pescanik.net/>
6. <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/international-law/human-rights-in-international-relations-international-law-essay.php>
7. https://www.jstor.org/stable/2938920?seq=1#page_scan_tab_contents
8. <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2011/0025-85551103343B.pdf>
9. <http://www.jstor.org/stable/3234689>;
10. <http://www3.dogus.edu.tr/cerdem/images/Political%20Thought/Thomas%20Hobbes%20and%20international%20relations%20from%20realism%20to%20rationalism.pdf>
11. <http://dx.doi.org/10.1080/09608780500093277>
12. <https://www-dawsonera-com.ezproxy01.rhul.ac.uk/abstract/9780191529986> Accessed on 08/03/2014
13. <http://www.jstor.org/stable/1024662> Accessed on 10/03/2014
14. <http://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/realism-intl-relations/>.
15. <http://www.jstor.org/stable/139882> Accessed on 09/03/2014
16. <http://telma.com.mk/proteraniot-ruski-diplomat-ja-shpiuniral-makedonija/>
17. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/29127671.html>
18. <http://biblio3.url.edu.gt/Publi/Libros/2013/TeoriaPugna-RelacionesI/03.pdf>.
Enfoques teóricos de las relaciones internacionales, pp.18.
19. <https://www.libertarianism.org/columns/immanuel-kant-war-peace>
Smith, G. Immanuel Kant on War and Peace
20. <https://www.bostonglobe.com/opinion/2016/10/03/how-terrible-simplicity-leads-terrible-complexity/TPOZ8LyTNXBtyW9GenT8yK/story.html>

- Ferguson, N. Simplifiers v. complicators*
21. [http://publica.webs.ull.es/upload/REV%20ANALES/172000/08%20\(Luis%20V.%20P%C3%A9rez%20Gil\).pdf](http://publica.webs.ull.es/upload/REV%20ANALES/172000/08%20(Luis%20V.%20P%C3%A9rez%20Gil).pdf)
Gil, P. V. L. El dilema de la seguridad nacional en la teoría de las Relaciones Internacionales, Anales de la Facultad de Derecho. Universidad de La Laguna. N° 17, 2000.
 22. <http://expansionnorteamericana.blogspot.com/2007/05/la-teora-de-las-relaciones.html>
El realismo clásico y el realismo defensivo
 23. http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/65451/6/06_chapter%201.pdf
Concept of peace in international relations.
 24. https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk1/tape9/PQDD_0006/NQ40381.pdf
Aristotle on the good life
 25. <https://worldbeyondwar.org/wars-unavoidable/>
 26. <http://www.scielo.org.ar/pdf/reh/v10n1/v10n1a02.pdf>
Bogumil, T. The evolution of the concept of perpetual peace in the history of political legal thought
 27. <http://www.revistas.unam.mx/index.php/rri/article/view/50297/45139>
Cuadra, H. El idealismo en relaciones internacionales
 28. <https://www.ies.be/files/documents/JMCdepository/Legro%2C%20Jeffre%2C%20Andrew%20Moravcsik%2C%20Is%20Anybody%20Still%20a%20Realist.pdf>
Legro, W.J. & Moravcsik, A. Is anybody still a realist? p.12
 29. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4547890.pdf>
Castro, H. R. El concepto de interes nacional. pp.25
 30. <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2016/hans-morgenthau-and-the-national-interest/>
 31. <http://acracia.org/el-anarquismo-en-la-relaciones-internacionales/>
 32. <https://www.jstor.org/stable/2938920>
 33. <https://books.google.mk>
Hitler's table talk 1941-1944 – His private conversations
 34. [https://ipfs.io/ipfs/QmXoypizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Balance_of_power_\(international_relations\).html](https://ipfs.io/ipfs/QmXoypizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Balance_of_power_(international_relations).html)
 35. <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/rousseau/social-contract/ch01.htm>
 36. <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/rousseau/emile/ch01.htm>
Rousseau, J. J. From Emile, The Creed of a Savoyard Priest.
 37. <http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/rousseau 1762.pdf>
Rousseau, J. J. The Social Contract.
 38. <https://www.britannica.com/topic/general-will>
Munro, A. General will: philosophy of rousseau.
 39. <http://www.sparknotes.com/philosophy/rousseau/themes/>
Rousseau, J. J. (1712-1778): Themes, Arguments, and Ideas
 40. <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/rousseau/social-contract/ch03.htm>
Rousseau, J. J. The Social Contract
 41. https://archive.org/stream/WhatIsHistory-E.H.Carr/historycarr_djvu.txt
 42. <http://www.popularsocialscience.com/2013/11/06/neorealism-in-international-relations-kenneth-waltz/>
 43. <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant1.htm>

- Immanuel Kant Perpetual Peace: A Philosophical Sketch.*
44. <http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/kant1795.pdf>
Beneth, J. Immanuel Kant Perpetual Peace: A Philosophical Sketch, p.2
 45. <https://www.counterpunch.org/2010/01/01/kant-on-war/>
Rudmin, F. Kant on War
 46. <http://ppcela.blogspot.com/2011/04/los-14-puntos-de-woodrow-wilson.html>
 47. http://www.aucip.org.uy/docs/cuarto_congreso/13122415%20-%20Tovar,%20Juan.pdf
 48. <https://www.geopolitica.ru/es/article/una-revision-de-las-teorias-basicas-en-las-relaciones-internacionales>
Dugin, A. Una revision de las teorias basicas en las relaciones internacionales
 49. <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-55159/lib1cap9.pdf>
Calduch, R. Las organizaciones internacionales gubernamentales, Ediciones Ciencias Sociales. Madrid, 1991
 50. http://www.academia.edu/32156737/El_Liberalismo_Institucional_de_las_Relaciones_Internacionales
Lallande, J. P. El liberalismo institucional de las relaciones internacionales.
 51. https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/364783/mod_resource/content/1/keohane-nye_1971.pdf
Keohane, O. R. & Nye, J. Transnational Relations and World Politics: An Introduction
 52. <http://www.dicc.hegoa.ehu.es/listar/mostrar/41>
Dubois, A. Cooperación bilateral/multilateral
 53. https://scholar.harvard.edu/files/bsimmons/files/ch_13_-_international_os_and_is.pdf
Martin, L & Simmons, B. International Organizations and Institutions
 54. https://www.files.ethz.ch/isn/93134/2008_schjolset-phd.pdf
Schjolset, A. Institucional variance of the democratic peace 1816-2002
 55. <file:///C:/Users/User/Desktop/Dialnet-ElDebateSobreLaPazDemocratica-27663.pdf>
Salomon, M. El debate sobre la paz democratica. Una aproximacion critica.
 56. <http://www.scielo.org.co/pdf/recs/n3/n3a03.pdf>
Gobetti, Z. Una revisión de la teoría de la paz democrática.
 57. <http://www.glopp.ch/A3/en/multimedia/giddens.pdf>.
Tejada, G. The four dimensions of globalization according to Anthony Giddens. Gloop, 2007
 58. [http://www.dukagjinicollege.eu/libri2/77-Trakaniqi\(431-436\).pdf](http://www.dukagjinicollege.eu/libri2/77-Trakaniqi(431-436).pdf).
Trakaniqi, F. Impact of globalization in economic development. Lecture of Peja University, Faculty of Business.
 59. http://www.dadalos.org/globalisation/grundkurs_2/regionalisierung.htm
Miller, R. Globalisation - Regionalisation Instead of Globalisation?
 60. ftp://ftp.cgiar.org/isnar/Publicat/globalization/Glob_06%20ch01.pdf.
Bigman, D. The pros and cons of globalization for developing countries: A review of the theoretical issues and the empirical debate. International service for national agricultural research.
 61. <http://www.globalissues.org/article/40/criticisms-of-current-forms-of-free-trade>.
Shah, A. Criticisms of Current Forms of Free Trade. Global Issues, 31 March 2006.
 62. <http://www.kapital.mk/mk/magazin/89389/globalizacija.aspx>.
Азески, Д. Глобализација. Магазин, 08 ноември 2012
 63. <http://truth-out.org/opinion/item/11391-democracy-is-a-continent-too-big>.

Alperovitz, G. Democracy: Is a Continent Too Big?: Truthout. 07 September 2012.

64. <https://revistaei.uchile.cl/index.php/REI/article/view/15518>
65. https://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_relations_of_the_Republic_of_Macedonia
66. Floudas, D. A; "FYROM's Dispute with Greece Revisited" (PDF). in: Kourvetaris et al. (eds.), *The New Balkans, East European Monographs*: Columbia University Press, 2002, p. 85.
67. <https://makfax.com.mk/makedonija/204036/>
68. https://mk.rbth.com/blogovi/2014/02/22/ukraina_pomegu_realizmot_i_idealizmot_31089